

MIKA WALTARI

FEMEIA ȘI STRĂINUL

Titlul original:

VIERAS MIES TULI TALOON (partea întâi) și
JÄLKINÄYTÖS (partea a doua)

Editare Werner Söderström, Porvoo – Helsinki

©Mika Waltari-Helsinki.

MIKA WALTARI

FEMEIA ȘI STRĂINUL

ROMAN

Traducere și prefață de George Zbârcea

Editura pentru Literatură Universală

București – 1969

I

Un străin sosi la fermă în amurgul unei zile de primăvară.

Bătătorise cale lungă, când se abătu pe drumul ce se despica, în capătul satului, din șosea. Peste zi, pământul se dezmorțise în căldura primăvăratică, dar frigul înserării făcu noroiul să scrâșnească iar sub

tălpi. Brazi înalți aruncau umbre pe drum și, în bătaia piezișă a soarelui ce asfințea, pereții de stâncă scăpărau stacojii.

Străinul traversă pe o veche punte șubredă pârâul strâns între maluri abrupte, care, sub pojghița de gheață albăstrie, străbătea șerpuind câmpia. De amândouă părțile se întindeau ogoare golașe, despărțite prin îngrădiri de sârmă ghimpată în parcele simetrice. Pe miriștile pustii, înălțându-se domol pe coastele văii, nu mai rămăseseră decât lujerii cafenii uitați acolo de vara trecută și, ici-colo, pete fragile de zăpadă, pe care soarele zilei următoare avea să le topească. Prin păduri, zăpada stăruia pretutindeni și, în luminișuri, văpaia melancolică a asfințitului pălea pe nesimțite.

Soarele ce scăpăta aprindea vâlvătăi pe care le reflectau, în urma străinului, geamurile satului prelins către apus. Deasupra caselor ațipite de-a lungul drumului, firele antenelor de radio se legănau, scăpărând în văzduhul albastru, peste curțile posomorâte.

Drumul urca ușor în pantă, presărat cu gropi și

băltoace; între ele, roțile carelor tăiaseră pârtii adânci. Ici-colo mocnea verdele palid al acelor de brad și cafeniul întunecat al țărânei de pe ogoare, contrastând cu galbenul vesel al movilițelor de nisip, cărate cu roaba după primul îngheț. Movilițele acestea nu erau însă prea multe; străinul număra, din mers, vreo zece. O roabă fusese deșertată în șanț, fie din greșeală, fie din nepăsare, și, în cele dintâi zile însorite, apele, care slăvesc primăvara, împrăștiaseră nisipul, răsfirând boabele lui mărunte de-a lungul albiei șanțului.

Străinul străbătuse cale lungă în acea zi, simțindu-și mădularele și mintea toropite deopotrivă de oboseală, ca omul care, conștient de puterea sa, își dă seama în același timp de sfârșeala ce-l amorțește.

La marginea unui câmp întins, înclinat spre cursul apei, zări în fața lui, pe o colină abruptă, un hambar cenușiu ce se profila pe fundalul unor stânci mohorâte. Apoi drumul se desprinse din umbra brazilor și urcă în lumina cerului spălăcit de înserare.

Străinul se opri o clipă și aruncă, șovăitor, o privire în urmă, apoi alta în față, înainte de a-și urma

calea către fermă.

În clipa aceea, un presentiment tulbure îl cuprinsese. Departe, în urmă și parcă sub tălpile lui, satul se cufundase în umbră. De sus, cerul părea mult mai larg ca văzut de jos, din satul căruia îi deslușea încă fiecare casă, fiecare fereastră, dar ferestrele și casele erau deopotrivă de pipernicite, în timp ce pojghița de gheață a pârâului șerpuitor se schimbase și ea parcă într-un fuior îngust, ce se pierdea în zarea câmpiilor tot mai întunecate sub cerul nemărginit.

După scurta clipă de șovăială, străinul își urmă calea, și o priveliște nouă se desfășură în fața lui. Între pereții stâncoși și pâlcurile de pădure scânteia, în ultimele raze ale asfințitului, un lac cu gheața muiată. Era înconjurat de ogoare netede, întrerupte de-un pâlc de copaci, iar vârful unei coline, între lac și hambar, se înălța o fermă cu acareturile ei.

Străinul îmbrățișă totul dintr-o singură privire. În timp ce-și urmă drumul, își aținti însă ochii numai asupra casei. Era o clădire veche, pe care timpul o păcănise, spălăcind culoarea roșie a zidurilor măcinate. Pervazurile ferestrelor se topeau cenușii în

întunericul ce cobora și, din hornul năruit, un firicel de fum urca spre cerul vânat. Străinul văzu hambarul sur, grajdul cenușiu, clădit pe-o veche temelie de cărămizi roșii, stiva de lemne, iar sub brazii întunecați, lângă un fuior de apă despicat de lac, baia înnegrită¹. Privea doar casa și, în timp ce-o privea, zări la fereastră o lumină aprinzându-se în interior. În aceeași clipă, pârjolul asfințitului se stinse dincolo de creasta pădurii, seara vânată ieși din tufișuri, cerul se întunecă, și străinul își urmă calea, de-a lungul firelor electrice și al stâlpilor încă de un alb proaspăt, către lumina rece aprinsă în casă. Se îndrepta spre lumina clară și rece, peste care se abătu o clipă umbra unui om. Fusesse văzut din casă. Străinul avu senzația ciudată că mai trăise odată clipa asta, cândva, foarte demult, un moment asemănător într-un peisaj identic, mergând, ca și acum, spre aceeași lumină rece, în seara ce se lăsa. În același timp, o sfârșeală de moarte puse stăpânire pe el. Picioarele i se îngreunară și traista prinse să-i apese umărul. Totul i se păru lipsit

---

¹ Baia de aburi, nelipsită de pe lângă nici o casă finlandeză, denumită sauna.

de orice rost, el însuși, casa aceea străină, umbra omului în lumina glacială. Nu mai exista pentru el decât somnul și oboseala, ca în atâtea seri de până atunci, căci ceea ce fusese înaintea somnului și a oboselii luase sfârșit o dată pentru totdeauna. Un zid de nepătruns îl despărțea de trecut. De asta mergea acum pe un drum necunoscut, către casa aceea străină, fără nicio amintire. Era bine așa.

Străinul ajunsese la fermă. Pătrunse pe poarta deschisă în gardul de măracini și urcă scara dărăpănată. Podeaua pridvorului trosni sub pașii lui. Pipăi ușa, bătu și apăsă clanța, dar se opri pe prag, lângă căminul spoit în alb.

— Bună seara, îngână el cu jumătate de gură, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure pe cei din casă. Stătu astfel o clipă, apoi își scoase domol pălăria, își șterse fruntea cu palma și rămase pironit locului, răsucindu-și pălăria în mână.

În încăperea luminoasă, strălucirea becului îi supăra ochii deprinși cu blinda licărire a crepusculului.

Un bec electric, fără abajur, atârna din tavan.

Lumina lui tristă și neînsuflețită învăluia încăperea în care se aflau trei persoane. În fund, la capătul unei mese lungi, ședea un bărbat între două vârste, cu coatele proptite de masă, citind un ziar. Aruncă o privire grăbită către străin, dar cu aceeași grabă își aplecă iar ochii asupra ziarului, cu o expresie de îndârjire pe față. Pe masa neacoperită se aflau rămășițele cinei: un castron cu supă, coșul de pâine cu câteva felii grosolan tăiate și trei farfurii.

Pe lavița de lângă perete, aproape de fereastra dinspre sud, un bătrân în cămașă peticea ochiurile deșirate ale unei plase. Își întrerupse îndeletnicirea și, ținând în mână andrelele cu care lucra, își pironi ochii stinși de vârstă asupra noului venit. Avea un obraz scofâlcit și trudit; îl cercetă pe străin fără să clipească din ochi, fără să-i răspundă la salut, fără vreo curiozitate, ca și cum ar fi amuțit de stupefacție.

A treia ființă, o femeie, stătea între vatră și găleata mare cu apă. Purta o rochie de flanela și, peste ea, un șorț pătat. Își suflecuse mânecile bluzei, dezgolindu-și brațele albe și vânjoase. Străinul îi privi mâinile frumos croite, cu degete prelungi și subțiri,

dar roșii, înăsprite și crăpate. Apoi îi privi fața: părul ei neîngrijit, pieptănat la întâmplare, fusese strâns la ceafă, încât figura, în lumina lividă a becului electric, avea un aer straniu, de goliciune.

Era o față rigidă și de nepătruns, ai cărei ochi îl priveau pe noul venit fără cea mai slabă urmă de nedumerire. Ochii aceștia îl pătrunseră încă înainte de a fi rostit un singur cuvânt. De prisos orice explicație, fiindcă ochii reci ai femeii aflaseră despre el, dintr-o clipire, tot ce se putea afla. În torpoarea și oboseala sa, străinul își spuse că femeia aceasta, a cărei față e atât de nemilos dezgolită, iar ochii sunt fără umbră de vis sau vreun strop de milă, e o făptură puțin comună, prea aspră spre a fi femeie.

Într-un târziu, ea dădu ușor din cap și răspunse la salutul lui cu un „Bună seara” scurt.

Străinul își scoase, cu mișcări încete, traista de pe umăr și se așeză pe lăicerul îngust, aproape de ușă, cu pălăria și traista spânzurând între genunchi. Se instala pe locul destinat copiilor și cerșetorilor, și nu mai scoase o vorbă. Acesta era obiceiul și așa cerea buna cuviință prin partea locului. Numai copilândrii

cu mintea mărginită, flecari și prost crescuți, trăncănesc, fără să fie întrebați, pe unde îi poartă pașii.

Străinul nu era de prin partea locului; venea de departe, dar deprinsese în scurt timp obiceiurile localnicilor, fiindcă ele îl mișcaseră. Bună și înțeleaptă treabă, își spuse el, se poate flecări și mai târziu, nu-i nicio grabă.

Bătrânul ridică andreaua și continuă să împletească ochiurile rupte ale năvodului. Femeia se apropie de masă și o șterse, după ce adună de pe ea totul. Era o femeie voinică și bine legată, încălțată în cizme cu carâmbi scurți, pe ale căror vârfuri și călcâie se uscaseră gunoierii de la vite. Nu avusese răgazul să le curețe sau, poate, nici nu se sinchisea.

Omul de la masă se încăpățână să-și citească mai departe ziarul, dar ochii lui urmăreau pe furiș mișcările străinului aflat lângă ușă. Acesta avu din nou senzația confuză că mai trăise cândva, într-un trecut depărtat, această clipă, în seara apăsătoare, în încăperea fermei dărăpănate, sub lumina lividă a becului electric. Mai văzuse parcă obrazul ăsta

moleșit, pungile albastrii de sub ochii vicleni, părul slinos, gura întredeschisă, cu buze nătângi, dinții stricați și mâinile ținând fără vlagă ziarul. Văzuse și înaintea oameni de felul lui. Îl privi iscoditor, înfigându-și privirea în ochii lui șireți, dar acesta se feri cu o alunecare laterală a privirii.

— De unde vii, străine? – întrebă într-un târziu bătrânul, netezind cu mâinile-i uscate și vânoase năvodul așternut pe genunchi.

Întrebarea făcea și ea parte din obiceiurile locului. După trecerea unui anumit timp, ea se cuvenea pusă oricărui nou venit. Femeia se oprise și ea lângă masă, rămânând să-l cerceteze din ochi pe străin, casa lor aflată departe de sat fiind arareori vizitată. Numai cine avea un lucru anume și știa ce caută prin aceste locuri se abătea, când și când, pe la ferma mărginașă.

Femeia părea să știe ce-l adusesese pe străin... Așteptase chiar să vină cineva. Toți trei îl certau acum din priviri pe necunoscut. Răspunsul întârzie o bucată de vreme, iar când fu rostit șovăitor, ocoli întrebarea propriu-zisă:

— Caut o slujbă de argat sau de agronom la o fermă.

Omul de la masă aruncă o privire femeii și azvârli ziarul, expresia feței i se schimbă deodată, ochii prinseră să-i scapere de răutate, iar buzele i se schimonosiră.

— Nu ne trebuie argat, spuse el pe un ton iritat. Cine naiba ți-a vârât în cap una ca asta?

Străinul nu-și pierdu firea, privi doar puțin mirat și cu oarecare dispreț la omul care pierduse orice stăpânire de sine, apoi privirile lui alunecară spre femeie, adresându-i-se ei:

— Am citit un anunț în ziar și m-am gândit să vin, să văd despre ce e vorba.

Femeia dădu din cap. Privirea albastră și aspră a ochilor nu i se schimbă de fel, dar glasul ei deveni mai prietenos:

— Dacă-i așa, vino mai aproape.

Zicând acestea, cercetă din ochi pe omul de la masă și o privire a ei fu de ajuns pentru ca fața acestuia să se contracteze, obrazul hain se năruie parcă, umerii se prăbușiră și ei, iar gura se moleși,

flască și morocănoasă. Numai în priviri mai mocni neputința furioasă, ca să se stingă și ea, curând, într-o pasivitate difuză.

Străinul își lasă pălăria și traista pe podea, străbătu încăperea și se așează lângă bătrân, pe lavița lată, lipită de perete.

— Nu ești de prin părțile noastre, nu-i așa? întrebă femeia, privindu-l calm. Străinul clătină din cap.

— Vii de departe? continuă ea, fără să-l întrebe din curiozitate, cum au obiceiul femeile, ci cu o anumită siguranță.

Răspunsul întârzie câțeva vreme.

— Vin din răsăritul Finlandei - îngăimă el, într-un târziu, cu o umbră de silă în glas și, fiindcă femeia continua să-l privească întrebător, cu ochii ei calmi și reci, adăugă la răspunsul său numele unei mari regiuni industriale.

— Ai cinat? - întrebă ea, așezând lângă vatră farfuriile murdare, peste care turnă apă clocotită.

— Nu mi-e foame - minți el, fără s-o privească.

Bărbatul de lângă masă aprinse o țigară cu

carton, aruncă neglijent chibritul pe jos, se ridică și porni către străin, examinându-l de sus până jos. Suflă fumul prin colțul gurii și, izbind cu pumnul în masă, rosti apăsător:

— Vii de departe? Chiar atât de departe? Și ce te-a îndemnat să vii până la noi?

Străinul nu tresări măcar; privea neclintit înaintea lui, de parcă n-ar fi auzit nimic, lucru care îl întărește și mai mult pe celălalt.

— Cel ce vrea să se tocmească într-o casă trebuie să răspundă când e întrebat. Unde-ți sunt certificatele? Ai cumva vreunul? Sau îți închipui că angajăm orice vagabond care se rătăcește din mila Domnului pe la ferma noastră?

Străinul se gândi la talpa ferfeniță a ghetelor sale, la veșmântul său ponosit, la cămașa de lână destrămată pe la subsuoară, pentru care dăduse, la oraș, ultimul său costum bun. Venind din aerul rece al serii în încăperea caldă, simți și sudoarea care îi îmbrobonase trupul, odată cu mirosul greu al rufăriei murdare. Privirile răutăcioase și arogante ale celui ce-i punea întrebări descoperise toate acestea. O roșeață

sumbră cuprinse treptat fața străinului, care își plecă ochii în pământ.

— Am două certificate - zise el cu glasul scăzut.

Fără să ridice privirea, începu să se scotocească prin sân, de unde scoase o pungă de piele, foarte curată, din care ieșiră la iveală două hârtii împăturite și roase la colțuri.

Omul cu buzele mototolite i le smulse din mână, apoi, apropiindu-se de lumină, prinse să le descifreze. Despături întâi hârtia dactilografiată și șampilată, apoi pe cealaltă, scrisă de mână.

— Poftim, ai fost grădinar - zise el cu ironie, și contramaistru la șarjele de mostre ale uzinei. Numai că hârtia asta e atât de zdrențuită, încât nici numele nu ți-l pot citi. Sau, poate, l-ai șters dinadins chiar dumneata, nu? Certificatele sunt prea vechi; cel mai proaspăt din ele, ia să văd, păi sigur, e întocmit acum opt ani. Unde-ai umblat între timp? Nici câinilor nu le trebuie o jerpelitură ca asta. Ăsta-i gunoi!

Omul aruncă trufaș cele două hârtii. Obrazul i se înroși și ochii îi aruncau fulgere. Se înfierbântase, întărâtându-se singur în timp ce vorbea. Pe buzele-i

groase, cuvintele se prăvăleau de-a valma, poticnindu-se unele de altele. Întreaga sa moliciune dispăruse deodată, trăsăturile feței i se destinseră, fruntea lui părea acum inteligentă. Era proprietarul unei ferme destul de mari, stăpân pe sine și conștient de valoarea sa.

— Toate haimanalele astea...

Bătrânul aruncă repede plasa și se ridică. Femeia își șterse mâinile în șorț și se apropie de bărbat; acesta se oprise în mijlocul încăperii, în bătaia becului atârnat de tavan. Fruntea îi era purpurie, vinele de la tâmpile i se umflaseră, iar la colțurile gurii i se prelingeau dăre de salivă. Bătu cu piciorul în podea și se dezlănțui furios, cu mâna întinsă:

— La naiba! Angajați toate lepădăturile, fără știrea mea! Cine-i stăpân aici? Vă-nchipuiți că nu-s în stare să pun piciorul în prag? Am să v-arăt eu vouă...

— Ușor, Alfred, ușor – stăvili femeia potopul de vorbe, cu glasul sugrumat, dar hotărât.

Omului i se înecă ocară în gâtleej. Căscă gura ca să mai spună ceva, rămase însă mut și prinse să se învâртеască de colo până colo prin încăpere, privind în

cele din urmă, fără noimă, la butucii aflați înaintea căminului.

Bătrânul făcu un pas către fereastră, spinarea lui încovoiată se îndreptă, iar mustața zbârlită și sură înțepeni, despicate în două.

Omul izbi cu piciorul în grămada de lemne, obrazul buhăit și bărbia prinseră să-i tremure, apoi își privi soția. Ardea în ochii lui o ură atât de nestăvilită și de amară, încât străinul își feri privirile ca să n-o vadă.

Cel pe care îl chema Alfred porni către odaia lui; pomeții obrazilor îi mai tremurau. Trânti cu sete ușa în urma sa și, peste puțin, o altă ușă fu izbită undeva, mai departe. Se auzi scârțâitul unui pat, ca atunci când un om îmbrăcat și încălțat cu cizmele grele de noroi se aruncă pe el cu toată greutatea trupului.

Pe urmă nu se mai auzi nimic. Rămase în încăpere doar becul electric, fără abajur, atârnat de tavan, și privirea albastră, rece a femeii.

Străinul ședea nemișcat pe laviță. Doar capul și-l întoarse încet. Femeia îl privi atentă un timp, apoi se apropie iar de lighean și continuă să spele vasele.

Mustața bătrânului se pleoști din nou. Se întoarse și el la locul lui, lângă fereastră, și privi afară, cu palma făcută streășină la ochi. Plasa peticită zăcea jos, la picioarele lui.

Afară se întunecase de-a binelea. Stelele licăreau, crestele stâncilor se profilau negre pe cer, dincolo de lac și de miriștile pustii. Femeia spăla în tăcere, șterse vasele pe îndelete, cu o cârpă aspră. Strânse masa, luă castronul și rându-i totul pe un raft al dulapului. După ce isprăvi, rămase o clipă cu mâna în șold, privind cerul spuzit de stele și jos, în vale, satul din care nu se zăreau decât câteva lumini palide, clipind răzleț în noapte. Își scoase șorțul pătat și se așeză la masă. Se odihnea acum, cu mâinile încrucișate în fața ei. Vorbi fără să-l privească pe străin:

— Avem nevoie de cineva care să se priceapă la lucrul câmpului și la treburile fermei. Un om care să facă totul singur, fără ajutorul cuiva. Suntem numai noi trei. Bătrânul mai ajută, atât cât îl lasă puterile, asta însă nu e prea mult. Bărbatul meu...

Șovăi, de parcă ar fi regretat că a spus mai mult

decât trebuia. Își privi mâinile. Străinul se uită lung la degetele ei alungite. Niciun inel pe ele.

Femeia reluă ceea ce avea de spus și, ca și cum și-ar fi pregătit totul în cap pe când spăla încă vasele, înșiră ce-i mai rămăsese, pe nerăsuflăte:

— Mai ajută și bărbatu-meu la treabă... când și când. Atunci când poate, muncește în rând cu noi... A fost bolnav greu... de-atunci nu mai e bun de nimic. Drept să-ți spun, n-am fost crescuți niciunul pentru lucrul ăsta aspru. Nici el, nici eu. De asta am avea nevoie de un om vrednic, de încredere...

Tăcu din nou. Părea oarecum încurcată și neîncrezătoare, de parcă ar fi fost stânjenită de mândrie și dârzenie. Își stăpâni însă stinghereala și adăugă:

— Numai că, din toamnă încolo, nu prea avem cum să te oprim la noi.

Străinul clătină în tăcere din cap. Își dădea seama că nu înlăturase încă toate piedicile.

— Fiindcă sunt sigură că ai mare nevoie de simbrie, mă tem că...

Îi reteză vorba scurt:

— Simbria nu mi-e din cale-afară de necesară... Dacă vrei, rămân aici până la toamnă și mă mulțumesc cu ce-o să-mi dați. Pe urmă, vom vedea ce-are să mai fie.

Bătrânul se urni anevoie, dădu bună seara și ieși în pridvor. Undeva scârțâi o ușă de două ori, la închidere și la deschidere. Femeia ridică ochii spre străin. Fața închisă și dârză se mai deschise și păru că se înmoaie.

— Bătrânul doarme în pridvor. E dreptul bătrâneții lui să stea aici, la fermă, și va rămâne la noi până când o să moară. Cât timp a fost bun de lucru, mi-a fost de mare folos...

Străinul își înfipse privirea în ochii femeii, în clipa aceea, trăsătura blândă de pe fața ei dispăru, expresia ei se închise și încremeni din nou, iar ochii albaștri deveniră bănuitori. Rosti uscat:

— Pe mine nu mă interesează câtuși de puțin certificatele pe care le ai. Astea... nu înseamnă nimic. Știm acum amândoi ceea ce trebuia știut. Departe de mine gândul de a te descoase, despre unde ai lucrat în ultima vreme și de ce-ai plecat de acolo. Mă

interesează doar dacă vrei să rămâi la noi, dacă primești condițiile pe care ți le-am spus... Știu că vii de departe, din capătul celălalt al țării. Și mai știu că ești flăcău. Cel puțin astfel scrie în hârtii...

Trecu mai bine de un minut, până când străinul se hotărî să rostească un răspuns afirmativ.

— Nu pot să-mi închipui ce anume te-a mânat atât de departe. De altfel, lucrul ăsta nici nu mă privește - urmă femeia. Cei din sat nu prea obișnuiesc să se abată pe la fermă. Adevărat că noii noi nu-i vizităm prea des. E bine s-o știi și asta, încă de pe asum... De dormit, vei putea să dormi aici, pe laviță, până când se mai încălzește vremea. Atunci ai să te muți afară, în cămară; e mai răcoare acolo și e mai mult aer... Nu sunt o gospodină prea grozavă, însă acum, primăvara, nici gospodinele mai iscusite decât mine nu prea știu ce să gătească. Cămara cu de-ale gurii e pe jumătate goală. Dacă nici asta nu te îngrijorează, poți să rămâi...

Străinul se ridică, fără să scoată o vorbă, și porni către ușă. Își atârână pălăria într-un cui, iar traista o aruncă pe podea. Se apropie apoi de femeie, se opri în

fața ei și o privi lung.

— Dacă te interesează de ce anume vreau să mă angajez aici - încep eu stângaci - aș vrea să știi un singur lucru. Anume: să nu creadă nimeni că fug cumva din fața legii...

Tăcu și stătu în cumpănă, ca și când ar mai fi vrut să adauge ceva, dar femeia îl opri cu un gest.

— Nu mă amestec în treburile altora. Îmi ajung ale mele, până peste cap... Acum, fiindcă ești obosit, culcă-te. Mâine îți voi arăta tot și vom vorbi despre cele ce sunt de făcut.

Glasul ei răsuna aspru și plin de amărăciune. Se ridică, dar, înainte de a intra în odaia ei, îl măsură pe străin cu o privire iscoditoare și bănuitoare.

Când se întoarse, străinul ședea pe marginea laviței, desculț. Își descălțase ghetele uzate, murate de apă, și își aruncase ciorapii ruși peste ele, murdare și pline de noroi cum erau. Ședea cu capul plecat, privindu-și picioarele, de parcă ar fi descoperit abia atunci cât sunt de bășicate și de rănite și cum le-a schimonosit amarnica și lunga pribegie.

Femeia ridică ciorapii de jos și îi întinse pe

cuptor, la uscat. Așeză apoi câteva schimburi curate, lângă străin, pe laviță.

— Încearcă-le... poate ți se potrivesc - făcu ea.

Vocea îi era aspră și uscată.

— Măine poți să încalți cizmele de cauciuc din pridvor. Sunt aproape noi. Rufele murdare leapădă-le aici, în ungher!

Omul se ridică greoi. Descult, abia era ceva mai înalt decât femeia. Privirile lor se încrucișară: o pereche de ochi albaștri și reci, și ochii lui verzi, gravi și serioși... întinse mâna.

— Tocmeala se pecetluiește cu o strângere de mână, cred, după obicei - zise el, încă tot stângaci.

— Mă cheamă Aaltonen.

Femeia îl privi bănuitoare și băgă iar de seamă că își stăpânește parcă un gest sau un cuvânt. Mâna întinsă recăzu și străinul nu găsi nimic mai bun de făcut în chinuitoarea sa tulburare decât să-și privească uluit picioarele îndurerate.

— Nu cunosc obiceiurile de pe-aici - se grăbi el să adauge, umilit.

— Poate că nu se cade ca stăpâna să dea mâna

cu argatul.

— Nu e vorba de obicei, ci de cuviință - răspunse femeia, și îi întinse, blând, mâna.

Două mâini străine se strânseseră și se despărțiră în pripă, dar în palma aspră a bărbatului stăruie multă vreme urma atingerii. Era o senzație ciudată. În clipa când femeia îi întoarse spatele ca să iasă din odaie, el își ridică mâna în neștire și o examinează cu băgare de seamă. Fără doar și poate, nu era obișnuit cu astfel de străngeri de mână.

— Să fie într-un ceas bun, Aaltonen. Acum, culcă-te; trebuie să fii tare obosit. Noapte bună.

— Noapte bună - răspunse el, și îi urmări cu privirea umerii dreپți și semeți, până când femeia dispăru dincolo de ușă.

Casa se cufundă acum într-o tăcere desăvârșită. Își scoase cu mișcări leneșe cămașă sfâșiată și mototolită. Întrerupătorul electric era pe peretele de alături. Se duse să stingă lumina. Ochii i se deprinseseră anevoie cu întunericul nopții de primăvară, dar pe încetul lucrurile începură să se desprindă, masive și negre din beznă. Îl cuprinse deodată o oboseală

toropitoare. Nu-și mai bătu capul ca să se dezbrace, ci își trase până la bărbie pielea de oaie jerpelită, potrivi la căpătâi traista, în loc de pernă, și se lungi pe laviță. Începând de azi, casa asta are să-i fie căminul.

Lângă urechea lui, în peretele de bârne, ronțăiau carii. Ei înseamnă moarte, își spuse, pe jumătate adormit, apoi curând îl copleși somnul. Nu visă și nu își mai aduse aminte de nimic. Trecutul și viitorul încetaseră deopotrivă să mai existe. Mai târziu avea să-și aducă aminte ca auzise în perete ronțăitul cariilor, atunci, la începutul primului său somn în casa asta. Și carii înseamnă moarte.

Abia mijeau zorile, când femeia ieși în bucătărie. Străinul mai dormea. Femeia potrivi lemnele mărunț tăiate în vatră și puse deasupra castronul de fiert cafeaua, fără să aprindă însă lumina. Aruncă ochii spre laviță și păru că o supără faptul că străinul adormise pe jumătate îmbrăcat. S-o fi obișnuit cu murdăria, se gândi. Odată se culcase și ea la fel, cu picioarele pline de gunoi, însă numai o singură dată, într-una din cele mai apăsătoare perioade ale vieții sale. Era în toiul întunericului de iarna, pe vremea

când amărăciunea pustiește sufletul omenesc ca un pârlol, încât nu mai ești bun de nimic și n-ai cum să te împotrivești tristeții.

De mult timp nu se mai sinchisea de propriul ei trup, abia dacă se îngrijea de el când și când. De cele mai multe ori se sluțea dinadins și făcea tot ce-i stătea în puteri ca să pară cât mai respingătoare. De altfel, acesta e necazul cel mai neînsemnat. O sleiește de moarte să respingă zi de zi, clipă de clipă, stăruințele, să se apere și să se împotrivească săptămâni la rând, luni și ani în șir. Refuzul acesta neîntrerupt o istovește nespus, îndeosebi de când știe că orice legământ, orice făgăduială e mincinoasă și zadarnică. Niciodată nimic n-are să se mai schimbe. A încercat și într-un fel, și în altul. În amândouă felurile era de nesuportat. Recursese atunci la mijloace mai folositoare decât cuvintele.

Se mișca foarte încet, fiindcă dimineața îi aparținea în întregime, și îi era recunoscătoare lui Dumnezeu pentru fiecare clipă de singurătate. Bărbatul ei dormea până târziu și nu-l trezea niciodată. În timpul iernii, nu-i păsa nici dacă

trândăvea în pat zile la rând, cu toate că nici acest lucru nu părea să fie întotdeauna bun. Se întâmpla să se scoale pe furiș și să se strecoare în camera de alături, pe jumătate îmbrăcat, cum se nimerea să se ridice din pat. Sau se lua tiptil după ea în bucătărie și răsărea pe neașteptate în spatele ei. De obicei, atunci când știa că bătrânul trebăluiește prin grajd sau prin cămara de lemne.

Afară, câmpia scânteia în superba strălucire a zorilor. Umbrele binefăcătoare se topiră pe zare. De pe scoarța copacilor, dimineața de primăvară despuiase cu cruzime ultimele pojghițe de gheață. Pe vremea asta, când zăpada se topește, pământul e jalnic: jalnic acest ogor negru și îndărătnic, muncit de atât amar de vreme... Femeia continua să privească pe fereastră, fixând cu ochii neclintiți drumul și câmpiile pustii. Crengile mestecenilor luceau roșietice în primele raze ale dimineții. Jos, în sat, câte un horn începuse să fumege și vântul legăna, răsucind vâlurelele albastrii deasupra caselor. Gheața pâ râului scânteia jos, în vale, orbitor de albastră.

Focul se aprinse, făcând să trosnească domol

lemnenele încrucișate sub castronul de cafea. Privirea femeii rătăci din nou spre lavița de lângă perete. Din așternut atârna un pumn zdravăn de bărbat, bătătorit de muncă. Somnul adânc ștersese orice expresie de pe fața celui adormit, iar părul răvășit îi căzuse anapoda pe frunte, îl privi mult timp, fără să se clintească. Era o față slabă, cu sumedenie de șanțuri mărunte în colțul ochilor, iar în jurul gurii cu două cute adânci, trudite.

Femeia înșfăcă donița și strecurătoarea de lapte și porni cu ele către grajd.

Când se înapoie și se pregătea să strecoare laptele proaspăt muls, deșertându-l din doniță într-o cană mare, îl zări pe străin în curte. Se spăla, gol până la brâu, la fântână. Deși aerul dimineții era încă usturător, el își stropea trupul cu apa înghețată, în lumina de scarlat a răsăritului. Bustul gol îi era flexibil și vânjos, mijlocul drept, șoldul îngust. Numai mușchi, oase și vine, nicăieri vreo urmă de grăsime.

Femeia îl privea pironită locului, uimită, de parcă n-ar fi văzut niciodată până atunci un trup de bărbat. Simți o milă ascuțită pentru el. Se mira singură câtă

compătimire îi copleșește inima. Greu trebuie să fie să trăiești singur și sărac, să atârni de alții... Și, cu toate acestea, nu asta e viața cea mai grea...

Zâmbi cu amărăciune. Sunt unii care s-ar socoti salvați dacă ar putea să-și schimbe soarta cu a lui. Unii care ar accepta cu dragă inimă singurătatea, sărăcia și ocrotirea altora, primindu-le ca pe un dar neprețuit al libertății!

În timp ce se îndrepta spre casă, străinul își pieptănă părul, după ce se bărbierise și îmbrăcase schimburi curate. Femeia îl măsură dintr-o singură privire și observă îndată transformarea. Fața bărbatului era vânătă de frig și încă lipsită de vreo expresie, ca și cum somnul l-ar fi spălat pe dinăuntru. Nu mai era nicio urmă de oboseală sau de stângăcie și nici vreo amintire a ținutei greoaie din ajun, de înstrăinare. În locul pribeagului chinuit de aseară, stătea acum în fața ei argatul nou angajat, gata să se apuce de lucru.

E drept că frigul îl pătrunsese până în oase și mai dârdâia după baia de dimineață, dar parcă apa înghețată îi mistuise din trup toată necurățenia și

toate urmele atingerilor înjositoare, strânse de ani și ani de zile. Dispăruse până și disprețul chinuitor de el însuși și stinghereala ce-i rodea în taină ființa.

Avea în clipa aceea o singură dorință: să muncească! Munca are să-i fie viața de azi înainte. Își va câștiga pâinea de toate zilele prin muncă cinstită. N-are să se mai gândească și n-are să-și mai aducă aminte de trecut: va munci cu cele două brațe voinice și rezistente.

Nu există leac mai bun pentru cel ce vrea să rupă lanțul greu de ani mulți al trecutului, să șteargă urmele amintirilor, să le ucidă, ca să nu rămână într-însul nimic din ceea ce a fost.

II

Din prima zi chiar – și, apoi, în cele ce urmară – se zăvorî în propria sa ființă, lăsându-se furat de muncă. Uitarea îl cuprinse, treptat, ca o verigă de fier. Nu privea nici la dreapta, nici la stânga, și nu se gândea la nimic. Era ca bolnavii care nu mai observă nimic din ceea ce se petrece în jurul lor sau, atunci când observă totuși, nu se sinchisesc de nimic. Tocmai de asta se potrivea cum nu se poate mai bine la fermă. Nu puneă întrebări, nu iscodea pe nimeni și nu se înghesuia în preajma nimănui. Simpla lui prezență părea un balsam reconfortant pentru sufletul bolnav. Era aici și, cu toate acestea, nu era pe de-a-ntregul. Se puteau încrede într-însul și puteau conta pe ajutorul lui, pe față sau în taină, în cazul unei nevoi extreme. Nu cerea în schimb nimic. Și era bine că nu-și dădea seama cât prețuiește. Sau, poate, tocmai din această pricină, era rău că ajunsese aici... Poate că era chiar periculos.

În prima zi, ziua în care străinei își dădu seama că începe pentru el o nouă viață, fu o vreme strălucitoare de primăvară. Căldura soarelui creștea

de la o clipă la alta, topind vibrația culorilor de pe cer în nemărginirea unui albastru scânteietor. Își înfulecă gustarea de dimineață la masa mare și grosolană, torturându-și dinții cu pâinea tare ca piatra, fără să-i pese că are gust de margarina.

După ce măncă, femeia îi arată pe rând lucrurile din jurul casei, fiecare la locul său obișnuit. Grajdul vitelor și cotețul de porci se aflau sub același acoperiș. O cuprinse un ciudat sentiment de jenă la gândul că străinul ar putea să le disprețuiască sărăcia. Cine știe, s-ar putea să nu fie deprins cu unelte și mijloace atât de umile... Își făcu însă curaj, spunându-și că, dintr-o singură privire, poate că nu-i în stare să-și dea seama de toate câte mai lipsesc în casă și în preajma ei.

Speranța ei era însă zadarnică, fiindcă până și cel mai neexersat ochi zărea numaidecât în ce hal de amarnică sărăcie și paragină erau casa și acareturile din jur. Pereții cotețelor și ai șoproanelor se năruiseră într-o rână, iar după topirea zăpezii de pe acoperișuri, cârpiturile ofereau privirilor un spectacol jalnic. Ogoarele se lăfăiau despuiate și neîngrijite. Totul părea amenințat de pieire. Uneltele și lucrurile fermei,

multe din ele fără nicio întrebuintare, se îngrămădiseră vraiste în șopron, azvârlite acolo încă de la începutul iernii. Grajdul încăpător se căska aproape gol: se aflau într-însul patru vaci - și o juncă mugea părăsită în ocolul vițelilor.

— A trebuit să vindem, astă toamnă, multe vite - spuse femeia, întorcând capul pe-o clipă. Recolta a fost din cale-afară de slabă.

Aaltonen cercetă fânul din pod: era brun de-a binelea. La început se umezise prea tare, apoi se uscaseră peste măsură. Are să-l dreagă cu făină de ovăz și cu tărâțe.

— Sau cu turtă din plante furajere. Se găsesc de-a gata. Nu le-ați întrebuintat niciodată încă? - întrebă el, dar în aceeași clipă ar fi dat orice să nu fi rostit aceste cuvinte.

Femeia deveni stacojie, privirile i se îndârjiră.

— Grajdul, porcii și vacile rămân în grija mea - făcu ea după o clipă de gândire. În privința lor să nu-ți faci gânduri.

Îi arată și calul. Era bine hrănit, se vedea că nu flămânzise niciodată. Aaltonen însă tresări dând cu

ochii de el. Era o iapă în întregime albă: piază rea! Poate că a încărunțit de bătrânețe, încercă el să se consoleze. Băgă îndată de seamă că animalul nu poate să-l sufere. Clipea pieziș din ochii însângerați, cu botul în pământ și urechile ciulite.

— Grajdul calului e în grija bătrânului. Iapa a fost crescută, de când era mânz, de dânsul. Pe vremea aceea era sură, la fel ca mânjii ei, dar spre bătrânețe a încărunțit.

Aaltonen bătu cu palma spinarea vâjnoasă a animalului. Acolo, în grajd, se simți deodată la largul său, fiindcă-i plăcea mirosul iute al gunoiului de cal. Nu e nimic surprinzător în asta, o dată ce, dintotdeauna, grajdul a fost locul cel mai iubit de bărbați, de multe ori chiar refugiu pentru ei.

O privi pe femeie și întrebă:

— E bună încă de prăsilă?

Ea clătină din cap a negație.

— Văd însă că-i puternică și bună de muncă - zise el, dar în capul lui mocnea alt gând. Numai că

— Șovăi să continue ceea ce începuse, apoi se hotărî să spună tot ce avea pe inimă - numai că nu

știu dacă are să ne ajungă un singur cal, acum, în toiul muncilor de primăvară. La o fermă mai mică, nu zic, ajunge și unul. Aici însă...

Femeia stătea lângă ochiul de geam al grajdului și privea afară, cu toate că nu vedea mare lucru prin sticla acoperită de praf.

— De obicei, primăvara mai luăm un cal, dar ceva mai târziu, după ce isprăvim de cărat lemnele. Atunci sunt mai ieftini. E drept că până atunci se prăpădesc rău, peste vară se îngrașă însă cu iarbă grasă, încât toamna îi vinzi la un preț mai bun decât i-ai cumpărat.

— Acum sunt, fără îndoială, prea scumpi – bombăni Aaltonen.

Femeia tăcu multă vreme, privind distrată afară. Apoi se întoarse și, rezemată cu spatele de pervazul ferestrei, strânse cu putere în palme dunga îngustă a pervazului.

— N-am putea încerca să luăm unul chiar acum?

Aaltonen înțelese abia acum în ce încurcătură se află femeia și cât de greu îi venea să ceară sfatul sau ajutorul cuiva. Întrebarea ei era, de fapt, o rugămintă deznădăjduită. Stătu multă vreme pe gânduri,

cântărind situația pe toate fețele. Pipăi încurcat harnașamentul care atârna lângă el, pe perete. Într-un târziu se hotărî să vorbească, dar n-ar fi privit pentru inamic în lume spre femeie:

— Ce-i drept... toate sunt cu puțință, numai să vrei.

Întoarsă cu spatele la lumina de afară, nu i se vedea fața, ci doar silueta semeață și dreaptă ca trestia, de o ciudată rigiditate, a ființei. Rigiditatea aceasta era crudă, ca fața ei aspră și pustie. Se chinui singură, fără vreun ajutor, își spuse străinul. Oare e în stare să fie bună cu alții?

Ieșiră, tăcuți amândoi, în curtea goală, încinsă acum de soare. Zăriră urme de pași pe pământul muiat și auziră lovituri de topor dinspre magazia de lemne. Bătrânul se sculase și el, apucându-se să despice lemne pentru foc.

Femeia intră în casă, lăsându-l pe Aaltonen singur în mijlocul curții. Cuprinse cu privirea câmpiile deșarte și întunecate de pe celălalt țărm al lacului. Tufe golașe de sălcii țâșneau din șanțuri dese clipind roșietice pe întinderea cafenie. Bălării și hățișuri dese

năpădiseră pretutindeni șanțurile. De acolo, unde se afla, străinul zări aproape cum se ridică vălătucii reci de aburi de pe oglinda lacului, îmbrobodind câmpia și prelingându-se peste ogoare.

Era bine să se fi adus, încă din iarnă, nisip și lut. S-ar fi putut încerca și cu var... Nimeri în dosul grajdului și cercetă grămada de gunoi. Se afla lângă temelia zidului, sub adăpostul streșinii teșite de-o palmă. Alături, un trunchi de brad cu o daltă solid înfiptă în scoarță. Aici lucrase vara trecută bătrânul.

Împlântă vârful cizmei în gunoi, ca să-i dea de fund. Da, are ciment dedesubt, și asta e bine. Terenul era însă atât de povârnit, încât lichidul prețios se prelinsese deval, fără să fi fost folosit.

Privi din nou către creasta stâncoasă și, fără să vrea, suspină adânc: dacă s-ar putea hotărî de ce să se apuce mai întâi...

Porni agale înspre magazia de lemne. Aerul se încălzise de-a binelea și vântul alunga acum, pe cerul înalt, fâșii de nori alburii. Mirosul pământului reavăn se amesteca pe încetul cu mireasma ușoară și amăruie a rășinii. Bătrânul despica vârtos lemne de foc, dar

când străinul se apropie de el, se îndreptă din șale și lăsă toporul din mână.

Era un bărbat înalt și uscățiv, mai mare cu aproape un cap decât străinul. O clipă se priviră unul pe altul ținând în ochi.

— N-ai vrea să mergem împreună pe ogoare? îl întreabă Aaltonen. Tare sunt curios să aflu cum ai plănuit arăturile.

Bătrânul clipi din pleoape, cu un fel de neîncredere, apoi înfipse toporul în buturugă.

— Trebuie dres întâi de toate gardul de mărăcini. Treaba asta trebuie făcută în fiecare an, așa că lucrul cel mai bun ar fi să ne apucăm numaidecât.

Femeia îi privea din fereastră cum urcă drumul în pantă pe stâncă: în față bătrânul, cu mantia lui peticită, după el Aaltonen, ducând rotocolul de sârmă ghimpată și foarfecele de tăiat metale. Rămase cu ochii duși după ei, până se pierdură în desiş, în verdele cenuşiu al brazilor.

În încăperea vecină scârţâi un pat. Auzi paşi. Privirile ei deveniră dure şi reci într-o clipită.

Dimineaţa frumoasă era pe sfârşite, începea ziua.

Până să se lase seara, Aaltonen văzu toate câte trebuia să vadă: livezile și pădurea rușinos de părăginită, în care arborii fuseseră doborâți pe capete, rămânând doar ici-colo trunchiuri răzlețe, ogoarele prost arate și secara abia mijită din țărână. Băgase de seamă uluit că, în multe locuri, pământul fusese destelenit la întâmplare, fiind lăsate pe el grămezile de bălării și rădăcini smulse la întâmplare. Țarina era răscolită, în timp ce ogorul vechi se părăginea pretutindeni.

Nu avu însă niciun chef să râdă de această absurditate. Priveliștea era mai curând revoltătoare, ba chiar înspăimântătoare și plină de amenințare.

Când, în amurgul aceleiași zile, cuprinse din priviri, de pe creasta stâncii, întreaga zare, fu copleșit din nou de presimțiri rele. Jos, la picioarele lui, se desfășura larga câmpie, iar din căsuța de un roșu spălăcit se ridica spre cer, stingher, un fuior de fum. Lângă casă, cotețele cenușii, grajdul și lacul se tupilau triste în adânc, la poalele stâncilor. Bătrânul îi atrăsese luarea aminte că sunt acolo niște mlaștini, fără fund, după credința poporului. Picioarele omului

se poticneau pretutindeni de bulgării de pământ: trebuia să ai grijă de fiecare, să nu se risipească în van...

Privea cu amărăciune, clătinând involuntar din cap, peisajul dezolant. Instinctul îi spunea că va trebui să îmbunătățească lucrurile cu orice preț și să salveze ceea ce se mai putea salva. În același timp însă, îl apăsa gândul amar că nu mai e nimic de făcut aici. Pământul acesta era osândit să piară, zadarnică ar fi orice efort...

Și cu toate acestea, va trebui să încerce. Îl pătrunse până în străfundul sufletului căldura bună a dorinței de a ajuta. De ce oare? Pe cine să ajute? Pe femeia singuratică, care își adună cu atâta cruzime părul de pe frunte, despuindu-și necruțătoare obrazul? Care își ascunde adevărata ființă după masca aceea de rigiditate, trăind o viață retrasă și rece?

O milă ascuțită îi copleși inima și, în timp ce sentimentul de compătimire îi cuprindea întreaga ființă, începu să socotească liniștit cele ce trebuiau procurate pentru ca pământul din fața lui să poată produce ceva. Oare ce fel de semințe sunt cele pe care

au de gând să le semene? Îngrășământ artificial au? Necunoscând toate acestea, nu putea să facă nici măcar o socoteală aproximativă. Trebuie să le știi pe toate, să vezi ce este, ce lipsește. Jos, în sat, trecu prin fața prăvăliei. Poate că ar fi nimerit să ceară chiar acum o listă de prețuri. Știa bine că sunt siliți să se restrângă la cele strict necesare, dar trebuia, oricum, să ia o hotărâre asupra celor de trebuință... Apoi să stea cu ei de vorbă.

Seara, la cină, mâncară scrumbii sărate și cartofi cu cârnați. Se aflau toți patru în jurul mesei și fiecare mânca în felul său. Omul care ocupa încăperea din mijloc - îi venea peste mână să-l numească stăpân, fie și numai în sinea lui - așadar cel ce locuia în odaia de mijloc privea nepăsător mâncarea, gustând disprețuitor câte ceva. Folosea însă cuțitul și furculița, ca orășenii, vrând parca's arate prin asta că nu e la fel cu ceilalți, chiar dacă stă cu ei la aceeași masă. De vorbit nu vorbea, dar îl observa pe Aaltonen din coada ochiului, pândindu-i prefăcut și viclean mișcărilor.

Când să se culce, noul argat constată mirat că totul i se pregătise pentru noapte. Pe lângă pielea de

oaie, primi și o pătură de lână, o perină și două cearșafuri albe, urzite din pânză asupră. Apoi, dând să-și scoată ceva din traistă, băgă de seamă că lucrurile îi fuseseră scotocite. Nu prea avea multe de ascuns, e adevărat – cel mult niște mărunțișuri fără vreo valoare – cu toate acestea rămase nedumerit. Nu credea să fi fost femeia. Nu părea dintre ființele cărora le place să cotrobăiască prin lucrurile bărbaților străini.

Nu-și mai bătu însă capul cu cele întâmplare, astfel că adormi curând, profund, liniștit. Casa i se părea acum o cunoștință veche, iar salteaua de paie pe care dormea, un culcuș drag.

În zorii zilei următoare trebuia să ducă cu trăsura două clondire de lapte într-un sat mai depărtat. Fermierul îl privi iscoditor, cărăușii holbau ochii la el, dar îl salutau. Observă că erau grozav de curioși și că ar intra bucuroși în vorbă cu dânsul, dar el tăcea ursuz. De altfel, nu simțise nevoia să întrebe cine știe ce de la vreunul din ei, astfel că răspundea doar la întrebările ce i se puneau. Îi păru bine când, în cele din urmă, iapa albă și năvălaşă îl duse, tropăind

din copite, acasă.

Presimțirea avută de la început nu-l înșelase: calul refuza să se împrietenească cu el. Lucrul acesta nu-l miră însă de fel, gândindu-se că, de mică, iapa crescuse la fermă, sub paza bătrânului. El o hrănea, el o îngrijea. Nu putea să rabde deci, cu una cu două, mâna unui străin. Deocamdată însă – își zicea – fie că-i câștig prietenia, fie că nu i-o câștig, am alte griji mai importante. Culoarea ciudat de albă a calului îl tulbura cu toate acestea, stârnindu-i în inimă o vagă presimțire rea. Va trebui să se deprindă cu multe încă, în casa asta, până când va fi în stare să alunge strângerea de inimă ce-l apasă.

Zilele se perindau neobservate, una după alta, fiindcă avea atâta de lucru, încât, din zori și până-n târziul nopții, nu stătea o clipă locului. Se putea vedea peste tot – în jurul casei și pe ogoare – câtă lipsă dusesse ferma de aceste două brațe harnice și pricepute. Proprietarii n-ar fi fost nicicând în stare să răzbească sau să isprăvească nici măcar treburile cele mai urgente ale gospodăriei.

Dacă ridica ochii, vedea bolta nemărginită și

simțea vântul ușurel și bun, care se legăna peste câmpii. Satul era departe, în albia văii, iar orașele, râurile și fabricile și mai departe, mult mai departe. Și, pe zi ce trecea, tot mai tare i se lipea de suflet pământul acesta posomorât și sterp, împreună cu crestele pleșuve din preajmă... Cu cât străbătea mai des curtea și cu cât privea mai mult coastele cafenii, cu atât i se păreau mai cunoscute, mai familiare aceste meleaguri sălbatice.

De câte ori se întorcea acasă de pe câmp, se nimerea să găsească încăperile goale. Femeia mulgea în grajd, în timp ce bătrânul moșmonea câte ceva prin șoproane. Într-una din seri, abia își scoase cizmele grele de noroi, atârându-și pălăria în cuiul din pridvor, când apărură în odaie omul cel buhăit, căutând să lege vorbă cu el, ca și când ar fi pândit prilejul de multă vreme.

— Ascultă, Aaltonen - începu el și se căzni să-și netezească mușchii moleșiți ai obrazului și să-și fixeze într-o singură direcție privirea pâlpâitoare - zici că ai făcut grădinărie, așadar trebuie să te pricepi... Caut de mult un om potrivit, fiindcă eu, de capul meu, nu

izbutesc. Agricultura nu-i prea rentabilă, îți dai seama, nu-i așa? Vreau să fac o grădină de zarzavat, dar nu un peticel în care să poată migăli o singură femeie, așa ceva să nu cumva să-ți închipui! O dată începutul făcut, ai să vezi ce minuni se pot săvârși!

Îl prinse de un umăr și îl întoarse cu fața spre fereastra ce dădea către lac. Gheața topită ardea, în lumina aprinsă a amurgului, ca o vâlvătaie.

În fața casei, pe pajiștea uscată de anul trecut, răsăreau stinghere câteva tufe de măcieș și doi meri bătrâni, năpădiți de licheni. Aaltonen nu-i vedea pentru întâia oară, astfel că nu era curios să-i privească, ci se gândea cum să scape de atingerea omului aflat lângă el. Degetele acelea greoaie și, cu toate acestea, lipsite de orice vlagă ca și apropierea acelui trup buhav, îi provocau o greață anevoie de înfrânt. Era mai scund decât Aaltonen și cu desăvârșire pleșuv, deși după vârstă n-ar fi trebuit încă să chelească. Simțea că și pe dinăuntru este întocmai cum îl arată înfățișarea, asemenea unui burete umflat. O gușă lăbărțată de babă, niște mușchi ce se contractează fără astâmpăr, buze groase și moi,

și o privire piezișă, perfidă, ce se încolăcește pe trupul omului, târându-se cleios ca un vierme dezgustător. Aproape că-i veni rău de arătarea respingătoare.

— Vezi coasta aceea din miazăzi? Ce pământ negru și gras, au? Acolo am de gând să fac o plantație de cincizeci de meri, iar între ei să sădesc cartofi. Am citit într-o carte de specialitate că asta se poate. Dincolo am să pun castraveți și pătlăgele. Apoi căpșuni, sfeclă, varză și gulii, până jos, lângă lac. Am și schițat un plan, vino să ți-l arăt!

Deschise ușa, și Aaltonen trecu pentru întâia oară pragul încăperii soților. Ascultă doar cu o singură ureche dizertația despre horticultură, căci îl interesa mai mult camera în care intrase. Zări un pat îngust și un scrin de albituri, o masă cu un singur scaun. Pe podea, un covor urzit din cârpe. Toate erau curate și ordonate, dar prea neatinse și nemilos de goale.

Aici locuiește așadar femeia cu ochi de gheață! Iar în încăperea de alături, bărbatul ei; ușa asta dă în camera lui, fără îndoială.

O clipă își închipui că omul îl va duce într-un dormitor, dar odaia în care intră era largă și frumoasă,

cum nu visase nicicând să vadă în această casă. Se afla pe perete un tapet albastru, nou, și o vedere încântătoare înspre lac și crestele împădurite de pe țărmul opus. Pe birou se îngrămădeau, vraște, rigle de diferite mărimi și tot felul de hârtii, groase și subțiri, liniate sau cu pătrățele, unele milimetrice, din cele ce se folosesc de către cartografi. De-a lungul peretelui văzu un raft plin de cărți, iar pe masă și pe scaune se vrăfuiau tot cărți, unele deschise. Aaltonen răsfoi una din ele, privi în treacăt alta și constată că erau lucrări de specialitate despre agricultură, în limbile germană și suedeză. Se aflau printre ele și cărți literare. Urmări din coada ochiului pe omul, care explica acum fără să contenească, așezat la birou, cu o mână în buzunarul pantalonilor, iar cu cealaltă arătând mereu spre hârtiile răscolite de pe birou. Îi trecu prin cap gândul că s-ar putea totuși să se fi înșelat, judecându-l greșit pe stăpânul fermei și disprețuindu-l fără vreun temei.

Se strădui deci să asculte cu mai mare atenție, dar în același timp examina ceea ce vedea împrejur. Ochii lui întâlneau patul răvășit: rufăria lui era

mototolită, se vedea că e folosit și peste zi. Pe cearșaf căzuse scrum de țigară, iar peste cărțile uitate pe noptieră și pe covor se așternuse un strat subțire de praf. Când cercetă mai în amănunt totul, văzu că pe pereți fuseseră fixate, în cuie, fel de fel de imagini decupate din reviste ilustrate, înfățișând femei pe jumătate goale, cu părul tuns scurt, în poziții care de care mai necuviincioasă.

Într-un colț, pe-o masă scundă, descoperi și un aparat de radio. Pe el se îngrămădeau, în dezordine, o mulțime de cărți și hârtii.

Fără să vrea, îl întrerupse pe cel ce vorbea:

— Ia te uită, ai și radio! Își dădu seama că omul trebui să facă un efort spre a-i putea înțelege vorbele.

— Cum? Radio, zici? Radio? Hm, da. Nu funcționează, afurisitul! M-a costat două mii de mărci, anul trecut. Adică nu... Două mii și opt sute. Stai, mi-aduc aminte precis: am dat pe el și mai mult, peste trei mii. Dar nu-i bun de nimic. Mi s-a urât să-l tot dreg. Dracu' să-l ia!

— Antenă are?

— De unde să aibă? Dacă a funcționat și fără ea,

înseamnă că n-are nevoie de antenă. Dacă ar avea, aş fi nevoit să mă caţăr mereu pe acoperiş, şi n-am nicio poftă de una ca asta. Dar să lăsăm aparatul. Grădina... priveşte! Va avea cinci sere. Măine te poţi apuca fără întârziere de treabă. Va trebui să faci întâi de toate cadrele geamurilor. Apoi vom cumpăra sticlă de la oraş, ai să croieşti ochiurile de geam...

În timp ce omul vorbea, Aaltonen privea fereastra. Se apropie de ea, deoarece nu-i venea să-şi creadă ochilor: amândouă ferestrele fuseseră bătute în cuie! în vreo zece cuie mari... Aerisirea încăperii se făcea, aşadar, printr-un ochi de geam de sub tavan, care avea un lanţ. Fereastra nu se putea deschide decât spărgând geamurile.

— Cincizeci de meri înseamnă cel puţin cinci mii de mărci pe an – continuă omul, cu mâna cufundată neglijent în buzunar, în timp ce cu cealaltă mângălea nişte cifre pe o coală de hârtie. Orice soi indigen e potrivit, iar recolta se vinde până la ultimul măr. Dacă va fi să sporească consumul, soiurile străine vor putea fi impuse cu taxe vamale atât de mari, încât toată ţara va cultiva mere, fiindcă asta va fi cea mai rentabilă

dintre îndeletniciri. Cu această parte a afacerii suntem deci lămuriți, să trecem acum la pătlăgele și castraveți! Evident, țărănimea năroadă nu se pricepe la astfel de lucruri sau nu prea știe cum să le înceapă. Incultură și trândăvie spirituală în toate domeniile! Ei singuri sunt de vină că nu pot să trăiască de pe urma pământurilor lor și că, în fiecare zi, li se licitează câte-o casă. Sunt gata să fac prinsoare că această grădină de zarzavat va renta, în numai cinci ani, mai mult decât tot ogorul arabil. Venitul va fi folosit, firește, numai pentru mărirea suprafeței grădinii, fiindcă ea este esența. Ea va trebui dezvoltată și îmbogățită cu sere noi, care se pot încălzi iarna. Pe urmă cumpărăm un camion uzat și ne transportăm produsele, de două ori pe săptămână, la târg...

Aaltonen nu știa ce să răspundă. Căuta cuvintele cele mai adecvate, și când limbutul tăcu brusc, după o cumplită înjurătură, remarcă potolit:

— Oricum, era bine să fi stabilit de astă-toamnă locul serelor și să fi răscolit pământul la timp. În timpul iernii trebuia să cari aici pământ roditor și nămol. Gunoiul e așa de puțin, încât abia ajunge

pentru arături.

— La naiba cu arăturile! Nu aduc niciun ban! – izbucni omul, și buzele grase i se contractară.

— Mai trebuie să știm, de la bun început – continuă Aaltonen – la ce distanță e piața cea mai apropiată, dacă avem vreun concurent sau ba, la ce preț se vând zarzavaturile toamna, și multe altele. Morcovii și varza nu se strică, rezistă la transport, de asta nu vorbesc despre ele, deocamdată. Pătlăgelele însă, dacă se vor coace cumva, ai să le poți da la porci. Cât despre căpșuni...

Omul înșfăcă furios maldărul de hârtii din fața sa și prinse să bombănească în sinea lui un fel de înjurătură, pe care o repetă de mai multe ori. Aaltonen nu înțelegea ce mormăie. Când ieși din odaie, închizând prudent ușa în urma lui, omul ședea încă acolo, în fața biroului său, cu un teanc de hârtii în mână și mormăia, cu zăduf, aceleași cuvinte neînțelese. Văzu în ușă o broască nouă și puternică, în care cheia nu se putea vârî decât pe dinafară. Deocamdată însă nu era nici cheie într-însa.

În încăperea mai mică, aruncă o privire fugară

înspre patul îngust și curat.

Ajungând în bucătărie, o întâlni pe femeie, care isprăvisese între timp mulsul și intrase cu donița de lapte în mână. Văzându-l de unde venea, ea tresări involuntar. Îi relatează în grabă toată întâmplarea, fără să mai adauge și părerea sa asupra celor auzite.

— Trebuie să fac niște ferestre de seră. Măine încep cadrele pentru geamuri. Va trebui să aducem sticlă de la oraș...

Tăcu brusc, fiindcă nu știa dacă trebuie sau nu să spună: „Asta e dorința stăpânului”, eventual: „Așa vrea domnul”. Cum ambele i se păreau deopotrivă de imposibile, preferă să tacă.

Se aflau singuri în casă. Seara, pe vremea aceasta, după ce sfârșeau munca de peste zi, mai stăteau câteodată de vorbă. Aaltonen simțea uneori că e gata să-i povestească tot ceea ce nu-i putuse spune în prima zi, deși își dăduse seama că așa s-ar fi cuvenit. Lucrul ăsta e însă din cale afară de greu! Amânăm de la o zi la alta și trăgănăm mărturisirea, în speranța că mai târziu are să ne fie mai ușor sau, poate, nici nu va mai fi nevoie de vreo mărturisire,

deoarece totul are să se aranjeze și fără asta.

Femeia ședea pe lada de lemne, cu mâinile încrucișate în poală, și privea țintă în ochii lui. Părul ei era tot atât de lins pe fruntea arsă de soare – și n- apucase încă să-și lepede cizmele, cu care umbla prin grajd, murdare de gunoiul de la vite. Privea neclintit și cu gravitate.

— El nu contează în casa asta – făcu ea și arătă cu degetul spre ușa încăperii mici. Orice ți-ar spune, orice poruncă ți-ar da, fă ca și cum n-ai fi auzit nimic, îți repet, Aaltonen, spusele lui nu cântăresc nimic, absolut nimic. Dacă cere sau încearcă să te amenințe, să nu te sinchisești câtuși de puțin... E cel mai bun lucru pe care îl poți face, crede-mă.

Vorbea cu răceală și seriozitate, fără să clipească măcar din gene. Nici mâinile strâns încleștate în poală nu tresăriră.

Aaltonen își feri, fără să vrea, privirea.

— Bine – rosti el încetișor.

În ziua aceea se așezară la masă numai ei trei. Din odaia de alături nu se auzea niciun zgomot. De astă dată, bărbații nu mai unseră pe feliile de pâine

margarină, ci untură albă de porc, presărată cu sare zgrunțuroasă.

— Asta e adevărata hrană a plugarului - zise bătrânul.

Cu cât mâncarea era mai puțină, cu atât se simțea mai bine. Peste pâinea uscată mai bău doar o înghițitură de lapte, ca s-o înmoaie, dar se simțea sătul de-a binelea. Dintre toți trei, el singur rosti binecuvântarea bucatelor din față. Înainte de a se așeza la masă, împreunase mâinile și îngânase câteva cuvinte, cu capul plecat. Se vede că, în copilărie, răbdase multă foame și-i intrase în fire această cucernică cinstire a pâinii.

Mai târziu, Aaltonen luă asupra sa și o parte din îndatoririle bătrânului: căra apă de la fântână, rânea grajdul când îi rămânea răgaz pentru asta și tot el spărgea lemnele pentru bucătărie.

De semănatul propriu-zis nu se apucase încă, fiindcă, din câte auzise de la bătrân și din ceea ce văzuse cu propriii săi ochi când examinase lăzile cu semințe, avea motive temeinice să zăbovească, o dată ce de calitate seminței atârna recolta.

Despre grădina de zarzavat nimeni nu-i mai pomeni nimic. Într-una din seri însă, în timp ce Aaltonen trebăluia în grajd, intră deodată omul cel buhav, după ce stătuse câțva timp la pândă, în ușa. Se apropie cu băgare de seamă, ferindu-se să nu calce cumva în bălegar. Ținea în mâini o creangă groasă, zgâriind cu ea pântecul vacilor, ca un puști răutăcios și fără ocupație. Izbuti anevoie să intre în vorbă cu Aaltonen, deși pentru asta venise. Aaltonen rânea cu furca bălegarul și întindea așternut proaspăt sub vite, prefăcându-se că nu-i vede. Deodată însă se pomeni cu el alături, șoptindu-i la ureche cu glasul răgușit:

— N-ai cumva rachiu, prietene?

Nu răspunse. Omul își înghesui și mai aproape obrazul: pielea i se deslușea vineție din întunericul grajdului, iar bărbia îi dârdâia cumplit.

— Să-mi aduci niște rachiu, dacă te duci în sat, vrei? Ți-l plătesc, să n-ai teamă.

Aaltonen smuci ușița de scurgere și deșertă, cu mișcări domoale, bălegarul umed peste grămada de afară. Omul de lângă el continua să șoptească tainic, cu pumnii strânși neputincios, aruncând din când în

când câte-o privire în urma lui, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu fie auzit.

— Săptămâna viitoare voi avea bani, bani mulți. Am și scris băncii să-mi trimită. Să nu uiți să-mi aduci niște rachiu; sâmbătă ai de la mine o sută de mărci. Vrei? Fie, îți dau două sute, numai să-mi aduci rachiu.

Furca icni puternic, azvârlită cu toată puterea de Aaltonen, într-un colț.

— Șobolani afurisiți!

Omul făcu un salt înspăimântat îndărăt, până în mijlocul grajdului. Când înțelese ce se întâmplase, se bâlbâi cuprins de groază, gata să se prăbușească.

— Ce faci? Vânezi șobolani?

Apoi, înainte de a ieși, izbi furios cu creanga spinarea unei vaci. Animalul se zbătu speriat, smucindu-se cu furie în lanț.

Aaltonen desprinse furca înfiptă în scândura putrezită și pipăi înduioșat locul dintelui rupt. Pe urmă se apropie de staul și mângâie vaca lovită, care tremura încă. Mâna care mângâia, tremura și ea.

III

Zăpada se topise. Curtea fermei strălucea într-o nuanță palidă, verzuie, iar pe coasta stâncoase a muntelui brazii începeau să se dezmoștească. În fiecare seară, bătrânul vâslea pe lac în luntrea lui lată; cufunda năvodul la îmbucătura pârâului, acolo unde apa, îngustă cât o fâșie, se prăvălea umflată peste prundiș, ca să alerge apoi, spumoasă și clocotitoare, înspre râu. Luntrea de pescar semăna cu covata în care se frământă pâinea; Aaltonen nu văzuse niciodată o luntre atât de ciudată ca formă, deoarece pe meleagurile de unde era el de obârșie bărcile aveau o cu totul altă înfățișare. Se spunea că, în timpul verii, pârâul seacă de tot, dar nu-i venea să creadă. Deocamdată susura vesel și sprinten, printre brazii, pe care răsăriseră mlădițe gingașe, de lângă sauna.

Într-o dimineață strălucitoare, în timp ce se pregătea să iasă ia câmp cu căruța încărcată de bălegar, îl zări pe bătrân ducând țațoș pe umeri o prăjină de care atârnavă trei știuci zdravene. Era cea mai bogată pradă din ăst an. Când ajunse lângă Aaltonen, se opri în fața lui și, ștergându-și mulțumit

fruntea nădușită, obrazul i se însenină, iar în colțurile gurii i se furișă un zâmbet bun.

Nu voia să treacă pe lângă el fără să-i arunce o vorbă; și, pe urmă, nu era rău să mai odihnească nițel iapa. Un simțământ ciudat îi cuprinse inima. I se păru că abia acum se trezește dintr-un somn lung și apăsător, ca și cum ar începe în sfârșit să deslușească de departe adevăratul contur al lucrurilor... Parcă se apropia eliberarea și se topeau chingile ce-l ținuseră ferecat în îmbrățișarea lor. Iar viața care avea să urmeze de acum încolo îl ademenea, mai bună, mult mai bună, decât aceea de până azi. De asta vorbea acum cu mai multă tragere de inimă și îi făcea bine glasul altora.

Lunganul bătrân înălță prăjina: știucile erau aproape negre, fiindcă peștii aceștia trăiesc în nămol, acolo unde apa e înnegrită de mâl. Cel mai mare dintre pești căsca încă o gură sângerândă, lăsând să se vadă dinții ascuțiți ai animalului de pradă. Aaltonen se gândi că și sub oglinda netedă și albastră a lacului se zbate aceeași veșnică și cruntă luptă între viață și moarte.

— De-acum - zise voios bătrânul - vom avea și carne lângă pâine, cel puțin o bucată de vreme.

Îl privi lung și văzu mulțimea ridurilor din jurul ochilor lui spălăciți, apoi observă că bietul bătrân se speriasse oarecum de apropierea neașteptată a străinului. Se stimau unul pe altul, și faptul că își recunoșteau unul altuia însușirile îi apropiase, în ciuda diferenței mari de vârstă. Munceau amândoi același pământ sleit - pământul acesta zgârcit de munte, pe care, odinioară, în vremurile de altă dată, l-au sfărâmat strămoșii la poalele stâncilor înfricoșător de tari.

Azi era însă o dimineată senină și strălucitoare, cu un soare care zâmbea, iar în casă aveau mâncare proaspătă. Căluțul bătrân își înalță capul în fața căruței încărcate până-n vârf și necheză prelung și chemător, în văzduh.

— Să-mi spui, fără teamă, Hermann - făcu bătrânul, apucând de coadă știuca cea grasă. Dar pe tine cum te cheamă?

— Mă cheamă Jonni.

Zăboviră câțva timp, tăcuți, în același loc.

Bătrânul lung și uscățiv, îmbrăcat în mantia lui peticită și bălăbănind pe umeri creanga de răchită, cu cele trei știuci, și Aaltonen tot atât de slab, însă vânjos și voinic, rezemat de marginea căruței și jucându-se distrat cu hățurile.

— N-are să ne ajungă bălegarul.

Întoarseră amândoi ochii spre pământurile de pe costișă: răsăreau ici-colo grămăjoare sărace de bălegar.

— Sămânța e și ea slabă - spuse îngrijorat bătrânul.

Aaltonen ar fi vrut să-l întrebe de ce se izbesc mereu de același zid de nepătruns de câte ori e vorba să se procure cele strict necesare pentru casă. Asta nu era însă treaba lui. De ce să se amestece? Rostul lui aici este de a munci și a face numai ceea ce îi îngăduie mijloacele la îndemână.

— Ne-ar trebui îngrășământ artificial, să putem înlocui bălegarul - începu el, dar îi păru rău chiar de atâta, astfel că nu mai continuă.

— Ne sosesc câțiva saci de cărbune animal. Dar... oricum... recolta e în mâinile Domnului. Totul

atârnă de timp, de ploaie, de vânt. În zadar ne stoarcem noi puterea, nu putem încovoia pământul după voința noastră. Mai demult, oamenii trăiau tot din roadele pământului, cu toate că pe vremea aceea nu erau nici economiști, nici școli de specialitate. Fiindcă, oricât ar fi de vlăguit un pământ, tot produce el ceva, dacă vrea. Dacă nu vrea, degeaba se sfătoșește omul, degeaba vrea să-l căznească, fiindcă nu-i merge nici cum. Întreaga noastră știință nu-i mai mult decât o adiere de vânt.

Tăcură iar un timp, pironiți în același loc, în bătaia soarelui strălucitor. Mugurii gingași ai mestecenilor luceau violeți în desiş; deasupra lor, în văzduh, o pasăre cânta cu glasul răgușit de atâta încântare.

— Dumneata ai îmbătrânit aici, la fermă, nu-i așa, moș Hermann? De asta cunoști atât de bine toate chițibușurile.

— Sunt de multă vreme aici, dar nu din copilărie. Familia noastră s-a risipit în multe părți; eu sunt ultimul care mai scurmă pământul, ceilalți s-au așezat la oraș. Nu zic, cândva am hoinărit și eu... să văd

lumea. Am fost și marinar. Când m-am întors acasă, unchiul meu Joase a murit. L-am găsit pe câmp, am să-ți arăt eu unde anume. Se dusesese s-aducă acasă caii, săraca. I-a plăcut toată viața să muncească și iubea grozav pământul. Într-o zi apoi, inima lui s-a săturat de-atâta trudă.

— Dar ăsta... de-aici? - întrebă el, împungând cu capul văzduhul în direcția casei. Aaltonen se frământa demult să pună această întrebare; sosise acum clipa să se încumete.

Zâmbetul senin pieri deodată de pe obrazul bătrânului, șters parcă de o mână nevăzută. Nu răspunse mult timp; când apoi începu, vorbi cu chibzuială, cântărind fiecare cuvânt.

— Să tot fie trei ani de când au venit. Până la venirea lor, ferma fusese câtva timp pe mâini străine. Mie, puțin îmi păsa. Nu m-am sinchisit nicicând cine mi-e stăpân, numai să-mi primesc pâinea de toate zilele și să am unde să-mi culc capul după lucru. Azi, din păcate, nu mai sunt în stare de munci grele. Dacă ar cu plugul de dimineată până la prânz, mi-ajunge: fie că vreau, fie că nu, trebuie să las lucrul baltă. De

altfel, n-o prea duc bine nici cu pieptul. Oricum, vremea îl macină pe om...

— Au venit de la oraș? – continuă să-l descoasă Aaltonen pe bătrân, dar nu primi nici de astă dată răspunsul cuvenit.

— Alfred... bărbatul... face parte din familia asta; a moștenit ferma de la maică-sa. I se zice „inginer”, dar nu știu dacă i se cuvine titlul ăsta. De bunică-sa îmi aduc aminte foarte bine. S-a refugiat în casa părintească, biata, împreună cu copilul... ca să moară aici. Știu asta din povestirile mamei. Bărbatul ei era bețiv. A venit și el la înmormântare, și a găsit sicriul încă deschis... Maică-mea l-a apucat de mâini când a încercat să scoată verigheta din degetul moartei. Pe urmă, i-am pierdut urma. Se spune că ar fi cutreierat ani în șir prin Rusia. Prin aceste locuri nu s-a mai întors niciodată, și nici despre el n-am aflat vreo veste. Și-a lăsat însă aici sângele, drept moștenire, lui Alfred...

Privea spre lac, în timp ce vorbea. Era zgârcit la vorbă și foarte rezervat, și Aaltonen își dădu seama că regretă până și cele povestite, deoarece are impresia

că a spus prea multe despre stăpânii fermei.

— Ia te uită cum s-a înălțat soarele, în timp ce noi ne tocăm vremea stând la taifas - spuse el, smucind hățurile.

Bătrânul porni și el către bucătărie, cu știucile atârinate de prăjina din spinare.

Omul din încăperea cea mare era pe zi ce trece tot mai agitat. Primăvara nu-i preia de fel. Lua parte la muncile fermei, împrăștia bălegarul sau aduna migălind rădăcinile din pământul proaspăt răvășit. Se fălea apoi că deșțelenise singur solul pietros sau blestema că trebuia să-și căznească mâinile, cu toate că există în lumea asta dinamită care distruge, fără vreo trudă, rădăcinile. Ciupea de ici și colo, gâfâind plin de nădușeală, și nu era niciodată în stare să muncească liniștit, în ritm domol și sănătos, ca țăranii. Când se apuca de vreo treabă, lucra ca un animal înjugat vreme de-o oră sau două, până când sudoarea îi curgea șiroaie pe tot trupul. Își azvârlea atunci cămașa learcă și, lăsând în plata Domnului totul, se tolănea în iarba de pe coasta muntelui. Alteori găsea cine știe ce pretext spre a putea părăsi lucrul: ba că s-

a rupt coada sapei, ba că s-a știrbit tăișul toporului – pe care chiar el îl izbise, intenționat, în vreun bolovan. Atunci se apuca să înjure și să afurisească, susținând că nici cel mai harnic muncitor n-ar face mare lucru cu unelte atât de proaste, dracu' s-o ia de gospodărie mizerabilă! apoi se apuca să arunce cu pietricele în găinile care ciuguleau pe pajiștea proaspătă.

Seara se plimba prin curte, vârându-și peste tot nasul, trăgând cu urechea prin toate ungherele și tupilându-se ba ici, ba colo, pe urmele fiecăruia. Dădea de zeci de ori fuga la fântână să bea apă, sau lâncezea ceasuri în șir înaintea șopronului de fân, privind încremenit la satul din vale.

Într-o noapte, Aaltonen se deșteptă de o zarvă ciudată. Se auzeau glasuri, iar undeva o mână furioasă zgâlțâia o ușă. Se ridică în capul oaselor și trase cu urechea. Deodată tot corpul îi înlemni, în timp ce își simți inima bătând nebunește în coșul pieptului. Omul ou fața buhavă încerca să iasă din cușcă. Mai întâi ciocăni domol, apoi prinse să lovească și să izbească ușa care ducea în dormitorul femeii. Aaltonen o auzi că se scoală și vorbește cu soțul ei prin ușa închisă.

Nu deslușea prea clar cuvintele, dar înțelegea că încearcă să-l calmeze. Apoi, deodată, cineva făcu zgomot în pridvor. Bătrânul Hermann lovea cu pumnii în perete și răcnea de se zguduia toată casa:

— Liniște sau sparg capul cuiva!

În clipa aceea se făcu o liniște ca de mormânt; Aaltonen însă ascultă încă mult timp, treaz și încordat, zvonurile nopții. Așipi într-un târziu, sleit de munca de peste zi.

Cele întâmplate nu-l interesau. Nimeni nu-i ceruse ajutorul, nimeni n-avea nevoie de el.

În sinea Lui se petrecea însă altceva. Se sperie de-a binelea de propriile sale gânduri. Căci în zadar căuta să-și ascundă lui însuși adevărul; cele întâmplate îl interesau și pe el, îl interesau chiar foarte mult cele petrecute în încăperile casei. Bătăile inimii lui înfrigurate o dovedeau îndeajuns.

În zilele ce urma, femeia păru neliniștită. Obrazul i se crispa nervos, iar ochii ei încărcați de presimțiri rele exprimau o implorare mută. Aaltonen nu se putea însă apropia de ea. Tocmai el, un străin! Nu i-ar fi primit ajutorul, ba, de cele mai multe ori,

cuvântul cel mai neînsemnat ajungea ca să-i înțepenească obrazul, iar privirile să-i redevină dure și reci, ca înainte.

Uneori, seara, după ce isprăveau cu cina, Aaltonen urmărea pe furiș, de pe lavița lui, fața stranie a stăpânei, și o dureroasă căldură îi inunda inima. Suferise și el de ajuns, deși de un timp încoace se deprinsese să alunge din minte amintirile trecutului. Știa astfel cât se poate de bine ce înseamnă să priveghezi amarnic nopțile și să te zbuciumi ziua în chinuri. În deznădejdea sa, ajunsese chiar să-i treacă prin minte gândul răzbunării, al omorului... Ar fi dorit să-i sară în ajutor, cu toate puterile sale, dar îi era peste putință, căci femeia nenorocită și singuratică se izola în ea însăși cu o asprime fără cruțare.

Discutară într-un târziu despre ceea ce era mai urgent de făcut. Cu aratul și grăpatul isprăviseră. Pământul mai aștepta acum doar sămânța, ploaia și vântul. Dar ovăzul nu voia să încolțească de fel; fusese năpădit de buruiană. Vacilor trebuie să li se dea nutreț, pe lângă iarba firavă, altminteri nu vor avea lapte la vară. Vaca dă lapte după cum mănâncă. Ar

mai trebui apoi...

Femeia însă abia clătină din cap, cu atâta stângăcie și deznădejde, încât Aaltonen, care o socotea din cale-afară de dârză, încăpățânată și călită, înțelese deodată totul.

— Toate-s cu puțință, numai să vrei – zise, îl și i-ar fi plăcut s-o poată convinge de un lucru pe care nu-l simțea nici el.

Femeia ridică ochii și privirea ei păru că se îndulcește pe-o clipă. Aaltonen n-o văzuse niciodată încă zâmbind. Locul unde nimerise era sumbru și trist. Lacul cu apa neagră ca de smoală, stâncile râpoase și ogoarele sterpe, bătrâne, sleite, toate erau pustii și dezolante. Iar iapa albă din grajd era, la rândul ei, prevestitoare de cine știe ce năprasne. Zâmbetul îngheață în astfel de locuri pe buzele omului, iar soarele de primăvară se înfășoară în umbre posomorâte. Dar, oricum, cerul privit de aici pare totuși mai înalt... Îndeosebi în fața casei. Nici când încă nu văzuse un cer asemănător, nici în sat, nici înainte, când trăia la oraș. Cu atât mai puțin din părculețele acelea – cu brazi croiți pe aceeași măsură

- din jurul locuințelor muncitorilor de la fabrică!

Revăzu într-o clipită imaginea de odinioară în fața ochilor, dar o destrămă cu un singur gest. Începuse să nu-l mai doară. Era ca și când o porțiune din creierul lui ar fi fost insensibilă. Amintirea mai stăruia, cu toate acestea, și își dădea bine seama că, odată, demult, părculețul acela sărac de oraș îi aparținuse. Dar durerea se evaporase cu timpul, așa cum se va evapora într-o zi și acest tablou. Încetul cu încetul se va spulbera pe vecie, ca și cum n-ar fi existat niciodată aieveja. E mai bine, mult mai bine așa.

Treptat însă situația se mai îmbunătățise. Vânduseră măcelarului din sat vițelul și suma primită depășise cheltuielile de hrană. Cumpăraseră de la cooperativă sămânța necesară, și bătrânul Hermann porni să răsfoiască un calendar jerpelit, ca să afle într-însul perioadele prielnice însămânțărilor. Fiindcă trebuia să-și împartă timpul după sfaturile din calendar.

— Mai așteptăm - potolea el nerăbdarea lui Aaltonen, cu toate că zilele se scurgeau una după alta

călduțe și însorite, pământul înverzise pretutindeni și arăturile așteptau doar însămânțarea. Ai face mai bine să crezi și tu în lună. Ea știe mult mai multe despre însămânțări decât toate bibliotecile agronomilor la un loc.

La început, Aaltonen zâmbi cu neîncredere. Dar numai la început. Fiindcă încetul cu încetul își însuși și el felul de a gândi al bătrânului, simțind că toate celelalte – fabricile, cărțile, universitățile, aparatele de radio și automobilele care aleargă pe șosea – sunt lucruri false și lipsite de vreo importanță. Singur pământul există cu adevărat. Cu timpul, se obișnuie să-l privească cu alți ochi pe bătrânul lung și slab care răsfoia cu mâinile lui vânoase calendarul ponosit. I se părea că e un inițiat al vreunei științe oculte, care cunoaște mai adânc tainele astrilor și pe-ale pământului decât oricare alt muritor. Ce putere hotărăște oare calea filoanelor de apă în măruntaiele pământului? Și ce forță deșteaptă la viață, în aceleași măruntaie întunecate, sămânța uscată și rezistentă? El nu se simțea în stare să răspundă la aceste întrebări; bătrânul Hermann însă poate că ar fi fost.

Se găsea acum mai aproape de pământ decât muncitorul de fabrică de odinioară.

Într-o bună zi nu mai dădură de urma omului cu fața buhavă. Într-un amurg, când Aaltonen se întorcea de la câmp, femeia îl întâmpină în curte. Venise aproape alergând, cu brațele pe jumătate întinse și cu glasul schimbat în mod neobișnuit, agitat și tăios. Se vedea că nu-și mai poate stăpâni nerăbdarea.

— Aaltonen! Nu l-ai zărit cumva?

N-o auzise niciodată spunându-i bărbatului ei pe nume. Uneori făcea doar un semn din cap către ușă: „Ăsta de-aici”. Acum lipsise de acasă vreo două ore; fusese în sat, după niște cumpărături, și în lipsa ei omul se făcuse nevăzut.

— Nu l-am văzut toată ziua - răspunse Aaltonen, privind-o lung și compătimitor. Își dădea seama că întâmplarea are destulă însemnătate și că ascunde un pericol oarecare. N-avea însă nicio poftă să pună întrebări de prisos.

Bătrânul Hermann se ivi și el din magazia de lemne, cu toporul în mână. Se îndreptă spre casă, fără să pună vreo întrebare. Aaltonen îl urmă, după o

scurtă șovăială. Femeia rămase singură, în mijlocul curții, frângându-și mâinile de deznădejde.

Bătrânul și Aaltonen intrară în casă. Ușa încăperii vecine era larg deschisă. Placa din alamă, pusă ca siguranță la broască, dispăruse, smulsă din interior; se vedea lemnul alb pe locul spărturii – în dormitorul femeii, sertarul de sus al scrinului fusese forțat. Documentele și scrisorile erau neatinse, dar cutia de metal în care se aflau banii fusese golită. Nu umblase la ea din ziua când vânduseră vițelul.

Fața bătrânului nu trăda nimic. Avea o expresie dură, întunecată. Dar când vorbi, glasul lui era deplin liniștit:

— Și-o fi însușit, cine știe cum, dalta și ciocanul, pândind prilejul s-o șteargă. Ieri am băgat de seamă că mi-a dispărut ciocanul, și-mi munceam creierul să-mi aduc aminte unde l-am lăsat. Mi-am spus că, poate, l-ai luat tu. Acum însă s-a întâmplat, și pace! Ce să mai lungim atâta vorba...

Nu-i tresărise niciun mușchi pe față, dar mâna i se încleșta la răstimpuri pe mânerul toporului. Îl adusese parcă înapoi, ca să aibă ce să strângă în

pumni. La urma urmei, nu e chiar atât de rău când omului i se mai înfierbântă când și când sângele. Inima lui Aaltonen se zbătea înnebunită, gata să-i spargă coșul pieptului.

— Crezi că... se mai întoarce? - întrebă el cu glasul sugrumat. Poate că, în taină, spera să scape pentru totdeauna de duhul rău al casei.

— Aș, lucrul rău nu pierе - răspunse sec bătrânul, și se întoarse în bucătărie.

Aaltonen se duse iar în grajd, unde mai avea de rânit. În curte, trecu pe dinaintea femeii, fără să îndrăznească s-o privească. Respirația ei greoaie și mâinile, pe care și le frângea deznădăjduită, i se păreau mai sfâșietoare decât plânsul cel mai nestăvilit. Căci lacrimile ușurează, chiar dacă ard și mistuie trupul omului.

Aaltonen simți că nu poate să fie vorba de un necaz oarecare sau de vreo supărare obișnuită. Femeia aceasta singuratică, cu privirea atât de aspră și de neîndurătoare, se zbătea acum, în liniștea nemărginită din curte, pentru propria ei viață, pentru mântuirea propriului ei suflet.

O parte din ființa ei, mândria-i neînduplecată, încăpățânarea și toată amărăciunea ei răzvrătită, înfruntă acum și se măsoară cu cealaltă, cu tot restul ei de feminitate slabă și neajutorată. El, străinul, nu care cumva să încerce s-o ajute; să stea deoparte, ascuns în întunericul din grajd, acolo, lângă căldura molcomă a dobitoacelor. E mai bine așa. Ființele acestea, mândre până și în amărăciune, nu pot să îndure privirea altora în clipele lor de mare umilire. De ce ar fi martorul descurajării ei? Ar uita greu această înfrângere și, poate, nu i-ar ierta niciodată lipsa de înțelegere, lui, străinului care, fără voia lui, i-a sporit mâhnirea în loc s-o cruțe.

Se gândi mai întâi să taie muntele de-a curmezișul, până la stația de cale ferată, sau să coboare iute spre șosea, în calea autobuzelor. Știa că acum totul e zadarnic, dar nu mai putea să îndure inactivitatea. Simțea un imbold puternic să se miște, să încerce ceva, orice, chiar dacă ar fi fost fără rost. Să nu mai vadă chipul înfricoșător al femeii, cu mâinile atârând fără vlagă de-a lungul trupului și clătinând capul, cu ochii închiși, ca să-și ascundă

deznădejdea din priviri... Nu aprinse felinarul, ci rămase așa, în grajd, până se întunecă de-a binelea. Mai șovăi încă și atunci, dacă să intre sau nu în casă. Fereastra se luminase, iar înăuntru cina săracă era pregătită, ca în alte dați. Mâncară toți trei, fără să scoată o vorbă.

A doua zi, Hermann repară broasca și puse un drug solid de fier în locul vechi. A treia zi, măcelarul veni după juncă. O legară de coarne după căruță, căci bietul animal nu se lăsa dus în ruptul capului. Auziră încă mult timp mugetul amarnic ce se îndepărta. Sămânța comandată trebuia însă plătită. Aaltonen observase și în alte ocazii că aici, la fermă, nu se cumpăra nimic pe credit.

— Tot n-ar fi fost o vacă bună de lapte - zise femeia într-un târziu, cu aceeași privire aspră și înghețată. Am dat-o prea de timpuriu la gonit și nu ne-am ales de pe urma ei cu nimic...

Amândoi știau însă că nu e adevărat. Aaltonen adună în tăcere frânghia de pe iesle. Nu mai avea niciun rost să rămână acolo, după ce vânduseră junca. Ieși domol din grajd.

Trecu o săptămână amărâtă. Semănară cu bine grâul și ovăzul. În lipsa unei semănători, bătrânul Hermann cutreiera arăturile, cu traista roasă atârnată de grumaz și arunca sămânța în brazdă. Nu prea făcură în acele zile risipă de vorbe. Parcă le-ar fi jefuit cineva toată frumusețea, nerăbdarea și bucuria sărbătorească a însămânțărilor.

Dar în inima celor trei oameni mocnea altceva; un lucru despre care niciunul din ei n-ar fi vorbit pentru nimic în lume și pe care nu îndrăzneau să și-l mărturisească.

Apoi, într-una din zile, femeia ieși pe arături ca să-l cheme acasă pe Aaltonen. Se lăsase un frig usturător. Suflase peste noapte un vânt aspru dinspre miazănoapte, biciuind sălbatic apa lacului. Femeia pășea calm, fără vreo grabă, peste ogorul proaspăt arat. Aaltonen opri calul în mijlocul brazdei, ca s-o aștepte. Nu se mai întâmplase niciodată până atunci să vină după el, afară, la câmp. Asta nu putea să fie un semn bun, se gândi, și inima i se strânse de îngrijorare.

Stăteau acum față în față, pe arătura reavănă,

spulberată de vânt, și se priveau în adâncul ochilor. Femeia își plecase capul în pământ. Nu era, de altfel, la cea dintâi umilire. Aflându-se la capătul puterilor, trebuia să ceară cuiva ajutorul. Nu venise de astă dată la argatul ei, la muncitorul pe care îl plătea, ci la un om, la bărbatul în care putea să aibă încredere, care era oricând gata să-i dea o mână de ajutor și n-o stingherea nicicând cu întrebări de prisos. Simpla lui prezență acolo însemna o consolare, un ajutor.

Uitându-se în ochii femeii, Aaltonen uită deodată de toate, de arături, de pământ și de viața lui de până atunci. Era acolo, în fața lui, dreaptă ca trestia, cu capul semeț și fața înăsprită de vânt. Își pieptănase, ca de obicei, părul lins pe spate și, prin bluza deschisă, la gât, îi vedea pielea albă, năpârlită de soare. Voinică femeie, suplă și puternică!... Și frumoasă, cu tot chinul ei, mândră și de-o voința neclintită!

Chemarea mută a femeii trezi în sufletul bărbatului dorința lui de a o ajuta, de a o sprijini cu toată dibăcia dezinteresată de care se simțea în stare. Răspunse fără să mai stea pe gânduri și fără să-și

închipuie că ar putea cere ceva în schimb, vreo răsplată oarecare.

— Aaltonen, n-ai vrea să te duci în sat cu bătrânul? Ar trebui să-mi aduceți bărbatul... Mi-au trimis vorbă că-i acolo. E... oricum... bărbatul meu.

Hermann aştepta în curte, gata de plecare, îşi pusese hainele de sărbătoare şi îşi îndesase până la urechi pălăria neagră, învechită. Când rămaseră numai ei doi în curte, îi spuse:

— Ne-au trimis vorbă printr-o fată din sat că-s acolo, în grajdul lui Ylitalo. Au băut toată noaptea, fără oprire. Alfred a adus rachiu de la oraş şi bea cu doi tăietori de lemne şi cu Ylitalo, gospodarul. Nevasta lui şi-a trimis fata să ne vestească, fiindcă vrea să-şi ducă bărbatul acasă. Să fim gata de orice, pentru că s-ar putea ca treaba să nu meargă tocmai strună şi să dăm de vreo belea... Sunt patru la număr şi beţi turtă.

Aaltonen duse mâna la brâu, dar bătrânul clătină din cap.

— E mai bine să-ţi laşi acasă cuţitul; scoate-l chiar acum de la brâu, până te văd. Ai să găseşti tu pe drum o scândură din careva gard, de care să te poţi

folosi. Ia privește ce duc eu, ca să fiu sigur... - își descheie surtucul de sărbătoare și scoase din buzunar un bici de modă veche.

— Am învățat să-l mânuiesc de pe vremea când eram marinar. Chiar dacă azi nu mai sunt flăcău, nu mă las chiar cu una, cu două, fi pe pace! Tu răfuieste-te cu doi, pe ceilalți lasă-i în seama mea!

Porniră unul lângă altul, pe drumul ce cobora către sat.

Când ajunseră însă acolo unde socoteau că nu mai pot fi văzuți din casă, iuțiră pasul fără să-și dea seama. Bătrânul se îneca de graba cu care mergeau; obrazul i se învioră și în priviri se strecură ceva parcă din puterea lui de altă dată. Trecuse așadar așteptarea apăsătoare, tânjeala aceea care biciui nervii. Sosise, în sfârșit, clipa cea mare când trebuia și el să se amestece.

Aaltonen, la rândul lui, era plin de însuflețire. Din clipa când se pomeni în toiul faptelor limpezeite, după îndelungata bâjbâială în pâcla îngrijorării, fără țintă, avu impresia că întreaga lui ființă a crescut. Vedeă acum totul clar și le înțelegea pe toate. Bărbatul

trebuia adus acasă; asta le-o ceruse femeia. Cel ce se împotrivește poruncii, va fi doborât. În ceea ce îl privește, n-ar sta o clipă la îndoială. De când știa ce are de făcut, se simțea în stare să se răfuiască până și cu o jumătate de duzină de voinici.

Pașii lor înaintau alături și, nu peste mult, ajunseră la șosea. Nu schimbaseră până acum niciun cuvânt, dar în ținuta lor, în pașii lor chibzuiți și grei, ca și în expresia feței lor se citea o îndârjită și nestrămutată hotărâre. Cei ce îi urmăreau, de la ferestrele caselor, întorceau repede capul în altă parte.

În sfârșit, apăru înaintea lor grajdul. Într-un colț, nu departe, două femei șopoteau, trăgând din când în când cu coada ochiului spre ușa grajdului. În clipa când îi zăriră pe cei doi, o șterseră în grabă.

Chiotele și urletele răgușite ale bețivilor răzbăteau până în curte. Băteau asurzitor tactul, beau și cântau după legea tăietorilor de lemne. Hermann se aplecă să privească prin ușa scundă și strigă mânios:

— Alfred, hai afară!

Urletele amuțiră. Câteva secunde nu se mai auzi

în grajd nici cel mai mic zgomot.

— Un-doi! Mișcă! Mergem acasă!

Se simțea din vocea lui că vrea cu tot dinadinsul să ațâțe mânia celui beat. Aaltonen avea și el o poftă teribilă de bătaie. Zile în șir îl torturase dorința aceasta cumplită de a-și descărca mânia înăbușită, ba adeseori se stăpânise anevoie să nu plesnească pe cineva sau să nu trântască ceva de pământ. Îi era deci indiferent pe cine va lovi acum, numai să poată da odată, cu sete, în vreunul, fie acela un tăietor de lemne, stăpânul bețivan ori un păcătos de șobolan, căruia femeia cu privirile aspre îi spune soț.

— Cine-i afurisitul care face aici gălăgie?

Un cap zbârlit și murdar se ivi în ușă, zgâind către ei o pereche de ochi injectați.

Hermann se dădu un pas înapoi, gândindu-se că, dacă va fi bătaie, e mai bine aici, sub cerul liber.

— Hei, băieți, ia veniți și voi să vedeți! – chicoti unul din tăietorii de lemne amețiți de băutură și, sprijinindu-se de ușă, sări peste cele câteva trepte. Stăpânul păru la început că vrea să-i oprească, dar nu-l băgară în seamă. Cât ai bate din palme, toți patru

erau afară, în fața grajdului. Brațele lui Aaltonen se împietriră și o furie cumplită îl cuprinse.

În fața lui stătea omul cu fața buhavă. Buzele i se învinețiseră, privirea părea aceea a unui smintit, iar mușchii feței i se contractau fără încetare. Era descoperit și desculț, cu picioarele îngrozitor de mânjite. Surtucul și-l lăsase cine știe unde, fiindcă nu-l mai avea, o mânecă a cămășii fusese complet sfâșiată, iar manșetele erau negre de murdărie. La vederea lui, Aaltonen se gândi fără să vrea la lucruri meschine, la așternuturile înăbușitoare și scârnavе de la oraș, la toate mizeriile din lume.

— Un-doi! Acasă, Alfred! – se răsti la el Hermann și, în zdreanța de om, părea că biruie o clipă îndelungată și neputincioasă robie a ticăloșiei. Era cât pe-aici să se supună poruncii, încât își încovoie spinarea tremurândă, ca un câine bătut. Din obrazul învinețit se scurse și ultimul rest de viață, făcând un pas înainte, ca unul care vrea să pornească. Dar palma tăietorului de lemne îl țintui locului, lângă perete.

Fir-ai să fii de laș! Ce te grăbești s-ascuți

poruncile altora? Adună-ți măcar boarfele, înainte de a porni!

Gospodarul se răsuci în fața lui Aaltonen:

— Ia ascultă, voi ce căutați pe-aici? Cu ce drept vă băgați nasul în ale noastre? Asta-i grajdul meu!

Obrazul lui era stacojiu de alcool și de furie. Pe Hermann îl cunoștea de altfel foarte bine, dar se prefăcea că nu-l văzuse niciodată până atunci.

— Știi prea bine ce căutăm, Ylitalo. Am venit să-l luăm acasă pe Alfred. Îi cunoști năravurile, ce vrei?

Bătrânul Hermann vorbise potolit, deschindu-și nasturii de sus ai hainei.

— Dacă-i bărbat, n-are nevoie de dădacă. Face ce pofteste - mormăi unul dintre tăietori și se apropie, urnindu-se cu greu.

— Păi sigur că fac ce vreau. Să vă ia dracu' pe amândoi! Lăsați-mă în pace! - bombăni Alfred, străduindu-se să se îndrepte de mijloc.

— Sau cumva... îi dă zor nevasta, să-i încălzească patul? - întrebă rânjind celălalt tăietor de lemne.

În clipa aceea, pumnul lui Aaltonen lovi. Îl izbi întâi cu mâna stângă în stomac și, în clipa când omul

se clătină, cu sângele scurs din obraji, îi repezi cu cealaltă mână o lovitură atât de cumplită sub bărbie, încât îi trosniră oasele. Cel lovit căzu peste perete, apoi se prăbuși frânt, vrând să apuce aerul cu mâna.

La vederea primejdiei, gospodarul o tuli repede, prefăcându-se că merge liniștit, deși alerga mâncând pământul. Alfred dârdâia din tot trupul, în timp ce celălalt tăietor de lemne începu să urle din răspuțeri, tropăind îndârjit în ușa grajdului, cu cuțitul în mână. Era gata să-l înjunghie pe bătrânul Hermann, luându-i-o înaintea lui Aaltonen, dar bătrânul smulse din buzunarul hainei biciul și plesni la iuțea peste mâna bețivanului. Cuțitul căzu. Aaltonen puse liniștit piciorul pe el și așteptă să vadă ce are să mai urmeze.

Apoi, deodată, Alfred începu să gesticuleze, izbind în dreapta și în stânga, văitându-se și urlând ca un apucat. Tremura din tot corpul, iar din colțurile gurii i se prelingea o salivă spumoasă. Din gâtleejul lui țâșni un urlet prelung de fiară. Ceilalți îl priveau uluiți, neștiind ce să creadă. Al doilea tăietor de lemne, cel pe care biciul îl culcase la pământ, începu să se dezmeticească, uitând dintr-odată și de cuțit, și

de bătaia pe care o mâncase.

— Dar pe ăsta ce naiba l-o fi apucat? – se minună el.

— Tacă-ți gura și cară-te – urlă la el bătrânul. Îl înfură peste măsură faptul ca Alfred stârnește atâta gâlceavă și că trezește cu vaietele lui tot satul. Când însă văzu că nu are de gând să contenească în ruptul capului, îi croi câteva lovituri de bici peste umeri și spinare. În clipa aceea, ticălosul se întinse scâncind la pământ și începu să se zbată și să dea din picioare, cu gura spumegândă.

— Ei, drăcia dracului! – mormăi zăpăcit tăietorul de lemne, trezit pe jumătate și scos din sărite de răcnetele animalice.

În clipa aceea, Henmann îl întoarse pe nenorocit cu burta la pământ și îi răsuci brațele la spate.

— Înfundă-i gura cu cârpe – făcu el calm către Aaltonen. Iar dumneata, adu o găleată de apă și aruncă-i-o pe ceafă! Asta cred că-i va face bine.

Tăietorul de lemne șovăi câteva clipe, pe urmă o luă pe povârniș, spre fântână. Aaltonen, la rândul lui, dădu peste o zdreanță murdară, pe care i-o vârî,

cutremurându-se de scârbă, în gura vânătă și plină de spume. Alfred se zbătu neputincios, spre a-și feri capul, apoi încercă să-și muște pumnii; ochii i se învârteau însângerați în orbite, ca ai unui animal turbat.

Urletele încetară, dar din gâtlejul celui toropit de băutură continua să se audă un horcăit înfundat, într-o clipă, fața i se învineți de-a binelea.

— Dar... dacă se înăbușă? – se neliniști Aaltonen, însă bătrânul nu-și făcu nicio grijă.

— Cel puțin se astâmpără – murmură el, cu un calm de neclintit, și mai răsuci o dată, cu putere, brațele agitate.

Tăietorul de lemne se întoarse cu găleata plină de apă. Celălalt bețivan, care zăcuse pe jos, lângă peretele grajdului, se ridică acum cu mare greutate și trecu, împleticindu-se, pragul grajdului, în timp ce se scărpină nedumerit după o ureche. Horcăielile se auzeau din ce în ce mai slab; nemernicul respira acum cu greutate, gata să-și piardă cunoștința. Bătrânul continuă cu toate astea să-i țină brațele răsucite la spate și nu le lăsă decât în clipa când tăietorul de

lemne aduse găleata de apă. Atunci îi smulse cârpa din gură și îl ridică în capul oaselor, ca să-i poată turna apa peste ceafă. Nefericitul nu se mai văita ca înainte, gemând doar înfundat, la răstimpuri.

Apoi încetară gemetele. Apa își făcuse, oarecum, efectul. Alfred ridică încet un braț, learcă de apă, și prinse să-și șteargă încurcat gura și fața.

Omul, pe care Aaltonen îl trântise la pământ, își făcu iar apariția în ușa grajdului, târându-se pe brânci. Se așeză pe trepte, bălăbănindu-și picioarele. Ținea într-o mână o sticlă de rachiu pe jumătate goală, pe care o întinse acum biruitorului, iar cu cealaltă se scărpină sub bărbie.

— Hai, bea și tu o înghițitură! Ești dat dracului: ce-i al tău e-al tău! – îngăimă el fără tragere de inimă, dar cu oarecare admirație.

Aaltonen scutură capul, în semn de refuz.

Nu mai găsiră nimic, nici surtucul, nici pălăria. După multă căutare, ghetele ieșiră însă la iveală din traista unuia dintre tăietorii de lemne. Ținea morțiș că le câștigase la cărți, dar în cele din urmă le înapoie cu multă codeală.

Porniră toți trei spre casă, pe drumul pe care veniseră, bătrânul și Aaltonen de-o parte și de alta, ținând strâns de câte un braț pe omul descoperit, care se bălăbănea pe picioare. Nu se uitau nici în dreapta, nici în stânga, neavând chef de vorbă. Obrazul șters al bătrânului era încins de rușine, dar își îndreptase spinarea încovoiată și pășea drept, cu capul semeț. Cel puțin alții să nu bage de seamă...

Pe neașteptate, la răscruce, bețivanul se trânti la pământ și începu să se văicărească și să se tânguie că îl dor picioarele și că nu poate să meargă mai departe. Hermann îl smuci de jos și îi repezi un ghiont puternic, înșfăcându-l de după grumaz. Omul se prăbuși cu fața înainte, lovindu-și atât de rău nasul, încât sângele prinse să șiroiască, izbucni într-un plâns agitat și, pe obrazul umflat, șiroaiele lacrimilor se amestecară cu dărele de sânge. Aaltonen își feri ochii, să nu vadă cum ridică biciul asupra omului prăbușit la pământ bătrânul ăsta năprasnic. Numai cu biciul putea fi urnit din loc bețivanul.

Ajunși la fermă, găsiră casa pustie. Bătrânul sufla greu și gâfâia de oboseală, dar încă nu isprăvisese ceea

ce avea de făcut. Înainte de a-și duce prizonierul în camera lui, îl târî cum putu spre sauna. Pe cuptor era pregătită o oală cu apă fierbinte, iar pe laviță se afla un schimb de rufe curate. Îi porunci să se dezbrace și îi aruncă zdrențele murdare într-un colț. Apoi îl culcă și prinse să-i frece trupul cu o perie aspră. Nu-i păsa câtuși de puțin de văicăreli și nu-l slăbi până când nu-l văzu curat din tălpi până-n creștet. Când isprăvi, turnă peste el o găleată de apă rece și așteaptă să se usuce și să se îmbrace. Se așeză apoi pe un bolovan, ca să se odihnească după atâta trudă.

Aaltonen urmărise de aproape toată munca bătrânului și asculta acum respirația șuierătoare a plămânilor lui sleiți. Nu schimbară tot timpul nicio vorbă.

În cele din urmă, omul ieși din sauna, dârdâind de frig după apa rece. Hohotea amarnic și se îneca în sughițuri de plâns, urmat de aproape de Aaltonen și de bătrân.

În casă, femeia pregătise de mâncare. Alfred se așeză tăcut și supus la masă, hohotind la răstimpuri, în timp ce își pipăia din când în când nasul, spre a

deștepta astfel mila celorlalți. Mesteca amărât pâine uscată, dar nu era în stare s-o înghită. Femeia îl privea aspru de lângă vatră, cu ochii ei albaștri, ca de piatră.

Plictisit de cina obositoare, omul se ridică în cele din urmă și intră în odaia lui. Nu mâncase nimic. Femeia se urni de lângă vatră și intră după el. Lui Aaltonen i-ar fi plăcut nespus să-i poată surprinde privirea, dar nu văzu decât doi ochi albaștri, stinși și goi de orice expresie. Fără să vrea, strânse pumnii și sângele i se ridică în obraji. Simți o durere surdă și observă abia acum că, într-un loc, la mâna dreaptă, pielea i se zdrelise și se umflase în jurul unei răni. Pumnul ăsta aprig muncise destul în ziua aceea... Acum noi mai dorea să lovească pe nimeni.

— A zăcut un an încheiat la spital - șopti bătrânul. Apoi i-au dat drumul, zice-se, sănătos. Frumoasă sănătate, m-am ce zice. Nici nu-ți vine să crezi ce casă minunată au avut la oraș: pian, scaune îmbrăcate în mătase și altele, Dumnezeu le știe pe toate. Le-am văzut odată, când am aruncat o privire prin ușa bucătăriei. Toate s-au dus, fără urmă... Când s-au mutat aici, nu mai aveau nimic, cu toate că

femeia moștenise bani frumoși. Le mai rămăsese doar cât să poată cumpăra ferma asta. Pentru că doctorii l-au trimis la țară, să schimbe aerul, și-au zis că e mai bine să se stabilească într-un sat. Îți închipui oare că mai poate fi om teafăr unul ca ăsta, cu sângele otrăvit de veninul orașului? Ai văzut doar, cu ochii tăi...

— Ce putere zace oare într-o femeie care îndură toate acestea? Una care stă și pe mai departe cu el? – se nedumeri Aaltonen, cu gâtlejul ca sugrumat de o mână nevăzută.

— Niciodată nu mulsese înainte o vacă. Habar n-avea, când s-au așezat la fermă, ce e aia o furcă sau mașină de treierat. La început, tocmiseră o slugă, i-au dat însă curând drumul... Și-a văzut apoi singură de gospodărie, de vite. Strașnică ființă, ce-i drept! Și-apoi, niciodată nu știi ce simte și ce gânduri o frământă, chiar de-ai sta cu ea sub același acoperiș trei ani la rând. În sinea ei, tot străină rămâne, cu toate că mie îmi spune „unchiule”... Alta, n locul ei, s-ar fi săturat demult de toată lupta asta zadarnică.

Afară se întunecase. Mai aveau de adăpat calul și de rânit grajdul vitelor pentru noapte. Aaltonen se

ridică, dar se opri pe-o clipă în prag, întunericul îi înghițise fața, încât bătrânul nu-i putu vedea chipul când vorbi atât de ciudat. Fiindcă întrebarea sună destul de straniu în gura unui argat:

— Se iubesc mult, nu-i așa?

Bătrânul privea neclintit în gol. Ochii îi erau acum șterși și bătrâni; îl sleise peste măsură soarele crud de peste zi. Glasul lui era însă cel de întotdeauna, domol și liniștitor:

— Unchiul meu Joase îmi spunea odată că ura îi leagă mai strâns pe oameni decât dragostea.

Aaltonen ieși, traversă curtea și se duse la grajd. Vântul se potolise și sus, pe cerul înnorat, se aprinse o stea palidă. Mirosul reavăn al pământului proaspăt arat ajungea până la el în adierile blânde ale serii.

IV

Urmară zile mistuitoare. Nefericitul rob al alcoolului dibui pe încetul drumul îndărăt spre viață. La început dormi adânc, tresărind și zvârcolindu-se în spasme, o noapte și întreaga zi următoare. A treia zi se mai liniști și stătu ore întregi, privind încremenit în gol, cu o lucire bizară în ochi. Lâncezea în pat, mușcându-și unghiile până la sânge; își pipăia continuu locul inimii, jeluindu-se că simte apropiindu-i-se sfârșitul. Se așeza mereu pe marginea patului, dezbrăcat pe jumătate, speriiindu-se de tot ce vedea în jurul lui, de pereți, de ferestre și de umbrele din curte. I se părea că aude neîncetat sunete și glasuri, unele reale, altele doar închipuie.

Femeia îl îngrijea singură, ducându-i zilnic mâncarea în cameră. Se așeza lângă patul lui și, înduplecată uneori de atâtea rugăminți, îndura privirea ochilor bulbucați pironiți asupra ei. Era oribilă la vedere fața aceea umflată, cu mușchii ce se crispau fără astâmpăr. Dacă se scula din pat, nenorocitului îi tremurau toate fibrele corpului. Căci voia uneori să se scoale cu orice preț, ba chiar să ia de

pe raft o carte sau să privească pe fereastră, dar toate acestea nu erau decât pretexte spre a se putea furișa cât mai aproape de ea. Se târa atunci în genunchi la picioarele ei și o implora ca un cerșetor. Pe măsură ce prindea puteri noi, trupul i se încingea mai nemilos, pielea îl frigea ca arsă cu urzici și nervii îi plesneau de încordare.

Apoi buzele groase i se schimonoseau, rugămințile lui se prefăceau în ocări, întâi abia șoptite, pe urmă din ce în ce mai tare, într-o avalanșă de înjurături rostite cu glasul gătuit. Îi gâlgâiau în gâtlej fel de fel de trivialități, în timp ce în ochi îi stăruia umbra amenințătoare a nebuniei. Era însuși iadul, iadul murdar al pornirilor neîndestulate. Cel care ajungea în apropierea lui, se murdărea.

Femeia încuia ușa pe dinafară și stătea ceasuri întregi în încăperea ei, cu mâinile apăsate pe inimă. Avea acum și ea o umbră de sminteală în priviri și respira greu, iar când trebăluia în bucătărie, i se aprindeau pete roșii în obraji.

Înăuntru, în dosul acelei uși încuiate, se agita un animal dezgustător. Și lupta cu el trebuia s-o poarte

singură, fără să poată cere ajutorul nimănui.

Umbla de colo până colo prin casă, cu ochii dilatați și privirile rigide. Mâinile însă rămăseseră treze. Căra găleți grele de apă, copaia cu lăturile pentru porci și grămezile de paie destinate așternutului vacilor. Se cufunda voinicește în muncă, vrând să uite ceea ce o chinuia, astfel că nu se da înapoi de la nicio greutate. Încerca să-și istovească și să-și salveze trupul prin trudă, trupul ăsta înghețat, dar încă viu sub țesătura grosolană, știind că dacă va mai fi silită vreodată să cedeze atacului mișelesc, va ucide fără milă. Nu mai putea îndura atingerea aceea înjositoare, murdăria respingătoare a celuilalt.

Curtea fermei înverzise toată. De pe glia negricioasă se ridica, la răstimpuri, cântecul răgușit al graurilor cu plisc galben. Deasupra creștetului ei și a curții bătătorite de pași, scânteia, caldă și pașnică, bolta albastră a cerului. În curând vor putea să mâne vitele la pășune și se va isprăvi amarnica roboteală zilnică.

Sus, pe coasta muntelui, la capătul arăturilor, muncea străinul. Curăța un șanț de scurgere năpădit

de bălării și își mișca trupul în ritmul domol al lucrului. Trupul lui vânjos, cu gesturi măsurate, parcă se contopea cu ritmul etern al pământului, al soarelui și al lunii.

Femeia se oprise în mijlocul curții, cu găleata în mână, și privea îngândurată spre șanțul de pe coastă. Mișcările calme și ritmice ale lopeții îi alinau parcă sufletul chinuit și tulburat. Nu simțise niciodată o liniște atât de binefăcătoare. Porni agale către fântână și scufundă găleata în apă. Jos, în adâncul întunecat, pătratul de apă neagră luci ca o oglindă fermecată de o vrăjitoare. Când găleata începu să se ridice spre suprafață, apa se netezi la loc, reflectând iar cerul albastru, împreună cu fața ei. Își văzu acolo, în fundul fântânii, propriul chip, rezemat parcă de bolta nemărginită. Privea mută în oglinda vrăjită de jos și își uită pe-o clipă obrazul adevărat, încetul cu încetul, dispăru tot ce era real în jur, toate gândurile și întreaga înțelepciune scrisă în cărți i se șterseră din suflet. Nu mai vedea decât suprafața netedă a apei și chipul de jos, care se contopea cu toată făptura ei. Privea încremenită, fără să clipească, ceea ce vedea în

oglanda vrăjitoarei, și o pace stranie îi învălui trupul chinuit, sărmanul trup pe care ea singură îl torturase amarnic. Când întoarse într-un târziu capul și se uită împrejur, peste praveliștea cunoscută, zări câmpurile și fereastra casei. Îi veni să chiuie prelung și răgușit, ca o pasăre din inima pădurii, care își cheamă perechea, sau ca un cal înhămat la căruță, care nechează nerăbdător s-o ia la goană pe șoseaua fără capăt.

Îi venea să strige, pentru că minunea din fântână se destrămase și trebuia să se întoarcă la viața ei obișnuită, la propria sa ființă, să-și continue ceea ce se cheamă propria viață, viața pe care ea și-o alesese și o acceptase, după o chinuitoare meditație. Căci acest suflet chinuit și schilod, înlănțuit de trapul încins de boală și hărțuit de păcate, trupul din odaia încuiată cu lacăt, era strâns legat de cea mai ascunsă latură a făpturii ei. Nu-și mai putea nega nici viața din trecut, nici ființa ei de azi. N-avea cum să mai lepede povara pe care singură și-o alesese, în deplină înțelegere eu propriile sale simțuri. Cătuș groaznice, care îi taie carnea până la os, gata s-o doboare în orice clipă... Nu

există însă nicio scăpare, totul e în zadar. E ca o boală netratată, care de-acum înainte nu poate decât să se înrăutățească; o rușine crâncenă, de care nici moartea nu poate s-o mai scape. Și nu poate s-o scuture de pe umeri, fiindcă e însăși viața și destinul ei. Nicio îndurare, niciun refugiu! Se înapoie în casă, mișcându-se greu, cu picioarele ca de plumb. De parcă nici ele n-ar mai fi voit s-o poarte... Intra și ieșea, din casă în grajd și din grajd în casă. Își simțea trupul țeapăn ca lemnul, iar sufletul înghețat și amorțit. Așternu cu mișcări automate paiele sub vite și îngrămădi fân proaspăt în iesle.

N-o mai dureau acum nici lipsurile de tot felul, nici trista lor sărăcie. Toate acestea nu i se păreau nenorociri chiar așa de mari. Pe încetul, gândurile i se stinseră cu totul și orice pâlpare de viață încetă. Seara asta lungă era o încercare amarnică. În vreme ce mâncau, Aaltonen și Hermann o cercetau pe furiș, cu coada ochiului, ceea ce nu făcea decât să-i îndoiască rușinea și suferința.

Strânse masa și spălă vasele. Bătrânul se ridică de la masă și ieși agale în pridvor, în cămăruța lui.

Femeia se culcă și ea în patul îngust și trist, dar când auzi că Aaltonen stinge lumina și se lungește în așternut, se sculă și, apăsându-și cu putere mâinile pe piept, se rezemă de fereastră, privind lung în noapte, cu ochii ficși. Pământul era negru, dar oglinda lacului mai clipea palid. De după creste, răsări o lună nouă, rece și posomorâtă.

Iapa bătrână tropăi a nerăbdare în grajd. În tăcerea adâncă a nopții, sunetul ajungea înfundat până la ea. Apoi toate zvonurile încetară și casa se cufundă în somn. Domnea peste toate pacea și tăcerea. Ea continua însă să aștepte.

Stătea acolo, în cadrul întunecat al ferestrei, o biată femeie, tristă și solitară, într-o cămașă de pânză aspră, cu picioarele murdare de noroi după munca de peste zi, lipindu-și palmele crispate peste inima neînsuflețită. Dar trupul mai era treaz: simțea și era aproape străin de lupta ce se dădea între gândurile și așteptarea ei dureroasă. Trupul amorțit, înghețat, dar viu încă, îi era străin.

O mână dibui ușa încuiată cu lacăt. Râcâi mai întâi încet, apoi șopti ceva cu glasul tremurător. Cât

de dulce i se păruse odinioară glasul acela, care ucisese apoi în sufletul ei orice sentiment omenesc și orice urmă de bunătate.

Omul scâncea și șoptea tremurat în dosul ușii încuiate. Mâinile lui lacome și înfierbântate pipăiau atente lemnul aspru, ca nu cumva să tulbure odihna casei. Șoaptele acelea o chemau pe ea, îi alungau somnul și îi transformau zilele în coșmar.

Nu suspina și nici nu se ruga lui Dumnezeu. De ani de zile, nu ceruse ajutorul nimănui., Fără să mai stea la îndoială, scoase cheia din sertar, descuie lacătul și intră. Două mâini moi și lacome îi cuprinsesă brațele prin întuneric.

Suntem soț și soție, ne-am jurat doar credință în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, își spuse râzând mut, cu amărăciune, în timp ce simțea că îngheață în ea și ultima rămășiță de căldură vie.

Încercase uneori să se amăgească, pe vremea când nu putea să mai îndure rușinea. Îi storcea cu silă promisiunea și de câte ori gura asta tremurândă și flască îngăimase jurământul, ori de câte ori îi făgăduise solemn să înceapă o viață nouă, simțea că îi

smulge câte o părticică din propriul ei corp. De sute de ori, de câte ori crezuse că totul se mai poate schimba și că bolta de deasupra lor se mai poate însenina, îi paralizase voința istovită și zadarnica speranță. Astăzi însă nu mai exista nicio speranță de îndreptare.

Cu timpul se convinsese că toate legămintele sunt doar minciună, că toate mângâierile nu fac decât să o ducă, tot mai adânc, pe drumul pierzaniei. Totul nu e decât amăgire și rușine înjositoare, fiindcă voința acestui om e tot atât de lipsită de vlagă și la fel de gelatinoasă ca și trupul lui. Se mai amăgea însă chiar și atunci cu credința că poate în aceste fierbințeli să fie un strop de adevăr, că poate, în suspinele lui gâfâitoare, să existe, totuși, un dram de iubire.

Credea din toată inima, pentru că voia să mai spere, voia să-i înnobileze îmbrățișările, să-i ierte și să se îndure de ființa pe care nu putea s-o înlăture din calea ei. Credea că îl va putea schimba prin blândețe, că va putea împărtăși acestui biet suflet chinuit de blesteme și însetat de lumină o frântură de paradis, prin care să-l ridice și să-l scape de patima sa, din

murdărie. Dar și asta era doar o simplă amăgire, poate cea mai amară picătură din cupa au otravă. Cuvintele aprinse și promisiunile nu urmăreau decât să-i adoarmă voința și împotrivirea trupului. Toate acestea erau inspirate de o răutăcioasă poftă de desfrâu, ca să-i dezmoștească înghețul trupului și să poată împărtăși patima bolnăvicioasă a bărbatului înflăcărat de băutură.

Acum însă era surdă și rece ca sloiul de gheață. Membrele îi înțepeniră la atingerea mâinilor moi și trupul i se răci treptat. Zăcea întinsă, cu ochii larg deschiși și trupul sleit, pe patul năclăit de murdărie. Niciun suspin și niciun geamăt nu-i trăda oribila umilință. Nu voia să procure odiosului boț de carne, care îi stăpânea corpul, bucuria de a o vedea învinsă. Era singură în necuprinsul milostiv și binefăcător ai întunericului.

În acest fel izbuti să asigure, prin jertfirea propriului ei trup, liniștea de câteva zile a casei. Bărbatul îi făcu și de astă dată fel de fel de promisiuni, jurându-se în toate chipurile și înjosindu-se cu lașitate și prin minciuni sfruntate. N-are să mai bea niciodată!

Niciun strop de rachiu nu va mai aluneca pe gâttelejul lui! Minciunile acestea nu le mai auzea însă nimeni.

În clipa când le rostea, i se părea că e convins și el de tot ceea ce spune, numai ceilalți refuză să-i dea crezare. Trebuie să te prefaci că-l grezia explicau medicii unei științe false.

Când se întorcea în odaia ei, cădea de pe picioare. Nici nu mai încuia ușa în urma ei. Era acum o cerșetoare, o biată păcătoasă umilită. Dăduse totul ca să poată dăruia bolnavului nenorocit câteva ore de somn. Cu prețul groaznicei ei rușini așternuse peste iadul omului odihna câtorva ceasuri de uitare. Știa însă că liniștea n-are să dureze mult. Numai până când razele lunii vor pătrunde în odaie și i se vor răsfira pe obraz. Atunci, răsuflarea liniștită se va preface în urlet chinuit și amarnic de fiară încolțită.

Dar bolnavii nu sunt răspunzători de faptele lor. Trebuie să fim buni cu ei și îngăduitori. Toți sunt datori să-i ocrotească și să-i ajute, chiar cu prețul propriului lor sacrificiu. Așa poruncește civilizația de oraș și sentimentele acelea nefirești pe care o anumită educație le-a sădit în noi.

Căci atât răutatea, cât și iresponsabilitatea sau minciuna sunt, de fapt, niște boli – explică doctorii acelei științe false. *Constitutio psycho-pathologica*, alcoolism cronic, iată infailibilul termen tehnic în care și ea crezuse pe vremuri. Pe rând însă, toate au dezamăgit-o. Azi știe bine că bunătatea e tot atât de zadarnică și de lipsită de sens ca și sinceritatea sau asprimea.

Trecu fără zgomot prin bucătărie, deși picioarele îi mai tremurau puternic. Aaltonen se mișcă prin somn. Se opri și îi ascultă respirația, dar abia o auzi, cu toată liniștea adâncă din jur.

Inima i se strânse. Poate că nici nu doarme, și atunci... atunci mârșăvia ei mai are un martor. Ei, dar nici asta nu mai are vreo importanță, de când a stârpit din ființa ei orice urmă de mândrie și a golit până la fund cupa amară a urii. Ieși din casă, afară, în întunericul binefăcător al nopții, acolo unde nu putea să vadă decât nemărginirea bolții înstelate.

Noaptea mută și răcoroasă de primăvară o împresură pe încetul. Sub picioarele-i desculțe, pământul era rece ca gheața. Undeva jos, în sat, un

câine hămăia a pustiu. Luna nouă se ridicase pe boltă, deasupra creștelor și a lacului negru, ca o seceră a morții.

Când o femeie pierde totul, nu mai poate să aștepte nimic și nimic în lume nu-i mai aparține. Se mai poate doar prăbuși pe pământul rece și își mai poate ascunde fața în bezna milostivă a nopții. După atâtea luni și ani fără sfârșit, izvorul lacrimilor se despică iar în adâncul amarnicei dezamăgiri și, în noaptea de primăvară, hohoti tăcut un plâns înăbușit. Ura se topi pe încetul, și toate celelalte simțăminte omenești păreau acum mici și neînsemnate pe lângă plânsul acesta înfricoșător și tăcut de femeie solitară, înghițit de noaptea rece de primăvară. Înghițit de noapte și de pământul milostiv. Se întindea nemărginit parcă, dincolo de curtea fermei, în depărtări neștiute – și nemărginită era și bolta de sus, cu ultimele ei stele pâlind albastrii și cu înfricoșătoarea lună nouă.

Pământul e uriaș și atotputernic. Se coc în sânul lui roadele lumii, iar din huma lui neagră răsar florile. El umple cu amare dureri cupa vieții, împarte din belșug dezamăgiri și deznădejde, fără ca vreodată să

sărăcească.

Era ceva, cu toate acestea, care o consola în clipele cele mai amare și, în adâncul sufletului ei, știa că aici e, totuși, semnul unei îndurări de sus.

N-avea copii. Nu era obligată să împlinească fructul acelui trup nenorocit și prăpădit de băutură. Bucuria aceasta ar fi putut-o dobândi de la bărbatul ei. Cu ce groaznică îngrijorare și cu câtă spaimă ar fi pândit, zi după zi, în ochii copilului său, privirea aceea sinistră, pe care o urăște! Destinul a cruțat-o însă de o asemenea încercare. Nu e silită să vadă crescând sub ochii ei copilul unui astfel de tată, moștenitorul neputinței lui, al minciunilor și pornirilor lui bolnăvicioase.

Ce taină ascunsă și neînțeleasă îndeamnă pocitania monstruoasă să-și perpetueze specia și constrânge trupul putred până-n măduva oaselor să se zvârcolească nebun, în spasme?... îngrozitor!

Se ridică în întuneric. Tălpile goale îi erau vinete de frig, iar trupul îi dârdâia sub cămașa grosolană și umedă, lipită de piele. Nu mai plângea, de parcă i s-ar fi golit sufletul de toată durerea, iar voința se întoarse

întreagă, tăioasă și scăpărătoare, ca vârful unei săgeți de oțel. Știa acum precis ce are de făcut. Pământul reavăn de primăvară îi pătrunsese ființa și respirația lui îi spunea că tot ce s-a întâmplat a fost, de astă dată, pentru ultima oară. N-o va mai face niciodată. Nu se îndoia de fel că, dacă vreodată ar fi să nască un copil de la acest bărbat, l-ar sugruma cu propriile ei mâini. Destinul, îndurat până acum fără nicio imputare, se împlinise. Suferința ei se apropia de sfârșit.

Credea asta cu putere, deși nimic n-o îndreptățea să creadă. Se mai întâmplase și alteori s-o fure și s-o mintă bărbatul acesta... Totuși, acum știa, cu nestrămutată încredere, că dezlegarea e aproape. Cele întâmplate nu se mai pot repeta niciodată ca până acum. Spargerea sertarului, asta e o nimica toată! O neînsemnată verigă dintr-un lanț nesfârșit de fapte. De câte ori nu îndurase ea lovituri și mai grele! Nici umilința din noaptea aceasta nu era prima de acest fel... Fusesse mereu silită să-și ucidă în felul ăsta trupul. Nu e așadar nicio noutate în cele întâmplate și nici nu demonstrează ceva. Cu toate acestea, știa cu

fermitate că se întâmplase acum pentru ultima oară. Io spunea luna de sus, și pământul negru, și bolta nemărginită...

Va fi mai bine sau va fi și mai rău de azi înainte? – auzi în interiorul ei un glas în clipa când, frântă de oboseală, dibui treptele roase și putrede de vreme ale casei. Nu mai nădăjduia niciun bine; cât despre rău, nu se temea de el...

O suferință mai adâncă decât aceea de până acum nu poate să vină. Se opri cu mâna pe clanță și se întoarse spre fântână. Acolo, în întuneric, pătratul de apă neagră îi păstra chipul neclintit, în oglinda fermecată în care se privise peste zi. De acolo nimeni nu-l mai poate șterge și va rămâne mereu în acel loc.

După ce străbătu casa cufundată în somn, înapoindu-se fără să facă vreun zgomot în dormitorul ei, Aaltonen se sculă tiptil și păși cu mare grijă, ca să nu scârțâie podelele. Găleata cu apă se afla în ungherul opus. Se apropie de ea și duse la gură căușul ruginit. Bău lacom și îndelung, înghițind în tăcere apa rece. Îi trecuse demult somnul, capul îi ardea și gâtlejul i se uscuse, căci ascultase încordat totul.

Auzise, fără voia lui, fiecare sunet, fiecare mișcare, fiecare zvon venit prin ușile închise și prin zidurile groase. Peste zi își vlăguise trupul muncind și așteptase cu nerăbdare să-și dezmoștească mădularele în așternut. Abia ațipise însă, că se și trezise din somn. Nu mai putuse îndura setea chinuitoare, se sculase din pat și băuse, cu înghițituri mari, apa rece. Nu-i păsa că vasul e ruginit, de nimic nu-i mai păsa. Băuse cu atâta lăcomie, de parcă s-ar fi adăpat din izvorul uitării veșnice. După ce își potoli setea, ființa îi fu cuprinsă de o liniște răcoritoare și dătătoare de fericire.

Se întoarse pe laviță și se culcă, pășind cu mare luare aminte, atent la toate mișcările pe care le făcea. Scândura nu trosni de fel sub pașii lui. În odaia de alături, femeia nu avea de unde să știe că, în casă, cineva îi urmărise și ascultase toate câte nu va fi nicicând în stare să le împărtășească cuiva. Se prăbuși în așternut ca într-un mormânt fără fund, acolo, în brațele binefăcătoare ale pământului negru. Și adormi îndată, cufundându-se în marele și odihnitorul nimic.

Dincolo, în odaia mică, femeia rămase însă trează

mult timp încă. Își încrucișase mâinile puternice și frumoase deasupra păturii. Fiindcă auzise, da, auzise deslușit pașii fără zgomot de alături. În noaptea asta era nespus de trează. Vedea tot și auzea tot ce se petrece în casă. Simțea, prin perete, toate mișcările trupului aceuia uscățiv și vânjos, de bărbat. Știa că băuse din apa izvorului ei fermecat. Și era bine așa...

Stătea întinsă și nemișcată, cu mâinile încrucișate peste piept, respirând încet, cu buzele strânse.

Într-un târziu, după scurgerea unei veșnicii parcă, pătratul ferestrei începu să se desprindă din întuneric, apoi lumina rece a zorilor năvăli în încăperea pustie.

V

Sus, pe cer, scânteiau nori argintii. Pe coline și pe malurile pinului pâl pâiau pete galbene de păpădie. Umbrele răzlețe ale norilor dezmiardau domol pământul bătrân, odată cu vântul și cu razele blânde ale soarelui. Sub fierul plugului, ogorul se despica în valuri brune și lucioase. Trebuiau sădiți cartofii, și iapa bătrână trăgea vârtos la plug, cu vinele încordate și umflate puternic sub pielea albă și netedă.

Omul pășea liniștit peste pământul gras și odihnit, strângând în mâini coamele plugului. Minunată senzație să calci astfel, pe moale, și să-ți încânte privirea nuanța cafenie a brazdei proaspăt răsturnate, după priveliștea stearpă a pământului de pe coastă. Umbre fugare de nori îi alunecau în cale, iar vântul îi mângâia ușor fruntea înfierbântată de muncă. Sus, în văzduh, tivul norilor scânteia argintiu și, în gardul de măracini din jurul curții, clipeau tainic tufe albastrii de ienupăr. În sufletul lui Aaltonen se deșteptă un chiot de bucurie, care puse stăpânire pe întreaga lui ființă, pe măsură ce spinteca brazdele cu plugul. Femeia îl urma de aproape, potrivind cartofii

despicați în pământul moale și bun. Mergea în urma plugului, aplecându-se și ridicându-se întruna, fără să obosească, cu mâinile pline de pământul negru și cu părul blond fluturând în vânt.

Lucrau numai ei doi și cartofii trebuiau sădiți încă azi. Bătrânul Hermann era bolnav, așa că nu se putea conta pe el. Odată cu primăvara, obrazul lui osos și uscat se gălbejise, și cu cât soarele încălzea mai tare, cu atât îi dădea în vileag mai fără milă slăbiciunea. Flaminii lui șuierau la fiecare respirație. Nu s-ar fi dat în lături de la muncă, dar pieptul bătrân nu-l mai ținea. I-ar fi plăcut să lucreze ca înainte, fără întrerupere. Toată viața își văzuse conștiincios de treabă, știind să-și cruțe puterile adevărate pentru munca grea a aratului și a semănatului.

E drept că pământul nu era al lui; oricum însă, trebuia să-i poarte de grijă, ca să răsară ceea ce însămânțase. Pentru el, priveliștea cea mai tristă era aceea a unui ogor neîngrijit și nearat la timp.

De astă dată, de cum se lăsă amurgul, bătrânul se așeză pe prispa casei, încovoiat și cenușiu la față, iar când Aaltonen se apropie, îi spuse gâfâind:

— După câte îmi dau seama, eu am cam isprăvit cu munca la câmp, o dată pentru totdeauna.

— De ce nu te duci la doctor? - îl întrebă, într-una din seri, văzându-l că abia se mai târăște la masă. Bătrânul se mulțumi să zâmbească sleit, un zâmbet trist de moșneag fără puteri. Ce să caute el la doctorii de la oraș, ce-ar putea să-i mai folosească lui știința orășenilor? Mâna lui bătrână tremura puternic, ținând cuțitul sau tăind felia de pâine, ca s-o ducă la gură.

În dimineața aceea se sculase însă devreme și intrase în bucătărie. Își îmbrăcase hainele de sărbătoare și ținea în mână o geantă neagră, învechită, de voiaj, legată cu o sfoară în lipsa încuietorii, rupte înainte cu cine știe câte decenii. Femeia îi pregăti câteva felii de pâine cu untură, le împachetă și bătrânul porni spre coasta care ducea în sat. Aaltonen vru să-l ducă cu trăsura, până jos, la stația de autobuz, dar bătrânul se indignase peste măsură.

— Și cu cartofii ce faceți, mă rog? Nu, e nevoie de cal aici. Pe mine au să mă poarte până acolo picioarele astea slăbănoage. Cunosc ele bine drumul,

cum să nu-l cunoască?

Astfel se întâmplase că bătrânul plecă, iar ei rămaseră să isprăvească singuri munca până seara.

Omul din camera închisă cu lacăt nu se mai agita acum de fel. Zăcea nemișcat, din zori până noaptea târziu, posomorât și apatic. N-avea chef de lucru, dar nici nu-i dădea cineva ghes. Radia parcă din întreaga lui ființă blestemul stârpiciunii, amenințând apăsător ogoarele. Lui Aaltonen i se părea că tot ceea ce nemernicul atinge cu mâna lui e osândit la moarte. Mâinile acelea respingătoare și lipsite de vlagă știau numai să pustiască, nu să rodească și să producă. Nu trebuia deci să atingă acest pământ negru și bun, fiindcă l-ar fi ucis și l-ar fi făcut să nu mai rodească.

Uneori mai ieșea și el în curte și se oprea în loc, holbându-se în jur. Se ferea însă de ei, își rodea pe furie unghiile, umbla fără nicio țintă câtva timp, apoi se înapoia în odaia lui, fără să-i pese dacă e încuiat pe dinafară sau nu. Femeia îi puneă bicarbonat de sodiu în mâncare și i-o ducea în cameră, pentru că refuza să mai mănânce cu ei la aceeași masă și nici să dea ochii cu ei nu mai voia. Apatia lui aducea, cel puțin în

aparență, o oarecare liniște în casă. Lucrând acum împreună pe arătură, niciunul nu se mai gândea la el. Sumbrul locatar al odăii încuiate se ștersese treptat din amintirea lor.

Mâncare caldă nu prea mâncau, fiindcă nu era cine să le-o gătească. Femeia aducea un fel de păstramă și ceva conserve, iar când soarele ajungea în creștetul bolții, se așezau în marginea pădurii ca să mănânce. Aaltonen deshăma calul în apropiere și îi așternea în față un pumn de ovăz, scotocit cu mare greutate de pe fundul vreunei lăzi. Îl lăsa slobod, ca să zburde câtva timp prin pădure. Femeia își spăla mâinile la izvor și le ștergea în mușchiul moale și cald. Pe urmă rupea un codru de pâine pentru Aaltonen, care îi privea lung mâinile frumos croite și puternice, înăsprite de muncă. Ochii lui aveau o expresie deschisă și gravă. Mâncă pâinea și bău câteva înghițituri de bere amăruie. Laptele trebuia cruțat, spre a putea duce o cantitate cât mai mare fermierului. În timpul primăverii, acesta era singurul lor venit.

Munciră amândoi până la ora prânzului, apoi se

tolăniră în iarbă, spre a se odihni puțin, ca țăranii. O bucurie molcomă năpădi inima bărbatului, înviorându-l și încălzindu-i toată făptura. Nu încercase niciodată până atunci o astfel de stare sufletească. Nu făcu niciun efort s-o înțeleagă și nici să iscodească pricina acestei fericiri ciudate. Nu se gândea la nimic: o primea simplu, ea pe un dar și ca pe o sărbătoare a inimii, după atâtea zile cenușii și amare... ca pe-o înseninare sau ca pe-o rază de soare, după atâta vreme mohorâtă. Ziua de azi i se părea binecuvântată și sfântă.

Mâncase și se tolănise pe pajiștea încălzită de soare și uscat de vânt. Femeia se culcase și ea, cu mâinile încrucișate sub cap. Privea cerul și norii tiviți cu argint. Obrazul i se rumenise în timpul lucrului, părul neîngrijit strălucea acum moale, iar privirea ei părea mai caldă că de obicei. Privea îngândurată cerul fără hotar.

În timpul muncii dinaintea prânzului își vorbiseră rar, iar cât mâncaseră nu avuseseră prilejul; acum însă, odihnindu-și trupul și mâinile trudite, bărbatul i-ar fi dorit să vorbească, să-i destăinui într-un fel

oarecare sentimentul acela bun care îl cuprinsese ca o minune, fericirea aceasta inexplicabilă și chiotitoare care îi copleșise inima. Căută stângaci și nepriceput cuvintele potrivite și, în cele din urmă, întrebă fără să întoarcă ochii spre femeie:

— Oare ce-o fi făcând la oraș, bătrânul Hermann?

De la sosirea lui Aaltonen la fermă, nu-și vorbiseră niciodată decât despre cele legate de muncă și gospodărie.

— N-am mai fost pe la oraș de vreo doi ani.

Fără să-și desprindă ochii de pe boltă, ca și cum ar fi vorbit în aer, rostindu-și cu glas tare gândurile, adăugă:

— Când eram mai tânără, nu-mi puteam închipui că mă voi obișnui vreodată cu viața la țară.

Își trecu mâna, cu un aer obosit, peste față, de parcă ar fi șters de pe ea urmele trecutului, tot ceea ce n-avea să se mai întoarcă niciodată.

— Acum asfaltul mi-ar obosi picioarele, iar mulțimea felinarelor mi-ar arde ochii. Orașul e rău, orașul e viclean. Îți pustiește sufletul, te neliniștește și te face prefăcut, mincinos.

Tăcu și privi iar norii. Aaltonen ar fi dorit să-și exprime gândurile, dar îi veni greu. Vorbi cu glasul scăzut:

— Fabrica e și ea tot atât de rea. După ce muncești opt ore în șir și, ieșind pe poartă, îți privești mâinile, te întrebi dacă, în definitiv, ai făcut ceva?

Tăcură amândoi o clipă. Pământul de sub ei era cald și uscat de vântul care alunga vesel vălătucii norilor de pe cer. Mirosul greu și dulceag al arăturii răspândea în jurul lor pace și bucurie.

Femeia începu să-și depene amintirile:

— Tata m-a dat la școală ca să mă instruiască. Era un om fără carte, dar deștept și stăruitor. Avea brutărie și a făcut avere la oraș prin sânguința lui. Îmi invitam deseori colegele de școală în casa noastră. Veneau și mâncau cu poftă prăjiturile făcute de tata, îi zâmbeau amabil, dar de îndată ce el întorcea spatele, începeau să-l bârfească, încât îmi era rușine de el. Citeam o sumedenie de cărți și credeam în ele. Devenisem orgolioasă, fiindcă tata cumpăraseră și un automobil. În prostia mea, ajunsese vanitoasă. Îmi cumpăram rochii frumoase cu banii tatii și dădeam

recepții. Doamne!...

Își trecu din nou mâna peste obraz. Aaltonen privi mâna aceasta, care alunga fără vreo amărăciune urmele unei vieți vanitoare. Îi vedea brațul gol până la cot și trupul robust destins pentru odihnă, în haine de lucru, picioarele goale, murdare de pământ negru: dar sub pielea netedă și aspră, vinele luceau albastrii. Privi, în cele din urmă, și ghetetele scâlciate.

Femeia întrebă deodată:

— Ai lucrat timp îndelungat la fabrică, Aaltonen?

Omul tolănit în iarbă tresări și obrazul pârlit de soare i se îmbujoră. Răspunse cu greutate, întâlnind, fără să se mai tulbure, ochii albaștri și îngândurați ai femeii:

— Opt ani.

Apoi, întorcându-și privirile în altă parte, adăugă cu glasul tremurând ușor:

— De altfel, nici nu mă cheamă Aaltonen, cum v-am spus.

Soarele se ivi de după un nor, femeia făcu o ușoară mișcare, ducând mâna la ochi, ca și cum ar fi voit să-i ferească de brusca strălucire a cerului.

Aaltonen continuă cât se poate de calm și pe același ton domol:

— Am mințit și când spuneam că sunt necăsătorit. Acolo jos, în Finlanda de răsărit, am nevastă și un copil, care va împlini curând șapte ani.

Glasul îi era acum sigur și grav, dar mâna mare și osoasă se strânse, involuntar, iar privirea i se pierdu în depărtări, dincolo de arăturile negre. Femeia, acoperindu-și pe mai departe ochii cu mâna, continuă de parcă n-ar fi auzit cele ce-i spusese omul de lângă ea:

— Părea dintr-o familie bună, îmi vorbea despre afaceri importante, tutuia pe chelnerii din restaurantele mari și îmi oferea de fiecare dată tot ce avea mai bun. Cu banii tatălui meu am mobilat o casă frumoasă; se pricepea cum nu se poate mai bine să arunce praf în ochii lumii, atunci când nu-l cunoșteai. Firește că părinții lui, care îl ținuseră până atunci la suprafață, s-au bucurat să scape de el. Nimeni nu mi-a destăinuit adevărul, cu toate că mai fusese odată într-o casă de sănătate. Era un lucru rușinos, firește, astfel că nimeni nu se laudă cu așa ceva. Iar eu, care nu

eram decât o tânără plină de vanitate, mă mândream cu el și râdeam de farsele lui, când se îmbăta. Beam și eu, pe vremea aceea...

Se ridică brusc și adună resturile de mâncare în coș. Aaltonen se ridică și el. Cu palma proptită de tulpina roșietică a unui pin, privea spinarea dreaptă a femeii, mijlocul ei de trestie și linia frumoasă a coapselor sub rochia simplă de lucru. O dureroasă desfătare îl năpădi, în timp ce încerca să-și imagineze cum ar arăta femeia aceasta dacă i s-ar topi din trup rigiditatea, dacă ar trece surâzătoare peste ogorul proaspăt arat, ducându-și de mână copilul, propriul copil, pe câmp. Era o femeie voinică, în stare să muncească cu mâinile ei puternice și ale cărei picioare calcă zdravăn printre brazde.

— Eu n-am avut niciodată alți bani decât cei ne care i-am câștigat cu mâinile mele – zise Aaltonen. Cu toate astea, acolo departe, lângă fabrică, am avut o casă proprie, construită cu bani împrumutați. Am avut chiar o grădiniță, pe care o îngrijeam singur și o stropeam în fiecare seară. Am avut până și un atelier, cu unelte și masă de rindea. Seara lucram acolo, ca

să-mi treacă de urât.

Se întrerupse spre a fluiera calul, făcându-l să iasă din pădure. Iapa albă năvăli dintre tufe și se opri, scărmanând pământul cu copita și ciulind urechile. Aaltonen o apucă de coamă și, peste grumazul calului, îi spuse femeii, care, întoarsă cu spatele către el, strângea ultimele resturi în paneraș:

— Toamna trecută, într-o seară, mi-am luat pălăria din cui și am plecat pentru totdeauna de acasă. N-am mai putut răbda. Am lăsat totul acolo, casă, grădină, soție și copil, fără să cer sau să pretind ceva. Nici rămas-bun nu mi-am luat, am scos doar pălăria din cui și dus am fost.

Prinse calul de căpăstru și îl conduse pe câmp, înhămându-l la plug. Femeia își umplu coșul dintr-un sac și se luă după el. Toată după-amiaza merșeră unul după altul; Aaltonen, în față, despica pământul odihnit și plin de buruieni, femeia venea pe urmele lui, lăsând să cadă cartofii în brazda proaspăt tăiată. De fiecare dată când ajungea la capătul unei brazde, își îndrepta mijlocul ostenit, în timp ce Aaltonen întorcea plugul și acoperea brazdele însămânțate. Miriștea era întinsă,

astfel că abia când asfințitul aprinse zarea și umbra calului târându-și sleit pașii începu să se alungească pe arături terminară cu lucrul.

Se întoarseră la fermă fără să scoată un cuvânt. Femeia ducea pe braț coșul gol și sacul în care fuseseră cartofii. Aaltonen, care mîna calul, o urma cu pași ca de plumb.

A doua zi, Hermann se întoarse de la oraș. Bătrânul înainta cu pași rari de-a lungul drumului, în mână cu geanta veche de voiaj, legată cu sfoară. Obrazul îi era pămîntiu și supt de oboseală. Îngână un salut intrînd în casă, transmise salutări de la oraș, apoi se retrase în cămăruța lui ca să se culce.

Cînd Aaltonen se întoarse seara de ța cîmp, bătrînul ședea la locul lui obișnuit, pe lavița de lângă fereastră; îi întinse de acolo o bucată de pâine de grâu.

— Un dar de la oraș – făcu el cu un ușor surâs, care îi însufleți pe-o clipă fața bolnavă.

Un val de căldură trecu prin inima lui Aaltonen. Era emoționat, fiindcă de cel puțin douăzeci de ani nu mai primise daruri de la nimeni. Hermann strîngea

fiecare ban cu dinții, Aaltonen o știa bine, dar tocmai de asta darul lui avea și mai mare preț. Ținând încurcat în mâini pâinea albă, întrebă:

— Ți-a spus ceva doctorul?

— Firește, mi-a poruncit mai întâi să mă dezbrac, m-a pipăit, m-a ciocănit, m-a ascultat, în timp ce-mi spunea când să răsufli adânc, când să-mi opresc răsufierea. Pe urmă mi-a spus că am anghină în piept, adică astmă. Păi, zic eu, asta o știam și eu, pentru atâta lucru nu e nevoie de știința doctorilor. Inima îți bate și ea slab, a mai zis. Nici asta nu mă miră, i-am răspuns, fiindcă muncește fără răgaz de șaptezeci și șase de ani, încât acum se ostenește de-o nimica toată. Scui-pă în asta, mă pofti el, și îmi dădu o farfurioară. N-am avut încotro și, ca să-i fac plăcere, am scuipat cât am putut mai mare. Pe urmă a vrut să mă bage-n spital și m-a întrebat câți bani am. Iac-așa: clădesc, acolo la oraș, spitale mari și scumpe; dacă n-ar avea decât bolnavi gratuit, cu ce le-ar mai întreține? Le mai trebuie și câte unul care să plătească. N-am nevoie de spital, i-am răspuns. Las să mor acolo unde mi-am trăit viața. Mi-a scris o rețetă cu niște

medicamente, al naibii de scumpe. Când am aflat de la farmacist câte parale fac, am avut de gând să i le las lui. Dar mi-a fost milă de el, săraca! Și el trebuie să trăiască din ceva, nu? N-am mai scos o vorbă, am plătit și-am venit cu ele acasă.

Căzuse parcă o piatră grea de pe inima lui bătrână, știindu-se din nou acasă, la ferma veche, pe care o cunoștea atât de bine. Părea ușurat și limba i se dezlegase. De obicei era tăcut și zgârcit la vorbă, de astă dată însă devenise aproape limbut. Aaltonen ședea pe laviță, cu darul primit de la oraș în mâini, privindu-l încântat și cu căldură.

— Ai dat greu de doctor? - întrebă el.

— De la gară m-am dus întâi la niște neamuri de-ale mele, ca să le cer adăpost peste noapte. De la ele am aflat adresa. Pe drum am mai întrebat. Pe câte unul, astfel că am nimerit destul de ușor. Acolo însă am fost întâmpinat de o slujnică înfiptă, care mi-a spus că nu pot vorbi cu domni doctor decât peste două ceasuri, și că să vii mai târziu. Ei las, mi-am spus, că până atunci prânzesc și eu, și m-așez pe trepte, în fața ușii, și dau a-mi desface traista. Aștept eu vreme de

vreun ceas. Atunci au început să sosească bolnavii; sunau pe rând la ușă, iar slujnica le dădea drumul înăuntru. A ieșit apoi și mi-a spus că acum pot să intru și eu. Pe urmă am așteptat acolo în odaie, până mi-a venit rândul. Când simțeam că m-apucă foamea, mai îmbucam câte ceva, ca să omor urâtul. Asta nici n-ar fi fost așa de rău.

— Doctoria e bună la ceva?

— De scumpă, a fost destul de scumpă, așa că trebuie să fie o doctorie foarte tare, firește. Uite așa îmi vâjâia capul, când am tras din ea o înghițitură zdravănă. Parcă îmi tăiase cineva răsuflarea.

Bătrânul zâmbi, cu un aer viclean...

— Poate că trebuie să iei mai puțin - făcu Aaltonen.

— Că bine zici. El mi-a spus să iau câte-o lingură, eu însă am voit să mă conving dacă-i destul de tare, dacă nu cumva mi-au dat doar apă chioară. Dar nu m-au păcălit... Cât p-aci să mă doboare, atât e de tare.

Bucătăria i se păru nouă lui Aaltonen; ai fi spus că intrase în ea viața și o stranie căldură. Amurgul se prelungi și el până târziu; la ceasul culcării, era încă o

lumină limpede ca ziua, încât nici nu aprinseseră becul. În astfel de seri, în nemărginita și binecuvântata liniște din jur, cei trei se apropiau tot mai mult unul de altul. Al patrulea, cel care mocnea îndărătul ușii încuiate cu lacăt, nu-i mai tulbura de fel. Numai gândul că îl știau acolo, că există în preajma lor îi mai apăsa uneori. Aaltonen asculta tăcut peripețiile bătrânului, iar femeia spăla vasele pe marginea vetrei. Doctoria înviorase puțin trupul istovit al lui Hermann și strânse într-însul aducerile aminte. Cine știe, poate tocmai fiindcă simțea că puterile îl lasă și viața îi alunecă de sub picioare își depăna amintirile.

— Fie că mă crezi, fie că nu, am fost eu, pe vremea când eram flăcău, și la baluri - spuse el, clipind vioi înspre vatră. De câte ori era vreo petrecere în satele vecine, n-aș fi pierdut-o pentru nimic în lume. Îți era mai mare dragul să vezi cum îmi săltăm pe vremea aceea picioarele. Țin minte că odată am vrut să mă fudulesc în fața tinerilor, așa că mi-am luat o pereche de galoși. Peste mlaștină i-am dus în mână, ca nu cumva să se murdărească, și i-am încălțat

abia în sala de joc. N-ai teamă, m-au pizmuit toți îți erau acolo, fiindcă nimeni în sat nu avea așa ceva.

Aaltonen zâmbi. Nu mai zâmbise demult astfel, nesilit, din toată inima. În clipa următoare însă, un gând dureros își făcu loc în mintea lui, gândul la toate câte trec, la despărțirile definitive din această viață. Ceea ce a fost, nu se mai întoarce niciodată. Și durerea lui se topi, treptat, în melancolia amurgului.

— Așa, zău - urmă bătrânul, pe un ton potolit, făcând pauze din ce în ce mai lungi Mult am mai topăit cândva, fiindcă eram tare zăpăcit. Un hăbăuc, nu alta. Ei, dar acum s-a sfârșit de-a binelea. Gata cu toate! Nu mi-ar plăcea s-o trăgănez prea mult. De groapă nu mi-e teamă, cât despre iad, nu mai e la modă azi să crezi în el. Unii zic că nici raiul nu există, rai din acela de care îmi vorbea maică-mea, pe vremuri. Bisericile nu le-am cercetat prea des, recunosc. De ani de zile n-am mai călcat pragul Casei Domnului. Acum însă tare-aș vrea să mai merg o dată, la comuniunea de duminică. Vinul și pâinea sunt tot cele de odinioară, însă i-am făgăduit bieteii mele mame că, în clipa când voi simți că mi se apropie sfârșitul,

am să mă împărtășesc cu cele sfinte.

— Lasă deocamdată moartea în pace - îi reteză vorba Aaltonen. Simți însă și el că vorbele sună fals. De ce n-ar vorbi despre moarte, dacă prin asta își ușurează sufletul? N-are niciun rost să se apuce tocmai ei de prefăcătorii și să ocolească adevărul. E altceva acolo unde oamenii trăiesc în grupuri mari și se vâra unii în alții, de frica propriilor lor gânduri. Acolo toți să amăgesc și se mint reciproc, ascunzând realitatea morții după cuvinte înflorite, dar întotdeauna false, chiar când simt aproape suflul morții și sunt nevoiți s-o primească, fie că le place, fie că nu. Dar ei trei, aici, în casa asta sumbră, se pot lipsi de toate prefăcătoriile și își pot îngădui să fie sinceri și descătușați de niște conveniențe care nu înseamnă nimic.

În bucătăria care se întuneca, Aaltonen, cu pâinea albă în mână, se gândi la ziua propriei sale morți. Rupsesse o dată pentru totdeauna cu trecutul, își luase într-o bună zi pălăria din cui și pornise în lume pe-un drum întomnat, părăsind totul, în timp ce coșurile fabricii mocneau întunecate, în văzduhul

însângerat al amurgului. Nu se gândise niciodată de atunci că s-ar mai putea întoarce vreodată acolo de unde plecase. Tot ce a fost altă dată a trecut, s-a dus, și nu mai cunoaște drumul care duce îndărăt. Știa acum că oriunde va fi să-l găsească moartea, în ceasul acela va fi cu desăvârșire singur.

Fusesse toată viața un om închis în gândurile lui, încrezător doar în propriile-i puteri, lipsit de sprijinul altora. Când era copil, colegii de joacă îl luau în zeflema pentru că era încăpățânat și nu prea lăsa din ale sale nici în ruptul capului. Cu cine s-ar fi putut împrieteni? Nu există legătură sufletească în stare să reziste până la capăt încercărilor grele ale vieții. Până azi cel puțin, nu bănuia că se pot înfiripa între oameni și alt fel de legături decât cele superficiale și trecătoare.

Își simțea trupul vânjos și întreg, plămânii perfecți, inima sănătoasă și puternică. I se prezicea, după obișnuitele socoteli omenești, viață lungă de acum încolo și, poate, o agonie anevoioasă. Căci, fără voia lui, omul luptă și se apără împotriva nimicirii sale. Până acolo însă, mai era cale lungă...

Săptămânile treceau, lunile se transformau în ani. Zilele erau când bune, când rele, iar amintirile trecutului păleau, până aveau să se șteargă cu totul. Dar drumul lung, pe care îl mai are în față, e sortit să-l străbată singur, neîntovărașit de nimeni.

Sedea tăcut pe laviță, cu pâinea albă în mână, și nu-și mai dorea nimic de la viață. Nici nu putea să-și închipuie că, vreodată, ar putea fi fericit ca acum. Apoi, pe neașteptate, îl cutremură gândul că tot ce se întâmplă acum cu el e binele său cel mai mare cu putință, că niciodată în viața lui nu s-a simțit încă atât de fericit, de împăcat.

Femeia se ridică și se întoarce cu fața către el. În umbra încăperii, fața ei răsfângea o lumină palidă, iar ochii-i albaștri străluceau împăienjeniți. Bătrânul ședea ghemuit pe lavița de sub fereastră, cu coatele proptite în genunchi și vorbea cu glas sugrumat despre moarte și despre împărtășanie.

Cât e de săracă și de modestă viața omului, gândi cu tristețe Aaltonen, și ce puțin cere spre a fi îndestulat și pe deplin fericit în adâncul sufletului îl supăra însă și îl întărește faptul că, în acest amurg

molcom, îl încercase și pe el fericirea trecătoare a celor smeriți și că ea zăbovea în preajma lui încă de dimineată.

Buzele lui căutară, descumpănite, prin întuneric, cuvintele, rugăciunea pe care s-o rostească pentru ca măcar puținul acesta să nu i se risipească. Cunoștea de mult avariția vieții, care își împarte cu zgârcenie bucuriile și că fericirea e însoțită, ca o umbră, de teama de viitor. Plătise până acum din plin puținele clipe de mulțumire. Era gata s-o plătească și pe cea de acum, orice preț i-ar pretinde pentru ea soarta. De pe buzele lui răsărea, bolborosind, o rugăciune, pentru ca să nu i a se destrame în suflet bucuria clipei de acum și să n-o piardă, așa cum pierduse până atunci toate în câte crezuse și nădărduse.

VI

Vara veni senină. Sămânța încolți pe toată întinderea arăturii și, cât cuprindeai cu ochii, pământul sterp de odinioară înverzi generos. Pe cărarea care ducea la pădure răsunau în amurg tălângile vesele ale vitelor, care se întorceau de la pășune. Ziua, în lipsa lor, spoiră grajdul cu var.

Peste noapte, încăperile casei deveniseră înăbușitoare. Aaltonen își cărase boarfele sărăcăcioase în grajdul mai răcoros, în patul cu miros plăcut și curat de rufă spălată. După ce isprăvea cu lucrul de peste zi, se așeza pe trepte și privea pierdut iarba tânără, răsărită în toată curtea, și satul din depărtare, de sub cerul boltit. Apoi, sătul de atâta contemplare, se culca în așternutul din grajd; paiele trosneau plăcut sub cearșaful aspru.

Bătrânul era însă bolnav. Nu se tânguia și nu prea vorbea cu nimeni despre starea lui, dar respirația grea îl împiedica să muncească. Trupul îi devenise vrăjmaș și străin, nu mai dorea decât odihna. Băgă de seamă îngrozit că membrele nu-l mai ascultă, membrele care îl slujiseră cu credință viața întreagă și

care duceau la bun sfârșit orice muncă, fie oricât de grea. Brațul refuza să mai ridice găleata cu apă și scăpa până și cele câteva bucăți de lemne pe care trebuia să le așeze sub vatră. Trupul îi atârna greu și picioarele se împotriveau celor mai ușoare mișcări. Se oprea mereu și, când încerca să se miște, apuca neputincios aerul cu mâinile.

La început îl supăra nespus împotrivirea aceasta neașteptată a propriului trup, simțindu-și sângele năvălind sub fruntea-i lividă. Orice răzvrătire și orice tulburare fură însă zadarnice: trebuia să se resemneze cu toate câte nu mai puteau fi schimbate. Se odihnea de obicei pe marginea șanțului, dezmiardând pe furis firele de iarbă, atingând cu nesfârșite atenții câte un clopoțel sau vreo gănganie gălbuie care i se încurca printre degete. Uneori îl privea pe Aaltonen cum muncește. Se așeza pe undeva, prin apropierea lui, și mai schimba din când în când câteva cuvinte cu el, nu atât ca să stea de vorbă, cât să-i simtă prezența dătătoare de putere.

Se instala pe treptele din fața casei și se cufunda în vise. Privea cerul imens de vară și lumina

schimbătoare, străduindu-se distrat să potrivească minerul coasei în tăișul slăbit sau să îndrepte dinții strâmbați ai furcii. Ochii lui bătrâni și stinși nu se mai săturau să-l privească pe Aaltonen, care lucra pe aproape, gol până la brâu. Era un bărbat în floarea vârstei, cu trupul proporționat și puternic, cu umeri lați și mijlocul îngust. În toiul lucrului, mușchii i se desenau armonios sub pielea netedă. În neputința lui, bietul bătrân nu-și dădea seama că încearcă în acest fel să se împărtășească din puterea îmbelșugată a celuilalt. Pe măsură ce-l privea, apăsarea din piept scădea treptat, ochii i se limpezeau iar și își putea mișca picioarele cu mai mare ușurință. De parcă, în adevăr, o părticică din vigoarea semenului său ar fi trecut pe nesimțite în trupul său vlăguit.

Adeseori, la ceasul mulsului, zăbovea în grajd, pe lângă vaci. Le mângâia Spinarea și privea lung cum mulge femeia. Un instinct orb, mai puternic decât orice judecată, îl mâna în preajma trupurilor calde și pline de viață fremătătoare ale vitelor. Dacă se năștea într-un alt veac, nu ca simplu muncitor, ci gospodar înstărit, își cumpăra poate o femeie tânără și

puternică, culcându-se noaptea alături de ea, ca să-i pătrundă trupul uscat și rece sângele ei proaspăt și fierbinte. Și, cine știe, poate că, spre uimirea tuturor, în felul acesta și-ar fi putut prelungi viața. El unul n-ar fi găsit nimic rău în asta, mai cu seamă că ceea ce ar fi câștigat în acest fel i se părea destul de prețios. Așa însă, în starea de acum, nu dorea de fel să-și mai prelungească zilele. Simțea lămurit că i se apropie sfârșitul și un nepotolit dor de odihnă puse stăpânire pe toată ființa lui. Dorise cel mult să mai trăiască această vară, să ia și el parte la seceriș, ca să se poată bucura de marea, înălțătoarea clipă încă o dată, pentru ultima oară.

Se gândea la moarte cu un calm bătrânesc și dureros. Nu-l îngrozea de fel, ci, dimpotrivă, o vedea blândă și împăciuitoare; iubea adânc, din toată inima, pământul care avea să-l primească în măruntaiele lui. Viața îi stârnea în suflet mai degrabă amărăciune, această viață plină de gânduri, de dezamăgiri și de întâmplări cumplite. Așezat acolo, pe treptele din fața casei, valul amintirilor îi aducea și lua domol mai departe toate peripețiile trăite de-a lungul celor

șaptezeci și șase de ani. Moartea nu se apropia ca un dușman de temut de bătrânul Hermann.

Aaltonen îl privea de multe ori pe furiș, cu o nesfârșită milă. Rând pe rând, trecură zilele însoțite ale verii și nopțile albe de lumină, iar peste semănăturile de un verde gras răsunau cântecele păsărilor, numai trupul slab al bătrânului se sfrijea văzând cu ochii. Hainele atârnavă de pe el, din zi în zi mai largi, obrazul galben deveni colțuros, mustața cărunță se pleoști neînsuflețită, iar gura ștearsă se transformă într-o dungă subțire și incoloră.

Moartea a început să-mi dea și mie târcoale, își spunea Aaltonen, împrietenindu-se cu gândul acesta. Nu se temea nici el de moarte, dar trupul său tânăr și plin de vigoare se împotriva din răspuseri acestei tovarășii. De câte ori se apleca să smulgă de pe marginea șanțului un pumn de iarbă ca să-și șteargă cu ea cizmele mânjite de noroi, sau desprindea seara, din cui, piatra de tocilă, întorcându-se să întâlnească pe-o clipă privirea femeii de lângă vatră, gestul lui nu era decât o bâjbâială după viața pe care o căuta, încercând s-o apuce cu mâna lui mare și vânjoasă.

Femeia nu-i mai ocolea acum privirea, ci o înfrunta calm, cu seriozitate. În acest timp, moartea se plimba în preajma lor, sub înfățișarea bătrânului Hermann – moartea, buna lor prietenă și vechea lor cunoștință.

Da, femeia îl privea acum tot mai des, prelung și liniștit, în adâncul ochilor, fără să-și mai întoarcă fața de la el. Apropierea lui Aaltonen o liniștea. Îi plăcea să-i privească mâinile când apuca cu ele vreun obiect, cu mișcări sigure și liniștite. În palmele lui, securea se lăsa bucuros mănuită, iar iapa năvălă, care mai ciulea și acum urechile de câte ori îl vedea, ridica supusă copita și i-o așeza pe genunchi, ca să i-o potcovească. De unde lua omul ăsta atâta calm și o atât de minunată stăpânire de sine?

Căuta să și-l imagineze în alte împrejurări, într-un alt mediu, printre orășenii pestriți, cu mișcări greoaie, care, cu mașini asurzitoare, sfredelesc pietrele pentru șantierelor lor de construcții sau se îmbulzesc în stațiile tramvaiului, după terminarea lucrului, călcându-se unii pe alții pe picioare. În închipuirea ei, încercase să-l plaseze în hruitul amețitor al atelierelor de prin fabrici, acolo unde

razele soarelui nu pătrund niciodată prin geamurile înecate în praf. La sunetul sirenei, sute de oameni lasă din mâini uneltele de muncă și se înghesuie în strada pustie, tivită de un șir nesfârșit și monoton de căsuțe uniforme, cu câte un petic de grădină pătrată și brazi croiți după același tipar. Poate că și acolo s-ar simți la largul său, mânuind cu o îndemânare calmă mașinăriile complicate, pentru ca dimineața, la chemarea sirenei, să iasă calm pe ușa căsuței spoite cu var, pornind-o pe aleea nesfârșită de brazi, la munca lui de toate zilele. Deosebirea era însă foarte mare. Acolo, el n-ar fi decât un ins fără vreo însemnătate – unul din cei mulți – verigă minusculă în lanțul fără capăt al oamenilor uniformi, cu fața, cu mâinile și cu ochii asemănători cu ai celorlalți. L-ar interesa și pe el, ca pe alții, doar sporul de salarii, adăpostul și bucata zilnică de pâine. Și n-ar însemna mai mult decât oricare altul dintre sutele de muncitori, nici pentru sine însuși, nici pentru alții. Făcuse doar încercarea, trăgându-și viața ani în șir, fără să poată năzui la o viață liberă, descătușată de a altora. Pe când aici e liber, un om deosebit și

necesar. Fără el, pământul s-ar păragini și laptele s-ar acri în donițe. Aici nu este niciunul care să-i semene, niciunul care i-ar putea înlocui obrazul, mâinile, ochii. Dacă ar pleca dintr-o fabrică, a doua zi un altul i-ar lua locul, unul care și-ar face datoria la fel de bine. Dacă însă ar pleca de aici, locul lui nu l-ar mai putea lua nimeni, niciodată.

Se cutremură până în străfundul sufletului ei și își împreună mâinile. Gândul că vreodată străinul ar putea părăsi ferma o obseda ca teama de o mare primejdie. Descoperise în sinea ei, aproape fără să-și dea seama, un sentiment pe care refuza să-l recunoască, ocolindu-l inconștient. Un sentiment profund și dogoritor, izvorât din adâncimea întunecată a sufletului, o copleși cu desăvârșire. Știa acum că, dacă s-ar întâmpla ca într-o bună zi străinul să-și ia pălăria din cui și traista din cămară, ar rămâne în urma lui un gol atât de îngrozitor și o luptă atât de dureroasă, cum nu simțise niciodată până atunci.

Cu toate acestea, străinul nu era decât un muncitor de rând, un biet argat cu cizmele ferfeniță. Mânca din briceag și nu se folosea nicicând de batistă.

Ea îi spăla rufele și îi freca, la fiecare început de săptămână, cămașa la pârâu, o cămașă îmbibată cu nădușeală de trup vânjos de bărbat. Trăise înainte la oraș, la mese frumos împodobite, sub candelabre imense, îmbrăcată în rochii decoltate, cu umerii goi. Citise o mulțime de cărți și se căznise cu școala și examenele, însușindu-și toate câte îi păreau atunci, sub bolta măreață a bibliotecilor, nemaipomenit de importante. Admirase uriașele clădiri de piatră și silueta lor sumbră proiectată pe cerul în amurg, mașinile cu faruri orbitoare care lunecau pe asfaltul străzilor și i se păruse nespus de atrăgător și frumos jocul reclamelor luminoase, fiindcă așa auzise de la alții și tot așa citise în cărți. Apoi își dăruise trupul unui bărbat nevolnic, care o dorise. Pe vremea aceea credea că atât ajunge, că așa trebuie să fie, dar își înțelesese greșit propria ființă. Trupul îi rămăsese de atunci asemenea unui potir gol, pe care viața nu izbutise niciodată să-l umple.

Acum însă știa că toate acestea sunt nimicuri sterpe și năroade, că adevărat nu e decât acest străin taciturn și grav. Dacă el ar pleca vreodată de aici,

dacă nu l-ar mai vedea cu spatele gol și vânjos, cu pielea arsă de soare lucrând liniștit în fața casei sau mai departe, pe arături, și dacă nu și-ar mai putea odihni privirea în ochii lui calmi, în amurgurile când întunericul coboară pe încetul, un gol de moarte i-ar pustii sufletul și toate în jurul ei. Ce-i pasă că acolo, în lumea aceea depărtată și stupidă, în care fiecare vorbă și fiecare atingere e mincinoasă, se mai gândește cineva la el? Trupul de orășean e debil și neputincios. Oamenii aceia, cu glumele și ideile lor, nu valorează cât mâinile pricepute la muncă ale unui trup bine legat de bărbat sau de femeie.

Da, pe toate le învățase de atunci. Știa acum că lumea pe care o părăsise demult, e goală, mincinoasă și lipsită de sens. Lumea aceea nu-i mai poate spune nimic, nici nu-i poate lua ceva. Numai adevărul dintr-însa, cele trăite și simțite de propria ei ființă sunt cu adevărat ale sale. Iar acest adevăr nou, dobândit cu atâta greutate, valorează infinit mai mult decât toți anii risipiți din trecut și decât toată rușinea, tot păcatul și deșertăciunea orașului. Iar dacă e așa, atunci a câștigat totuși ceva, suferința ei n-a fost întru

totul zadarnică.

Se aplecă să-și spele mâinile în pârau, după ce mulsese vacile. Apa întunecată ți răcorea plăcut mâinile înfierbântate și crăpate de muncă. Sus, printre copacii de pe coasta muntelui, se auzea sprinten clinchetul tălăngilor răsunând până departe, în aerul proaspăt al dimineții. Un zâmbet înflori pe fața femeii, primul zâmbet după atâta vreme îndurerată. Nu credea să mai poată zâmbi vreodată; acum însă, în dimineața aceasta strălucitoare, zâmbetul răsări sprinten, fără niciun motiv, așternându-i-se pe chip și inundându-i toată făptura. Simțea că tot trupul zâmbește, că brațele îi sunt vii și puternice, iar bustul i se leagănă molatic, gata să plesnească sub țesătura aspră a rochiei. O bucurie clocotitoare fremăta în toată ființa ei și, în revărsarea asta nepotolită, ochii femeii se împăienjeniră de lacrimi, iar din adâncul sufletului îi ieșiră la iveală toate simțămintele amorțite atâta amar de vreme, toate câte se pitulaseră acolo, în șirul zilelor înghețate ale vieții ei amarnice. Acum se eliberase și sorbea lacomă lumina și căldura dimineții de primăvară.

Și, în timp ce pe brațele ei se rostogoleau mărgelile răcoritoare din apa pârâului, se deșteptă într-însa simțirea pângărită și ucisă din trecut, topindu-i încetul pe încetul rigiditatea bolnăvicioasă, încăpățânarea aspră și mândria aceea prefăcută a trupului ei umilit. Din ochii ei de ghețuri albastre nu mai curgea potopul de lacrimi al dezamăgirii, mai amară decât moartea, ci plânsul cald și binefăcător al eliberării.

Își șterse încurcată, cu colțul șorțului, ochii înroșiți de plâns și îi acoperi cu mâneca murdară a cămășii. Dar lacrimile îi curgeau întruna, arzându-i mâinile roșii și crăpate de muncă. Își șterse din nou lacrimile și, fără să vrea, privi în jur să vadă dacă nu era cineva în apropiere. I-ar fi venit mult mai ușor s-o vadă cineva desculță, decât să-i fi urmărit priviri străine plânsul și zâmbetul acesta tăinuit.

Nu îndrăzni multă vreme să se întoarcă în casă. Se opri în fața băii fumegânde, fărâmițând între degete o crenguță de brad mirosind a rășină, apoi se abătu fără grabă pe la cotețul de porci. Cele două animale, chinuite de foame, scurmuau acum pământul

și, când o văzură, prinseră să geamă și să grohăie, cu picioarele dinainte cățarate pe gardul de scânduri. Cu toate acestea, nu se grăbi să le dea de mâncare. Se răzică de gard și, înainte de a intra în bucătărie, privi o vreme zâmbind, cu o stranie satisfacție, zbuciumul animalelor înfometate.

În cele din urmă, începu să pregătească lăturile; zdrobi în pumni o grămadă de cartofi fierți rămași de la prânz în oală, și îi amestecă cu nutreț. Cartofi nu prea avuseseră din belșug în acest an, dar se îndură totuși să le dea de astă dată porcilor o găleată plină. Să aibă și ei azi o zi de sărbătoare!

Intră în coteț, făcându-și loc cu genunchii vânjoși printre animalele flămânde și le turnă lăturile în jgheab.

Fără să-i mai pese de porcii care înfulecau cu lăcomie, azvârli găleata lângă peretele grajdului și se cățără sus, în pod, să vadă dacă nu se ouaseră acolo găinile. Umblau slobode prin curte și își ascundeau ouăle pe unde se nimerea.

În podul grajdului găsi doar câțiva pumni de pleavă de ovăz, pe care îi adună de pe jos. Soarele

strecura raze orbitoare printre crăpături și prin găuri, luminând grinzile întunecate. De găini, nu era nici urmă. Unde să fie? Se lăsă în genunchi în pleava de ovăz; locul era atât de îngust, încât își turti sânul de-o grindă. Printr-o răsuflătoare a podului se zărea casa și curtea. Mărul bătrân fusese năpădit de mușchi, dar ultimele flori roșii tocmai plesneau, pe crengile lui, din închisoarea mugurilor.

Aaltonen ieși chiar în clipa aceea din grajd, cu hamurile atârinate pe umărul gol. Mijlocul lui era puternic și mlădios ca trestia, iar mersul lui era liniștit, ritmat și frumos ca al țăranilor; brațele și pieptul îi străluceau pârlite de soare.

Timp de opt ani fusese muncitor într-o fabrică, undeva, în capătul celălalt al țării; căsătorit, își părăsise soția și copilul; poate că în fața oamenilor și a legilor era un nemernic.

Cum privea prin răsuflătoarea podului spre întinderea inundată de soare, îl vedea și îl privea numai pe el. Simțea că sângele îi năvălește în obraji, dar nu se sinchisi, fiindcă nu putea nimeni s-o vadă. Putea chiar să zâmbească în voie, acolo, în întunericul

podului de grajd, pentru că zâmbetul ei era ascuns de priviri străine.

O cuprinsese un fel de toropeală, membrele i se moleșiră. După atâția ani de rigiditate îndârjită, încerca acum o senzație ciudată.

Se întoarse totuși, peste puțin, în casă și mătură bucătăria cu o mătură înădită din crengi înverzite. În ușa încăperii vecine apăru deodată bărbatul ei, cu părul răvășit și ochii umflați de somn. Cu o mână își ținea izmana să nu-i cadă; la cealaltă își rodea unghiile. Ceru smerit o ceașcă de cafea. Femeia însă nu-l auzi și continuă să măture liniștită. Omul șovăi câteva clipe, apoi, hotărându-se deodată, își târî picioarele până la cuptor, unde își turnă cafea rece într-un urcior. După ce o bău, rămase pironit locului, privindu-și nătâng soția. Un tremur brusc îi agită gușa umflată și, săltându-și izmenele căzute, făcu o mișcare să apuce brațul femeii.

— Să nu m-atingi!

Glasul ei era sugrumat, dar aspru. Bărbatul nu auzise niciodată până atunci acest glas. Tresări speriat și se retrase câțiva pași, descumpănit, înainte

însă de a se târî, bombănind și afurisind, în încăperea lui, o privi bănuitor, cu ochii lui spălăciți și răi. La naiba cu afurisita asta de viață, s-o înghită iadul... iadul... Și repetă ultimul cuvânt mult timp încă, până se sătură de el. Abia atunci se domoli și își înghiți amărăciunea.

Acum nu-l mai servea nimeni. Trebuia să se scoale și să-și vadă singur de nevoi, lucru care, bineînțeles, îl înfuria peste măsură. Ar fi preferat să i se poruncească sau să se poarte toată lumea sever cu dânsul, fiindcă în acest caz s-ar fi simțit cel puțin martirizat, un suflet neînțeles care se desfată torturându-se singur. Da, îi distruseseră viața, îi jefuiseră marile posibilități, iar acum toți îl părăsesc, nu-l mai bagă nimeni în seamă – pe el, un bolnav nenorocit – nici cât pe un câine. Noaptea e încuiat în cușca lui, întocmai ca un animal, nu se poate duce nici până-n sat când ar avea chef. Or, nimic nu e mai plictisitor decât să cutreiere cât e ziua de lungă pădurea și să azvârle cu pietricele după păsări și veverițe. Nu mai e lăsat nici cel puțin să împungă porcii cu ace de gămălie. Bătrânul Hermann, care l-a

prins chinuindu-i, l-a bătut cu o vargă.

Nu suferea să vadă sânge, căci leșina de groază când i se făceau injecții în coapsă, dar animalele le chinuia cu sete.

Firește că își greșise viața. De ani de zile nu mai era bun de nimic. Țăran, scurmător de pământ, n-are să se facă însă niciodată; asta era sub demnitatea sa. Nici chiar dacă ar avea vreo câteva sute de pogoane de pământ și capitalul necesar. Pe când așa...

Uneori se pomenea că visează cu ochii deschiși, urzind planuri peste planuri în legătură cu marele capital și cu moșia fără margini. Curând se plictisi însă și de visuri. Se tolănea istovit pe pat și privea lung la fetele cu păr tuns din pozele fixate pe perete. Prin mintea lui se perindau imagini de odinioară, din vremurile bune, când avea bani mulți, băutură și femei. Câte o dâră de salivă i se prelingea din colțul gurii, dar n-o băga în seamă.

Suferea din pricina femeii. Ea îi distrusese viața încă de la primele elanuri ale tinereții, fiindcă era o făptură aspră, rece, lipsită de tact. Ea îi otrăvește clipele cele mai frumoase cu câte o vorbă dojenitoare,

îi spionează fiecare pas și îi întinde mereu fel de fel de capcane. I-ar fi trebuit alt fel de femeie. Una care să-l stimuleze, să-l îmboldească la muncă, atentă la toate nevoile bărbatului, duioasă și în stare să-l ajute. În visele lui cu ochi deschiși, își închipuia de multe ori cum și-ar chinui nevasta, cum i-ar răsuci mâinile la spate și ar tortura-o. Toate acestea nu erau, firește, decât compensații imaginare pentru umilința lui reală. Adevărul era că, fiind mai slab și mai nevolnic decât femeia, nu izbutea niciodată să se poarte cum s-ar fi cuvenit, ba nu se încumeta nici măcar să-i provoace mânia, deoarece o pățea rău de tot. Și se temea nespus de durerile fizice, pe care le socotea cele mai înspăimântătoare cu putință. Dar de câte ori se abandona astfel închipuirii, trupul lui buhav fremăta de o voluptate ascunsă, făcând să se cutremure până și patul. Era mult mai ușor și mai puțin riscant să se lase în voia acestei înfiorări plăcute, decât să treacă la fapte.

Toate acestea erau însă trecătoare și lipsite de vreo importanță. Trecătoare e însăși viața omenească, nu numai răutatea și chinul. Pământul, care își

leagănă verdele semănăturilor sub bolta bătrână, nu se supără niciodată pentru nimic. Brazilii strălucesc minunat în desișul pădurii, iar lângă izvor sclipește zglobiu iarba verde și mușchiul gras. Pe fundul unui șanț, cioclii verii au îngropat demult cârțița moartă și trupul ei, îmbrăcat în blăniță mătăsoasă, s-a topit pe încetul în pământ, făcându-se una cu el. Zilele treceau una după alta, aducând, după o iarnă amarnică și o primăvară chinuitoare, vara mustind de belșug. La capătul fiecărei săptămâni de muncă istovitoare, odihna venea ca o binecuvântare. E o senzație negrăit de plăcută să-ți întinzi mădularele obosite și amorțite de lucru și să te cufunzi într-un somn adânc, fără vise, în grajdul plin de răcoare.

Duminică dimineața devreme, bătrânul ceru calul ca să se poată duce la biserică. Nu mâncase nimic în ziua aceea, fiindcă nu se cuvine să pângărești sfânta împărtășanie cu cele lumești. Îngăimă abia câteva cuvinte, cele absolut necesare, și Aaltonen nu încercă să-l descoasă. Îl ajută să înhame iapa la căruță, înțelegând că bătrânului îi vine greu să vorbească acum, când sufletul lui e pătruns de smerenie și

cucernicie. După mulți ani, în duminica asta strălucitoare de vară, se pregătea să primească în trupul său bătrân pâinea și vinul vieții veșnice. Nu-l mira așadar că se izolase în sine și că păzea cu atâta pioșenie înțelesul sacru al acestei sărbători.

Aaltonen se gândi și el la înțelesul tainic al împărtășaniei și un zâmbet ciudat îi înmărmuri pe față. Nu fusese niciodată pătruns de ea. Demult, pe când era băiețandru, după miruire, îi vârâseră în gură o bucățică de pâine uscată și searbădă, apoi îi dăduseră o înghițitură de vin. Asta fusese totul. În cele din urmă, aflase că, prin ritualul acela, a intrat în rândul adulților, al acelora care răspund singuri de faptele lor, își câștigă cu propriile lor mâini pâinea de toate zilele și își cârmuiesc viața cum socotesc de cuviință.

Mai târziu, în fabrică, se destrămaseră în sufletul lui și ultimele rămășițe ale credinței din copilărie. Nu-i iubea și nici nu-i respecta pe preoți, cu toate că firea sa și întreaga lui alcătuire sufletească erau ostile celor ce batjocoresc religia. Toate câte îl încercaseră mai apoi, de-a lungul vieții, nu făcură decât să-i clatine

credința în Dumnezeu și s-o șteargă în cele din urmă cu desăvârșire din gândurile lui. La drept vorbind, nu se gândea nici de astă dată la Dumnezeu. Judecata și viața lui lăuntrică se schimbaseră de atunci atât de adânc, încât, în timp ce stătea cu spatele rezemat de peretele grajdului și privea nemișcat în urma iepei năvălase, o cunoaștere instinctivă îl apropia tot mai mult de sfânta taină. Pe capra căruței șade moartea însăși, ținând hățurile cu mâinile ei slabe și noduroase. Vinul și pâinea, trupul și sângele Domnului, ca și legătura tainică dintre om și pământ sunt adevăruri mult mai cuprinzătoare și mai adânci decât toate gândurile omului la un loc. Pe lângă ele, știința omenească e trecătoare și fără nicio însemnătate.

Se cutremură înfiorat, fiindcă simți cu toată ființa sa acea tainică lume adevărată, care trăiește dincolo de vălul mincinos al lucrurilor ce se văd și se pot pipăi.

Se îndreptă încet de mijloc și își mângâia fruntea cu palma, ca unul care se trezește dintr-un somn adânc. Își simțea sufletul eliberat de tot ceea ce

înainte fusese cunoaștere stearpă și fără rost. Lepădase parcă un veșmânt greoi, ca sămânța care, sub înrâurirea unor forțe de nepătruns, își dezbracă învelișul și îl înapoiază pământului.

În ziua aceea, până să se așeze la dejun, se făcu târziu. Podeaua scliffea de curățenie, iar pe masă un mănunchi de flori de rump surâdea înmiresmat în vasul mic de lut. Femeia împodobise pentru prima oară casa.

Sedea la masă amândoi. Femeia frânse o bucată de pâine și i-o întinse. Pâinea era sfântă. Îi turnă berea rece și amăruie. Când se ridică de la masă, nu-și mai șterse gura cu dosul palmei, așa cum făcea de obicei, și nici nu mulțumi cu vorbe stângace, ci își împreună, fără să vrea, palmele mari și puternice pe marginea mesei, după cum văzuse că face Hermann înainte și după mâncare. Femeia își pironi ochii asupra lui, alungându-i tot sângele fierbinte în obraji. Nu zise nimic și nici nu mai întoarse privirea spre ea; ieși în fața casei, în curte, de unde privi multă vreme cerul, cu gândurile răzlețe.

Mai târziu se așeză în fața grajdului, pe treptele

inundate de soare. Vedea încă, în dosul pleoapelor sale, privirea albastră a femeii. Ochii ei de piatră îl învăluiau acum într-o privire moale și catifelată, urmărindu-l neîntrerupt.

Ceafa îi tremura puternic, iar fața îi ardea ca flacăra. O rândunică despică aerul în apropierea lui, cât pe-aci să-l atingă cu aripile ci întinse.

Stătu astfel multă vreme, pe treptele însorite ale grajdului, cu mâinile-i mari odihnindu-se greoaie pe genunchi și urmărind zborul rândunicii sau norii albaștri ce pluteau în văzduh. Un sentiment nedeslușit de fericire îi cutreiera mădularele.

Apoi simți, brusc, un fior rece de-a lungul șirei spinării. Dincolo, în pătratul ușii, apăru omul cu fața buhavă, care căuta parcă distrat, cu ochii, în toate direcțiile. Și-a încălțat pantofii, fiindcă se pregătește pesemne de plimbarea lui de duminică, își spuse Aaltonen. Deodată o băgă de seamă pe Aaltonen și îl privi pe furiș, cu coada ochiului, apoi făcu un pas către el. Simți deodată cum îi înțepenește tot trupul și cum pune stăpânire pe el o îndârjire și o nepăsare de gheață. Degetele țâșniră, apoi se încleștară în pumn,

fără voia lui.

Omul se răzgândi însă și nu se mai apropie. Porni agale pe cărarea vitelor, care ducea la pădure. În drum, ridică de jos o piatră și o izbi în ușa grajdului. Aaltonen îl urmărea cu simțurile încordate, deși ar fi vrut să nu-i pese de el. Văzu că apucă gardul cu mâinile și încearcă să sară peste el, dar se împiedică și se prăbuși de partea cealaltă, cu picioarele rășchirate, ca un sac. Apoi îl văzu cum se ridică cu greutate și auzi cum înjură, în timp ce își scutura de pe haine pământul. În cele din urmă, porni bombănind pe poteca nisipoasă de pe coastă. Aaltonen îl petrecu cu privirea până când forma lui pocită dispăru, înghițită de pădure.

Nu peste mult, apăru și femeia. Pândi mai întâi prevăzătoare prin deschizătura ușii, apoi ieși în curte. Se aplecă repede, să rupă o floare de trifoi, și se apropie legănându-și coapsele. Aaltonen rămase cu gura căscată în fața arătării necunoscute. Era îmbrăcată într-o rochie înflorată, de vară, lungă până la glezne, lăsându-i însă goale gâtul și brațele. Părul blond îi cădea în bucle moi spre tâmpile, buzele i se

rumeniseră, iar ochii îi străluceau.

Când văzu curtea goală, pași liniștită, aplecându-se după o altă floare de trifoi.

Femeia nu-i zâmbise niciodată până atunci lui Aaltonen. Abia atunci văzu el că femeia asta cu ochii reci ca gheața știe și să zâmbească. Inima începu să i se zbată sub coaste. Își luă încurcat mâinile de pe genunchi și începu să le privească, spre a nu fi nevoit să ridice ochii către femeie. Ea însă se apropiase, privindu-i lung, fără să se miște, ceafa aplecată. Un zâmbet ciudat și neînțeles juca pe buzele ei.

Sub rochia ușoară, trupul i se ghicea moale și mlădios. Își ascunsese la spate mâinile crăpate și înroșite de muncă, simțind că nu se potrivesc în niciun fel cu rochia purtată. Pe nepregătite, fără să stea prea mult pe gânduri, îi venise ideea asta poznașă și îmbrăcase rochia ce-i fusese dragă odinioară, deși când o pusese în ladă era convinsă că n-o va mai purta nicicând. De dimineată i se zbătea în suflet zâmbetul acesta zburdalnic, pe care acum nu mai putea să și-l stăpânească. Privea cu o senzație dureroasă, în același timp însă plăcută, capul înclinat al bărbatului

și ceafa rumenită de soare deasupra gulerului alb al cămășii. Mâinile ascunse la spate îi tremurau puternic. Ardea de dorința de a atinge, măcar în treacăt, grumazul acela vânjos și ars de soare, să-l mângâia, să și-l apropie. Dar se mulțumi să întrebe, cu seriozitate, încrețind fruntea:

— După câte știu, n-ai fost încă jos, în sat... N-ai vrea să faci o plimbare până acolo?

Aaltonen n-o auzise încă vorbind cu cuvinte atât de alese, ca orășenii. Își ridică, surprins și bănuitor, capul. Pe fața femeii însă nu se clinti nicio geană. Înfruntă calm privirile bărbatului, ridicând ușor sprâncenele, de parcă ar fi vrut astfel să-i smulgă răspunsul.

— N-am fost - răspunse Aaltonen și se uită la ea, ca și când nu-i venea să-și creadă urechilor. Simțise uneori, pe vremea copilăriei, aceeași stângăcie tulburată în clipele când fetele încercau să-l ia peste picior, încântate de superioritatea lor și de lipsa lui de dibăcie. Urmărea cu ochi supuși și fermecați linia frumoasă a trupului de femeie pâlپând sub rochia ușoară de vară, neîndrăznind să și-i oprească pe gâtul

gol sau pe brațe.

Femeia se desfăta, fericită de privirile încântate ale bărbatului, și pieptul i se ridica, întinzându-i și mai mult pe corp rochia strâmtă. Mâinile și le ținea și pe mai departe ascunse la spate. Își dădea seama că acum e rândul ei să rupă tăcerea. Siguranța pe care o simțise până atunci dispăru deodată, întoarse ochii și sângele îi îmbujoră obraji arși de soare.

Încurcată cum era, nu găsi ceva mai bun de făcut decât să se așeze și ea repede pe trepte, ceva mai la o parte, de parcă n-ar fi îndrăznit să se apropie prea mult de el. Ar fi dorit însă să-l poată atinge, dacă va întinde cumva mâna. Era o femeie în floarea vârstei, cam de vreo treizeci de ani, ca și Aaltonen; acum însă, în scânteierea minunată a acestei zile de vară, devenise o codană neîndemânatică, o copilă care caută să se apropie de un bărbat și se joacă, încercându-și puterea.

— Nu e prea singuratic acest loc pentru dumneata, Aaltonen? Nu ți-e urât câteodată? - întrebă ea, dar glasul îi tremura, îmbătat de apropierea bărbatului.

Aaltonen ridică ochii. Pielea lui întunecată; păli, dar privirea i se aținti nemișcată în ochii femeii.

— Nu, niciodată - răspunse calm și hotărât. Prin cuvintele acestea ar fi vrut să spună că niciodată nu va mai fi de acum singur, o dată ce ea, femeia, e aici, lângă dânsul, că poate munci pentru ea, poate să trăiască în adăpostul pe care i-l oferă și o poate sluji, fiindu-i chiar rob.

Sufletul femeii fu copleșit de duioșie și de o tandrețe pe care nu putu să și-o stăpânească:

— Zău? Niciodată?

Cuvintele ei erau neghioabe și neînsemnate. Vorbise doar fiindcă trebuia să răspundă ceva. În același timp, întinse o mână și o așeză pe brațul bărbatului. Cu această atingere ușoară, puse stăpânire pe el. Aaltonen continua să șadă nemișcat, fără să-și trădeze tulburarea. Nu-i tremura mâna, doar inima îi zvâcnea nebunește în piept, de parcă ar fi vrut să-i frângă coastele. Iar artera transmitea zvâcnirea trădătoare din brațul lui, prin mâneca albă a cămășii, brațului gol și alb al femeii - din trupul lui într-al ei. Fiecare bătaie de inimă se răspândea, cu o înfrigurată

desfătare, în pielea femeii. Sărmanul ei trup ucis și nesocotit învie deodată și se umplu de o așteptare feciorelnică. Ceva ce nu putea să înțeleagă, ceva ce nu cunoscuse niciodată încă îmboboci pe neașteptate în trupul ei.

Stătură astfel multă vreme, apoi femeia își retrase încet mâna de pe brațul bărbatului, dar simți în aceeași clipă că toată puterea o părăsește, că ființa ei rămâne goală și ofilită. Trupul ei deveni neputincios din clipa când mi mai simți sub degete brațul bărbatului. Toată pofta de joacă și de cochetărie dispăru deodată. Sunt femeie în toată firea, își spuse, am îndurat și am trecut prin multe, de trăit însă n-am trăit nimic, abia acum îmi dau seama de asta.

Mâna ei tânjea după locul de mai înainte. Ce bine-ar fi să simtă iar atingerea scumpă a străinului drag. Dar mâna îi căzu resemnată în poală și întrebă calm, cu un alt glas decât cel dinainte:

— De ce ți-ai părăsit căminul, Aaltonen?

Dorea demult să-i pună această întrebare – și acum aștepta răspunsul. Trebuia să cunoască trecutul bărbatului și să se convingă că nu există nimic care i-

ar putea despărți sau i l-ar putea smulge pe neașteptate. Aștepta răspunsul neliniștită și tremurând din tot corpul. Era geloasă pe trecutul lui, pe care ar fi vrut să-l stârpească, fiindcă simțea că e suspect și plin de primejdii. Voia să-și elibereze omul de trecutul lui, ca el să fie de acum înainte numai al ei. Avea drepturi asupra lui, căci i-l dăruise pământul, pământul acesta binecuvântat în rodnicie. Cărarea îl îndrumase către ea, într-o seară blajină de primăvară, când soarele scăpăta pe cer.

— De ce ți-ai părăsit căminul, Aaltonen? – repetă ea întrebarea, când văzu că răspunsul întârzie. Și mâna, trezită din nou la viață, atinse iar brațul vânjos al bărbatului, punând stăpânire pe el.

VII

Aaltonen zăbovi cu răspunsul, nu fiindcă i-ar fi venit greu să vorbească, ci fiindcă tot ceea ce se petrecuse devenise în amintirile sale simplu și limpede. Înțelesese, în sfârșit, totul. Amărăciunea și suferința, care îl hărțuiseră atâta vreme în străfundul sufletului, dispăruseră de mult, iar amintirea lor nu-l mai durea. Nu le mai simțea urma, chiar dacă ar fi voit s-o simtă. Așa cum, după o lungă suferință, organismul rănit produce substanța cu ajutorul căreia reușește să izoleze și să facă inofensivă otrava pătrunsă într-însul – și nu se mai sinchisește de nimic.

Ridică ochii – și privirile îmblânzite și strălucitoare ale femeii îl îndemneau să vorbească, încât îi fu acum ușor să răspundă. Nu mai căută vorbele, deoarece ele îi răsăreau singure pe buze, deși toată viața îi venise greu să-și exprime gândurile. Toate deveniseră însă nesfârșit de simple și de ușoare. Soarele încălzea treptele grajdului, semănăturile scânteiau verzi dincolo de gardul de mărăcini, iar mâna dragă a femeii iubite se odihnea pe brațul lui, așa cum niciodată înainte nu-și închipuise că ar putea

să se întâmple.

— La început au vrut să mă fac grădinar - prinse el să vorbească. Lucram în grădina fabricii și trebuia să intru la școala horticolă; între timp însă am fost dus la armată și, când m-am întors, tata murise, astfel că nu mai rămăseseră bani pentru școală. Am fost, timp de doi ani, contramaistru la secția de eșantioane a fabricii, unde am agonisit ceva bani, ca să mă pot înscrie la școala horticolă. Trăiam retras și nu puteam fi asemenea celorlalți. Era, printre ei, o femeie, mai mare cu câțiva ani decât mine, pe care o cunoscusem la o serată. Fiindcă într-o zi am fost împreună cu ea, am socotit că e de datoria mea s-o iau de nevastă. Ținea cu orice preț să intru muncitor la fabrică, fiindcă fusese tocmai mărită și momentul era potrivit. Nu voia să locuiască la țară, unde n-avea nici societate, nici vreo distracție. Apoi îmi spuse că va avea un copil. Cu toate astea, dorea mereu să se distreze, venea și pleca întruna, făcea cunoștință cu străini, dădea mese una după alta, încât economiile mele se topiră curând. Începuse să mă neliniștească și încercai s-o opresc de la nebunii. Copilul trebuia să

vină și mie nici prin minte nu-mi trecea că ar putea să nu fie al meu. Astfel am intrat din nou la fabrică și, la drept vorbind, nu mi-a mers rău. Inginerul și contramaistrii erau mulțumiți de munca mea, încât leafa ajunsese destul de frumușică, ba, mai târziu, am primit un teren și un împrumut ca să-mi zidesc o casă proprie. N-o mai puteam duce în casa unde eram chiriaș. Când priveam pe fereastră, nu vedeam decât coșuri de fabrică și n-auzeam altceva decât Urlete de gramofon, hârâitul aparatelor de radio și cearta femeilor din curte. Nicăieri un copac sau un fir de iarbă, nicăieri un colț de cer albastru. În pridvor, se uscau mereu, pe o frânghie, câteva scutece.

Aaltonen tăcu; mâinile lui mari se agitară pe genunchi, iar ochii lui rămaseră duși, fără expresie, în depărtări. Retrăise din nou viața lui de demult, cu șirul ei nesfârșit de zile incolore și fără rost, respirase iar aerul îmbâcsit de miros de pucioasă al orașului. Femeia suspină ușor lângă el, aducându-l la realitate.

— A fost greu să mă deprind – continuă el, căci am crescut la țară, unde am cultivat din copilărie pământul. Zilele erau scurte și munca în fabrică nu

era prea grea, față de munca la câmp. Cu toate astea, nu eram mulțumit. Aerul acela îmi apăsa pieptul, nu mai puteam nici să răsuflu în voie și ajunsesem s-o urăsc pe femeia care dormea cu mine în același așternut. În primul an, ea își văzu de treburi, dar de îndată ce copilul creșcu, viața monotonă începu s-o plictisească. Zicea că-i sătulă până-n gât și voia să petreacă în fiecare seară. Ba se prefăcea că se duce la o adunare, ba trebuia neapărat să vadă un film, ba era invitată undeva la dans. Când n-avea de mers nicăieri, se ducea la vreo vecină, numai să nu stea acasă. Stăruia de fiecare dată să-i țin tovărășie, dar nu eram în stare să mă hotărăsc la așa ceva. Nu mă potriveam de loc cu societatea ei. Nu mă pricepeam să vorbesc limba altora și nu eram în stare să râd de lucruri pe care nu le găseam hazlii. Pe vremea aceea preferam să-mi stropesc straturile de flori sau să plivesc în grădină. Iarna îmi reparam bicicleta, lacătele și aparatele electrice. Voiam să fac economii, ca să-mi pot plăti datoria și să avem casa noastră proprie. Asta era pentru noi o cauză de ceartă neîntreruptă. Se întâmpla să vie de multe ori noaptea acasă, în timp ce

eu dormeam demult, iar sâmbăta ferestrele erau luminate când ea se întorcea, cu buzele roșite și duhnind a băutură. Începuse să aducă în casă bărbați străini, care veneau cu rachiu și cărți de joc, jucând șestică până târziu, după miezul nopții. Îmi era de multe ori atât de scârbă de tot ce vedeam, încât ieșeam blestemând în curte. De mine însă nimeni nu se sinchisea. Afară nu mă mai putea auzi nimeni și îmi puteam rosti gândurile în voie. Îmi băteam într-una capul cum aș putea să scap de ea și de viața aceea mizerabilă. Îmi era milă de copil. Uneori, când i se năzărea, nevastă-mea făcea pe mama iubitoare, îmbrăca copila ca pe-o păpușă de vitrină și o arăta musafirilor ei. Alteori însă nu-i dădea nici cel puțin de mâncare, fiindcă n-avea chef de gătit. Copila rămânea flămândă și scâncea, până când se îndura de ea vreo vecină și-i dădea un codru de pâine. De multe ori o culca nespălată sau o trimitea cine știe unde, uitând de ea zile întregi. Deveniră însă grozav de aliate împotriva mea, din clipa când fetița începu să umble și să vorbească. Eu eram cel rău, care nu știa nici să glumească, nici să se joace, cel care bombănea

întruna și le strica lor bucuriile. Uneori mă întărrătau în așa măsură, încât îmi ieșeam din fire și nu mă mai uitam unde dau. După ce-mi vărsăm zăduful, mă închideam în cămară, îmi așterneam singur patul și îmi cumpăram singur de mâncare, numai să nu mai dau ochii cu ele.

Aaltonen tăcu din nou și femeia întrebă, reținându-și suflarea și ferindu-și ochii:

— A fost frumoasă, nevasta pe care ai avut-o?

Ai fi zis că bărbatul își cântărește cu precizie fiecare cuvânt. Nu voia nici să micșoreze meritele celei despre care vorbea, dar nici să le mărească. Și-apoi, toate erau acum atât de departe, atât de inofensive, încât putea să vorbească liniștit și să fie lesne nepărtinitor:

— Avea ochi căprui și rotunzi și pielea ca mătasea. Era mai scundă decât mine și foarte slabă de înger. Bărbații îi zâmbeau îndată, dar nici ea nu rămânea mai prejos. Trebuiră să treacă opt ani până să-mi dau seama de ceea ce în prima clipă nu băgasem de seamă. N-aveam nicio experiență, nu era mare lucru să mă amăgească cineva. Abia atunci am

înțeles că nu era o soție, ci o târfă de rând, chiar față de mine, fiindcă tot ce-și dorea cumpăra, până și de la mine, cu trupul ei, până când am simțit că mi-e scârbă de mine însumi. În același fel cumpăra de la alții ceea ce nu putea să obțină de la mine. Cumpăra rochii, zorzoane ieftine, bilete de cinematograf, băutură, petreceri dansante, tot ce-i dorea inima. Fiecare lucru avea un preț, sărutarea ca și îmbrățișarea. Cred că niciodată nu i-a trecut prin minte că face un rău, pentru că fusese astfel făcută.

De mine însă se temea – și vreme de opt ani izbuti să-mi ascundă felul în care trăia. Nu i-a fost greu, pentru că, în aglomerația fabricii, nu mă împrietenisem cu nimeni și nu era nimeni care să-mi fi deschis ochii. Încetul cu încetul însă, otrăvi tot ceea ce mi-ar fi putut aduce oarecare bucurie. Cu toate astea, rămăsesem tot eu cel vinovat, cel care îi interziceam orice plăcere. Judeca la fel cu femeile de stradă. Găsea că e foarte firesc să-mi facă reproșuri, să-și bată joc de mine și să se culce cu alți bărbați, în propria mea casă. Mă înstrăinasem de ea încă din primul an de căsnicie, astfel că nu-mi mai era soție, ci

ceea ce-ți spuneam. Cu toate astea, mă supăra felul ei de viață; vegheam în patul meu până după miezul nopții, cu pumnii încleștați. În timp ce musafirii ei jucau cărți în bucătărie, și beau, și chicoteau, deși a doua zi trebuiau să fie la lucru. Ascultam hohotele lor și pocnetul cărților de joc pe masă și, uneori, pașii ce se furișau pe podeaua care trosnea.

Aaltonen vorbise parcă în gol. Privea încă înainte, cu mâinile odihnite pe genunchi. Se întoarse apoi spre femeia de alături și cercetă lung, cu atenție capu-i înclinat, părul ondulat scăpărând auriu și brațul gol, neatins încă de soare. Ședea acum foarte aproape de el, cu ochii pironiți în pământ și nu s-ar fi uitat în ochii bărbatului pentru nimic în lume.

— Să mai spun? - întrebă el și își aduse aminte deodată că tot ce povestise nu are nicio legătură cu ei doi. Toate sunt doar simple aparențe, nicidecum realități adevărate. Iar ei nu au nimic comun cu lumea aceea veche și pustie, de năluci. O lume care, pentru ei, a trecut, s-a stins, a pierit cu desăvârșire. Ceea ce există acum e într-adevăr frumos, curat și minunat de simplu.

— Spune tot, până la capăt - zise femeia, cu capul încă plecat.

Întinse mâna și se jucă distrată cu o frunză de buruiană răsărită la picioarele ei.

— Cu timpul, a început să mă urască, ba chiar să se dezguste de-a binelea. Nu se mai ostenea să-și ascundă de mine felul ei de viață. Ori mă socotea un idiot care nu vede și n-aude, ori voia să mă ațâțe cu tot dinadinsul, ca să-mi pierd capul și să săvârșesc cine știe ce faptă necugetată, care ar fi îndreptățit-o să-mi pretindă pensie alimentară în caz de divorț. Într-o dimineață, când să pornesc la lucru, am găsit-o în bucătărie, beată, între doi bărbați străini. În sfârșit, am aflat și că fetița nu era a mea. Unul din contramaiștrii uzinei, de altfel om însurat, îi dăduse bani ca să se mărite cu mine și, de opt ani, îi plătea regulat banii pentru întreținerea copilului. Pe urmă nevasta îi murise și, fiindcă nu mai avea de cine să se teamă, venise la mine în timpul prânzului ca să-mi spună că nu mai plătește nimic din ziua aceea. Era într-o zi de toamnă. Pomii pe care îi sădisem în grădină cu mâinile mele se încovoiau sub povara

merelor coapte, atât de mult crescuseră. Nu mai simțeam nici ură, nici amărăciune. Mă cuprinsese mai curând o senzație de ușurare, ca și când mi-ar fi căzut de pe inimă o povară care o apăsase până atunci. Mă întorceam agale spre casă, pe drumul binecunoscut, căruia nu-i mai puteam suferi nicio casă, nicio palmă de pământ. Nu priveam în jurul meu, nu întrebam nimic și nici nu scoteam vreun cuvânt. Mi-am îmbrăcat costumul de sărbătoare, am scos din sertar banii câți rămăseseră din ultimul salariu, mi-am luat pălăria din cui și am plecat. Asta e tot.

O umbră coborâse între ei – și soarele nu mai strălucea cu aceeași limpezime ca înainte. Rândunica despică iar aerul, cu aripile ei negre și sclipitoare, trecând fulgerător pe deasupra treptelor. Suflul lor rămăsese gol și împăcat. Ședeau unul lângă altul, deopotrivă de tăcuți.

Aaltonen se gândea că, poate, ar fi fost mai bine să nu-i fi spus nimic din toate acestea, să nu răscolească trecutul, deși nu voia nimic să-i tăinuiască femeii. Ea se cufundase în tăcere și muțenia aceasta îl stingherea.

O privi pe furiș. Ședea însă nemișcată, cu capul aplecat, și nu îndrăzni s-o atingă. Într-un târziu, femeia zise:

— Vino, Aaltonen!

Îl prinse ușor de braț, se ridică, își netezi rochia peste genunchi și traversă, grăbită, curtea.

Aaltonen o urmă șovăind, fără să-și dea seama ce are de gând. Străbătură curtea și trecură prin fața cotețului de porci și a băii. Femeia se aplecă ușor și, spre a face ceva, culese o floare albastră de pe malul pâ râului. Apoi porni de-a lungul lui, înspre lac. Aaltonen o urma cu pasul îndesat, mai hotărât decât înainte, ea însă nu întorcea capul ca să-l privească. Holda se sfârși deodată, întâlnind livada năpădită de mușchi și de ochiul-boului.

Femeia continuă să meargă, cu pasul lin și legănat. Mlaștina răsări deodată în fața lor, ca o imensă oglindă întunecată. Deși soarele arunca săgeți și aerul era încins, mlaștina întâmpina pe cei ce se apropiau cu răsuflarea ei rece și amenințătoare.

Când simți mușchiul muindu-se sub pașii săi, Aaltonen se opri. Femeia continua însă să avanseze,

cu același mers ușor și legănat, oprindu-se abia pe marginea apei sumbre și fără fund. Bărbatul asistă acum la un spectacol straniu, fiindcă femeia prinse să se legene capricioasă pe patul de mușchi mișcător. Cu toate că pământul mustuia și plescăia sub ghetetele ei, nu-și mută picioarele în alt loc. Trupul ei renăscut, trupul ei viu se balansa deasupra covorului înșelător, sub care pândeau moartea. Peste creștetul ei, soarele arunca acum săgeți înfiorate. Frunzele rotunde și roșcate ale tufăriei de mocirlă mocneau întunecate până departe. În depărtare, brazilii țâșneau verzi în jurul clădirii afumate a băii. Iar corpul femeii, cu brațe goale, cu fața goală, cu buclele ondulând scânteietor peste obraji ei arși de soare, plutea fără oprire deasupra adâncimii fără fund.

Se opri deodată, trecându-și palma peste frunte. Se înapoie spre Aaltonen, cu pași prevăzători, căutând cu piciorul, pe terenul legănat și viclean, locul cel mai solid. Trecând pe lângă el, îl apucă cu amândouă mâinile de braț și, cu capul dat ușor pe spate, rosti cu glas ciudat:

— Sunt și eu acum întocmai ca tot ce vezi.

Aaltonen înțelese ce voia să spună. Avea în față însăși imaginea propriei lor vieți. Ei doi se desprinsese de toate câte există; deasupra lor, doar cerul nemărginit, iar dedesubt, o întunecime insondabilă. Cât timp se legănase la marginea mlaștinii, femeia nu mai datora socoteală nimănui sub soare. Pe terenul clătinat, peste covorul înșelător de mușchi și alături de întunecimea nesfârșită, era cu desăvârșire liberă.

Măinile femeii, frumoasele ei mâini atinseră deodată brațul lui Aaltonen, iar pe obrazul transfigurat, întorși acum către el, miji un zâmbet tainic și ciudat, până când își retrase deodată mâinile, ca și cum contactul acesta i s-ar fi părut prea violent și mult prea tandru spre a putea fi adevărat.

În timp ce se înapoiau pe malul pârâului, auziră dinspre poteca dintre stânci zgomotul unor pietre aruncate de sus. Omul care locuia în încăperea cu lacăt la ușă cobora de sus pe poteca vitelor, ținând în mână o nuiă de arin de pe care rupsesse toate frunzele. Trecând pe lângă copaci, îi lovea cu sete cu nuiăua și desprindea cu vârful piciorului pietrele, ca să le rostogolească pe coastă. Mergea cu pași șovăitori și,

la poalele colinei, trupul lui fără vlagă și bărbia lipsită de energie se zăreau de departe.

Într-o clipă, trupul femeii îngheță. Fața ei se înăspri, până când se șterse de pe ea orice expresie, iar ochii îi deveniră două pietre albastre și reci. Fără să se mai uite la Aaltonen, străbătu curtea în grabă și dispăru în casă. Aaltonen se opri în dreptul băii, la umbra brazilor întunecați dindărătul peretelui afumat și așteptă, cu respirația oprită, să treacă omul. Îi urmări apoi, cu pumnii strânși, făptura lăbărțată, mâinile atârănând fără vlagă de-a lungul corpului și nuiaua de arin cu care croia crengile și mulgea frunzele de pe ele.

Așteptă până îl văzu că intră în casă, apoi se întoarse agale în curte și se așeză din nou pe treptele grajdului, chiar pe locul unde, cu puțin înainte, se instalase femeia lângă el. Un vânticel ușor îi mângâia fruntea, dar gândurile lui erau în altă parte. Dincolo de îngrăditura de măracini, semănăturile pâlpâiau ca niște flăcări verzi; el însă nu le vedea. Ridică brațul și îl pipăi. Braț puternic și vânjos de muncitor, care trudește neistovit din zori și până seara târziu. Își

pipăi pieptul lat și mușchiulos, umflat sub pânda albă a cămășii. De unde venea totuși oboseala neașteptată care îl copleșise dintr-odată? Să fi nimerit din nou viața lui într-o fundătură din care nu există ieșire? Are să poarte iar cătușe grele și nemiloase, chiar dacă erau acum ale unei alte făpturi omenești? Oricum, de astă dată era altfel de cum fusese înainte și nu-și mai chinui zadarnic capul cu întrebări fără răspuns. Totul i se părea cât se poate de simplu și de limpede, chiar dacă, deocamdată, nu întrezărea nicio soluție.

Deodată sări în picioare și văzu negru înaintea ochilor. Un țipăt sfâșietor, un geamăt de suferință răzbise prin ușa închisă a casei, străbătând curtea până la el. Nu șovăi nicio clipă, ci se supuse orbește chemării de ajutor, oua și cum ar fi ascultat de un ordin. Ochii i se întunecară și o groază nespusă îi copleși sufletul. Smulse cu violență ușa.

Femeia era îngenuncheată pe podea, iar omul, ticălosul locatar al camerei din fund, fără să-l vadă pe cel care intrase, încerca, aplecat asupra ei, să-i răsucescă mâinile la spate. Fața îi tremura și întregul corp era străbătut de frisoanele unei plăceri

sălbatic. Rochia neobișnuită a femeii și brațele ei goale îi înfierbântaseră sângele, deșteptând într-însul o dorință furibundă. În pornirea sa, care era de astă dată mai puternică decât lașitatea, nu se mai gândea la nimic și nu se mai temea nici de bătaie, nici de vreo suferință fizică.

Aaltonen îl înșfăcă de grumaz cu dreapta, îl ridică în sus cu brațele întinse și izbi cu el de pământ. Apoi îl apucă din nou de gât, îl ridică în picioare și prinse să-l lovească din răspuțuri, cu amândouă mâinile, peste obraji. Omul se clătină pe picioare, pe jumătate leșinat, fără să se împotrivească, încercând doar să-și ferească fața cu mâinile ridicate înaintea ochilor. Ținându-l încheștat de gât, Aaltonen îl îmbrânci spre ușa încăperii din fund, îl împinse înăuntru, încuie ușa cu cheia, apoi așeză încet cheia pe masa încăperii vecine. Așteptă până când tremurul supărător îi dispăru din mâini și din genunchi. Stătu o clipă locului, privind patul îngust și aspru al femeii, încăperea aceea austeră, după care se întoarse în bucătărie.

Femeia era încă pe podea și își freca, automat,

brațele chinuite. Rochia îi fusese sfâșiată până la mijloc, încât un sân i se dezgolise. Nu încerca măcar să-l acopere, când Aaltonen, cu mâinile și genunchii tremurând încă, o cuprinse de mijloc ca s-o ridice de jos. Trupul ei era țeapăn, gâfâia obosită, ochii i se goliseră de orice viață, iar obrazul îi încremenise. Brațele bărbatului se desprinsesă din jurul mijlocului ei; femeia ridică abia atunci privirile, își trecu mâinile prin păr, cu un gest de desperare, apoi, dezmeticindu-se, își aruncă ostenită rochia sfâșiată pe umărul gol și spuse:

— Du-te acum!

Aaltonen o mai privi o dată, în timp ce în ochi i se stingea orice bucurie, dar și orice urmă de mânie. Apucă piatra de tocilă de pe marginea vetrei și ieși cu pași domoli.

Peste puțin, femeia ieși și ea în curte, în rochia ei pătată, de toate zilele. Îl zări pe Aaltonen așezat pe treptele hambarului, cu o găleată de apă alături și cu tocila ascuțind toporul de tăiat lemne.

Femeia se apropie încet și se așează alături. Când îl văzu că nu-și ridică ochii, îi atinse ușor genunchii cu

o mână lipsită de viață.

— De ce ascuți tu toporul duminica? - întrebă.

Aaltonen își întrerupsese îndeletnicirea, apoi ridică ochii, a căror expresie devenise de nepătruns datorită unui vâl întunecat lăsat peste ei.

— Am să-l ucid - răspunse, făcând cu capul lui semn înspre casă.

Femeia privi multă vreme ținută înainte, cu ochii duri, cu fața mohorâtă și pustiită de rigiditate. Aaltonen lăsă uneltele din mână, pironindu-și asupra ei privirea ochilor îndurerați și întrebători, așteptând parcă un răspuns.

— Nu, asta nu se poate - făcu ea deznădăjduită și, așezându-și degetele inerte pe mâna puternică a bărbatului, adăugă: N-ai face altceva decât să te pierd și pe tine!

În jurul lor, natura era aceeași, iar bolta tot atât de nemărginită. Peste gardul de măracini, secara se legăna în valuri bogate. Numai bucuria lor, bucuria lor chinuitoare se destrămase, fiindcă pământul nu simte nici jale, nici bucurie. Ar fi fost gata să înghită și să mustuiască în măruntaiele lui cu aceeași nepăsare

stârvul dezgustător al bețivului nenorocit, dacă securea ascuțită i-ar fi despărțit într-adevăr sufletul de trup. Ar fi primit în sânul lui, fără vreo repulsie, oasele grele și ficatul negru, ars de spirt, ca și inima nesimțitoare. Pământul nu l-ar fi respins din îmbrățișarea sa. Tăcut, calm, ferm, l-ar fi mistuit de-a lungul lunilor și anilor, pe vecie. Lucrul acesta nu trebuia însă să se întâmple. Nu este cu putință, chiar dacă astfel s-ar face dreptate. E în zadar să te revolți împotriva ursitei.

Femeia oftă adânc și își retrase degetele abandonate pe mâinile imobile ale lui Aaltonen. Obrazul îi era pustiu, la fel ca și trupul – și ochii uscați, fără viață. O cuprinsese o sfârșeală cumplită, pricinuită de dezgust și de o descurajare fără sfârșit.

— Lasă-mă să dorm în așternutul tău, în șopron.

Și fără să aștepte vreun răspuns, se ridică în picioare și porni fără grabă în sus, pe trepte. Scândura putredă pârai sub pașii ei. Deschise și intră, cu capul aplecat, în cămăruța întunecată, mirosind curat a rufe proaspăt spălate. Aaltonen așeză tocila și toporul, aruncă apa din găleată, apoi porni în urma

femeii. Înăuntru, se lungi în pat lângă femeie, pe paiele care trosneau sub trupurile lor.

Femeia își cufundă obrazul în cearșaful aspru și cuprinse cu o mână gâtul bărbatului. Era o mână crăpată de muncă, cu palma înăsprită, dar atingerea ei i se păru lui Aaltonen mai dulce decât orice. Acum, niciunul nu mai era singur.

Rămaseră astfel multă vreme, unul lângă altul, fără să vorbească, în penumbra răcoroasă a încăperii, până în clipa când asfințitul prinse să înroșească deschizătura lucarnei și un uruit depărtat se auzi dinspre drumul care venea din sat.

Aaltonen se ridică spre a arunca o privire prin lucarnă. Pe drum se apropia iapa lor albă, târând după ea, cu botul în pământ, șareta scârțâitoare. Sus, pe capră, bătrânul Hermann, descărnat și semănând cu un spectru în scăpărările asfințitului, ținea obosit în mâini hățurile. Umbrele calului și ale șaretei se alungeau uriașe peste holde, care, de o parte și de alta a drumului, scânteiau și scoteau parcă flăcări. Intra moartea în curte, purtată de bătrâna iapă albă, gânde Aaltonen.

Zilele trecură iar, una după alta, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Ploaia înmuiase pământul și, în jurul fântânii, iarba înaltă și udă se lipea îndrăzneță de picioarele desculțe, încrețind firele de păr strălucind de umezeală. Pe cer se îngrămădeau nori întunecați, fulgere mânioase brăzdau golul sumbru și amenințător, trăsnetele izbeau bubuind din stâncă în stâncă. Lângă tulpinile copacilor înalți, vitele se înghesuiau speriate de vijelie, căutând adăpost de urgență cerească. Ploua cu găleata și șuvoaiele de apă săpau șanțuri adânci în drumul pietros de pe costișă.

Urmară apoi zile mai senine. Lujerii cartofilor își desfăcură mănunchiurile de frunze, de un verde întunecat, spicele galbene și coapte scânteiau mândre în holdele arse de soare, pe toată întinderea văii.

Fânul fusese cosit și îngrămădit în jurul prăjinilor, la uscat. Pământul nu prea dă răgaz de odihnă celor care vor să-i strângă roadele. Aaltonen dormea noaptea ca un bolovan, fără vise, iar femeia reușea să uite mai ușor lucrurile la care nu voia să se gândească. Își simțea degetele de la mâini înțepenite, căci strângea cât e ziua de lungă coada aspră a furcii.

De multe ori, seara nu mai era în stare să gătească cina, nici să mulgă sau să hrănească vitele. Adunatul fânului îl înviase și pe bătrânul cu un picior în groapa, stârnindu-l la muncă. Nu mai trândăvea acum nici omul cu fața buhavă, o dată ce voia să mănânce. Se sătură însă curând și începu să se tânguiască, ba că e bolnav, ba că-l doare capul sau stomacul, ba că vrea să se culce fiindcă-și simte spinarea frântă de oboseală. Îl dureau toate încheieturile și se văita amarnic, numai să nu muncească.

Câteva zile la rând, femeia se trezi dimineța zâmbind și își limpezea surâzând mâinile în apa întunecată a pârâului. Se oprea în toiul muncii, pentru câte o clipă, se rezema în furcă, ștergându-și cu palma stropii de nădușeală fierbinte ce i se prelingeau de pe frunte pe pleoape. Privea îndelung căruța, încovoiată sub povara încărcăturii, și iapa albă care se opintea zdravăn, cu vinele umflate, să tragă povara peste luncile cosite. Își suflecaser mânecile rochiei până la cot și își descheiaseră nasturii de sus, lăsându-și pieptul liber. Razele dogoritoare ale soarelui îi rumeniseră pielea gâtului și a brațelor, topindu-i rigiditatea din

trup. Nu se mai simți în curând obosită, nici fără vlagă, ci își vedea bucuroasă de treabă, din zori și până noaptea. Pe sâni umflați, pânda subțire a bluzei era întinsă, gata să crape; când soarele ardea mai tare, sudoarea curgea șiroaie prin șanțul viu dintre sâni. Era o bucurie negrăită să lucreze astfel, zi după zi, înfierbântată de arșiță și să privească umerii goi ai bărbatului iubit, ceafa lui brună și vâjnoasă, spatele care se apleca în ritmul muncii.

Luncile mărginașe fură cosite de Aaltonen singur. Se scula cu noaptea-n cap ca să poată căra sub acoperiș, până la prânz, și ultima încărcătură din acea zi. Lăsase înadins la urmă malurile lacului, unde iarba era mai grasă.

Ziua următoare, dis-de-dimineată, femeia îl întrebă pe Hermann:

— N-ai vrea să mulgi azi dumneata vacile? Am putea isprăvi într-o singură zi luncile îndepărtate.

Bătrânul își ridică ochii șterși și îi aținti asupra ei. Apoi îl privi pe Aaltonen, care stătea întors cu spatele. Un val întunecat de sânge îi năpădise obraji și gâtul, până la rădăcina urechilor.

— De ce nu? - răspunse bătrânul molcom. Mai vru să adauge ceva, dar se răzgândi, socotind că e mai bine să tacă. Ieși apoi, nu peste mult, în curte și, când Aaltonen îl ajunse din urmă, făcu:

— Aș putea isprăvi cu mulsul de dimineață și duce singur laptele la lăptărie, dacă n-aveți nevoie cumva de cal. Din această pricină să nu-ți faci nicio grijă.

Aaltonen nu știu ce să răspundă. După toate socotelile, credea că vor putea isprăvi pe-ndelete, într-o singură zi, lunca cea mai depărtată, dacă muncesc ei doi, iar spre seară vor putea să întindă fânul pe prăjini, la uscat. Acum însă, în timp ce bătrânul îl iscodea cu ochii lui spălăciți, simțea cum îi năvălește sângele în obraji, parcă l-ar fi prins furând sau săvârșind cine știe ce nelegiuire rușinoasă. De asta, inima îi zvâcnea cu mari bătaii surde.

— Să ai grijă de hățuri, să nu se rupă - se mulțumi el să spună. De mult mă tot pregătesc să le repar, însă n-am avut vreme în timpul cositului.

N-apucase încă să apună soarele când isprăviră de cosit fânul și îl așternură la uscat, în lunca cea

mare din marginea pădurii. În acel loc începea întinsa pășune comună, pe care se mai găseau uneori reni și o mulțime de iepuri. Terenul fusese arendat în întregime unei societăți de vânătoare de la oraș și toamna, spre sfârșitul săptămânii, veneau uneori domni, cu câini dresați, nu numai din târgurile vecine, ci și din regiuni mai depărtate și chiar de la oraș. Li se zidise aici până și o saună, la capătul pășunilor, lângă micul lac din pădure.

— Vom petrece acolo noaptea - spuse femeia, după ce îi povesti toate acestea.

Lacul cel mic nu era departe; ajunseră repede la el. Frunzare bogate de copaci se oglindeau în apa lui întunecată și, pe suprafața lui, alunecau lin boboci albi de rață. Ușa căsuței nu era niciodată încuiată. Găsiră înăuntru și chibrituri pe-o poliță, iar afară, lângă perete, o stivă de lemne de foc, frumos clădită. Se întâmpla să se abată pe aici, uneori, vreun vânător și să-și petreacă noaptea în căsuța băii. Acum însă se vedea cât de colo că, de săptămâni, nu mai călcase pe aici picior de om.

Pământul bătătorit din tindă era cald încă;

păstrase razele dogoritoare ale soarelui de peste zi. Isprăviseră munca pe câmp, dar îi simțeau încă oboseala în toate măduarele. Pielea le ardea, înțepată și zgâriată peste tot de pleava finului. Aaltonen se aplecă pe marginea apei și își stropi, cu palmele făcute căuș, capul și umerii.

Se miră că apa lacului e atât de rece. Cine știe de unde vine? Poate de undeva, din inima stâncilor, prin tainicele crăpături subterane, acolo unde susură și colcăie izvorul care o alimentează.

— Știi să înoți? – îl întrebă femeia, oprindu-se, cu fața acoperită de zâmbet, în fața lui. Îi flutura iar pe buze zâmbetul acela ciudat, de o gingășie aproape înspăimântătoare. Aaltonen simți că toată puterea i se scurge din trup. Clătină doar stângaci din cap, în loc de răspuns. Nu știa să înoate și îi era rușine de neîndemânarea lui.

Apoi femeia deveni brusc serioasă. Fruntea i se întunecă, își ascunse mâinile la spate și își odihni gânditoare privirile în ochii bărbatului:

— Vreau să mă scald în lac!

Se dezbracă în spatele lui și intră goală în apă.

Aaltonen îi vedea albeața trupului, strălucind printre tufele de răchită, dar se întoarse repede și, deși adânc tulburat, se prefăcu a nu-i trece prin gând să se uite într-acolo. Câteva vreascuri trosniră sub pașii ușori ai femeii, pe urmă apa plescăi puternic.

Când, după câteva minute, se apropie de el, era iar îmbrăcată. Numai părul îi atârna umed pe spate, în timp ce ochii îi scânteiau.

— De-ai ști ce bună a fost apa! - spuse și îngenunche lângă Aaltonen.

Își clătină fermecată capul, cu șuvițele umede fluturând în jur. Atinse cu mâna spatele gol al bărbatului, plimbând-o încetișor de la ceafă la mijloc și înapoi. Valuri de foc scăpărau din vârfurile degetelor ei. Aaltonen se simți cutremurat de un fior lăuntric; rămase însă liniștit, fără să miște măcar o mână, doar ochii rămaseră ațintiți pe fâșia purpurie de pe creasta pădurii. Îl învăluiseră o senzație necunoscută și sfâșietor de dulce.

Femeia se ridică deodată, cu mișcări ușoare, înșfăcă panerașul cu merinde și începu să despacheteze bucatele pentru cină.

Trunchiurile copacilor prinseră să se întunece și pe oglinda apei se stinse și ultima scânteie a soarelui ce scăpăta când isprăviră cina lor simplă și scurtă. Amurgul era neînchipuit de domol și de cald. După ce mâncară, se rezemară unul lângă altul de peretele căsuței, gustând în tăcere fericirea de a se afla împreună. Nu simțeau nevoie de nimic altceva. Stătură timp îndelungat astfel, fără să-și spună un cuvânt. Tăcerea femeii era acum mai adâncă decât fusese vreodată. Nu mai zâmbea și, în întunericul ce se întetea treptat, fața ei părea din ce în ce mai palidă și la fel de pustie ca odinioară; de asta dată însă minunat de vie. Buzele, pe care le strângea de obicei cu asprime, se întredeschiseră, negrăit de moi și blânde.

Aaltonen se ridică anevoie și tăie cu briceagul un mănunchi de ramuri înfrunzite, pe care le așternu pe lavița din căsuța întunecată, ca să-i facă astfel un culcuș moale.

Dar femeia era departe; stătea acolo, în pragul ușii, sprijinită cu mâinile de grinda joasă, și privea pierdută în depărtări, cu ochii ei de o blândețe

catifelată. Sufletu-i părea că zburase departe, scăpat de grijile mărunte ale zilei și de sumbra amintire a trecutului.

Mai târziu însă, când se întinse, prin întuneric, pe așternutul de frunziș proaspăt, acoperit cu haina peticită și jilavă, mirosind a pământ, și simți apropierea lui Aaltonen, o cuprinse din nou amorțeala de moarte a groazei. Membrele îi înghețară și orice urmă de bucurie se stinse în sufletul ei. Din gâtleej îi izbucni un plâns amarnic, bocetul disperat al rușinii.

Bărbatul n-o tulbură de fel, ci se trase aproape de perete; abia după un lung răstimp de tăcere și nemișcare, întinse mâna ca să-i mângâia ușor fruntea încinsă și şuvițele despletite.

O mână bună o mângâia încetișor prin întuneric, o mână simplă și bătătorită îi aluneca domol peste obraz, peste umeri, pe brațe, nespus de gingașă și de duioasă. Mâna asta îi pricinuia o bucurie neînchipuită. Când îi atinse sânul, – sărmanul ei sân de atâtea ori torturat, de atâtea ori umilit – plânsul izvorî iar, blând și tăcut, dar cu o senzație de fermecată ușurare, și lacrimile aduseră acum o dulce toropeală. Pieptul ei

învie și înflori sub urzeala ușoară a cămășii, iar mâna înviorată apucă stângace degețele vrăjite, ca să le oprească acolo, să nu mai părăsească niciodată jghebul îngust și viu dintre sâni.

Se apropie de ea cu luare aminte și cu o nemărginită gingășie. Trupul femeii se trezea parcă din letargie și simțea fericită atingerea fierbinte a gurii puternice care i se lipea de gât. Pământul de sub ea se cutremură, despicându-se în abisuri înfricoșătoare – și zguduirea o ameți.

Acum nu mai trebuia să se teamă de nimic. Prin corpul ei renăscut după suferința îndelungată, după atâta umilință și nepăsare, se răspândi marele zâmbet. Pe neașteptate, ochii i se deschiseră larg prin întuneric, gura i se destinse și un râs moale, râsul limpede al fericirii, izvorât din tainițele ascunse ale trupului ei, răzbătu victorios, cu o forță nestăpânită. Mâinile înlănțuiră cu putere umerii bărbatului și nu le mai dădură drumul. Acum, când bucuria râsului îi răscolise întreaga ființă, niciodată nu se va mai teme de nimic, cu atât mai puțin de moarte.

A doua zi se trezi târziu. Soarele pătrundea prin

ferestrele încăperii răcite de-a binelea. Știa că ceea ce trăise peste noapte fusese o minune, pe care prea puțini o cunosc. Omul e sărac, îl copleșesc gândurile și necazurile. Ea însăși n-a ajuns încă la capătul drumului spinos; va mai trebui să îndure și de acum înainte umilința, o umilință care, poate, abia acum începe cu adevărat, fiindcă va fi îndoită. Mai știa însă – și se gândea în sinea ei cu o plăcută îndârjire – că oricât de mare ar fi prețul pe care destinul i l-ar cere, nu va fi destul de mare față de bucuria ce i-a fost hărăzită. Oricâte ziduri ar ridica legea și societatea, există cineva care să le dărâme, pentru această mare și cea mai neprețuită dintre bucuriile câte i-au fost date oamenilor.

Aaltonen mai dormea alături de ea, cu capul culcat pe un braț al femeii. Sub pleoapele lăsate nu-i putea vedea ochii adânci și gravi, cu privirea lor cumpătată, dar razele puternice ale soarelui descoperiseră urzeala deasă de cute din jurul lor. Pe bărbia viguroasă, barba îi crescuse peste noapte și pieptul lui gol strălucea arămiu prin deschizătura cămășii albe.

Omul ei, bărbatul ei drag, străin și, cu toate acestea, atât de cunoscut! A venit la ea ca argat și muncește din răspuțeri, ca să-i poată da calului ovăz, să dea nutreț la vaci și să nu guițe purceii de foame. Bietul de el, cărarea l-a îndrumat spre fermă, într-un amurg de primăvară timpurie, când soarele scăpăta pe zare! De-acum, el trebuie să rămână aici. Cărarea care l-a adus nu-l va mai purta niciodată pe cale-ntoarsă. Pământul ăsta este și al lui. Și-a dobândit cu brațe vânjoase dreptul de proprietate asupra lui. După legile omenești, poate că nu are niciun drept, dar legea pământului aceasta este. Cărare, binecuvântată cărare care l-ai adus până aici, să nu mi-l mai iei niciodată!

Nu se temuse nici înainte de muncă; muncise însă cu încăpățănare, ca să uite cu ajutorul ei amărăciunea și deznădejdea de fiecare zi. De azi înainte însă, munca va fi o bucurie. A început chiar de pe acum să fie. Niciodată nu i se va părea că lucrează prea mult și nicicând n-are să se mai simtă obosită. Dacă va fi nevoie, va suporta cu resemnare chiar o recoltă slabă și miile de necazuri, zi de zi repetate, ale

vieții, căci ceea ce a îndurat până acum doar din mândrie îndărătnică, printr-un efort de voință, a fost mai rău decât orice pe lume.

Știa că pământul e un tiran nemilos, care stoarce până la ultimul strop puterile robilor lui, sleind trupul femeilor și ofilindu-l înainte de vreme, dar nu se temea. Nu-i păsa nici de bătrânețea pretimpurie, nici de ofilire. Numai să rămână lângă ea străinul drag, alături de dânsa. Iar dacă soarta i-ar cere-o, e gata chiar să-i nască și copilul. Nu se temea nici de asta.

Astfel visa femeia în dimineața acelei zile, întinsă alături de bărbatul iubit, pe patul de frunze de răchită din căsuța băii. Își dădea seama, cu toate acestea, că nu are nicio putere asupra viitorului. Străinul fusese mânat la fermă de soartă, într-un amurg de primăvară timpurie; nu ei vor hotărî toate câte le-au fost sorocite să li se mai întâmple. Puterea care i-a unit poate să-i și despartă.

Avu senzația că pământul s-ar mișca și că undeva, foarte aproape, se cască o prăpastie întunecată. Plătim scump fiecare bucurie, dar ni-e totuna. Pentru bucuria de acum, niciun preț nu e prea

mare. De altfel, chiar dacă ar vrea, tot n-ar putea face altfel. I se oferise făpturii ei însetate un strop de băutură răcoritoare tocmai în clipa când simțea că se sfârșește de sete. Și n-a înlăturat-o, fiindcă era peste puterile ei s-o înlătore. A dus paharul la buze.

O presimțire rea și o teamă nelămurită o cuprinse: dar dacă mâini haine și nemiloase îi vor izbi paharul din mână, înainte chiar de a sorbi prima picătură?

S-a rupt din comunitatea oamenilor și s-a desprins de mulțime. Soarta ei nu fusese o soartă oarecare. De asta se răzvrătea acum cu atâta înverșunare în sinea ei, fiindcă simțea că destinul ei este deosebit de al altora. Nu li-e dat decât la foarte puțini oameni să îndure o asemenea caznă, o astfel de dezamăgire, în această vale a plângerii. De azi înainte însă are să-i fie mai ușor, pentru că bucuria pe care a trăit-o a fost și ea excepțională și rară. Această fericire pură nu poate fi trăită de un om de rând. Și nu trebuia să-și intensifice bucuria cu iluzii și năluci, nu trebuia să închidă un ochi spre a nu vedea prăpastia căscată între vis și realitate. Prea puțini muritori

trăiesc astfel mântuirea, singuri, fără mijlocirea altora și descătușați de orice amăgire mincinoasă. Tocmai de asta nu avea de ce să se teamă.

Alungă presimțirea sumbră și groaza ce se apropia tiptil de ea. N-are să se mai sinchisească de ele! Va căuta să se bucure de fiecare clipă de fericire, de fiecare mulțumire cât de neînsemnată, fiindcă – cine știe? – s-ar putea să fie ultima!

Privi multă vreme zâmbind, cu buzele întredeschise, la bărbatul de lângă ea, la dragul cunoscut de pe așternutul din nuiele de răchită. Apoi ridică încet, cu multă băgare de seamă, o mână, o așează pe pieptul lui și o strecură sub cămașă, pe pielea netedă și fierbinte, până când simți zvâcnirea liniștită și uniformă a inimii. Puse astfel, încet și cu blândețe, stăpânire pe omul ei.

Dar ritmul inimii lui Aaltonen se schimbă brusc, de parcă și-ar fi oprit dintr-odată bătaile. Inima începu să tremure, apoi să se zbată sălbatic, înfricoșată. Ce s-a întâmplat, draga mea? – păreau că întreabă ochii bărbatului când întâlnește privirile femeii, trează și liniștită alături de el. Sunt aici, nu-ți fie teamă, sunt

aici, lângă tine, o domoli el, cu privirea surâzătoare și cu buzele întredeschise, pentru că auzise limpede întrebarea mută și plină de spaimă. Privirile lor se cufundară unele în altele, bărbatul se trezi la realitate, din somnul adânc în care fusese cufundat, iar femeia cuprinse fermecată, cu amândouă mâinile, inima vie a omului ei.

IX

Bătrânul rătăcea fără țință prin luncile cunoscute, în arșița zilei de vară. Își luă rămas bun de la pământul sleit și de la șanțurile năpădite de bălării, pe care nu mai avea puterea să le îngrijească de acum înainte. Observa ici și colo câte o schimbare îmbucurătoare. Nu erau schimbări prea mari, dar însemnau cu toate acestea câte un pas înainte, fiindcă era tot ce putuse să înfăptuiască un singur om cu două brațe harnice, muncind din răputeri de-a lungul unei primăveri scurte și a unei veri grăbite. Șanțurile de scurgere fuseseră curățite de gunoaie, acoperișurile de șindrilă nu mai erau atât de ciuruite de spărturi ca înainte și ușile nu se mai prăvăleau într-o rână, abia ținându-se în țățâni. Spre mirarea lui, pământul produsese însă mult mai mult ca până acum, lucru care se vedea dintr-o singură aruncătură de ochi. Pe maiul lacului ovăzul crescuse bogat, iar frunzele lucioase ale napilor de nutreț făgăduiau un neașteptat belșug de lapte peste iarnă. Cotețul de porci devenise și el mai larg, mai încăpător, încât vor putea să mai cumpere, la toamnă, câțiva porci.

Privirea spălăcită a lui Hermann se plimba peste cotloanele pe care le cunoștea atât de bine, peste povârnișurile apropiate și peste holde, rătăcind adesea către cerul înalt, unde se pironea pentru clipe lungi. Din când în când trebuia să se odihnească, oprindu-se locului, ca să-și recapete răsuflarea. Se rezema atunci de câte un mesteacăn și îi dezmiarda, pe furiș, scoarța. Pe urmă pipăia lespede mare din luncă, cercetând-o de aproape și întrebându-se cât are să mai rămână piatra aceea acolo, frământată de tălpile oamenilor. Ar fi timpul să se dea la sfărâmat și pietrișul să fie cărat undeva.

Își lua rămas bun de la pământul lui drag, și inima-i obosită îngână neauzit un cântec de adio. Simțea că se desparte de un bun al său. Îi dăruise, ani în șir, acestui pământ toată vlaga, toată inima. Era al lui pământul, chiar dacă de câțeva vreme nu-l mai muncea și nu-i mai putea purta de grijă. De altfel, puțin îi păsa cui îi aparține prin legile omenești. Important este doar să-l îngrijești, să-l cultivi și să-l faci să rodească, să nu-l lași în părăginire. Nimic pe lume nu e mai trist și mai dezolant decât priveliștea

unui pământ nelucrat.

Bătrânul plugar văzu în ziua aceea multe și de toate; niciun amănunt, oricât ar fi fost el de neînsemnat, nu scăpă privirilor sale iscoditoare.

Voia să vadă tot, din clipa în care zărise, prin pâcla înserării, strălucirea orbitoare a propriului său sfârșit. Puilor de pasăre le crescuseră aripi și își părăsiseră cuiburile, cârțița își clădea sânguincioasă drumul subteran, presărând pe marginile drumului mușuroaiele ei ascuțite. Bătrânul Hermann mai vedea însă și altceva. Vedea razele tainice ale lunii și soarelui, care pătrund în pământ, roadele ce se pârguiesc în potirul florilor și jivinele care se adulmecau cu nările tremurândă în desișul pădurii.

Izvoare văzute și nevăzute scăldau pământul, norodul de furnici căra neobosit firele de paie spre mușuroiul în construcție. Străinul muncea pe holda cu cartofi și umerii îi străluceau ca un soare bun în urma lui, ca o lună tainică, pășea femeia, cu mânecile rochiei suflecate până la coate.

Fața bătrânului pălea pe zi ce trece, semănând tot mai mult cu ceara, dar sufletul îi rămăsese treaz,

ca înainte. Vedea și înțelegea că bucuria și-a făcut sălaș la fermă. El n-o cunoscuse niciodată, nu se întâlnise nicăieri cu ea, dar în neîndestularea sa nu îi invidia pe cei cărora li se dăduse mai mult. Pacea lui sufletească nu era tulburată de nicio dezamăgire, de nicio renunțare; mai ales acum, în preajma morții, nicio neliniște n-o mai putea răscoli. Nu mai dorea și nu mai cerea nimic de la viață. De altfel, fusese mulțumit întotdeauna cu cât putuse obține. Era ca semințele acelea tari și aspre, care nu vor să se spargă și să încolțească în pământ. Din clipa când ochii săi lăuntrici se despicaseră și întrevăzuseră lumina morții, bucurii noi, necunoscute până atunci îi răscoleau sufletul. I se părea că, după ce gustase pâinea și vinul vieții veșnice, soarele și luna s-au apropiat de el. Și nu-și dorea nimic mai mult.

Își aducea adeseori aminte de unchiul său Joase, care își aflate moartea pe câmp, la umbra unui mestecăn, întorcându-se de la pășune, unde se dusesese în căutarea calului. Ce minunat trebuie să fie să te stingi pe o pajiște lângă calul voinic și cald, mirat de nemișcarea trupului care se răcește. Niciodată

înainte nu fusese în stare să pătrundă atât de adânc frumusețea morții lui Joase. Mai la vale, dincolo de gardul de mărăcini, huruia mașina de treierat a satului. Se întâmpla uneori să se abată lucrători străini pe la fermă. Cărau paiele aurii în grajd și hambarele se umpleau de grâne.

Pe urmă, casa se cufundă iar în liniște. Dar uruitul mașinii de treierat îl trezise pe omul care trăia închis în camera lui. Îl cuprinsese iar neastâmpărul; ieșea ziua în curte sau hoinărea prin pădure, iar noaptea scotea uneori câte un țipăt înfricoșător de coșmar, care îi trezea pe ceilalți trei în așternuturi, iar trupul femeii era cuprins din nou de rigiditatea aceea de moarte.

Omul cu fața buhavă zăbovea tot mai des prin curte, de unde privea pe furiș, cu ochi răi, satul din vale, de parcă ar fi pândit ceva în depărtare. Se îmbrăca iar, își lega cravata și se bărbiera, după ce barba îi năpădise fața, semănând cu o miriște, de când nu mai văzuse briciul. Încerca să intre în vorbă uneori cu bătrânul sau cu nevastă-sa, să-și înșire iar planurile aiurite, împărtășindu-le toate câte avea de gând să

facă și să dreagă, ce reparații trebuiau aduse gospodăriei, dacă recolta are să fie bună și le va rămâne un ban de cheltuit. Număra copacii care urmau să fie tăiați și le propuse ca, la toamnă, să vândă o parte din pădure.

Nimeni nu se sinchisea însă de el și lucrul acesta îl amărî în cele din urmă. Bombănea și înjura în sinea lui, urmărindu-i pe toți cu o privire haină și piezișă.

Pe Aaltonen îl ocolea cu grijă. Nu mai voia să dea ochii cu flăcăul incult și puternic ca un animal de pradă, care își vârâse nasul în treburile altora. Nu era destul că se amestecase în toate, dar îndrăznise să ridice chiar mâna asupra lui, asupra stăpânului său, să-l lovească și să-l pălmuiască.

O furie oarbă și neputincioasă îi mistuia sufletul. Era de ajuns să-l zărească de departe pe argat, pentru ca sângele să i se urce îndată la cap. Ticluia planuri cumplite de răzbunare, care de care mai înspăimântător, și nu mai putea scăpa de ele nici ziua, nici noaptea. De data asta, parcă i-ar fi plăcut să vadă până și sânge, deși nu putea să-i suporte și vederea lui îi provoca greață și amețeli.

Femeia nu-i dădea nicio atenție. Privea pe lângă el sau peste capul lui, cu ochii ei neîndurători, reci ca gheața, ca și când n-ar fi fost acolo. Nici cuvintele nu i le mai auzea. Îi era deopotrivă de indiferent dacă se umflă de vanitate, făcând planuri de viitor, sau dacă se văicărește. Nici nu-l mai socotea un om viu, ci doar o biată umbră. O umbră apăsătoare și neplăcută, dar nevătămătoare și lipsită de însemnătate. Avea însă grijă să-i dea regulat de mâncare, așa cum se îngrijea și de nutrețul zilnic al vitelor, dar în camera lui nu mai intra. Omul trebuia să-și curețe singur încăperea și, când nu mai putea suporta murdăria, se hotăra în cele din urmă s-o deretice. Își deplângea amarnic soarta, aplecându-se neîndemânatic ca să se vâre sub pat, să șteargă podeaua sau să schimbe rufele soioase ale așternutului cu altele, curate. Ce-ar putea să facă un astfel de bolnav nenorocit, când nimeni nu se mai interesează de el și niciunul din cei ai casei nu mișcă un deget ca să-l ajute?

O îndoială înspăimântătoare îi fulgeră prin minte: dar dacă nu mai e viu? Voi să se convingă că trăiește într-adevăr și își apucă, cu toată puterea cită o mai

avea în mâinile moleșite, buzele tremurândă și gușa umflată. Între timp însă, nu încetă să se văicărească din pricina ursitei sale blestемate. Câtă umilință trebuia să îndure, în ce crâncenă robie îl ținea femeia asta aspră și lipsită de suflet! E tratat ca un animal și e păzit cu strășnicie de doi temniciperi posaci.

Îl rodea neliniștea, dormea puțin și gemea prin somn sau se zbătea ore întregi în pat, spre zorii zilei. Își sfărâma mintea să ghicească felul cum s-ar putea salva, cum să fure ceva de preț ca să facă niște bani. Tânjea de dorul orașului, al restaurantelor strălucind de lumini, al chelnerilor care se înclină pe la mese și al portarilor de hotel. S-ar fi mulțumit însă și cu mai puțin, cu vreun mic bufet ordinar, cu mesele de scândură neacoperite, unde omul poate să bea nestingherit. O, dacă ar mai putea să trăiască o dată, o singură dată această bucurie! Să ducă la gură cana cu bere spumoasă, să asculte muzica din pâlnia gramofonului în aerul acela plăcut, cu nori deși de tutun, în timp ce femeii cu unghiile și cu părul vopsit ar flecări în preajma lui. Doamne, ce mare fericire ar fi!

Nu era însă nicicum în stare să descopere locul unde femeia ascunsese banii. Sertarele erau toate încuiate cu cheia, încât nu putea să cotovăiască prin ele. Și doar trebuia să fie ceva bani la fermă, o dată ce vânduseră unul din porci și chiar o parte din secară. Cu toate acestea s-ar fi împăcat, dacă ar fi putut să-și procure cumva măcar o jumătate de sticlă cu rachiu și dacă femeia lui nemiloasă ar lăsa cel puțin pe-o noapte ușa camerei descuiată. Dar ușa e încuiată în fiecare noapte!

Ce sărăcie, câtă mizerie! Nu are nici măcar atâta cât să-și poată cumpăra o jumătate sticlă de rachiu! Și, cu toate astea, fusese o vreme când nici nu i-ar fi dat în minte să ajungă în acest hal! Toți complotează azi împotriva lui. De ce? Ce vină are? câți nu sunt în lumea asta, care risipesc banii cu amândouă mâinile, care fac datorii peste datorii, falsifică chiar polițe și, cu toate astea, continuă să trăiască și să se bucure de viață. De ce tocmai el e sortit să îndure atâta mizerie și să fie lipsit de tot ceea ce-i place?

Într-o noapte, sări speriat din pat. De undeva, de departe, străbătea până la el, prin pereți, ecoul unui

râs prelung și fericit. Simțurile îi erau mai ascuțite în întuneric. Ciuli bine urechea, ca nu cumva să piardă până și cel mai mic zgomot. Niciodată încă nu auzise ceva asemănător. Ceea ce auzea acum depășea experiența și puterea lui de înțelegere. Crezu un timp că totul nu fusese decât o nălucire de vis. I se mai întâmplase și altă dată să audă sunete sau murmure, râsete și blesteme, mai ales dimineața, când se trezea și trândăvea fără niciun chef în pat, năuc încă de somn. Poate că halucina și de astă dată.

Pe neașteptate, o îndoială vagă și obscură i se înfiripă în minte, un gând la început nelămurit, care prinse treptat forme precise. Râsul se stinse în depărtare, dar continuă să mai răsune mult timp în urechea lui. Probabil că femeia râsese prin somn. Își simți spinarea acoperită de nădușeală la gândul că ea își pierduse mințile.

Bâjbâi până la ușă și apăsă cu luare-aminte clanța. Era încuiată, ca de obicei, pe din afară. Ciocăni, dar nimeni nu-i răspunse. N-auzi nici cel puțin o suflare. Femeia nu era în patul ei. Se întoarse împleticindu-se la patul său și visurile ce urmară îi

șterseră din minte amintirea râsului. Când se trezi însă, a doua zi, își aminti.

O întrebă pe femeia care se întorcea de la mulsul vacilor, spionând-o din ochi:

— Tu ai râs astă-noapte?

Femeia se prefăcu că nu-l aude și nu răspunse. Dar el constată, cu o bucurie diabolică, tremurând de satisfacție din tot trupul, că, în sfârșit, izbutise de data asta s-o tulbure. Întrebarea lui nu mai nimerise, ca de atâtea ori în trecut, ca nuca în perete. Ochii lui nu mai puteau fi înșelați. Fără nicio îndoială că obrazul rumenit de soare al femeii devenise mai palid cu, o nuanță.

I-ar fi plăcut grozav să continue s-o tortureze și, de satisfacție, o spumă de salivă începu să i se prelingă din colțul buzelor, dar îi întâlni fără să vrea privirea și picioarele i se tăiară de frică. Încremeni o clipă în fața ei, cu obrazul livid și cu gușa tremurândă, apoi ieși grăbit în curte.

Nu văzuse niciodată până atunci expresia aceea ucigător de dură în ochii ei. Avu impresia că, adineauri, înfruntase însăși privirea morții.

Trecu o bună bucată de timp până când îndrăzni să se întoarcă în casă. Într-acestea, Aaltonen se înapoiase de la ferma vecină, deshămasese calul și îl adăpa. Îi pândea pe furiș fiecare mișcare, rotindu-și neastâmpărat ochii în toate părțile. Pune ceva la cale, își spuse, de-aș afla ce anume.

În sâmbăta următoare, când să se culce, femeia băgă de seamă că bărbatul ei dispăruse iar. Nu era nici în camera lui, nici în jurul casei, nicăieri. Aaltonen și bătrânul nu-l văzuseră toată ziua, dar nici lipsa nu i-o simțiseră, ce-i drept. Bani erau la locul lor, neatinși. Constatară abia mai târziu că Hermann își lăsase gherocul în care își ținea punga cu bani pe speteaza scaunului din căsuța de baie. Într-adevăr, punga dispăruse. Aaltonen îl privi pe bătrân cu ochii îngândurați, în care stăruia și o vagă speranță.

— N-am avut în pungă nici optzeci de mărci – făcu Hermann încetișor. Cu atâta n-ajunge el prea departe.

Era pe vremea secerișului și, sâmbătă seara, rachiul curgea gărlă prin cârciumile saltului. Fugarul, care se tupila pe potecile întortocheate până să iasă

din pădure, nu îndrăznea să intre pe la fermele din apropiere, știind că nimeni nu i-ar da de băut, deși se bea și acolo vârtos. Nu putea să nădăjduiască rachiu decât de la muncitori, care aveau obiceiul, în serile de sâmbătă ale lunii august, să se întâlnească lângă vreun pod sau la încrucișarea de drumuri, în afara satului.

Pe șoseaua cea nouă, la răscruce, doi flăcăi cu biciclete voiau să afle dacă e vreo petrecere prin împrejurimi și, din vorbă în vorbă, se încinse o conversație mai lungă. În groapa de nisip ședeau doi muncitori mai în vârstă, un soldat aflat în permisie și doi argați de la cea mai mare fermă din apropiere. Sticla de rachiu circula din mână în mână. Alfred se apropie de ei, se așeză alături pe nisipul cald încă și holbă ochii la sticla de rachiu.

— Dați-mi și mie o înghițitură - se rugă el și întinse palma moale, în care se aflau banii furăți din punga bătrânului Hermann.

— La naică, să nu cumva să-i dați o picătură - îi avertiză pe ceilalți unul dintre muncitori, privind pe omul care fixa cu ochi chinuiți rachiul din sticlă.

Argații șovăiră, dar soldatul întinse mâna după bani. Rachiul era al lui și avea dreptul să dea dintr-însul cui voia. Alfred înghițea acum pe nerăsuflăte otrava agitata, care i frigea gâtulejul. Nu mai avea răgaz nici să răsufle, se îneca și se învinețise, dar nu și-ar fi luat sticla de la gură pentru nimic în lume. Soldatul îl privi la început nedumerit; apoi, când văzu că omul nu are de gând să-i înapoieze sticla, i-o smulse de la gură.

— Păi, ăsta-i nesătul ca un porc - făcu el, cu oarecare stimă, dar Alfred nu se sinchisi de remarca lui. Se retrăsese pe marginea grapei, ceva mai la o parte, și se lupta din greu cu stomacul, ca nu cumva acesta să dea afară prețiosul lichid. Simțea că un val de viață nouă îi circula prin mădulare și că, pe încetul, capătă puteri proaspete. Între timp, îi apucă noaptea, dar ceilalți stăteau liniștiți în groapa de nisip, de parcă Alfred n-ar fi fost lângă ei. Vorbeau despre militărie, despre întâmplări de cazarmă și despre cele petrecute în sat de astă toamnă, care dintre slujnice mai născuse vreun copil... Alfred trăgea cu urechea la ceea ce spuneau, ațâțat de curiozitate. După un timp, tuturor, rachiul li se urcă la cap, limba începu să li se

împleticească, ba unii prinseră să moțăie toropiți de somn.

— Mai dați-mi și mie o înghițitură - îndrăzni într-un târziu să se roage, când pofta îl răzbi din nou fără să i se poată împotrivi. Degetele i se deschideau și se crispau iar, chircindu-i-se convulsiv în pumni, în timp ce stomacul îl ardea cumplit.

— Ar trebui să-l ducem acasă - propuse unul dintre muncitori. Cum o fi evadat? Ce-i cu el, în definitiv?

Fără să ia seama la omul care îi asculta, își povestiră tot ce știau despre el, ba erau chiar mândri că există în satul lor o astfel de ciudățenie. Alfred se îneca aproape de furie, scrâșnea din dinți și strângea din pumni, dar pofta lui de băutură era mai mare decât mândria.

— Dumnezeu să vă binecuvânteze, oameni buni, mai dați-mi o picătură de rachiu. Luați-mi ghetetele, luați-mi haina, puțin îmi pasă. Ghetetele sunt bune de tot, aproape nepurtate. Începu să se descalțe, spre a le arăta celor din jur.

Oamenii păreau să nu-l audă. Soldatul întorcea

cu vârful bocancului prin nisip un băligar uscat de cal. Apoi ridică deodată capul și întreabă:

— Dacă-ți dau rachiu... mănânci... lămâia asta de cal?

Ceilalți auziseră întrebarea, dar se prefăceau că nu-i dau importanță, așteptând să vadă ce are să iasă. Ochii lui Alfred se holbară îngroziți și îi cercetară pe toți la rând. Bătăile inimii parcă i se opriră o clipă, apoi îl cuprinse o nesfârșită greață de el însuși și, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji, ridică balega de jos și și-o îndesă în gură, fără să vomite...

De data aceasta nu lipsi mult de acasă. Duminică dimineața se întoarce la fermă, fără să fie căutat de ai săi. Îmbrăcămintea îi era murdară, cu pete mari pe o parte. Avea ochii aprinși și umflați, pe corp purta urme de vânătăi, de la loviturile și izbiturile primite peste noapte.

Nimeni nu se sinchisi de el. Femeia nu-l învrednici nici măcar cu o privire, se luă doar după el ca să-l încuie în cameră, când prinse să geamă și să se vaite amarnic în pat, sperând să stârnească în acest fel mila celorlalți.

În zilele ce urma, își recăpătă aspectul obișnuit. Era mereu neliniștit și în ochi îi stăruia o ură sălbatică și neputincioasă. Băutura nu-i satisfăcuse pe deplin, astfel că o sete crâncenă continua să-i mistuie trupul, alergându-i prin vine ca un foc. Pe urmă, gândurile i se îndreptară în altă direcție.

Într-o noapte, după ce beția i se risipise cu desăvârșire din cap, avu un vis din cale-afară de ciudat. Multă vreme se întrebă ce putea să însemne. Nu departe de casa lor, în pădure, sub o tufă deasă de măceș, se afla o tainiță veche de cartofi, surpată de vreme, pe care nimeni n-o mai folosea de ani de zile. Se făcea că venea înspre el un lungan cu barba căruntă, îmbrăcat într-o șubă din piele de oaie, încinsă peste mijloc cu un brâu lat. Îl cuprinse de umeri și îl conduse pe Alfred sus, pe măgura cea mică de sub un pom, de unde îi arătă mult acoperișul de paie al tainiței de sub ei. Se trezi strigând speriat, dar visul ciudat nu-l mai lăsă în pace.

Când avu iar prilejul să se strecoare afară din casă, primul lui gând fu să caute tainița din vis. Îl mâna înspre ea o putere căreia nu i se putea

împotrivi. Măceșul se prăbușea aproape sub povara boabelor coapte, acoperișul tainiței se surpase de tot, iar în fund, printre paiele putrede, mișunau șerpii. Împrăstie cu piciorul paiele și pământul năruit, dar se retrase înflorat, izbit de mirosul greu și înecăcios de putreziciune. Totul se dărăpănase, lemnăria și acoperișul de paie deopotrivă.

Se întoarse agale spre casă, dezamăgit de cele ce văzuse, dar visul îl urmări și după aceea. A doua zi, șterpeli hârlețul și pârghia de fier din hambar, hotărât să dărâme tainița fără știrea cuiva. Nu-l tulbură nimeni, fiindcă nimănui nu-i păsa de ceea ce face. Erau ocupați cu secerișul ovăzului, pe care trebuiau să-l care sub acoperiș; nimeni, la fermă, nu-și mai vedea capul de treburi.

Alfred smulse întâi cu mâna paiele de pe acoperiș. Șerpii goniți din ascunzișul lor se refugiau înspăimântați. Pe urmă scoase pociumbii din pământ, fără să-l mai stânjenească miasma grea a pivniței și fără să-i pese că e lac de sudoare pe tot trupul. O agitație bolnăvicioasă îi făcea să-i tremure mâinile. Apoi, deodată, se plictisi de îndeletnicirea sa, aruncă

hârlețul cât colo și lăsă totul baltă. Se întinse istovit pe pământ, ca să se odihnească, pe urmă porni către casă. De lene, nici uneltele nu le ridică de unde le azvârlise.

Degeaba însă: visul nu-i dădea pace. În târziul unei după-amiezi, când casa era goală, se furișă iar în pădure, spre măgura cu tufe de măceș. De data asta se apucă să sape pe fundul tainiței. Încercă în mai multe locuri. Deodată, hârlețul se poticni de un fel de cârpă gălbuie. Nu-și date seama numaidecât că e cârpă, deoarece se lipise de ea un strat gros de pământ. Ea înfășură un obiect greu, care se lăsa anevoie urnit din pământ. Scormoni cu mâinile tremurândă și desfășură cârpa galbenă, pe alocuri intrată în descompunere.

Era o armă veche de infanterie, înfășurată cu grijă într-o cârpă uleioasă, iar alături, într-o cartușieră de piele, se afla muniția. Cocoșul și țeava nu apucaseră încă să ruginească prea tare, căci fuseseră unse din belșug cu grăsime. Alfred își șterse unsoarea lipită pe degete și ascunse repede prada între paiele putrede, iar hârlețul și pârghia de fier le duse acasă,

în hambarul de unde le luase. Tremura din toate încheieturile, peste măsură de încântat de norocul său. Acum el va fi stăpânul casei, fiindcă e mai tare de azi înainte decât toți ceilalți. Are armă, o pușcă în toată legea! Obrazul, gura și tot trupul lui plin de osânză tremurau înfiorate de bucurie, întâi se gândi să vândă comoara găsită, dar alungă repede ispita acestui gând. Era cu desăvârșire interzis să vinzi sau să cumperi arme de foc. Cine știe ce soldat, rățacit pe aici, o fi îngropat-o în fundul tainiței de cartofi, cu vreo douăzeci de ani înainte, în speranța că are să se poată întoarce cândva după ea. Pesemne, n-a mai avut parte de întoarcere. L-au împușcat pe undeva și l-au aruncat în vreo groapă. Cine știe, poate și-o fi trimis aici ultimul blestem, această dorință a lui colindă de atunci pe aici și îi tulbură somnul cu vise stranii. Își uită însă toate necazurile gândind la ce putea să însemne pentru el această pradă. Numai de-ar găsi un loc bun unde s-o poată ascunde și de unde s-o scoată, la nevoie, cu ușurință. Odinioară, pe când era flăcău, umblase des la vânătoare. Arma nu era așadar o noutate pentru el. Împușcase iepuri și păsări destule.

Acum toamna, ar putea să împuște chiar reni, care se rățăcesc uneori prin pădurea vecină. Gândul acesta îl ademenea, nu pentru carnea animalului, care putea din partea lui să putrezească acolo unde l-ar fi doborât, ci ca să vadă zvârcolirea aceea de moarte, blana catifelată străpunsă de glonte, picioarele subțiri zbatându-se în spasme. Gura i se năclăi de plăcere și ochii i se tulburară la acest gând.

Hotărî, după o îndelungată frământare, să-și ascundă prada sus, în șura cea veche. Poți ajunge acolo fără să atragi luarea-aminte cuiva, ocolind doar stânca prin dos, pe lângă pădure. Curăță pușca de rugină și îi lustrui țeava, până când străluci iar de parcă ar fi fost nouă. Apoi o înfășură la loc, cu infinită grijă, în cârpa unsuroasă, pe jumătate putredă, și o ascunse printre urzici, presărând peste ea, pentru mai multă siguranță, paiele împuțite și zbruşite de pământ. Când isprăvi, își simți mijlocul drept și tare, ochii lui priveau țintă înainte, fără să i se mai zbată pleoapele ca altă dată. Toată ținuta lui deveni parcă mai sigură și mai bărbătească.

Femeia însă nu remarcă la el nicio schimbare.

Peste creștetul ei, cerul se înseninase. Voia acum să se bucure și să guste cât mai mult cu putință darul pe care i-l oferise destinul până la cea din urmă picătură. Se petrecuse și într-însa, în săptămânile care trecuseră, o mare schimbare. Formele i se împliniseră, rotunde și mature. Înflorise în chip minunat, cum nu mai credea că ar fi vreodată cu putință. Recolta fusese bună, nutreț se adunase peste așteptări astfel încât și-ar fi putut spori numărul vitelor. Pâinea pentru iarnă le era asigurată. La anul vor trebui să mai angajeze un om, deoarece ei doi nu vor putea isprăvi singuri muncile câmpului și ale gospodăriei. Până atunci însă, cel puțin până atunci, să n-o tulbure ochi străini. Casa și pământul să rămână numai ale ei.

Serile se scurtau simțitor, încât era aproape întuneric când se așezau la masă. Bobițele coapte ale măceșului străluceau roșii pe coasta muntelui și noaptea se auzea, din sat, lătratul prelung al câinilor. Se dezlănțui apoi, curând, și vântul rece de toamnă, pământul se întindea brun și pustiu, cât vedeai cu ochii, iar frunzele galbene și ofilite se legănau în aer, deasupra curții fermei.

Uneori, zilele înnorate erau urmate de altele senine. Vântul se ostoia atunci, soarele scânteia auriu și cerul părea din nou mai înalt. Miriștile se lungeau galbene sau cenușii pe costișe și fumul se înălța drept ca un stâlp din hornurile satului. Pe câmpiile pustii se adunau stoluri gălăgioase de vrăbii iar văzduhul răsuna de cântecul trist al păsărilor călătoare. Pe înserat, se adunau toți trei în fața casei. Femeia se rezema acum liniștită de umărul vânjos al iubitului ei, fără să se mai ferească de privirile bătrânului Hermann. Stăteau așa deseori, vreme îndelungată, unul lângă altul, privind pământul și aerul, satul din depărtare și apa întunecată din capătul miriștilor, sclipind molcom dincolo de perdeaua copacilor. Bucuria recoltei bune le umpluse inima. N-aveau de ce să se teamă de viitor, gândul apăsător al grijilor dispăruse fără urmă. O odihnă și un sentiment înșelător de siguranță le adormi simțurile. Se stârneau singuri să creadă că așa are să fie de acum înainte totdeauna.

Femeia știa că poartă în pânțece un făt de două luni. În acea neuitată noapte de vară, trupul ei primise

sămânța și o trezise la viață în hohote de râs fericit. Trupul ei reînviase sub atingerea unei mâini dragi și puternice de bărbat după ce lepădase toată murdăria și rușinea anilor trecuți. Era o mână scorțoasă și aspră de țăran simplu, lipsit de cultură, dar cât de bine era să-și rezeme capul de ea, să se odihnească astfel, în pâclele serii, uitând tot ce fusese în trecut: scăpărările mincinoase ale orașului, goana veșnică după ceva, înțelepciunea fățarnică din cărți și toate câte sunt ușoare ca pleava spulberându-se în vânt o dată desprinse de pe grăunte. Trupul ei copt rodea acum germenul unei noi vieți; trupul ei, pământ în care bărbatul își aruncase sămânța ca ea s-o adăpostească și s-o prefacă în fruct.

Pe cer, bogăția de culori a asfințitului se spălăci, apoi se stinse cu totul. Seara de toamnă se lăsă rece și întunecată. Femeia își aminti că mai are de lucru. Își retrase, zâmbind, mâna de pe umărul lui Aaltonen. Se duse în grajd și în drum privirea ei întâlni lacul ce strălucea sumbru, înfășurat într-o maramă de negură albă și rece. Imaginea aceasta deșteptă în ea o amintire veche: ziua când străinul sosise la fermă.

Era, tot ca acum, un asfințit rece dar mai cenușiu și mai trist decât cel de azi. Bătrânul Hermann dusese la fântână iapa albă ca o arătare, iar lacul negru, cu malurile mlăștinoase de la poala stâncilor pleșuve, scânteia ca o sumbră amenințare. Pe atunci, ea nu era decât ruina celei ce fusese cândva, o ființă care pierduse orice credință, toată nădejdea și dragostea de viață, dobândind în schimbul lor doar o mândrie rece și îndârjită. Venind la fermă, un fatalism profund pusese stăpânire pe sufletul ei. Avea impresia stranie că nu se află aici pentru întâia oară. Toate i se păreau simple repetări ale unor întâmplări deja trăite. Cândva, demult, ea mai umblase parcă pe-aici și cerul era la fel de trist, atunci ca și acum, tot atât de dezolant și de apăsător. Iar iapa albă fusese și înainte tot aici, împreună cu lacul negru, plin de ape amenințătoare. Simțise și apropierea nemijlocită a pământului, dar pe atunci cu oarecare apăsare, ca pe-o povară și nu ca pe-o alinare. Crezuse că toate s-au aliat împotriva ei, că nu se poate încrede decât în asprimea ei, în mândria aceea neînduplecată și dârză care o apăra ca o pavăză. Astfel venise ea la fermă, și

impresia de la început o stăpânise tot timpul. Știa că se îndreaptă în întâmpinarea destinului ei, dar n-ar fi crezut niciodată că locul acesta va deveni într-o bună zi căminul ei, cel mai drag din toate câte avusese înainte, că aici va cunoaște împlinirea sfântă a bucuriei fecundității.

Zâmbetul fericit i se topi deodată din priviri, izgonit de vedeniile trecutului, își revăzu viața de odinioară, fapta ei de altă dată, cu toate câte n-ar fi trebuit să se întâmple și cu toate câte trebuiau ucise în sufletul ei, dacă voia să mai trăiască și de acum înainte. Alături de acest pământ, de apa asta neagră a lacului și de nesfârșita boltă cerească își simțea propria ei micime, propria ei neînsemnătate. Iată, sunt aici, sunt aproape și o îmbrobodesc marile puteri adverse care ascund viitorul.

Ai fi zis că pâclele ridicate de pe mlaștini au ajuns până în curtea fermei. Femeia își simți trupul ca de gheață, sleit parcă de o atingere haină, și dinții i se încleștară. Scuturată de un fior, apucă donița de lapte și trânti în lături ușa grajdului. Mirosul jilav și cald al gunoiului de vite îi făcu bine. Când isprăvi de mulș și

se întoarse în casă, ca să aprindă lumina și să pregătească de cină, un zâmbet fericit și tandru îi înflori în colțul buzelor.

X

Într-o seară întunecată, în timp ce afară domnea în cer și pe pământ nesfârșita melancolie a toamnei, când păcurii de ploaie dibuiau în tăcere, înăbușit și monoton, geamul, iar în casă, lângă vatră, abureau veșmintele pătrunse de umezeala din timpul zilei, ședeau amândoi lângă masa mare din bucătărie, vorbindu-și cu glas scăzut, cu capetele apropiate.

Femeia adusese hârtie și creion, ca să facă socotelile pentru anul următor. Când îi arată un carnet cu ipotecarea fermei, Aaltonen clătină ușor din cap în semn de dezaprobare. Femeia nu se prea pricepea la cheltuielile necesare muncii câmpului, iar el se putea încrede cel mult în mintea lui simplă și limpede de țăran, pentru care orice datorie e un lucru rău; în ce privește însă banii economisiți, care se pot folosi pentru fermă, ei sunt întotdeauna buni.

Evaluară recolta și, având în față calendarul agricol și lista de prețuri decupată dintr-un ziar,

socotiră cât pot să vândă din produsele lor și cât le trebuie pentru sămânță, pentru nutrețul vitelor și nevoile casei. Cumpăraseră până acum patru porci și Aaltonen coborâse deunăzi în sat, să caute o vacă bună pentru gospodărie. Găsise într-adevăr una, care urma să fete în noiembrie, o vită frumoasă și sănătoasă, dar nu căzuse la învoială asupra prețului. Plănuiau să mai cumpere un cal la primăvară, căci iapa era bătrână și munca de peste vară îi mistuise și ultimele rămășițe de putere. Mai trebuiau socotite și impozitele comunale, de stat și cele pentru biserică, consumul de lumină electrică, hainele ce trebuiau cumpărate și câteva unelte de muncă necesare. Cifrele acoperiră curând hârtia din fața femeii și Aaltonen clătină iar, îngândurat, din cap.

Femeia îi atinse mâna și i-o mângâia cu blândețe și duioșie, privindu-l eu ochii ei adânci, în care strălucea un zâmbet luminos. Din sufletul lui dispăru deodată orice gând și îngrijorare. Nu-i mai păsa acum nici de lipsuri, nici de greutățile care îi mai așteptau. Se vor descurca într-un fel. La o adică, ar mai putea vinde câțiva stânji de lemne, pădurea e destul de

mare și nici nu s-ar observa tăierea câtorva copaci.

— Trebuie să ne rămână și nouă din copacii tăiați, pentru nevoile fermei – spuse Aaltonen. La anul, în toamnă cel mai târziu, vor trebui reparate clădirile, dacă vrem să nu se surpe acoperișul.

Femeia îl privi încântată, fiindcă vorbele lui erau o caldă promisiune de viitor. Nu se putea să-l mai întoarcă vreodată poteca, binecuvântata potecă pe care venise la fermă. Era al ei omul acesta, care se gândea de pe acum la viitorul lor comun.

Își aduse aminte de o seară de toamnă de demult, când ploaia bătea ca și acum în geam și pe ea o copleșise deznădejdea. Simțise atunci că, dacă și-ar pune capăt zilelor, nici moartea nu i s-ar părea o eliberare, că și dincolo de existența ei ar continua chinul și rușinea îndurate, care sunt mai tari decât orice.

Ochii i se dilatară în orbite și inima îi fu învăluită de o dureroasă fericire. Acolo, afară, lumea mai e și acum tot atât de sumbră și ploaia de toamnă răpăie la fel de domol pe geamul întunecat, dar ea nu se mai teme de nimic și nu se mai înfioră. Ba, i se pare chiar

că îi e dragă ploaia asta și frigul umed de afară, ca și chipul ei răsfrânt în oglinda neagră a geamului murat. Dar, mai presus de toate, îi e drag mirosul ăsta de rufărie nădușită de muncă, întinsă la uscat lângă cuptor, hainele astea atât de cunoscute și cizmele grele pline de noroi, din colț.

— Va trebui să-ți iei la primăvară o fată tânără, care să vadă de vite și să te scutească de munca grea când are să ți se apropie vremea – spuse Aaltonen, cu un tremur ușor în glas.

Nicio grijă, nimic n-o s-o tulbure atâta timp cât el e aici, alături de ea, cât îi simte trupul puternic și privirea serioasă. Mângâierea mâinii lui alungă orice rău, domolește în ea toate neliniștile. Și e bine așa!

Ușa interioară se deschise fără zgomot și omul cu fața buhavă apăru în bucătărie, pe jumătate dezbrăcat, furișându-se cu pași tiptil, cum îi era obiceiul. Bău apă și luă de pe marginea vetrei cutia cu chibrituri. Aruncă, în fugă, o privire rea și dușmănoasă către cei doi, apoi întoarse capul. Dar privirea lui fugară spusese destul. Nu era semn bun că omul acesta guraliv și curios nu scoate de astă dată

niciun cuvânt și nu pune nicio întrebare. Fiindcă de văzut, văzuse cum nu se poate mai bine că ședeau strâns lipiți unul de altul, cercetând împreună o hârtie plină de cifre. Femeia se făcu că nu-l vede, numai ochii i se împietriră deodată. Aaltonen își plecă fruntea spre a nu fi silit să-l privească pe omul pe care îl ura de moarte, dar sângele i se scurse din obraji și mușchii brațului i se înțepeniră. Bolnavul se strecură iar în odaia lui, cu ochii tulburi, scuturând în mână lui grasă și lipsită de vlagă cutia cu chibrituri. Își mai plângea și acum soarta, dar în trupul lui ardea o bucurie răutăcioasă și o stranie voluptate. Firește că bănuielile lui erau întemeiate! Șed aici, lipiți unul de altul, cu socoteala ceea, care în realitate e un simplu pretext. Pe el însă nu vor putea să-l tragă pe sfoară! Se poartă scandalos cu dânsul, îl lasă de capul lui, îl încuie într-o hrubă rece și întunecoasă, deși e bolnav și nenorocit! Știa și simțea că ei doi îi doresc moartea, că își bat capul cum l-ar putea înlătura din calea lor.

De câțva timp, văzuse și pricepuse totul. La început, refuză să înțeleagă – odată cu capul, căci i se părea de necrezut ca femeia asta, nevasta lui, să se

simtă atrasă de un alt bărbat. Îi venea doar rău la cea mai mică atingere. El se pricepe doar la dragoste, dar femeia aceasta, cu trupul rece și țeapăn, n-o dorește niciodată. În niciun fel n-a putut să ajungă cu ea la vreun rezultat. Abia târziu a descoperit cauza: îi lipsește acestei femei orice senzualitate, e nesimțitoare ca piatra, o făptură de gheață, frigidă, cu suflet aspru și insensibil. Parcă nici n-ar fi femeie. Nici el n-o mai dorește demult, dar supunerea și rușinea ei îi provoacă o plăcere care îl face să tremure din tot corpul.

Acum însă, asista de o bucată de vreme la trezirea soției sale, care, în același timp, îl alungase cu desăvârșire din viața ei tocmai pe el, soțul legitim. De săptămâni de zile îi pândea. În nopțile lungi și pustii, ciulea deznădăjduit urechea ca să poată prinde cel mai mic zgomot, orice mișcare în casa coplesită de somn. Argatul se mutase iar în bucătărie fiindcă afară se lăsase frigul; De altfel, la ce bun ar mai căuta dovezi, când îi ajung cele ce aude în timpul nopții?

De data asta avea cu ce să-și alimenteze din plin imaginația bolnavă și aprinsă, iar gelozia ucisese într-

însul și restul de puțină omenie câtă îi mai rămăsese. În trupul lui moleșit și pătimăș stăruia, pe lângă suferință, un fior de voluptate. Își uita toate necazurile și mizeriile, trezindu-se din somn în fiecare noapte.

În nopțile întunecoase de toamnă și în zilele chinuitor de lungi, făcea planuri peste planuri. Niciunul nu i se părea însă destul de bun. Un singur lucru era cert, că răzbunarea se afla acum în mâinile lui. Și se socotea pe deplin îndreptățit la ea. Bărbat înșelat, nenorocit, bolnav, care disprețuiește pe toată lumea și, de multe ori, se disprețuiește până și pe sine însuși. Nu-i poate nimeni contesta dreptul de a-și face singur dreptate și de a plăti cu vârf și îndesat, pentru toate nedreptățile căzute asupra lui! Rău e doar că e silit să-și pună singur în aplicare hotărârea: de data asta nu pe jumătate, ci pe de-a întregul. Fiindcă dacă acest om neînchipuit de puternic continuă să trăiască și pe mai departe, viața lui e într-o neconținută primejdie. Se convinsese de ce e în stare, atunci când îl înșfăcase de grumaz. Îl bătuse și îl ghiontise, nemernicul, puțin mai lipsise ca să-l ucidă.

Trebuia să fie teribil de prevăzător ca să nu-l

descopere înainte de vreme, fiindcă ar fi îngrozitor. Tremura din tot trupul său laș la gândul că l-ar putea prinde asupra faptei și că l-ar putea doborî înainte de a-l fi doborât el. Citise undeva că dacă amesteci sticlă mărunț pisată în mâncarea cuiva, asta produce o moarte lentă dar sigură, pentru că praful de sticlă perforează cu timpul pereții stomacului. Și avantajul e că nu lasă nicio urmă în exterior. Ar fi avut mare poftă să încerce, numai că mâncarea o gătea femeia, care le-o și împărțea, astfel că nu avea cum să ajungă la ea. S-ar putea să nimerească tocmai în grișul său, în propria lui prăjitură pulberea ucigașă. Brr! Asta i-ar mai lipsi!

Dar planul său nu era satisfăcător nici din alte puncte de vedere. Nu era destul de senzațional și de dramatic. Dacă e vorba să se răfuiească cu femeia cea afurisită, care l-a batjocorit și i-a distrus viața, apoi să fie cel puțin o răzbunare vrednică de ea. Fiindcă, înainte de toate, pe femeie voia s-o pedepsească. O merita cu prisosință, odată ce își încuia în cușcă bărbatul legitim, îl chinuia și îl umilea cu asprimea și cu răceala ei. Trebuia deci să procedeze în așa fel

încât păcătoasa să afle cui îi datorează pacostea care o va lovi. Întotdeauna se mândrise cu puterea ei, dar de astă dată are să-i arate el cine este mai tare, cine e cel ce are dreptul să lovească și să se răzbune! Cu binele n-a izbutit s-o facă să înțeleagă cine e el, cât prețuiește, care e cel mai tare dintre ei trei. Acum însă are s-o zdrobească, o va nimici pe creatura asta haină și trufașă!

Încercă apoi să-și imagineze procesul la curtea cu juri. Vedeă în închipuire titlurile din ziare, scrise cu litere mari, și savura în tăcere rolul pe care avea să-l joace, situația sa dramatică. Bărbatul înșelat și chinuit ucide, într-un acces de furie legitimă, pe amantul nevestei sale. Să îndrăznească atunci să se mai mândrească, atunci când rușinea ei va fi dată publicității. O femeie cultă, dintr-o familie bună nu s-a sfiit să se desfrâneze cu propriul său argat, iar pe bărbatul ei legitim l-a ținut sub lacăt, izolat de lume, de orice posibilitate de tămăduire, de orice ajutor medical. I-a refuzat până și dreptul de a putea trăi o viață demnă de un om.

Își ticlui în amănunt apărarea și își potoli astfel,

în cele din urmă, dorința bolnăvicioasă de putere și de publicitate. Era dispus să recunoască faptul că nu era sănătos doar din cauza bolii sale săvârșise unele lucruri care n-ar fi fost permise. Dar nu era un om de rând, ci, dimpotrivă, un suflet sensibil și complicat, în care orice jignire lua proporții exagerate. În nenorocirea lui, îl bântuise în mai multe rânduri gândul sinuciderii, mai ales în clipele când soarta vrăjmașă îl apăsa cu atâta putere, încât se dezgusta până și de propria sa ființă. Da, voise de multe ori să se omoare, dar puterea de voință și bărbăția lui îl opriseră pe marginea prăpastiei. Un bărbat adevărat nu fuge de suferință, ci o înfruntă și îndură loviturile destinului dacă nu se poate altfel – până și boala sau tragediile. Fiindcă sinuciderea e o fugă lașă și iresponsabilă.

Se stabilise la țară cu intenția de a începe o nouă viață, deoarece medicii îi recomandasera un trai simplu și cumpătat. Încercase să se acomodeze la noile împrejurări, proiectase lucruri folositoare, de mari proporții, pentru înflorirea gospodăriei, dar soția lui a distrus totul prin neîncrederea și împotrivirea ei

plină de încăpățănare. N-a realizat astfel nimic din tot ceea ce socotise el că e bun. Ar fi îndurat însă și această situație, fiindcă îi era dragă femeia și își juraseră unul altuia credință până la moarte. Când s-a dovedit însă că îl trădase în chip rușinos, că îl înșelă cu un argat incult, cu un om de rând, ba că mai și uneltește împotriva soțului ei... Legitim, n-a mai putut răbda. Paharul se umpluse și, într-o oarbă pornire de mânie, într-un moment când n-a mai fost stăpân pe sine și nu și-a mai dat seama ce face, l-a ucis pe cel care îi murdărise căsnicia și viața.

Toate acestea vor face, fără doar și poate, impresie. Și dacă, pe deasupra, se va uita drept în ochii judecătorului și va declara calm că e dispus să suporte consecințele faptei sale, că nu are de gând să se sustragă în niciun fel pedepsei, nu mai încape îndoială că i se va da dreptate de către toți și că, în sfârșit, vor înțelege cu cine au a face. Căci de când trăiește n-a avut parte decât de umilințe și de neînțelegere. Tremura de mulțumire când se gândea la minunata satisfacție ce-l aștepta.

Iată, în cele din urmă, că se ivise și prilejul de a

dobândi tot ceea ce viața îi refuzase până acum. Ar fi un prost fără pereche și un laș nemaipomenit dacă n-ar profita de ocazie și nu și-ar împlini planul. Nu degeaba îl vizitase prin somn omul cu barbă căruntă, vedenia aceea înfricoșătoare, nu în zadar îi arătase tainița veche unde se afla ascunsă arma. Îi găsisese o ascunzătoare bună acolo, sub podeaua de scânduri a șopronului, o înfășurase bine în zdreanța uleioasă, ca să nu ruginească, și așternuse peste ea tot felul de rămășițe. Cei ai casei umblaseră pe acolo de nenumărate ori de atunci, fiindcă așternuseră chiar acolo fânul la uscat, dar nimănui nu-i trecuse prin minte să dea la o parte scândura podelei. Toate sunt pregătite, numai de nu i-ar veni atât de greu să-și încordeze voința și puterea. De câte ori nu voise să recurgă la fapte, însă până acum nu izbutise niciodată. Se temea că, dacă va mai sta mult în cumpănă, va nimeri prost prilejul și atunci totul are să se năruiască. Gemea, suspina și se zbătea în pat și, în chinul lui, căuta alinare în imaginile dezmățate de pe perete, fără să-l supere că sunt decolorate și murdărite de muște.

Bătrânul Hermann zăcea și el cu ochii deschiși în patul său din camera ce dădea în pridvor. Frunza mestecenilor prinsese rugină tot mai aprinsă și el simțea că nu mai are mult de trăit. Aerul umed îi apăsa greu plămânii sleiți de putere și dimineața izbutea doar cu mari eforturi să se târască până afară, în curte. Femeia îl îngrijea și, în cursul zilei, când avea o clipă de răgaz, se așeza pe marginea patului lui. Dar el zăcea nemișcat, cu respirația gâfâitoare. Obrajii i se scofâlciseră, iar pielea și nasul i se lungiseră parcă. Femeia îl mângâia uneori pe frunte și îi înfășură bine pătura în jurul trupului, ca să nu dârdâie de frig. Asta îi făcea plăcere, de parcă prin atingerea duioasă a femeii s-ar fi strecurat în corpul lui uscat și rece un val de căldură vie.

— Sunt o povară pentru voi – murmură el și mustața căruntă îi tremura deasupra gurii decolorate.

Într-o zi, întorcându-se de la câmp, cu cizmele pline de noroi și cu mâinile murdare de pământ, Aaltonen își vârâse capul prin deschizătura ușii. Bătrânul Hermann îi făcu semn cu mâna tremurând să se apropie.

— Aș dori un sicriu bun și tare - spuse el cu glasul stins. Un sicriu solid și să mă îmbrăcați în hainele mele de sărbătoare. E drept că-i păcat de ele să putrezească în pământ, dar treacă! Și să-i ospătați pe țărani cu mâncare și băutură, după obicei. Bani pentru pomană și înmormântare am. Am agonisit cât trebuie pentru ele. Ai să-i găsești pe fundul lăzii. Și sub boarfele mele ai să mai găsești cinci livrete de economie, întocmite pe numele rudelor mele. N-am vrut să se ia la harță pentru moștenire, Al șaselea e însă al ei, nu trebuie să afle nimeni...

Și, zâmbind sleit, făcu un semn cu capul spre bucătărie, unde trebăluia femeia. Apoi urmă încet:

— Am scris pe numele ei jumătate din banii mei, Suntem rude numai dinspre partea bărbatului ei, dar e totuna.

Văzând uimirea lui Aaltonen, explică modest, nu însă fără o oarecare mândrie:

— Nu sunt chiar atât de sărăntoc pe cât te așteptai, așa este? Tare mi-ar fi plăcut să-mi dezmoștenesc rudele, fiindcă nu sunt vrednice... Dar nu se cade. Le-a fost rușine de mine când am apărut în

casa lor în veșminte roase. Mi-au așternut patul în bucătărie. Treaba lor... Știi vorba: sângele nu se face apă. Nici eu nu pot să rup legăturile de sânge pe care le am cu dâșii. Jumătate din bani este a lor. Cealaltă jumătate însă să fie a ei. Fiindcă a îngrijit de ferma asta ca de un cămin al ei. Și fiindcă pe mine m-a omenit întotdeauna, cum se cuvine.

Fața bătrânului se lungise de oboseala discursului. Întinse domol mâna uscată și vânoasă, pe care Aaltonen o strânse cu căldură. Simțea că strânge în palma lui mare și vânjoasă mâna unui muribund, că zilele bătrânului sunt numărate. Dar liniștea ciudată și apăsătoare care îi împresură deodată îi purtă gândurile în altă parte. Privi pierdut în gol și spuse șovăind ceea ce îi șoptea o voce lăuntrică:

— N-ai să mori încă. Nu știu de ce, dar, am presimțirea că nu eu te voi petrece la groapă, ci dumneata pe mine.

Bătrânul Hermann zâmbi ostenit și se întoarse cu fața la perete. Dar vorbele acelea îi rămaseră în minte și îl urmăriră mereu în zilele care treceau una după alta, ca un vis, în timp ce carii măcinau grinda

deasupra capului său.

După ploaia tânguitoare, soarele se arată iară și cerul se bolti din nou înalt și curat peste capetele lor. Un vânt proaspăt de toamnă le biciui sângele, încordându-le mușchii pe trup. Sublimă senzație pentru bietul om să cutreiere pământul în lung și în lat, pierzându-se în nemărginirea senină a cerului. Femeia se opri în mijlocul curții și privea cum Aaltonen urcă pe cărarea ce duce la pădure, cum poartă toporul pe umăr și cum se pierde, în sfârșit, printre copaci. În dimineața aceea gândurile ei erau atât de senine și de încrezătoare, încât în mintea ei n-avea cum să-și facă loc nicio presimțire sumbră. Nimic în jurul ei n-o prevenea asupra nenorocirii apropiate.

Aerul ușor și transparent al toamnei era plin de miresme. Priveliștea se lărgise și ea, colorată de anotimp, și soarele binecuvântat poleise stâncile cenușii cu aur. În fund, oglinda întunecată a lacului scânteia palidă, ca arama. Verdele bogat al brădetului strălucea acum albastrii și, pe toată întinderea, toamna își risipise cu dărnicie podoabele roșii, verzi, albastre și aurii. Privea încântată zarea fără margini și

își simți inima plină de recunoștință, privind în urma făpturii dragi, care urca cu pași liniștiți și siguri, cu toporul pe umăr, până se pierdu în pădure.

În acest timp, locatarul încăperii din fund se furișase până la ușă și pândea cu băgare de seamă prin crăpătura ei. Femeia umbla prin bucătărie, fără să bănuiască nimic, cu ochii calzi de fericire, dar în clipa următoare un fior rece îi străbătu spinarea, pentru că simți pe umăr atingerea respingătoare a unei mâini grase. Îndrăznea să-i atingă trupul, trupul ei care se trezise la viață într-un râs vrăjit de fericire, în acea minunată și neuitată noapte de vară!

Nu scoase un cuvânt, ci, fără să stea pe gânduri, ridică de jos o bucată de lemn aflată la picioarele ei și izbi, ca să se apere de atingerea murdară. Nu se uită nici unde lovește și nici puterea loviturii n-o calculă. Trupul moale se chirci și se prăbuși la pământ, ca un sac fără viață. Nu, n-are să-i mai îngăduie să-i murdărească trupul – trupul ei, care acum e sfânt. Trupul acesta, care adăpostește sămânța bărbatului iubit!

Se apucă iar de lucrul întrerupt, trebăluind prin

bucătărie, fără să-și învrednicească soțul nici măcar cu o privire. Când văzu că nu se ridică, apucă lingura din găleată și îi deșertă conținutul pe capul lui. Nenorocitul se urni cu greu, pipăindu-și tâmpla învinețită și umflată de lovitură. Se îndreptă anevoie de mijloc, încercând să se țină pe picioare. Înainte de a se retrage în odaia lui, își aținti o clipă ochii asupra femeii, privind-o cu răutate și ură. Obrazul îi era livid, dar «mimat de o tainică răutate. Femeia nu întoarse capul spre el, așa că nu văzu în ochii lui spălăciți expresia prevestitoare de primejdie. Continuă să se îndeletnicească cu treburile gospodăriei, împietrită ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Omul cu fața buhavă știa bine că Aaltonen se dusesse la pădure să taie lemne. Genunchii îi tremurau puternic și membrele erau încă amorțite, dar se furișă peste puțin în șopron.

Își simțea capul amețit de lovitura nemiloasă, tâmpla îl ustura cumplit și în gură îi stăruia un gust neplăcut de sânge. Acum însă, totul îi era indiferent. Afară era lumină, se vedea bine până la mare depărtare. Își adună toate puterile ca să-și învingă

tremurul mâinilor până desfăcu zdreanța uleioasă și șterse țeava armei cu un smoc de iarbă. Pe urmă își încarcă pușca cu cinci cartușe, puse piedica și se strecură afară neobservat.

Nu trebui să urce prea mult pe cărarea vitelor, căci auzi curând loviturile de topor. Își încetini pașii și pândi cu luare-aminte. În minte îi stăruia amintirea bucuriilor sale de altă dată. Ce plăcere grozavă e să te apropii astfel, pe furiș, de prada neștiutoare, s-o ochești dintr-o ascunzătoare ferită de orice primejdie. Și, pe urmă, vânatul e de astă dată mai de soi decât un iepure sau o pasăre oarecare. Un asemenea vânat nu doborâse încă niciodată în viața lui. Asta da, e cu adevărat o pradă! Ba mai și îl momeste pe vânător cu lovituri prostești de secure, care răsună limpede și departe în aerul ușor al toamnei.

Aaltonen se afla în marginea unui luminiș din capătul povârnișului stâncos și despica bucățile tăiate cu fierăstrăul, ca să aibă femeia lemne de foc. În adânc, la picioarele lui, se zărea printre copaci apa întunecată a lacului, sauna din umbra brazilor și acoperișurile peticite de șindrilă ale fermei. Acolo jos,

în casa aceea mărunță, încep acum munca de fiecare zi mâinile acelea dragi. Privi multă vreme peisajul familiar și un sentiment bizar îi copleși sufletul. Își scoase haina, ca să poată lucra nestingherit. Simțea o plăcere nespusă să apuce coada toporului, parcă ar fi strâns mâna caldă și puternică a unui prieten bun. Și ce bine era să asculte ecoul ascuțit al loviturilor de topor și să soarbă în plămânii larg deschiși aerul de toamnă, îmbibat cu mireasma de rășină a brazilor de curând doborâți.

Omul, care se apropia pe cărarea vitelor, îngenunche în dosul unei tufe de ienupăr, la adăpostul unui morman de pietre. Strângea în mâini arma veche și își controla cu mare grijă fiecare mișcare, ca nu cumva să scuture vreo creangă a tufișului. Se cățără astfel în genunchi, atent la cel mai mic zgomot, până ajunse într-un loc potrivit: găsi unul care nu era nici prea departe, nici prea aproape de prada sa. Nici să-și închipuie n-ar fi putut ascunziș mai bun!

Înaltă încetișor arma și îi așează țeava în furca unei crengi, ca să nu fie silit s-o țină cu mâna. Pe urmă ridică piedica și ochi. Treabă de copil: distanța era de

cel mult vreo treizeci de metri și, pe deasupra, în teren deschis. Deodată însă un tremur sălbatic începu să-i scuture brațul și trupul întreg. Smuci arma și o aruncă repede în tufiș. Abia acum își aminti că gloanțele zăcuseră aproape douăzeci de ani în umezeală. Ce se întâmplă dacă pușca nu ia foc? Nicio grijă însă, fiindcă toporul face o hărmălaie asurzitoare, încât prada nu are cum să audă un tăcănit neînsemnat ca acesta.

Ridică pușca, dar nu mai știu ce să facă. Obrazul i se smucea, mâna i se scutura cuprinsă de tremur; se strădui să ochească cu toate acestea cât mai bine, grăbit să nu-l părăsească puterile. Sângele îi năvăli în cap, întunecându-i privirea, gata să-l orbească cu desăvârșire. Îngrozit, trase aproape întâmplător de piedică; bubuitura răsună asurzitoare. Arma îl izbi cu putere, aproape să-i rupă umărul.

Aaltonen sări într-o parte, cu toporul în mâna ridicată. Glonteale trecuse șuierând chiar pe lângă urechea lui și ecoul detunăturii se rostogoli prelung, din stâncă în stâncă. Tulburarea lui nu ținu decât o frântură de secundă. Observă numaidecât țeava armei

îndreptată asupra lui din tufiș și, în dosul ei, obrazul vânăt și schimonosit. Nici prin gând nu-i trecu să se adăpostească. Nu se întoarse și nici nu căută să se ferească, ci porni calm, cu toporul în mână, spre agresor. Răsufla încet și profund, cu capul dat pe spate.

Mizerabilul văzu doar că nu nimerise și că prada vine ținută către el. O sudoare rece îi broboni spatele. Aaltonen era vânjos și ars de soare, iar albul cămășii îi strălucea orbitor în lumina puternică. Priveliștea înfricoșătoare îi înteeți parcă îndrăzneala și, în cele din urmă, se aplecă, mai bine zis trase o înjurătură cumplită și, strângând arma la umăr fără să mai tremure, ochi și trase.

Detunătura asurzitoare se rostogoli iar din stâncă în stâncă. Bărbatul care se apropia calm, cu capul ridicat, se clătină în mers și se prăvăli, întins pe spate, cu o expresie stranie, întrebătoare, pe obraz. Pe pieptul alb al cămășii apărură o pată roșie, care crescuse repede, și un strigăt sugrumat îi izbucni din gâtlee.

Celălalt se apropie de el grăbit, cu arma în mână, înfierbântat și sufocându-se de agitație. Își apăsă cu

toată puterea călcâiul ghetei pe gura lui Aaltonen. Capul se bălăbăni în mușchiul verde și se frânse pieziș, brațele se ridicară ca să înlăture călcâiul ce-l strivea, dar nu mai aveau nicio putere. Ochii mai priviră o clipă țepeni, fără sclipire, copacii și cerul strălucitor, apoi lumina din ei se stinse și trupul se lungi fără viață.

Femeia se speriasse de moarte încă de la prima detunătură. Ascultă încordată, până când ecoul pieri departe, peste apele lacului, cu inima zbătându-i-se înfricoșată. Încercă să se liniștească spunându-și că, în ultimul timp, s-au auzit des împușcături dinspre rezervația de vânătoare. Asta fusese însă mai aproape, aproape de tot. Voia tocmai să intre în casă când auzi și a doua detunătură; încremeni în capul scării, cu mâinile apăsate pe piept și obrazul ca de mort. Ieșise și bătrânul. Se așeză mai întâi pe trepte și își roti atent privirea prin curte. Ochii lui obosiți cercetau pe rând șoproanele și grajdurile, în lumina blândă a soarelui. Apoi se urni cu mare greutate și o porni, cu pași târșâiți, spre pădure. Auziseră amândoi strigătul sugrumat.

— Vino repede – îi strigă femeia, care urca acum înaintea lui pe cărare, apăsându-și spasmodic mâinile pe piept. Bătrânul o urmă cât putea de repede și cât îl ajutau plămânii, dar nu-i putu ține pasul. Omul cu fața buhavă cobora acum pe coasta muntelui, dar când o zări pe femeie alergând, încremeni speriat, plecându-și capul ca unul care vrea să se ascundă.

Femeia însă nu se mai sinchisea de el, ci îl întrebă doar gâfâind, palidă ca moartea:

— Unde-i?

Fără să vrea, omul făcu un semn cu capul către luminiș, iar când femeia se îndepărtă ca o vijelie, se întoarse și o urmă. Ar fi fost un prost fără seamăn să piardă acest prilej fericit de a o vedea suferind. Obrazul schimonosit al mortului fusese doar un început. Dar ce are să mai urmeze de acum înainte!

În marginea luminișului, lângă grămada neterminată de lemne, femeia se prăbuși în genunchi, luă în brațe obrazul chinuit și fără viață și apucă brațele ce atârnavă moi în iarbă. Văzuse toporul care căzuse din mâna puternică a bărbatului și, lângă el, arma.

— Tu l-ai împușcat? - întrebă, cu glasul înfricoșător de calm și buzele livide.

Omul se apropie cu băgare de seamă, ștergându-și cu dosul palmei saliva ce i se prelingea din colțul gurii. Glasul acesta calm îl făcu să uite orice precauție. În loc să se ferească, se apropie și mai mult, întinzând gâtul ca să vadă mai bine expresia de pe fața femeii.

Răspunse cu o bucurie drăcească:

— Eu. De-acum, n-ai decât să-ți îmbrățișezi iubitul.

Femeia așeză cu băgare de seamă capul lui Aaltonen pe pământ și ridică toporul. Îl apucă mai întâi, ca și când i-ar fi cântărit greutatea în palmă, apoi se sculă încet. Calmul femeii îl fermecă pe ucigaș. Își vârî și mai aproape obrazul, pe care ardeau mari pete roșii și tremura grăsimea din pomeți.

În clipa aceea, femeia își adună toată puterea și ridică toporul cu mâini sigure. Lovi cu muchia, nu cu tăișul. Auzi pârâitul dezgustător al oaselor și, când omul se clătină, îi mai trase o lovitură în tâmplă, acolo unde se vedea urma vânătă a loviturii de dimineață.

Prin mintea ei trecu doar un singur gând, amar și rece: dacă ar fi lovit mai tare atunci? Simți că niciodată nu va regreta mai amarnic ceva, chiar dacă ar mai trăi o mie de ani.

Nu-și mai învrednici soțul, care zăcea cu fața la pământ, nici cu o privire. Căzu iar în genunchi și îmbrățișă capul neînsuflețit al iubitului, îi sărută gura chinuită și îi dezmierdă obrazul bărbos.

XI

Când bătrânul ajunse gâfâind sus, femeia îi spuse doar:

— S-a sfârșit.

Bătrânul văzu capul neînsuflețit al lui Aaltonen în brațele femeii și jos, pe pământ, toporul și arma. Abia după aceea se întoarse să-l privească pe locatarul încăperii din fund, prăbușit cu obrazul în mușchiul gras. Sângele i se prelingea prin creștet și prin tâmplă. Îl întoarse pe spate, cu vârful ghetei; capul și brațele îi atârnavă lipsite de viață, ca niște cârpe.

— Rămâi aici, să nu treacă vreun nechemat – spuse femeia. Eu mă duc să prind iapa la căruță.

Coborî în fugă spre casă, pe aceeași cărare pe

care venise. Bătrânul rămase singur lângă grămada de lemne. Luă încet haina de pe creanga unde o atârname Aaltonen, ca să nu-l stingherească în timp ce muncea. O împături și o vârî sub căpătâiul mortului, în chip de perină. Umbla cu grijă, ca și când s-ar fi temut că atingerea lui l-ar putea trezi din somn. Îi încrucișă mâinile pe piept și îi apropie picioarele unul de altul.

Apoi se așeză pe o buturugă și așteptă, privind încremenit în gol. Gânduri grele, dureroase îi apăsau sufletul.

Nu așteptă mult. Femeia urca pe cărare, trăgând de căpăstru iapa cea albă, printre copacii de pe coasta muntelui. Foșnetul crengilor uscate sub roțile căruței trezeau parcă la viață pădurea pustie. Bătrânul nu întrebă nimic, ci ajută să suie în căruță mortul cu capul spart, apoi apucă hățurile. Făcu semn femeii să o ia înainte și să-i arate drumul, în timp ce el rămase cu calul. În trupul lui vlăguit, care trăgea a moarte de atâta timp, răsăreau deodată, ca niște izvoare tainice, puteri noi. Ținea hățurile cu putere și frâna iapa, care se zbătea întărâtată de mirosul sângelui.

În căruța goală, cadavrul se rostogolea încoace și

încolo, capul i se izbea cu putere de loitre. Pe fața femeii nu se clătina nicio geană. Mergea tăcută înainte, dreaptă, cu ochii de piatră și obrazul țeapăn. Trecură pe lângă casă și pe lângă gardul de mărăcini, apoi se opriră lângă șopron. Femeia aduse din casă un sac și tăie cu foarfecă de sârmă o bucată din mosorul de sârmă ghimpată. Umplu apoi sacul cu bolovani, scoase hârlețul din cămară și porni de-a lungul pârâului, fără să se oprească, până când mușchiul prinse să se legene și să se scufunde sub copitele iepei.

Ridicară amândoi cadavrul din căruță și îl târâră pe mușchiul mișcător de pe marginea apei negre. Femeia îi făcu semn bătrânului să se dea puțin la o parte. Apucă sârma ghimpată și o înfășură de mai multe ori de gâtul mortului, peste trup, peste brațe, și îl legă strâns de sacul plin cu pietre. Mușchiul se clătina și se scufunda sub ea, iar apa îi țâșnea de sub tălpi, dar nici nu se sinchisea. Când isprăvi, săpă din câteva lovituri de hârleț o groapă în mușchi și îmbrânci sacul în ea. Apa colcăi puternic și cadavrul dispăru în hăul negru, tras la fund de sacul greu. În

acel loc, mocirla era fără fund; covorul de mușchi, eliberat brusc de povară, se clătină și reveni la loc, așa cum fusese înainte, fără să se mai vadă vreo urmă de hârleț. Bătrânul încuviință din cap, fără să spună un cuvânt. Doar mustața albă îi tremura. E bine așa, părea să spună.

Întoarse calul și îl duse la loc, în grajd. Pe obrazul lui slab ardea o roșeață fierbinte, dar mâna nu-i tremura. Ochii lui spălăciți de vârstă. Priveau lumea acum mai trezi, mai limpezi. După ce deshămă iapa și o legă de staul, femeia se apropie de el.

— Am spart lada de bani cu securea... știi, lada din odaia mea - spuse ea. Banii i-am ascuns. În felul ăsta, vor crede că a avut destui bani ca să poată fugi. Dumneata du-te acum în sat și caută vreo doi martori, ca să putem aduce mortul acasă. Telefonează numaidecât la jandarmerie, pentru ca să ia căpitanul măsurile necesare. Să cheme garda și să păzească stațiile de autobuze, fiindcă bărbatul meu ar putea să oprească vreo cursă, ca s-o șteargă. Să spui că erau dușmani, că nu se puteau suferi, de când s-au bătut. Toată lumea știe că bărbatu-meu e bolnav. Ar fi mai

bine să înarmeze oamenii, pentru că are momente de furie, ca acum când a săvârșit fapta. Starea în care se află îl face periculos pentru oricine...

Bătrânul tăcea și o privea, clătinând din cap. Femeia îi înfrunta dârză privirea iscoditoare, fără să se vadă vreo urmă de emoție pe fața ei. Oricum, bătrânul aflase ceea ce dorea să afle, fiindcă se întoarse și porni încet pe cărarea ce ducea spre sat. Plămâni îi șuierau și picioarele îi erau grele ca de plumb.

Femeia se întoarse singură în pădure. Ajunsă în marginea luminișului, șterse cu grijă tăișul toporului, curăță urmele de sânge și așchiile de os. Cercetă cu atenție în jur, acoperi urmele de pași și celelalte semne trădătoare, bătătorind multă vreme mușchiul pe locul unde se prăbușise bărbatul ei.

Aaltonen zăcea pe pământ, cu ochii stinși ațintiți pe cerul scânteietor de albastru. După ce șterse urmele și orându-i tot ce se putea, femeia se uită iar cu de-amănuntul împrejur. Abia pe urmă se așeză jos, lângă mort, luă în brațe capul drag, îi închise ochii și îi mângâia părul răvășit. Obrazul ei era încă țeapăn și

aspru.

Şezu astfel mult timp, cu capul iubitului în poală. Niciun sunet nu-i ieşea din gâtlee, ci privea doar țință în față, ca o stană de piatră, privea casă, jos, între copaci, clădirile vechi și peretele sur de stâncă, lacul negru, petele galbene și cenușii de arătură. Știa acum că nu se va mai putea bucura niciodată de nimic. Pământul e totuși al ei și va trebui să-l muncească. Măinile acestea mari și vânjoase, umerii aceștia care se răcesc, spatele acesta brun și mlădios l-a muncit și l-a scăpat de paragină. Mortul acesta drag îi dăruise, de fapt, pământul. De dragul lui trebuie să-l păstreze și să-l îngrijească de acum înainte, fără nicio bucurie, fără nicio nădejde.

Va da viață unui copil, asta o știa. Dar gândul nu-i aduse nicio bucurie. În sufletul ei era un îngheț de moarte. Ochii stinși ai bărbatului iubit nu vor putea să vadă niciodată copilul, n-au să se poată bucura de el. Va crește copilul din datorie, fiindcă va fi singura moștenire a mortului drag. În amintirea lui îl va naște și îl va crește, chiar dacă nu-i va aduce nicio bucurie.

Privi miriștile ce i se întindeau la picioare, sub

bolta nemărginită de toamnă. Pământul nu simte nici bucurie, nici durere. Acum era și ea aproape la fel: ședea țeapănă și mută în lumina rece a zilei de toamnă, cu capul bărbatului iubit în brațe – și nu simțea nimic.

Partea a doua

I

— La Siltakylä a fost omorât un om - raportă comisarului bătrânul polițist Karhula, ducându-și cu o mișcare stângace mâna la chipiu. Îl căuta demult pe comisar. Văzându-i acum automobilul în fața casei, sări de pe bicicletă și porni către poartă. Comisarul îl întâmpină în capul scărilor.

Cerul era străveziu și decolorat de toamnă. Mestecenii scânteiau aurii în lumina limpede - și violetul ultimelor baze era atât de intens, încât aproape îți lua vederea.

— A fost omorât cineva? - se miră Valkjärvi, în a cărei circumscripție se afla satul Siltakylä. Și încă dis-de-diminează? Nu e încă ora prânzului? Oamenii de prin partea locului sunt pașnici, nu se prea înjunghie.

Comisarul era tânăr, nu împlinise nici treizeci și șase de ani și primise de nevoie circumscripția liniștită, în lipsa alteia mai bune, convins că îndată ce va dobândi oarecare experiență va fi transferat în altă parte. Nici prin gând nu-i trecea să se lase înmormântat într-un fund de provincie. Cariera

trebuia însă începută undeva. Căuta să-și ascundă lipsa de experiență și neștiința printr-o morgă solemnă și un calm exagerat. Polițaiul Karhula era destul de agitat, în timp ce comisarul trăgăna lucrurile, numai spre a-l scoate din sărite pe bătrânul plin de zel.

— Crima a fost săvârșită în afara satului, la ferma Metsäkulma - continuă polițistul cu glas domol. Cică inginerul l-ar fi răpus pe argat. Eu zic că e bine să pornim chiar acum...

— Aha - făcu printre dinți tânărul comisar, fluierând ușor. O astfel de întâmplare senzațională nu se prea ivea în fiecare zi. Multe se mai șopteau pe socoteala casei Metsäkulma, auzise firește și el diferite zvonuri, doar cele șase luni de când era comisar nu trecuseră numai în petreceri. Făcuse vizitele de rigoare, luase ceaiul pe rând în casa tuturor familiilor cu oarecare vază și șederile lui se prelungiseră până târziu în noapte, transformându-se în adevărate chefuri. Pe femeia despre care se vorbeau multe niciodată n-o văzuse, dar astă-vară cineva îi atrăsese atenția asupra bătrânului Hermann

Metsäkulma, care tocmai ieșea din biserică. Auzise destule și despre bețiile inginerului. Un chefliu, nu glumă! Când începea să bea, nu isprăvea înainte de a se încheia și săptămâna. De mult se tot pregătea să-l citeze și pe argat, deoarece trecuse o jumătate de an de când se rătăcise în această regiune, fără să se fi prezentat încă la oficiul parohial pentru a-și anunța datele personale. În sfârșit, acum e prea târziu pentru a mai putea îndrepta lucrurile.

— Cum vă spuneam, cred că ar fi nimerit să... dacă domnul comisar nu are cumva altceva mai urgent de făcut.

Bătrânul polițist era încurcat, vorbea cu ochii pironiți în pământ.

— Întâi ați fost anunțat dumneavoastră, prin telefon, dar cum nu v-au găsit acasă, mi-au trecut mie răspunderea cazului. Ar trebui s-o pornim, pentru că Alfred, inginerul acela, încearcă s-o șteargă. Oamenii spun că s-ar fi făcut nevăzut în pădure. N-ar fi rău să alarmăm garda civilă, ca să supravegheze drumurile și șoselele. Altfel ne scapă printre degete.

— Ia-o încet, amice - făcu într-un târziu

comisarul. Graba strică treaba. Înainte de toate, să vedem cum stau lucrurile. După ce ne vom convinge singuri de starea de fapt, vom alarma, la nevoie, și garda civilă. De altfel, fii sincer, și dumitale ți-e mai ușor să faci cei douăzeci de kilometri în mașină decât pe bicicletă, nu-i așa?

Trase glumeț cu ochiul către polițist.

— Sau preferi cumva bicicleta?

Fruntea onestă a polițaiului Karhula se întunecă. Înfruntă, cu o privire nemulțumită, veselia comisarului. În privința datoriei, nu știa de glumă. Acesta era de altfel motivul pentru care ușuraticul Valkjärvi nu izbutise să se împrietenească cu lumea sobră, măsurată din regiune. Era orășean, nu știa să vorbească cu oamenii pe limba lor, astfel că nu se bucurase niciodată de prea mare încredere din partea subalternilor.

— Cei douăzeci de kilometri pot fi făcuți foarte bine și cu bicicleta - răspunse întunecat Karhula. L-am mai făcut și altă dată, îi fac și de astă dată, dacă trebuie. De vreme ce alții pot, de ce n-aș putea și eu? Un lucru aș vrea doar să vă spun: nu cumva să aveți,

mai târziu, motiv se va pară rău de cele întâmplare. Moartea unui om nu e lucru de nimic. Dacă doriți, mă pot duce și singur. Cred însă că...

— Ei, ei – îl liniști comisarul și fața i se înăspri deodată, fiindcă înțelesese dojana din cuvintele polițaiului, pe care fu silit s-o înghită fără să riposteze. De fapt, bătrânul avea dreptate: o crimă este întotdeauna un lucru serios! E obișnuit însă din fire să nu dea prea mare importanță lucrurilor. Lumea în care a crescut prețuiește cum se cuvine pe oamenii de spirit și o glumă bine ticluită sau o observație ascuțită nu-și greșește niciodată ținta. Acolo zâmbetul și zeflemeaua sunt esențiale; fără ele, un om pierde din valoare.

Deschise portiera mașinii.

— Bagă bicicleta pe canapeaua din spate, Karhula, poate să avem nevoie de ea mai târziu spuse. Înainte însă, dăm o raită pe acasă, ca să-mi iau aparatul de fotografiat și alte câteva unelte folositoare în astfel de împrejurări.

Cumpărase mașina nu prea demult, adevărat că uzată și pe-un preț de nimic – dar nici chiar așa nu

trebuia s-o facă, fiindcă avea de plătit datorii mari, sub povara cărora avea să mai geamă mulți ani. Deocamdată s-ar fi putut lipsi de mașină. N-avea însă niciun rost să-și bată capul cu astfel de nimicuri, doar va scăpa odată și-odată de toate necazurile. E din cale afară de plăcut să-ți petreci serile la volan. Ba, mai mult, o dată ce ești obligat să străbați zilnic distanțe remarcabile și să-ți vezi conștiincios de datorie. E adevărat că azi ar fi avut de rezolvat câteva lucrări de birou, mai ales că termenul sesiunii de toamnă a tribunalului se apropie cu repeziciune. Deocamdată însă, crima cere să fie anchetată, toate celelalte pot să mai aștepte. La urma urmei, o crimă este întotdeauna o senzație pentru care merită să-ți sacrifici programul obișnuit al zilei.

Karhula ședea lângă el, în față, drept ca un brad, în același timp solemn și stingherit. Niciodată nu se simțise prea bine în tovărășia „domnilor de la oraș”, dar era totuși mândru că poate sta alături de comisar și că trece prin sat în mașina lui. Purta chipiul cu cozoroc de lac al polițiștilor, ceea ce îi sporea și mai mult aerul solemn.

Valkjärvi opri în fața casei sale, sări ușor din mașină și intră. Cel dintâi lucru pe care îl făcu fu să-și strecoare în buzunar cutia de țigări, apoi examinează kodakul – dacă totul este în ordine – și, după o scurtă clipă de ezitare, scoase dintr-un sertar al biroului un revolver. N-avea, în fond, niciun chef să se încaiere cu un bețivan notoriu. Niciodată nu poți să știi ce este în stare să săvârșească un om amețit de alcool. Își aduse însă aminte că lumea îl socotea pe inginer un fel de iepure fricos, care se sperie până și de propria lui umbră. Ciudat că avusese totuși curajul de a-l ucide pe argat. Probabil că băutura i-a întunecat mințile, dându-i curajul necesar.

După ce își încarcă buzunarele cu toate cele trebuincioase unei anchete, întregi colecția cu puțin praf pentru luarea amprentelor digitale și cu un petic de hârtie în care urmau să fie împachetate eventualele corpuri delictive. Îi veni să zâmbească de propriul său zel. Copilării! Cercetările propriu-zise nu-l privesc pe el. Le vor face detectivii oficiali, dacă va fi necesar. Ce-i rămâne lui de făcut? Depinde foarte mult de felul cum va proceda din primul moment.

Clătină nedumerit din cap, în timp ce se întorcea la mașina lăsată în poartă. Nu era mulțumit de sine. Ce rost au toate aceste speculații? Îl fac doar să ezite, în loc să fie hotărât. Era o zi de toamnă limpede, cerul strălucea de o lumină blândă. Aproape că nu-i venea să creadă că scopul acestei excursii în mașină e cadavrul de la Siltakylä și arestarea ucigașului, dacă se face văzut.

Graba e rău sfătuitoare, își spuse comisarul. Excesul de zel te poate face caraghios.

Șoseaua părea și ea îmbibată cu vâlvătaia de aur a mestecenilor. Lumina alba și soarele o zvântaseră, astfel că roțile mașinii sfârâiau vesel. Bătrânul Karhula se prinse cu amândouă mâinile de speteaza de piele în clipa când comisarul apăsă pe pedala de gaz. Cei douăzeci de kilometri fură străbătuți într-un sfert de oră, amăgindu-se în ciuda aparențelor, că viața e bună și frumoasă.

Nu micșoră viteza nici când ajunseră la podul vechi și șubred. Satul fusese botezat după acest podeț, care îmbătrânise între timp; lemnul lui putrezise pe alocuri, scândurile se răriseră și ele, prăbușindu-se în

apă. La o distanță de doi kilometri se construise un pod nou și șoseaua ocolea satul de departe. Podul vechi, care ducea la Siltakylä, devenise mai demult impracticabil. Apa îi smulsese câteva bârne, strâmbându-i traversele, fiindcă nimeni nu-i mai purta grija.

— Să sperăm că nu se va năru sub noi - zise Valkjärvi, privindu-l întrebător pe bătrânul polițist, în timp ce cu un ochi cântărea podul de care se apropiau. Karhula examinează și el, din depărtare, podețul șubred, văzu că marginea lui atinge suprafața întunecată a apei și, fiindcă îi era teamă, se rușină de lipsa lui de curaj.

— Uneori trec chiar și automobile pe el - răspunse prudent.

Comisarul se simți deodată cuprins de un neastâmpăr ștrengăresc și traversă podul cu o viteză nebună, în timp ce bârnele tremurau și duduiau. Noroc că traversele erau încă destul de sănătoase pentru a putea rezista atacului, și bătrânul Karhula răsufală ușurat când ajunseră pe malul opus, fără să li se fi întâmplat nimic.

— Uf - oftă el, fără să vrea, când mașina săltă puternic din pricina unei hârtoape. Se uită însă îndată la comisar, cu coada ochiului, și îi fu nespus de rușine din pricina slăbiciunii sale de neiertat.

Nu departe de pod se afla o casă cenușie, chiar acolo unde drumul cotea înspre ferma Metsäkulma. „Bunicuța”, cum îi spuneau cei ai casei, stătea tocmai în poartă. Comisarul opri mașina în dreptul ei.

— Au pornit într-acolo mai mulți - făcu ea, și glasul trăda o emoție abia stăpânită. Hermann Metsäkulma se afla tocmai la noi. Venise să vă telefoneze. Era însă sleit, așa că i-am pregătit un culcuș în cameră. De câteva luni abia se mai ține pe picioare. Curată minune că l-au ajutat puterile să ajungă până la noi.

Comisarul îl privi întrebător pe Karhula.

— Da, bătrânul Hermann stă foarte prost cu sănătatea în ultima vreme. Când l-am întâlnit ultima dată, abia se mai ținea duhul de el. E un om cumsecade, cinstit și cu frica lui Dumnezeu.

— Vai, vai, ce vremuri ne-a fost dat să trăim - Se lamentă bătrâna. De mult le tot spun că se pregătește

acolo o mare nenorocire. Chiar azi e săptămâna că-i spuneam bărbatului meu...

— Se poate ajunge la fermă cu mașina? o întrerupse comisarul. Nu e prea rău drumul?

Încruntă din sprâncene și se întunecă la față. Gura lumii se vântura năclăită peste sat, aerul fierbea aproape de năpârcile bârfelor. El însă nu voia să le audă. Porni motorul, fără să mai aștepte vreun răspuns. Mașina înainta anevoie pe drumul plin de gropi. Ajunse curând pe malul lacului cu ape negre, la răscrucea de drumuri tivită cu bolovani albi.

— Pe Hermann îl vom interoga mai târziu - spuse comisarul către însoțitorul său. Lasă-l să se odihnească, biet bătrân neputincios. Dacă e în adevăr atât de bolnav pe cât se spune, cele întâmplare trebuie să-l fi scos cu totul din fire.

II

Mașina se cățăra cu băgare de seamă pe drumul blestemat. Valkjärvi trebui să-și concentreze întreaga atenție asupra volanului. Dacă n-o făcea, risca să-și frângă gâtul. Drumul era străjuit de brazi înalți și întunecați, care își proiectau umbrele dese asupra

mașinii. O cărăruie șerpuia plumburie pe stâncile abrupte. Dincolo, câteva miriști alunecau domol spre râu. Pământul scânteia roșietic în soare.

— Ehei, vor avea acum bătrânele ce să bârfească! – făcu încet Karhula, aruncând o privire pe furiș către comisar. Oare bănuiește el ce se ascunde în dosul acestei întâmplări?

Comisarul se aplecase crispat asupra volanului, cu privirile ațintite înainte. Întrebă stânjenit, aproape împotriva voinței sale:

— Să fi fost ceva între argat și femeie?

Karhula deveni deodată atent. Se vedea că ar fi avut poftă să povestească multe, dacă domnul comisar ar fi renunțat cât de cât la atitudinea lui distantă. Polițistul era un om pașnic și tăcut, căruia nu-i prea plăcea să încurce lumea, făcându-și datoria cu multă conștiinciozitate, întotdeauna atent ca nu cumva să supere pe cineva. La urma urmei, nu e chiar plăcut să fii înjunghiat în toiul nopții, nici să ți se crape țeasta cu un bolovan aruncat de nu se știe cine. Intra însă bucuros în vorbă cu țăranii, de câte ori avea prilejul, și auzea tot, știa tot din ceea ce se șoptea prin ținut.

Auzise, firește, și zvonul în legătura cu cele ce se petrec la Metsäkulma și pentru el zicala „de unde nu-i foc, nu iese fum” era sfântă.

La rândul său, Valkjärvi detesta din principiu orice zvon sau șoaptă. Era mulțumit cu ceea ce știa, deși auzise și el, fără să vrea, câteva lucruri de care vuia tot satul. Nu-i e rușine, deși e femeie umblată la școli de la oraș, să se încurce cu argatul ei, auzise de nenumărate ori acest refren, cântat în toate casele. Probabil că n-o prea simpatizau pe femeie. Nu era dispus să discute cazul cu subalternul său și părea convins că nu are nevoie nici de lămuriri suplimentare. Blestemată poveste, nimic de zis. Adevărul are să iasă însă la lumină și fără ajutorul lui Karhula.

Bătrânul amuți, jignit și abătut.

Într-un târziu apăru în fața lor ferma: câteva clădiri scunde și cufundate într-o tăcere stranie, pe povârnișul bătut în plin de soarele tomnatic. Ceva mai sus, pe un mic platou singuratic, hambarul dărăpănat și, dincolo de curtea prăvălită la vale pe o pantă, casa de pe ale cărei ziduri vântul și ploaia șterseseră de

mult vopsea roșie. Acoperișurile cenușii fuseseră probabil de curând drese. Acareturile părăsite și neîngrijite, grajdul și oglinda de smoală a lacului din vale, toate făceau o impresie dezolantă.

Comisarul opri mașina lângă gardul de măraciniș, coborî și trânti cu putere portiera în urma sa.

În clipa aceea îl copleși o senzație stranie, necunoscută. Parcă ar fi pătruns într-o lume străină, unde nu mai stăpânește obișnuita ușurătate de societate, civilizație, conveniențe, lume bună și înțelepciune culeasă de prin cărți. Aici, în această tăcere transparentă, se văzu pe sine însuși cu ochii unui străin, un punct neînsemnat sub nemărginirea vântată a cerului întomnat. Mașina părea o jucărie caraghioasă în vecinătatea clădirii scunde și sumbre, iar cei doi oameni – dintre care unul era cărunt și purta chipiu de polițist, iar celălalt un raglan de la oraș și pantofi lustruiți – păreau și ei aproape grotesc de mărunți.

După zgomotul motorului și goana nebună a mașinii, tăcerea neînsuflețită din jurul fermei era

amenințătoare și plină de întunecate prevestiri. Fără să vrea, comisarul ridică din umeri și se cutremură, de parcă ar fi vrut să se scuture de senzația apăsătoare ce-l copleșise. Mai cunoscuse senzația asta, în amurguri de toamnă, când i se întâmplase să fie singur acasă și să privească prin geam la întunericul care își îngroșa apele în jur. Nu se prea deprinsese cu liniștea de la sate, când om și dobitoc amuțesc deopotrivă, cele mai mici zgomote estompându-se în noapte. Să fie adevărat oare ceea ce se spune că omul modern nu mai e în stare să suporte singurătatea și liniștea? Cât despre dânsul, în astfel de situații căuta să-și facă de lucru, ceva care să-l preocupe, dădea un telefon unui prieten din Helsinki, doar spre a putea auzi la capătul firului un glas cunoscut. Când nu găsea nimic mai bun, se așeza să scrie o misivă sau ieșea până în drum, să vadă dacă fereastra doctorului mai e luminată. Dacă toate acestea nu puteau să ajute, recurgea la ultimul refugiu la îndemână. Noroc că rachiul se afla oricând pe masă, pentru a-i alunga într-o clipită gândurile tenebroase.

Făcu un efort spre a-și recăpăta glasul și

atitudinea obișnuită.

— După câte văd, nu se află nimeni în preajma casei – zise el. Să intrăm.

Porni către ușa cea mai apropiată și, după ce traversă curtea, intră în bucătărie.

Pe masă, într-o ulcică de pământ, era așezată o creangă de mesteacăn. Ochiul fu surprins de verdele proaspăt al frunzelor, în decorul cenușiu al încăperii. Fusese lăsat totul baltă, în toiul spălatului vaselor, pentru că o farfurie era răsturnată pe plită, iar jos, pe dușumea, o cârpă de șters vesela fusese aruncată în dezordine. Pe peretele din față, deasupra unui pat de scânduri, atârna o raniță peticită, lângă un rând de haine bune. Nici urmă însă de vreo ființă în toată casa. De nicăieri nu se strecura niciun sunet, nicio mișcare. Casa veche era înfășurată într-o liniște desăvârșită.

Liniștea aceasta îl indispuse pe comisar. Privi enervat în jur. Cel puțin o cioară să fi croncănit undeva sau prigoriile să fi țipat, sus, în văzduh. Orice, numai glas să fie, pentru că tăcerea asta devenea insuportabilă. Omul nu se mai poate dezbăra de senzația că e un purice pitic și lipsit de însemnătate, o

ființă inutilă și nefolositoare. Aici nici binele, nici răul nu mai au înțelesul obișnuit. Ce caută el aici? Morții cu morții, spune înțelepciunea populară. Niciodată nu s-a gândit încă la înțelesul mai adânc al acestei zicale; de astă dată însă ar fi dat orice să-i poată pătrunde sensul.

— Domnule comisar... sertarul de colo a fost spart!

Glasul bătrânului Karhula tremura de emoție. Se ascundea în el și o umbră de triumf. Prin ușa pe jumătate deschisă se putea vedea încăperea vecină. Valkjärvi intră și se uită în jur. Pat îngust, alb, o masă cu un singur scaun. Lângă soba de teracotă albă atârneau într-un cui două rochii. Pupitrul scrinului era, în adevăr, spart. Fusesse forțat probabil cu vreo unealtă de fier. Dușumeaua era plină de așchii de lemn. Pupitrul nu fusese împins la loc, se vede că cineva răscolise prin el în grabă.

— Lasă Karhula, nu te atinge deocamdată de nimic - ordonă comisarul polițistului zelos.

Din prima încăpere, ajunseră în următoarea. Ușa era deschisă. Examinară uimiți tapetele noi și

frumoase de pe pereți, împreună cu biroul masiv de lângă fereastră. În încăpere se afla chiar și un raft cu cărți acoperite de praf. Deasupra patului cu așternutul desfăcut, peretele era acoperit cu tăieturi din ziare, pătate de muște, prinse cu acul de gămălie în tencuială.

Oricum, până și astea erau semnul unei culturi remarcabile!

— Îi ardea pământul sub tălpi, de nici pălăria n-a mai apucat să și-o pună în cap – murmură bătrânul, ca să întrerupă tăcerea apăsătoare. În adevăr, pălăria zăcea pe masă, iar pe speteaza scaunului atârnav haine aruncate în dezordine una peste alta, de parcă fugarul n-ar fi avut timp nici cât să se îmbrace ca lumea.

— Ai dreptate. Vom sigila încăperea – zise comisarul, după ce se înapoiară în bucătărie. Închise ușa cu cheia, strecurând cu un gest distrat cheia în buzunar. Din cerdac se mai deschidea o cămăruță. Ușa ei era însă încuiată, iar cheia nu era nicăieri.

— Asta e odaia bătrânului Hermann – se grăbi Karhula să-și lămurească superiorul. Încuie

întotdeauna uşa, pentru că Alfred, vreau să spun inginerul, are degetele cam lungi. E în stare să strângă tot din casă, până şi ultimul gologan, ca să-şi cumpere rachiu. Chiar astă-primăvară au fost nevoiţi să vândă vaca de lapte măcelarului, fiindcă nenorocitul băuse banii pentru cumpărarea seminţelor. Nu bea decât rachiu tare, altceva nu-i prieşte. Când începe, nu-l mai opreşte nimeni. E în stare să bea şi zece butoaie.

Stăteau afară, pe scară, şi comisarul nu asculta decât cu o jumătate de ureche lămuririle date de Karhula, care îşi recăpătase curajul de când descoperise sertarul spart. Nu prea ştia ce-i mai rămâne de făcut. Se uită în jur, iscoditor, şi îşi frământă mintea, până când privirile i se opriră la grajdul dărăpănat din fundul curţii. De fapt, clădirea nu era urâtă, cu pridvorul luminos şi poarta veche, petecită. Iar fundalul, alcătuit dintr-un perete cenuşiu de stâncă, împodobit cu un mesteacăn tânăr, îi accentua farmecul.

Priveliştea din capul scărilor era înviorătoare: cerul uriaş, boltit străveziu peste satul pitulat pe

fundul văii. Mașina părăsită lângă gardul de măracini părea mărunță și neînsemnată, iar pâraul străbătea câmpia asemenea unui șarpe argintiu.

— Aaltonen stătea chiar aici, pe scară, și toată duminica și-a ascuțit toporul. Tussari, băiatul, i-a povestit lui Alfred – continuă neîntrebat și pe jumătate în glumă Karhula, examinând însă atent fața comisarului, pentru a-și putea da seama cu ce impresie primește informația. Deocamdată nu-l putem interoga, fiindcă e soldat. A fost însă acasă, în permisie, și sâmbăta trecută l-a întâlnit pe inginer lângă șoseaua cea nouă, aproape de groapa cu nisip. I-a dat să bea. Firește, numai în glumă. Între timp, inginerul se plângea că nevastă-sa și argatul vor să-l omoare. Omul beat e nebun, cine să dea crezare spuselor lui? Când s-a cam întrecut cu gluma, i-au dat și câteva peste gură.

— Hei! Hei!

Un străin stătea în spatele grajdului, pe stâncă cenușie, gesticulând. Strigătul lui sfredeli violent tăcerea, trezind ecouri stranii în adâncul pădurii.

Comisarul întoarse fără grabă capul. Se străduia

să-și păstreze în orice împrejurare gravitatea. Cuvintele, spuse pe jumătate în glumă de Karhula, îl impresionaseră, întipărirându-i-se în minte. De fapt, totul părea să fie o întâmplare din cale-afară de meschină. Câte nu se petrec pe lumea asta! O femeie cultă și inteligentă să se încurce cu propriul ei argat? Omul nu găsește aproape altă calificare unei astfel de fapte decât pe aceea de „respingătoare”. Numai că viața nu se sinchisește nici de buna-cuviință, nici de estetică. Adevărat că omul, prin civilizația sa și prin legile societății, izbutește să depășească firea cu instinctele ei primitive. Iată de ce sunt necesare diferitele instituții și disciplina. Legile, mașinile, sistemele de salarizare a muncitorilor, ba chiar și cinematografele sunt mai importante decât natura. În spitale, copiii sunt născuți în așternuturi antiseptice. În cazurile mai complicate, mamele sunt ajutate de medici pricepuți, care aplică procedeele cele mai evolute, așa că acolo nu mai poate să fie vorba de necuviință sau de murdărie.

Nu. Dacă un om în toată firea meditează asupra lucrurilor serioase, trebuie neapărat să-și stăpânească

gândurile, pentru ca ele să n-o ia cumva razna. Valkjärvi se cățăără pe stâncă acoperită cu tufe pipernicite. Își ridică sârguincios picioarele, fără a-și trăda însă graba. Soarele de toamnă aprinsese pete de lumină printre copacii pădurii. Niciodată nu și-ar fi închipuit că urcușul acesta poate să fie atât de anevoios. Privit din curtea fermei, părea mult mai domol.

Aruncă o privire în urmă, spre acoperișul turtit al fermei, care se zărea printre frunzele copacilor, și spre orizontul larg, mut, spre oglinda sclipitoare a lacului neclintit sub cerul nemărginit.

Bătrânul Karhula îl urma, împiedicându-se de fiecare bolovan și respirând greu. Omul care le făcuse semne de pe stâncă, oferindu-se să-i călăuzească la locul crimei, rămase mult în urma lor. Nu aveau nevoie de nicio călăuză. Abia ajunseră pe liziera pădurii, că se și ivi luminișul cu grămada proaspătă de lemne în mijloc, iar în jur un grup de oameni încremeniți. Stăteau cu toții muți, în semicerc, în jurul femeii, privind-o fără să scoată un cuvânt. Femeia sedea în iarbă, nemișcată, ținând în brațe capul unui

cadavru.

Doi dintre oameni aveau puști pe umeri, atârinate de curele, și amândoi își strecuraseră degetul gros sub curea, ca pe un fel de suport.

— Dați-vă la o parte, oameni buni, altfel veți șterge toate urmele.

Valkjärvi căuta să-și potrivească glasul în așa fel, încât să fie adecvat demnității pe care o ocupa, pentru ca nu cumva cineva să se poată îndoi de autoritatea lui. Așteptă până când oamenii, întunecați și tăcuți, se retraseră, apoi se apropie de femeie și de cadavru.

O veche armă militară zăcea în iarbă, lângă ei. Acesta fusese deci Aaltonen, argatul pomenit atât de mult. Zăcea pe spate și, în jurul inimii, pe cămașa albă, se vedeau mari pete înnegrite de sânge. Fața aspră se transformase aproape într-o mască; prin pleoapele întredeschise soarele dezvelea o urmă din albul globurilor.

Femeia ținea pe genunchii săi capul neînsuflețit, sprijinindu-i bărbia cu palma. Valkjärvi observă îndată rănile ciudate de pe gura mortului și făcu un pas spre cadavru. Femeia nici nu se clinti, nici nu-și ridică

privirile, de parcă n-ar fi auzit și n-ar fi văzut nimic.

Născoci într-o clipită cuvintele corespunzătoare. Între timp, îi trecu însă prin minte gândul că spectacolul trebuie să fie impunător pentru oricine. Nu putu să-și explice în grabă de unde dobânda femeia – care sta ghemuită în iarbă – dimensiuni atât de statuare. Dintr-odată, ea i se păru uriașă, de parcă ar fi fost plămădită din pământ cenușiu și din lemn aspru. Chiar așa, cum ședea cu umerii ghemuiți, părea mai mare decât bărbații din jur, care de altfel se retrăseseră cuviincios. Era mai mare chiar decât cadavrul.

Ar fi vrut să-și scoată pălăria. Probabil însă că așa ceva nu se obișnuia prin împrejurimi, o dată ce și ceilalți rămăseseră acoperiți. Poate că ar produce un efect contrar celui scontat și ar părea prea teatral. Purtarea lui ar lăsa o impresie stridentă în tăcerea de gheață din jur. Din nou avu impresia aceea chinuitoare de inutilitate. Nu putea să înțeleagă ce căuta aici, în mijlocul acestor oameni sumbri și muți.

Cum să i se adreseze femeii? Oare poți a grăi cu o stană de piatră? Sau pământul grunțuros?

Oricum, primul pas trebuia făcut. La urma urmei, va face uz de formele legale, de pisălogeala birocratică, care va spulbera în câteva clipe atmosfera de tragedie ce planează asupra întâmplării, transformând viața și moartea într-un prozaic proces-verbal. Se uită fără să vrea la bătrânul Karhula și, când vorbește, parcă ar fi imitat accentul sever și tonul incolor al polițistului experimentat.

— După câte văd, s-au petrecut aici lucruri regretabile...

Nimeni nu răspunse, ceea ce nu-l încurcă însă câtuși de puțin.

— Nu trebuia să mișcați cadavrul. Ar fi fost mult mai bine să așteptați sosirea noastră. Își mușcă înciudat buzele și adăugă, mai sever decât ar fi fost necesar:

— Ridicați-vă, spre a ne putea începe investigațiile.

Stana de piatră se mișcă. Își ridică încet fața. Valkjärvi se cutremură. Fața aceea era înspăimântător de incoloră și de inexpresivă. Femeia așeză delicat capul mortului pe pajiște. În clipa când se urni din loc,

păru mult mai mărunță decât fusese înainte. Își recâștigase parcă dimensiunile omenești.

— Așadar, bărbatul e vinovatul - făcu Valkjärvi, cu jumătate de glas.

Femeia nu răspunse. Își mișcă doar puțin capul, privind cu ochii aceia stinși, de un albastru spălăcit, în gol, de parcă s-ar fi gândit la altceva, mirându-se că pământul, cerul și pădurea sunt încă tot la locul lor.

— Și pușca asta?

Comisarul arătă arma, care zăcea în iarbă, apoi se aplecă asupra cadavrului, fără să mai aștepte vreun răspuns.

Nu descoperi nimic neobișnuit pe fața albă a mortului. Un țăran puternic, bine clădit, cu fața umbrită de țepii deși ai bărbii. Fața era serioasă, ciudată. Mâinile mari, bătătorite, oarecum copilărești și neajutorate, încremeniseră pe jumătate deschise, de parcă tocmai ar fi vrut să strângă o altă mână, întinsă prietenește către el. Corpul se răcise și începea să se cufunde în înghețul morții. Probabil că plumbul pătrunsese în inimă. Nu mai era nevoie de doctor.

Lumina era cum nu se putea mai potrivită pentru

fotografiat. Luă din diferite poziții cadavrul, potrivit cu degete nervoase obiectivul. Avea senzația că oamenii din jur îi urmăresc mișcările cu priviri întunecate. Se temea să nu pară caraghios în această ambianță neobișnuită, sumbră și tăcută. Se încruntă, cu intenția de a părea mai grav. Poate ar fi fost bine să se răstească la ei, ca să-și dea toți seama cu cine au a face.

— Așa... Veți duce mortul la fermă - ordonă el cu severitate. De acolo îl vom transporta în sat, la capelă, unde poate să-l vadă doctorul.

Oamenii nu se clintiră. Femeia stătea și ea nemișcată, cu privirile pierdute în gol. Nimic nu trăda ceea ce i se petrecea în suflet.

— Puneți mâna, oameni buni. În curând are să fie mult mai greu.

Se aplecă și întoarse cadavrul pe o rână, golindu-i buzunarele. Negăsind în ele nici cel puțin un capăt de țigară, îl lăsă în plata Domnului.

Karhula se grăbi să-i dea o mână de ajutor.

— Sillankorva - se întoarse el către cel mai bătrân dintre bărbați. Dumneata vei lua conducerea,

vrei? Cred că ar fi bine să scoateți ușa grajdului din tâțâni. Pe ea puteți coborî corpul fără greutate. Noroc că drumul nu e prea lung.

Doi din grup se urniră cu greu. Sillankorva întrebă:

— N-ar fi mai bine să pornim în căutarea ucigașului?

III

— Din când în când, răbufnește câte o istorie îngrozitoare ca asta și mulțimea aruncă toată vina asupra celui care îi cade în mână. Dacă uneori, în orele de singurătate, lași frâu slobod gândurilor, te cutremuri. Sunt înclinat să cred că tot ceea ce se descoperă în sălile tribunalelor nu este niciodată adevărul pur, oricât de lucid și de conștiincios ar fi judecătorul. Esența lucrurilor e undeva, în miezul sufletului solitar, acolo unde e greu să cobori. Există apoi deosebiri uriașe între un om și altul. Unul trece cu ușurință peste un fapt oarecare; pentru același fapt, altul asudă sânge... Sunt unii în fața cărora deschidem larg ușile, iar alții în fața cărora rostogolim mormane de stâncă...

— Dumneata ești ceea ce se cheamă un suflet credincios, nu-i așa? - întrebă plictisit și oarecum înciudat căpitanul.

Omul blond, cu privirea severă, întoarse fără să vrea capul. Trecu o bună bucată de vreme până își reluă discursul, dar glasul i se schimbase parcă între timp.

— Acum ai apucat-o de-a binelea alături - făcu în glumă. Încearcă să le împărtășești colegilor mei opiniile dumitale, și îți vor răspunde cu hohote de râs. Kangas suflet credincios? Cea mai bună glumă din câte-am auzit în acest an. Numai că și cuvântul ăsta poate să fie interpretat în mai multe feluri, iar dacă un om călătorește atâta cât am călătorit eu și vede fapte atâtea de felurite cum mi-a fost dat mie să văd, unele în situațiile cele mai grele cu putință, devine fără să vrea un gânditor. Din când în când, simte chiar nevoia de a-și exprima gândurile. Și, desigur, ai putut să observi că, în esență, e mai ușor să vorbești deschis cu străinii, decât cu cunoștințele cele mai apropiate. Văd că îți place să dai o întorsătură glumeață lucrurilor. Sau mă înșel?

Căpitanul nu voia să arate că flecăreala asta lungă îl plictisește și îl obosește. Se strădui să răspundă cât mai ușor cu putință:

— Am vrut doar să spun că mă voi sili să transport femeia la închisoare în cursul zilei de mâine, deoarece aici poporul e din cale-afară de curios. Astfel, în cazul că ai putea să-ți amâni și dumneata plecarea până mâine, ai avea prilejul să călătorești într-o foarte interesantă companie.

Mârtoaga albă porni încet, trăgându-și povara pe malul lacului în sus. Oamenii păseau în urma căruței, într-o cadență liniștită, de țărani cumpătați. Unul ducea găleata, altul purta pe umăr hârlețul. Privit de aici, din ușa grajdului, cortegiul părea neînsemnat ca număr. Câinele nu mai lătra de loc și își pândea de pe scări stăpânul, tremurând de nerăbdare. Ceafa îi era atât de încordată, încât aproape îi sugruma răsufarea.

Fusese descoperit, în mocirlă, trupul celeilalte victime, al omului cu fața buhavă, și căpitanul de jandarmi care condusesse cercetările se abătu pe la casa lui Sillankorva, să stabilească cele ce erau de făcut la ferma Metsäkulma, cine să îngrijească de vite

și de celelalte. Nădăjduia în taină ceva pentru el însuși. Poate că între timp bătrânul, Hermann își revenise sau că divulgase ceva în timpul delirului. Dar, în privința asta, îl aștepta o tristă deziluzie. Medicul de plasă adusese niște calmante de la farmacie, pe care, după ce le dăduse bolnavului, acesta se mai domolise într-adevăr. Se afla acum într-o stare de buimăceală binefăcătoare, netulburat de niciun gând pământesc.

Intră la el, ca să se convingă de starea lui. Hermann zăcea cu ochii închiși, strângând cu mâinile lui slabe și noduroase marginea păturii – ca și când asta ar fi fost ultima zdreanță a vieții, de care se agăța cu desperare. Se vedea însă că și acest gest al lui era făcut în inconștiența delirului. Nu-l lăsă deci inima să-l trezească și să-l smulgă de pe drumul pe care se îndepărta tot mai mult de lumea asta.

— Va să zică, tot nu-mi dai pace? Ții cu orice preț să-ți fac rost de lupa aceea? – bombăni medicul. Mărturisesc că nu sunt în stare să-mi explic de ce. Nimic mai ușor decât ca, în cădere, capul să se fi izbit de un corp tare; doar l-au transportat prin pădure, s-o

fi lovit de ramuri și de crengi. Iar dacă nu acolo, s-o fi lovit mai pe urmă, în fundul mlaștinii. Ce mai vrei, nesătulule?

— Bine, bine. Vezi însă de-l cercetează, fiindcă nu-i mare lucru. Poate că vei găsi totuși în el vreo așchie de lemn. Mi-ai ușura nespul lucrul. Dracu' s-o ia... mi-a intrat în cap o idee și n-am odihnă până când nu-mi verific ipoteza: ori e adevărată, ori e falsă. Nu mă împac cu ceea ce pretinde femeia, că bărbatul ei s-a lovit cu capul într-un pietroi și, de teamă, l-a ascuns în mocirlă, fiindcă murise în cădere. Nu știu de ce, dar nu pot să cred că astfel s-au întâmplat lucrurile.

Medicul examina în capelă și al doilea cadavru – superficial, ce-i drept – și ajunsese la concluzia că umflătura și leziunea de pe capul cadavrului scos din mocirlă provin, după toate probabilitățile, de pe urma unei puternice lovituri de topor. După părerea lui, prima lovitură provocase o moarte fulgerătoare, iar a doua fusese, de fapt, mult mai slabă. Nu reușise să descopere în plămâni nici urmă de apă, ceea ce demonstra că omul era mort în clipa când fusese cufundat în mocirlă. Loviturile fuseseră date în parte

din profil, în parte de sus și e foarte probabil că, după prima lovitură, omul s-a prăbușit cu fața la pământ. Declară după toate acestea că este aproape sigur că lucrurile s-au petrecut întocmai, fiind gata să-și întărească cu jurământ depozitia.

— Crezi că întâi a fost izbit în cap cu o bucată de lemn și că pe urmă, ca să se asigure, au dat și cu toporul? - întrebă plictisit și cinic doctorul. Ai o imaginație înfricoșătoare, prietene. Ce-i al tău, e-al tău. Vrei să atârni cu orice preț de gâtul bieteii femei pedeapsa cu închisoare pe viață?!

Valkjärvi se simți oarecum jignit.

— Dacă-ți închipui că sunt un călău sângeros, înseamnă că nu mă cunoști de fel. Trebuie însă să-mi fac datoria până la capăt, restul e treaba judecătorului. Întâi neagă cu îndârjire, apoi începe să mintă cu atâta șiretenie, încât ne induce aproape în eroare. Când vede că nu mai e nicio scăpare, acceptă să mărturisească, dar și atunci numai pe jumătate și numai ca să nu-l sâcâim pe bătrânul Hermann. Spune că nu știe dacă și-a lovit bărbatul în cap cu intenția de a-l ucide. S-a speriat doar când a văzut că ținea în

mâini o pușcă și că un cadavru zăcea lângă el, pe pajiște.

— Văd că nu mă lași în pace până nu-ți scotocesc de undeva lupa cu pricina. O fi mâncat-o praful, de când n-am mai văzut-o.

— Mai există apoi încă o circumstanță, care complică situația: faptul că și în țeava puștii era un glonte. Cele două împușcături au pornit din același loc. Am găsit doar țilindrele cartușelor. Unul din cele două gloanțe nimerise la țintă. Și ucigașul a mai încărcat o dată arma.

— Împușcându-și adversarul în față, adaugă și asta. Glonte a perforat sternul și s-a împiedicat de coloana vertebrală. Pentru atâta treabă mai era încă bărbat bețivul de inginer, e drept. N-a atacat pe la spate, ci și-a înfruntat adversarul pieptiș. Dacă era o făptură lașă și mizerabilă, așa cum se spune, n-ar fi îndrăznit să se măsoare fățiș cu inamicul. Ceea ce e însă mai interesant e că nimeni nu-și bate capul cu acest prim asasinat. Că inginerul l-a împușcat pe argat, asta e o nimica toată. Lumea e îngrozită doar de cruzimea bestială a femeii. Dacă ai auzi-o pe

nevastă-mea! Gâfâie de setea sângelui și ar vrea să se introducă și la noi pedeapsa capitală. Buclucașă istorie va mai fi și asta. Tot ținutul e în fierbere...

— Ciudată gânkanie trebuie să fi fost Aaltonen – observă căpitanul. N-am găsit printre lucrurile lui niciun act de naștere sau vreo altă hârtie de identitate, în afara a doua certificate vechi și boțite, eliberate de o fabrică din răsăritul țării. Ele fuseseră împăturite și se roseseră chiar acolo unde era scris numele lui. Pun rămășag că parte din literele numelui său au fost rase; și că a scris altele în locul lor. Se spune de altfel că nu prea căuta tovărășia altora. Nu se arăta niciodată în sat și, când avea totuși treabă acolo, nu intra în vorbă cu nimeni. Un plugar cu numele de Ylitalo s-a întâlnit cu el odată și pretinde că era un om violent și grosolan. Cu câteva luni înainte, prin mai, dacă-mi aduc bine aminte, se spune că ar fi bătut crunt pe un tăietor de lemne, cât pe-aci să-l omoare, și încă în fața propriului său grajd, fără vreo pricină deosebită. Îmi fac muștrări de conștiință că nu l-am pus sub observație, fiindcă de suspectat l-am suspectat o dată ce avea motivele lui să nu-și

completeze buletinul de înscriere. Am cercetat din nou registrul de urmăriți al jandarmeriei, dar n-am găsit printre fotografiile niciuna care să-i semene. Ei, dar ce se aude cu lupa aceea, amice? N-ai de gând să-i dai de urmă?

Medicul se urni în silă, turtindu-și țigara în scrumieră.

— Văd că tot n-am odihnă până n-o găsesc. O să-mi frec însă palmele de bucurie dacă se va dovedi că te-ai ars, cu teoria ta cu tot. Căci chiar dacă afli ceva, tot n-ajungi nicăieri. Cel mult se vor multiplica bănuielile, dar dovadă n-ai să găsești. Ce-ți trece prin gând? Doar nu vrei să pleci? Pe nevastă-mea o apucă un acces de furie dacă află că te-am lăsat să pleci înainte de masă.

Soția doctorului Oras era o femeie surâzătoare și agreabilă, în același timp însă foarte energică. Ca fată, îngrijise bolnavi și continua și acum să mai poarte de grijă semenilor ei. Toți cei care aveau de rezolvat un lucru mai anevoios sau își puseseră în gând să întreprindă ceva nou și util recurgeau la ajutorul ei, fiindcă știau că nu are astâmpăr până nu-și impune

voința. Obținuse nu demult, în ciuda împotrivirii sfatului comunal, ca școlarii să primească un dejun, obișnuit în timpul orelor de program. Apoi izbuti să aducă în sat o infirmieră. Activitatea aceasta, dusă cu un zel neîntrerupt, devenise dementul ei vital, de care nu se mai putea dispensa. Era bolnavă de-a binelea în zilele când nu putea să alerge dintr-o parte în alta pentru interesele cuiva sau atunci când își epuiza ideile, care s-ar fi putut concretiza în fapte. Primise cu bucurie și însuflețire pe tânărul locțiitor de căpitan, din clipa sosirii lui în sat, poate și pentru că adusesese cu el ceva din aerul marelui oraș.

— Azi ai să iei masa cu noi – declară ea. Trebuie să ne povestești totul. Mă preocupă nemaipomenit cazul ăsta. Am invitat și pe o prietenă a mea, din Helsinki, nu pentru cele întâmplate la fermă, ci pentru că am de vorbit cu ea unele lucruri. Dumneata n-o cunoști pe infirmiera șefă Ronni? Am descoperit că-și aduce aminte de această doamnă Jonson. Tatăl ei a fost cândva meșter brutar, care a dat faliment. Fata a urmat studii universitare, la filologie. Dar n-a terminat, fiindcă și-a întrerupt studiile când s-a

măritat. Prietena mea îmi spunea că au avut o casă splendidă și că au trăit mult timp pe picior mare. Evident, s-au întins mai departe decât le-ar fi îngăduit punga; asta se întâmplă întotdeauna din pricina femeii, nu-i așa? E îngrozitor să te gândești... și, pe deasupra, cu un argat de rând! E teribilă și mai e și lipsită de gust toată povestea asta, nu ți se pare? Am stat de vorbă cu Mina Pekari; știi cine e? E țesătoarea cea mai harnică din sat. Spune că, în urmă cu câteva luni, umblând prin rezervația de vânătoare la cules de boabe, i-a văzut cu propriii ei ochi pe cei doi. Dormeau împreună în sauna de pe țărmul lacului. E aproape de necrezut, zău așa... Ai aflat că își ținea bărbatul închis după gratii, ca pe-o fiară? Ferestrele erau bătute în cuie, ca să nu mai poată fi deschise. Cine știe, poate că nu-i dădea nici de mâncare. Ți se face părul măciucă auzind asemenea grozăvii. Un bolnav nenorocit, incapabil de muncă, incapabil să se îngrijească...

— Lasă, lasă - caută doctorul să-i reteze potopul de vorbe, încercând să schițeze un zâmbet pe fața-i gălbejită. Bolnavul nenorocit, cum îi spui, se ținea

destul de bine, ba chiar uite-așa atârna osânda de pe el, când...

— Ții! Cum poți să vorbești la masă despre astfel de lucruri.

Își certă soțul, continuând să zâmbească musafirului și arătând prin asta că imputările ei nu trebuie luate prea în serios. Căpitanul se folosi de prilej ca să intervină:

— Cum spuneți că o cheamă? Mina Pekari? Poate că am s-o citez ca martoră, dacă afacerea are să ajungă în fața justiției. Vor trebui dovedite raporturile pe care femeia le-a avut cu argatul. Ar putea să fie și acesta un motiv.

— Mina Pekari este centrala biroului regional de informații - interveni doctorul, cu un surâs blajin. Dacă ești dispus s-o ascuți, e în stare să-ți povestească de dimineața până noaptea.

Soția lui nu se sinchisi însă de această observație ironică. Întrebă cu un zâmbet de amfitrioană:

— Domnii doresc puțin rachiu? Căpitanului i se cuvine. E aproape de necrezut că afacerea asta încâlcită a lămurit-o într-o singură zi. Fără îndoială că

un comisar oarecare, trăind la țară, n-ar fi cercetat atât de amănunțit locul crimei, astfel că prima ploaie ar fi șters curând toate urmele.

La drept vorbind, era un mare noroc că primiseră un astfel de om în sat. Nu, ea nu bea rachiu, fiindcă nu e o băutură pentru femei. Dar, de dragul societății, este gata să guste un pahar de vermut.

Doctorul ridică paharul. Obrazul lui, de o paloare bolnăvicioasă, tremura nervos.

— *Fiat justitia*²... și celelalte! În sănătatea voastră – și ciocni afectuos paharul cu amândoi. Închipuiește-ți că tânărul nostru prieten ar vrea să dovedesc că inginerul a fost izbit mai întâi cu o bucată de lemn, până când a căzut în nesimțire, și că abia după aceea a fost omorât.

Femeia deveni mai palidă cu o nuanță.

— Asta nu poate să fie adevărat. Așa-i că nu? – făcu ea șovăitoare, dar în ochii ei apăru o expresie de lăcomie înspăimântată. O astfel de monstruozitate este de neînchipuit. O femeie însărcinată!... Ar trebui să se scrie despre asta în ziare, nu sunteți de părere?

---

2 Facă-se dreptate (în latină)

Cazul se cuvine să fie dat publicității. Ar fi o rușine pentru întregul moștra popor dacă fiara aceasta cu chip de om ar scăpa doar cu închisoare pe viață. Nu este exclus apoi ca, după câțiva ani, să fie chiar grațiată. Și ce fel de copil va fi cel pe care îl va naște o astfel de mamă? Oribil!

Doctorul se rezemă comod de spătarul scaunului.

— În Franța s-a întâmplat de curând ca domnul Deibel, călăul, să nu fie dispus să decapiteze o femeie condamnată la moarte, deoarece credea, din anumite motive personale, că asta ar putea a să-i aducă nenorocire... Plăcută senzație când te încălzește pe dinăuntru alcoolul; numai de nu i-ar dăuna colitei! Și, așa cum vă spuneam: sentință încoace, sentință încolo, femeia n-a mai fost decapitată. În Franța, execuțiile depind de altfel de domnul Deibel... E și asta, de bine, de rău, un fel de întreprindere particulară. În zadar, poporul acela mi se pare din cale-afară de delicat și de subtil.

— Și, mă rog, ce vrei să spui cu asta? - întrebă femeia, cu o nuanță de bănuială. Știi că nu-mi plac lucrurile de prost gust.

Erau încă la masă când sună telefonul. Îl căutau pe căpitan. Când se întoarse la masă, păru indispus și pofta de mâncare pe care o avusese înainte îi dispăruse cu desăvârșire.

— M-a căutat Karhula. Mi-a raportat că niște derbedei din sat s-au apucat să arunce cu pietre în închisoare și că nu-i poate împiedica nici în ruptul capului. Va trebui să iau măsuri ca acuzata să fie transportată încă mâine la penitenciarul din oraș. La urma urmei, nu se poate că...

— Dacă nu mă înșelă memoria, scrie și în Biblie ceva asemănător... era și pe vremea aceea obiceiul de a se arunca cu pietre.

— Gura doctorului se strâmbă într-un zâmbet sarcastic.

— Dar, ce ți-am făgăduit eu? Că îți voi prezenta chiar în seara asta așchia pe care o cauți? Ei, în acest caz, trebuie să dau de urma lupei...

În cursul după-amiezii, căpitanul lucră la biroul lui. Scrise câteva raporturi, destinate Finlandei de răsărit, în scopul de a descoperi identitatea lui Aaltonen. Dar n-apucase bine să termine de scris,

când sună telefonul. Doctorul îi comunică pe un ton incolor, silit:

— Ai avut dreptate. Umflătura de la tâmplă provine într-adevăr de la un corp lemnos. Câteva aşchii mărunte au pătruns sub piele. Asta-i tot ce am putut constata.

— Aşadar, tot va fi condamnată pe viaţă - răspunse cu o intonaţie aproape triumfătoare Valkjärvi. În niciun caz nu e rău când anchetatorul e mai şiret şi mai circumspect decât criminalul.

— Oricum, eu te-aş sfătui să te adresezi înainte de toate celei în cauză. Poate să-ţi dea vreo explicaţie plauzibilă. Până atunci, te sfătuiesc să nu vorbeşti cu ziariştii despre acest caz.

— Bine, te ascult. Dar pot să-ţi spun de pe acum explicaţia femeii. Au transportat lemne din pădure... Au dus viţelul tăiat la cooperativă... Ba, nu e exclus nici ca bărbatul ei să-şi fi lovit capul în rama oglinzii, chiar în dimineaţa acelei zile, în timp ce se bărbiera - răspunse el spiritual. Complimente protejatei tale!

Peste noapte se stârni o ploaie torenţială, acoperind întreg ţinutul cu nori grei şi întunecaţi.

Păcurii se loveau cu un zgomot uniform de pereții măruntei celule în care fusese închisă femeia. Era întinsă pe patul de campanie, de sub fereastra cu gratii, cu ochii larg deschiși și cu mâinile împreunate sub cap, ascultând răpăitul monoton al ploii. Lampa săracă rămăsese aprinsă peste noapte, conform ordinului dat de căpitan; și când Karhula aruncă o privire prin vizieră, văzu că arestata zăcea tot nemișcată, cu ochii pierduți în gol.

IV

— Ar fi timpul să trecem la fapte – spuse Karhula și deschise ușa cu un aer înfumurat. Temnicerul îi aștepta demult, sorbindu-și liniștit cafeaua în bucătăria mărunță și curată a arestului. Ținea toarta ceștii între degetul mare și arătător, înghițind tacticos băutura caldă și aromitoare. Avea un deget mare agil, cu vârful răsucit înapoi, de parcă ar fi fost de cauciuc.

Femeia stătea lângă el și îl privea. O copleșise din nou senzația stranie că, de ieri și până azi, înfățișarea lumii s-a schimbat cu desăvârșire. Niciodată încă simțurile și creierul nu îi funcționaseră cu atâta precizie și agerime ca acum, în agitația

ultimelor ceasuri. Observa și înțelegea tot ce se întâmpla în jurul ei, răpăitul ploii și întrebările căpitanului, repetate cu insistență. Se speriasse aproape de propria ei luciditate, exagerată. Totul i se părea gol și despuiat împrejur. Își dădea seama cu acuitate că mărturisirile ei nu sunt crezute de căpitan, care nu vrea să le creadă. Îi era astfel cu desăvârșire indiferent ce răspunde la întrebări și nu-și mai dădea nicio osteneală. Repeta în neștire același lucru, cu o voce ștearsă și plictisită.

Gândul că va fi luată și dusă de aici îi provoca totuși o oarecare ușurare. Situația prezentă nu-i pricinuia decât suferință, fără să rezolve nimic. Știa că va fi transportată la penitenciar și că are să rămână acolo până când cazul va ajunge în fața tribunalului. Căpitanul îi promisese că-i va găsi un apărător, care o va vizita la închisoare și cu care va putea să stea de vorbă pe îndelete. Propunerea nu-i produsese nicio bucurie; la început, nici nu voi să audă de avocat. De ce să se mai amestece încă un străin în treburile ei? Să-i mai scormonească încă unul sufletul, S-o descoasă și s-o sâcăie cu întrebări năroade? Cele

întâmplare nu privesc pe alții. Să fie lăsată în pace! Cu cât vor încerca s-o descoasă mai mult, cu atât mai puțin va fi în stare ea însăși să-și dea seama de ceea ce e adevărat și de ceea ce nu e adevărat. Nu fac altceva decât să-i sporească nesiguranța – și toate cuvintele lor sunt jignitoare și chinuitoare. Dar pentru procuror protestul acesta al ei va fi încă o probă de vinovăție. Mare păcat apasă pe sufletul celui ce nu îndrăznește să-și ușureze situația nici cu ajutorul mijloacelor îngăduite de lege...

— Ei, ai și sosit? – spuse curios și aproape prietenește temnicerul, dar ea simți îndată că interesul pe care i-l arăta se datora renumelui său înfricoșător, nicidecum însușirilor sale omenești.

Se bucură că va avea ce să povestească acasă, ălor săi, căci, în definitiv, în ziua de azi nu prea ți-e dat să ai a face la tot pasul cu câte un ucigaș, darămite cu o femeie, care se deosebește prin cultură și origine de răufăcătorii de rând. În sinea sa, gardianul se bucura de norocul care căzuse pe capul lui. Și pe urmă, nici crima de care era învinuită femeia asta, nu era una obișnuită.

Femeia era neliniștită de un gând. Se întoarse către Karhula, socotind că nu face niciun rău dacă are să-l întrebe, fiindcă bătrânul polițist se purtase până acum prietenește cu ea, ba îi trimisese chiar cafea și ziare vechi, ca să nu-i fie urât. Primise cu recunoștință aceste manifestări de bunătate, cu toate că nu avea răbdare să citească un rând. Socoti deci că nu face rău dacă îl întreabă.

— Ce e pe la noi... sus, la fermă? N-ai auzit nimic? - îngăimă ea cu sfială. Acum mă vor duce și mai departe. Tare-aș vrea să știu dacă se ocupă cineva de vite? Cine dă nutreț iepei?

Era îngrijorată numai de casa și de pământul ei. Acesta era gândul ei cel mai mare. Căpitanul nu putu pricepe în ruptul capului. O preocupă gospodăria tocmai acum, când se află în pragul detențiunii? E cu puțință una ca asta? Odată îl rugase să vorbească cu Sillankorva în privința doniței de lapte: fundul i se găurise și trebuia peticit fără întârziere. Altă dată voise să vadă calendarul, ca să știe când va făta vaca bătrână... L-am lăsat pe policioara de lângă vatră, vai, numai de l-ați găsi!... Apoi, în decembrie e scadența

împrumutului luat de la bancă, și care nu trebuie neglijată pentru nimic în lume. Vor vinde câteva chintale de secară, să nu se pripească însă, ci să aștepte până când prețurile au să se stabilească. Ar putea să vândă și din cartofi, sunt destui în ăst an. Nu mai prididea să noteze însărcinările fără număr. Răspundea anevoie la cele mai importante întrebări, dar, în momente ca acestea, îl implora aproape și îi lega de suflet să nu uite să comunice toate câte vorbiseră și să ia măsurile de cuviință.

La început, comisarul se miră nespus, fără să înțeleagă nimic din toate acestea. Treptat însă ajunse la convingerea că totul nu e decât prefăcătorie. Femeia asta vicleană și inteligentă vrea cu tot dinadinsul să-l impresioneze, făcându-l să creadă că treburile gospodăriei o interesează mai mult decât orice altceva, fiindcă, dacă ar fi vinovată, nu s-ar mai ocupa acum cu astfel de nimicuri. Îi urmări deci comportamentul din acest punct de vedere și băgă de seamă că, într-adevăr, la întrebările cele mai delicate, ea își aducea aminte de câte ceva care trebuia aranjat la fermă. De pildă, când, în dimineața zilei fatale,

încercase s-o descoasă.

— Totuși... cum s-a întâmplat? L-ai lovit așa, simplu, cu un lemn în cap? Dar pușca, de unde crezi că a ajuns la fermă? dacă e adevărat că soțul dumitale a putut să și-o procure în taină și că a ascuns-o atât de bine, înseamnă că se temea, probabil, de ceva, nu?

În loc să răspundă, femeia se lăsase furată de gândurile mărunte ale gospodăriei. Era și asta, fără îndoială, o scăpare vicleană. Karhula însă o înțelegea mult mai bine. Crescuse și el la țară și știa cât de importante pot fi cele mai mărunte detalii pentru un gospodar, mai ales când e neliniștit și are destule motive să se aștepte la rău. Se străduia deci să ușureze, pe cât putea, grijile deținutei.

— Nu-ți mai face griji, totul e în ordine la fermă - îi spunea. Poți să lași liniștită grija casei în seama lui Sillankorva. Cel mai bun lucru ar fi să-i dai o împuternicire scrisă, dacă se va întâmpla cumva să nu te poți întoarce acasă o bucată de vreme. El e dispus să ia asupra-și răspunderea fermei.

De fapt, Sillankorva promisesese bătrânului - pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios - o sticlă de

rachiu dacă va aranja în așa fel încât să i se încredințeze lui administrarea fermei

Metsäkulma, însă nu numai pentru câteva luni, ci o dată pentru totdeauna. Pusese ochii mai demult pe luncile grase ale vecinului și își bătea capul cum ar putea intra în stăpânirea ambelor moșii. Acum i se oferise un prilej neașteptat. N-avea de gând nici să prade și nici să despoaie un mort, dar băiatul său cel mai mare dorește să muncească de capul lui și se plânge mereu că nu au destul fânaț. Și, pe urmă, nu dorește să primească totul de pomană, ci e gata să plătească un preț cinstit, în măsura în care beneficiile vor spori de la un an la altul.

— Ai auzit, doamnă Jonson, că bătrânul Hermann s-a prăpădit? – urmă polițistul, pe de o parte ca să întârzie momentul plecării, pe de alta ca să ușureze, în felul său stângaci, despărțirea femeii de sat. Credea că atâta poate să-i spună și că pentru treaba asta n-are să-l taie nimeni în bucăți.

Femeia se cutremură. Obrazul îi deveni cenușiu ca plumbul și buzele i se goliră de sânge.

— Cum a murit? – întrebă ea încordată. A suferit

mult?

Ochii celor doi oameni scăpărară. Firește, are remușcări. Tremură la gândul că bătrânul a divulgat totul. Bănuiala lor era alimentată și de zvonul care circula prin sat că bătrânul Hermann n-ar fi fost chiar un biet pârlit și că și-ar fi lăsat partea cea mai mare a banilor agonisiți femeii, fără ca ea să-i fi fost măcar rudă apropiată. Cineva îl întâlnise odată la banca din oraș și văzuse cu ochii când i se eliberase livretul de economii. Această donație ciudată le dăduse de gândit pașnicilor țărani, stârnind felurite presupuneri.

— Trebuie să-ți pun cătușele astea la mâini, doamnă Jonson, altfel dau de bucluc - mormăi gardianul, răsucind încurcat între degete brățărilor de oțel. Așa scrie la regulament. Privește câți se zgâiesc în jur ca să vadă minunea. Mai târziu, când vom fi în tren, le vom putea scoate, firește... nu e vorba de...

Metalul se încălzise și se jilăvise în mâinile nădușite ale gardianului. Nu-i fu greu de fel să suporte clipa în oare i se ferecară încheieturile: cel puțin nu mai trebuia să-și bată capul cum să-și țină propriile mâini. Abia când auzi, la prima mișcare,

zornăitul înflorător al cătușelor, se dezmetici. Uluită, era cât pe-aci să scoată un țipăt de groază.

— Dumnezeu să mai înțeleagă - făcu în aceeași zi Karhula către o cunoștință a lui din satul vecin. Poate că nu e în toate mințile. Are uneori un fel tare ciudat de a privi. Iar trupul și-l ține țeapăn, fie că șade, fie că stă în picioare, de parcă ar fi înghițit o scândură.

— Mă prind că o vor interna într-o casă de sănătate, ca s-o țină sub observație. Domnii de la oraș știu e fac. Dacă vinovata ar fi vreo femeie nevoiașă, n-ar mai face atâtea fasoane... Dar cine are asemenea casă și asemenea pământ! Am auzit că ar fi femeie cu școală. Cum nu s-a sfiit să se încurce cu propriul ei argat? Eu zic că pentru alea de-alde ea e bun biciul și securea. Nicio pagubă. Ai să vezi însă că au să se poarte cu dânsa cu mânuși. De pe acum o răsfăță, îi dau târcoale, ca nu cumva să se supere, mititica! De fata vecinului meu nu s-au sinchisit atâta... știi, de aceea care, anul trecut, și-a înecat copiii pe furtună.

— Nu aici voiam să ajung - bombăni Karhula indispus și ar fi dat orice să-și poată retrage cuvintele rostite. Ei, dar acum e totuna!

— Dar pe asta o știai, că și Aaltonen era un răufăcător, urmărit de lege? Hoț sau spărgător, încă nu se știe precis, în orice caz însă se ascundea de poliție.

În timp ce cei doi discutau pe îndelete amănuntele cunoscute și mai puțin cunoscute ale senzației ținutului, eroina pășea pe sub bolta porții masive și imense a penitenciarului. Pe uniforma portarului străluceau niște nasturi de alamă și în mâinile lui zornăia o uriașă verigă, plină de chei. Penitenciarul era în afară de oraș, într-o veche fortăreață, pe țărmul unui lac fermecător. Ploaia spălase mai demult vopseaua roșie de pe turnuri; ele se înălțau acum coclite de rugină și pătate de mușegai, în văzduhul plin cu nori cenușii. În jurul clădirii creștea o iarbă tomnatică și foșneau trist ultimele frunze ce cădeau de pe ramuri. Partea unde se aflau era fortăreața interioară, căreia îi aparțineau șanțurile și zidurile groase de cetate, peste care de zidiseră în ultimul timp o mulțime de chilii de piatră, cu ferestre mărunte, acoperite cu gratii. În vecinătatea penitenciarului se afla cazarma. Tocmai

sosea de la instrucție trupa, mărșăluind, murată de ploaie, în cadența unui cântec. Cu ranițele grele în spinare, astfel că melodia pe care o cântau soldații n-avea nici avânt, nici voioșie.

De îndată ce pătrunse în coridorul pietruit, femeia fu izbită de mirosul greu al închisorii. Nu i se păru însă nici nou, nici străin. Avu impresia că trăiește de mult acolo și știa clar ce o așteaptă. Poate că văzuse cândva, prin somn, dalele de piatră, zidurile cu pete de igrasie și coridorul slab luminat, pustiu și apăsător. Auzise prin vis ecoul prelung al pașilor ei, întocmai ca acum, și tot din vis îi părea cunoscută gardiana asta, care o măsură din ochi, în timp ce o lua în primire, cu priviri grave și pline de milă.

I se dădu o bluză și o fustă sură, ciorapi groși de lână și o pereche de ghete grosolane. Nu i se îngădui însă să le îmbrace înainte de a fi condusă la baia în care pluteau aburi deși și unde trebui să se spele sub dușul calduț. Pardoseala era și aici din lespezi. Paznice rămăsese în încăperea de alături, privind-o prin vizieră cum se spală. Lucrul acesta îi plăcu profund; de când fusese copilă, nu-i plăcea să se

dezbrace în fața altora. Rușinea o năpădi ca un val fierbinte, încât până și apa i se păru aspră și dușmănoasă.

— Ești însărcinată? - întrebă gardiana, mai curând curioasă decât compătimitoare. În ce lună ești?

Gardiana era o femeie destul de tânără încă, dar pretimpuriu ofilită. Schimbară câteva cuvinte, fără să-și spună în fond nimic. Mâine o va examina doctorul și atunci se va stabili dacă urmează să i se aplice un regim special, având în vedere setarea în care se află.

Ieșiră iar în coridor. I se păru că nu mai e atât de greu să se deprindă cu mirosul închisorii. De simțit îl mai simțea, dar nu atât de pătrunzător ca la început. Ciudat miros, se gândi ea, din ce constă oare? O rochie umedă, din pânză ieftină, și săpunul cafeniu cu care s-a spălat adineauri. Nu se folosește nicăieri, decât în penitenciare. Apoi mirosul dalelor de piatră de pe coridoare... își aminti că mai simțise cândva acest miros, odinioară, pe vremea când se rătăcea pe la fermă vreun vagabond care dormise îmbrăcat pe margini de șanțuri săptămâni la rând și ale cărui

veșminte se muraseră și se uscaseră cine știe de câte ori. Când intrau în bucătăria caldă, după frigul de afară, vagabonzii aceia miroseau la fel.

— Înainte de a intra în celulă, citește regulamentul închisorii – îi spuse cealaltă gardiană, care avea obraji dolofani, clipind spre ea cu oarecare înduioșare. Dacă vei avea vreo neplăcere din pricina celeilalte, să-mi spui mie. Nu cred însă să te tulbure în vreun fel, fiindcă e o fată Liniștită și blândă.

Se uită uimită la gardiană și vru să spună ceva, dar nu putu scoate niciun cuvânt. Nu-i venea să creadă că o străină, care nu știe altceva despre ea decât că a omorât un om, îi vorbește cu atâta prietenie și se interesează de soarta ei cu atâta seriozitate.

— Sunt și câteva pensionare afurisite la gură – continuă ea, ca să distragă atenția deținutei, în timp ce înaintau pe coridorul care răsună a pustiu. Suntem silite să le luăm, uneori, de scurt. Dar cine știe să se poarte cuviincios, n-are de ce să se teamă. Rostul nostru nu este acela de a spori suferința altora. Dacă ai să vorbești cu doctorul, ți se va da, sunt sigură, o hrană mai bună. Vom avea grijă să ai de lucru, pentru

ca timpul să treacă mai ușor. Când ai să te simți obosită, sau nu vei avea chef de muncit, n-ai decât să te odihnești, fiindcă munca nu e obligatorie. Deocamdată ești doar în prevenție la noi.

Zarul scârțâi ascuțit și ușa celei se deschise brusc. Fereastra se afla sus de tot, aproape de tavan. Prin ea cădea pe podea o lumină tristă și sleită.

La intrarea lor, o fată cu fața lată și părul tăiat scurt se ridică de pe patul de campanie și salută cu stângăcie pe gardiană. În afară de patul ei, se mai afla în celulă un altul, acoperit cu o pătură cenușie. Într-unul din unghere, o poliță era prinsă de zid, cu o cană de apă și un exemplar din Noul Testament pe ea. În celălalt ungher se afla o găleată acoperită cu capac. Ușa se trânti la loc și undeva, sus, lângă tavan, se zări o palmă de cer înnorat prin ferestruica zăbreliță.

Fata stătea încă lângă patul de campanie, cu brațele atârinate și gura întredeschisă. Avea trăsături aspre și energice, ochii negri și adânci. Bluza sură îi dilata aproape nefiresc silueta. Continua să stea pironită locului, fixând-o îndelung, fără nicio expresie în priviri.

Dar nici ea nu se mișcă. Nu avea de ce să se grăbească. Când își aținti însă ochii albaștri și reci asupra fetei, aceasta începu să se simtă stingherită și se apropie, jenată, de raftul fixat în zid. Se mișca stângaci, legănându-se din umeri și stăpânită de o vădită tulburare. Se auzi mai întâi un foșnet de hârtie, apoi se apropie de noua venită și îi întinse, în palmă, o bucățică de zahăr.

— Poftim - îi spuse ea și în ochi i se aprinse o expresie umilă, aproape rugătoare. Femeia luă bucățica de zahăr și strânse mâna grasă și roșie, care i-o oferise. În ochii fetei pâlpâi o scăpărare de viață. Se fie măritată sau e fată? se întrebă curioasă femeia. Pare dintr-o familie mai bună. Dar, în acest caz, cum a ajuns aici?

Fiindcă nu era ușor să găsească un răspuns la întrebare, se lăsă greoaie pe marginea patului, cu capul plecat, și prinse să-și frece gleznele. Simțea iar în mădulare amorțeala de demult, de parcă trupul acesta nici n-ar fi fost al ei.

— Sunt o hoată netrebnică - spuse fata, făcând un efort ca să vorbească pe un ton impertinent, dar

ochii ei erau îndurerați și plini de umilință.

— Eu mi-am ucis soțul - îi tăie vorba, scurt și aspru, femeia. Se îndreptă de mijloc, cu mâinile însă se încheștă de marginea patului, căutând parcă un sprijin.

— Ce spui? L-ai ucis... cu adevărat? Și căscă niște ochi mari, în care stăruia o mirare sinceră; Se poate întâmpla și așa ceva? *Avusese* un soț și îl ucisese?

— Eu, drept să spun, n-am avut parte de un soț...

— Șovăi o clipă, dacă trebuie să spună tot ce simte, trădându-și nevoia de a se destăinui.

— Am cunoscut o femeie, care i-a pus bărbatului ei otravă în mâncare. Dar n-a murit, a făcut doar spume la gură. A băut un pahar de rachiu și pe urmă s-a simțit iar bine. Mai târziu sau despărțit...

— Cum te cheamă? - o întrebă femeia. I se părea că vorbește cu o slujnicuță care vrea să intre la stăpân. Fata nu mai putea de bucurie. Negăsind nimic mai bun de făcut, începu să-și frece, tulburată, spinarea de zid, rămânând în picioare.

— Șezi, fetițo, suntem doar în celula ta!

Fata se așeză pe marginea patului. Proptită cu coatele de genunchi, o privea țintă pe femeie, atentă și curioasă.

— Mă cheamă Stana. Am furat niște rufe întinse la uscat. Erau minunat de frumoase și atârnav lângă nasul meu, pe frânghie și... am poftit la ele. Erau din mătase curată și aveau broderie pe piept. Dar cea mai frumoasă era cămașa de noapte.

— Pentru atâta lucru n-ajungi la pușcărie - se minună femeia. Îți dau cel mult câteva luni, sau nu?

— Hm, da, numai că eu am fost închisă până acum de patru ori - făcu fata pe tonul cel mai firesc din lume. Am furat de mai multe ori, atâta doar că nu m-au prins. Ce pot face? Când dau cu ochii de un lucru frumos, în zadar vreau să mă împotrivesc ispitei, nu-l pot lăsa. Am furat și de la colegele de școală. E adevărat că-mi părea rău de fiecare dată și le înapoiam lucrurile. Odată am furat din buzunarul unui bărbat un portofel. Era beat și dormea buștean pe-o bancă. Ții, ce rochie frumoasă mi-am cumpărat pe banii aceia! Ba mi-au ajuns și pentru o pălărie roșie... Să fi văzut ce minunată era! Dar, ia spune, ce fel de

om era? Vorbesc de bărbatul dumitale, pe care l-ai ucis...

Celula prinse să se întunece treptat. Pe peretele negru, cerul deveni o pată mică și albicioasă. Undeva, în oraș, sunau clopotele – și dincolo, după zidul gros, se auzi scârțâitul unei uși grele de fier. Comutatorul electric pocni scurt și, în lumina ștersă a becului, celula păru deodată rece și pustie.

Văzând că femeia nu răspunde, Stana renunță să-i mai pună întrebări. Continuă doar s-o privească îndelung cum își lasă mâinile în poală și cum se uită, țeapănă și mută, la o vedenie îndepărtată. Șezu tăcută în fața ei, pe urmă întinse palma roșie și grasă, mângâind cu ea genunchii femeii.

— Bine că ai venit aici, la mine. Sunt singură de două zile... și nu-i bine să fii singură. Am și plâns.

V

În timp ce cele două femei stăteau de vorbă în celula pustie. Valkjärvi studia pentru a treia oară relatările amănunțite asupra cazului, apărute într-un cotidian. Era menționat și el. Până acum nu-și văzuse numele tipărit decât în anunțurile de cereri de

serviciu sau în coloana știrilor universitare, dar cazul acesta, după cum era de așteptat, fusese umflat de-a binelea. Singur titlul ocupa cele două coloane ale primei pagini, după care urmau amănuntele celor întâmplate. Ziarul făcuse rost de undeva și de fotografia ucigașei. Era o poză veche, de mai mulți ani. Căpitanul o cercetă timp îndelungat, izbutind doar cu mare greutate s-o recunoască pe aceea pe care o arestase de curând, într-o zi de toamnă, în casa cea posomorâtă. Ce moi îi erau altă dată trăsăturile și ochii cât sunt de tineri, de mirați! Oricum, nu spune mare lucru o fotografie tipărită pe hârtie aspră de ziar. Nici nu face să-ți pierzi vremea studiind-o amănunțit.

Soția inginerului Jonson, Astrid Jonson, argatul Ionni Aaltonen și stăpânul de odinioară al fermei, Hermann Metsäkulma... Numele păreau smulse de faptele cu care se legau, scoase din cadrul lor firesc. În acest fel, toate sunt și mai ireale, aproape că nu-ți vine să crezi că s-au întâmplat aieveja.

Un reporter vizitase ferma părăsită. Era și o fotografie cu mlaștina cea neagră și cu groapa săpată în pătura de mușchi, cu scânduri împrejur.

Fotografiase și casa; ba, abilul reporter nu se mulțumise cu atâta, ci stătuse de vorbă și cu vecinii, spre a-și completa astfel informația.

„Senzațional asasinat la o fermă!” „Drama sentimentală de la Siltakylä” anunțau titlurile, cu litere groase, chiar pe prima pagină, iar dedesubt urma scurta relatare a faptelor: soțul gelos își împușcă argatul, soția își ucide soțul cu lovituri de topor, apoi îi scufundă cadavrul în mlaștină. Acuzata e gata să recunoască... În cadrul reportajului din ziar își văzu propriul chip: „Bruno Valkjärvi, căpitan, și anchetatorul Urne Kangas ne relatează împrejurările în care a fost descoperit asasinatul”.

Tonul articolului i se păru deosebit de calm și de obiectiv: „În cursul interogatoriului, soția lui Jonson a negat cu încăpățânare că ar fi premeditat uciderea inginerului în complicitate cu argatul. Mărturisește că, în dimineața zilei fatale, în timp ce Aaltonen plecase la lucru, bărbatul a încercat s-o brutalizeze; ea a ridicat de jos o bucată de lemn și l-a alungat din casă. Inginerul a înjurat-o cumplit, amenințând că va plăti scump fapta ei. Cât despre armă, femeia n-a

văzut-o niciodată și nici nu bănuiește cum a putut să încapă pe mâinile soțului ei. Această împrejurare – în cazul că se va dovedi adevărată – ar explica rana de pe tâmpla victimei și ar atenua, întrucâtva, situația acuzatei. Asupra acestui punct, căpitanul de poliție refuză să se pronunțe deocamdată. Evident, este cât se poate de regretabil că, atât în ce privește prima crimă, cât și a doua, lipsesc deocamdată dovezile decisive, deoarece momentul acesta este, fără îndoială, de o importanță capitală. Astfel stând lucrurile, trebuie să ne mulțumim pentru moment cu declarațiile acuzatei. În ceea ce ne privește, am dori să adăugăm doar că, prin fapta sa nelegiuită, prin încercarea sa de a ascunde cadavrul și prin negarea îndărătnică a crimei săvârșite, până în clipa când s-a văzut încolțită de căpitan, soția lui Jonson a pierdut orice simpatie a oamenilor de bună-credință. Era cunoscută, în general, ca o ființă aspră și rece, care n-a avut niciodată prieteni. Un mic incident, petrecut înainte cu câteva luni, a stârnit o deosebită senzație: provocat de stăpâna lui, argatul Aaltonen l-a maltratat violent pe inginerul Jonson, care se afla în vizită la un

cunoscut al său din sat. Însuși cunoscutul, la care inginerul fusese în vizită, a binevoit să ne relateze scena. Între altele, am aflat de la el că inginerul era un agreabil om de lume, care vorbea cu plăcere despre proiectele sale. Intenționa să creeze la ferma Metsäkulma o grădină de zarzavat în stil mare; din păcate însă, nu dispunea de capitalul necesar. Luând în considerare toate acestea, se naște întrebarea dacă femeia n-a exagerat cu bună știință boala soțului ei, pentru a găsi astfel o justificare faptului că îl izola cu forța de munca pământului și de beneficiile recoltelor? În schimb, argatul a luat, chiar din clipa sosirii sale la fermă, locul stăpânului, în calitate de om de încredere și de tovarăș de muncă al femeii. Prin purtările lui aspre și violente, îl teroriza pe inginerul cu sistemul nervos zdruncinat, așa încât acesta nici nu mai îndrăznea să treacă peste pragul încăperii ce-i fusese destinată. În ultima vreme, el nu lua masa cu ceilalți, fiind ținut, în sensul strict al cuvântului, într-o celulă, închis după gratii.

Soția lui Jonson a fost transportată la penitenciarul regional, iar intenția căpitanului

Valkjärvi este de a strânge, în timpul cel mai scurt cu putință, probele necesare începerii procesului, pregătind cazul în vederea apropiatei deschideri a sesiunii judiciare de toamnă”.

Nici nu lăsase încă ziarul din mână, când, fără să mai bată la ușă, doctorul Oras își făcu apariția, aducând raportul medical asupra autopsiei. În colțul buzelor lui atârna nelipsita țigară de foi și gura i se schimonosi într-un zâmbet nervos, plin de o ușoară autoironie.

— În câteva zile ai izbutit să devii o adevărată celebritate – încercă el să-l ia peste picior pe comisar. În fiecare dimineață, țara îți citește declarațiile, cu respirația oprită. În curând, ai să fii luat cu asalt de către ziariști și, sunt gata să pariez, au să te întrebe ce obișnuiești să mănânci la micul dejun, care ți-e felul preferat de carne și în ce fel ai rezolvat problema sexuală. Adevărat, amice, *noblesse oblige*!³ Dacă însă prizoniera n-are să-ți fie condamnată la închisoare pe viață, te poți ascunde sub pământ de rușine.

— Ia lasă gluma, te rog – se înfurie căpitanul, mă

---

³ Echivalent cu: „obrazul subțire cu cheltuială se ține”

plictisesc veșnicele tale caraghioslăcuri.

În definitiv, nu eu am scufundat cadavrul acela în mlaștină, iar dacă mi se telefonează de la redacția ziarului, trebuie să spun și eu ceva. Publicul are dreptul să fie informat. Mârâi, firește, pentru că nu-ți vezi nicăieri pomenit numele!

— Hm, da... ești tânăr încă - și medicul privi câțva timp, mâhnit, înaintea lui. Nici nu prea știi bine despre ce este vorba. Astfel se explică de ce vezi totul atât de simplu și de evident. Povestea asta... să nu devină mai târziu o povară chiar pe grumazul tău, să nu fii silit să regreti atunci, cu capul îmbătrânit, ceea ce acum, cât ești tânăr, consideri un rezultat strălucit să chiar un triumf. Fiindcă am văzut și minuni de astea. Viața e atât de stranie...

— Bine, bine. Pesemne, nu te-ai certat de ajuns cu soția ta și ai venit să-ți verși prisosul de fiere asupra mea... Te cunosc, dragul meu.

Îi venea ușor să vorbească astfel, fiindcă părea într-adevăr stăpân pe situație. Toată lumea știe că nu e un călău însetat de sânge, așa că se află în afara oricărei bănuieli că ar face altceva decât să slujească

din răsputeri adevărul – și cu succes!

Femeia nu primea la penitenciar niciun ziar. Era privită cu multă curiozitate, nu numai pe furiș, ci și deschis, în față, vorbindu-i-se cu amabilitate și străduindu-se toți s-o menajeze. În închisori domnește obiceiul ciudat ca, în măsura în care este cu putință, toți să-și dea silința să ușureze soarta celor greu încercați. Doctorul îi prescrise mâncări cu legume și mult suc de lămâie; era gata s-o transporte la spitalul penitenciarului, dar ea refuză. Prefera să rămână în celula ei, împreună cu Stana. Fata n-o supăra de loc, ba izbutise chiar să facă întrucâtva mai prietenoasă celula. Era o mică făptură liniștită, lipsită de judecată. Îi aducea aminte de multe ori de mirosul bun și cald al vitelor, care o izbea în față de câte ori intra în grajd, după frigul de afară.

Rămăsese însă tot taciturnă și rigidă. Nu răspundea cuvintelor prietenești, nici privirilor binevoitoare. Uneori avea senzația că ceva se mișcă în propriul ei trup, că membrele i se moleșesc și că e cuprinsă de amețeală. Atunci pălea și palmele i se încleștau spasmodic, încercând să-și învingă valul de

slăbiciune care o copleșea.

În pântecul ei, copilul începea să miște... copilul, care urma să se nască la primăvară. I se spuse că îl va putea păstra lângă ea, dacă va fi condamnată. Legea îngăduie oricărei mame acest lucru.

VI

Spre sfârșitul toamnei, un necunoscut sosi cu autobuzul la Siltakylä. Era îmbrăcat în haine orășenești, cu galoși lucitori în picioare și cu revere de catifea la palton. Spuse că dorește să stea de vorbă cu căpitanul de poliție. Obrazul onest și pârlit de soare avea o expresie posomorâtă.

— Domnule căpitan, lucrurile stau în așa fel încât vom fi siliți, probabil; să depunem o plângere împotriva doamnei Jonson. N-am putut veni cu toții la înmormântarea unchiului Hermann, astfel că ne-am adunat ulterior cei cinci frați, spre a prelua moștenirea. Tatăl nostru, fie-i țărâna ușoară, a fost fratele mai mic al unchiului Hermann. Îl iubeam mult pe bătrân; de câte ori venea la oraș, dormea la noi, în bucătărie. Ne spunea adeseori că n-are să ne uite când va veni timpul.

În capul lui Valkjärvi începu să se lămurească un lucru. Fusesse vorba, într-adevăr, de o ladă; muribundul îi legase de suflet, acolo, în cămăruța fermei lui Sillankorva, să nu uite de moștenire. Atunci însă avea de rezolvat lucruri mai importante, astfel că nu-și prea bătuse capul cu bâlbâiala bătrânului. Își închipuise că e vorba de cine știe ce sumuliță neînsemnată: un nevoiaș ca dânsul, întreținut în virtutea bătrâneții sale, nu putuse încropi, desigur, avere.

— Ce s-a întâmplat? Nu cumva s-a pierdut moștenirea și nu-i mai dați de urmă? – întreabă el, oferind o țigară omului cu priviri plângătoare, ca să-l încurajeze.

Vizitatorul nu-și scosese galoșii în anticameră, ceea ce nu-l împiedică să se instaleze confortabil în fotoliu. Ce fel de om era? Se zărea, de sub paltonul pe jumătate descheiat, lanțul ceasornicului de buzunar, de care atârna o medalie, un fel de insignă școlară sau, poate, numai o amintire de la vreun curs de specializare. Mâna mare și puternică poate să fie aceea a unui tehnician sau mecanic, își spuse

Valkjärvi. Pare un om de treabă, însă cu desăvârșire analfabet în chestiunile juridice. Oricum ar fi, se va strădui să-l lămurească, în măsura în care va fi cu putință.

— Nu - ridică vizitatorul mâna, în semn de protest; și fruntea i se acoperi de sudoare, mai ales că în birou era destul de cald. Nu vreau să spun că s-ar fi pierdut ceva, domnule căpitan. Când am deschis lada, fiindcă n-am găsit nicăieri cheia, astfel că a trebuit s-o spargem - ceea ce nu-i o pagubă prea mare, fiindcă era o ladă veche - așadar, când am deschis lada, am găsit acolo livretele de economie, cinci la număr, fiecare de câte zece mii de mărci. Făcându-ne însă socoteala, ne-am dumerit curând că lucrurile nu prea sunt în regulă și că trebuie să fi rămas mai mulți bani. Căpătase doar o sută cincizeci de mii în contul fermei, iar condițiile de vânzare prevedeau obligația din partea noilor proprietari de a-l întreține până la sfârșitul vieții. Atâția bani nu putuse să cheltuiască.

Valkjärvi îl întrebă cu oarecare șovăială:

— Crezi cumva că soția lui Jonson și-a însușit restul?

Străinul îl privi cu o expresie dojenitoare, înciudat oarecum că e mereu întrerupt și că nu e ascultat până la capăt.

— Nici vorbă, sunt cu totul de altă părere. Bănuiesc un lucru mult mai urât, vă rog.

Vorbea aproape în șoaptă, vârându-și mai aproape capul;

— E vorba, domnule căpitan, că pe fundul lăzii, sub căptușeala de hârtie, am dat de urma unui livret de economii pe numele doamnei Jonson. Ce credeți, despre ce sumă e vorba? Sunt sigur că n-o să ghiciți.

Căpitanul nu era prea curios. Se mulțumi doar să-și aprindă o țigară. Îl amuzau teribil aerele importante și misterul străinului. Ce-o să mai petreacă prietenii lui când se va întoarce la oraș. Știe să imite de minune vocea, gesturile oamenilor.

— De cincizeci de mii de mărci, adică exact cât moștenirea noastră laolaltă, a fraților. Acum, fie că veți crede, fie că nu, banca refuză să ne plătească nouă, moștenitorilor legali. Cică ea ar aparține acestei... nemernice... E așa cum vă spun.

— Haide, haide, alege-ți cuvintele, amice - îl

muștră căpitanul, posomorându-se. Întreci măsura.

— Nu înțeleg - se bâlbâi omul blajin, căscând ochii mari. Ziarele vuiesc de mârșăviile ei.

Nu putea să înțeleagă de ce nu i-ar putea spune, în consecință, nemernică.

— Am venit să vă cer sfatul, domnule căpitan, în această chestiune penibilă. Poate ne-ați elibera dumneavoastră o dovadă, pe baza căreia să putem ridica banii de la bancă.

Învârtea între degete lanțul ceasornicului, fixându-l cu o expresie desperată, dar fața lui Valkjärvi nu trăda nicio intenție de a-l încuraja. Parcurse în grabă, în gând, cunoștințele juridice care puteau avea legătură cu acest caz și i le expuse pe scurt reclamantului:

— Nu înțeleg. Dacă livretul de economii a fost întocmit pe numele soției lui Jonson, banii sunt ai ei. După câte știu, era înrudită oarecum cu răposatul, nu?

— Nici vorbă - se grăbi să rectifice moștenitorul. Alfred, el a fost înrudit cu unchiul Hermann, dar mult mai îndepărtat decât am fost noi. Vă închipuiți, cumva, domnule căpitan, că femeia asta va putea să ridice

într-adevăr cele cincizeci de mii de mărci? Una care, după ce și-a înșelat soțul legitim, l-a ucis cu lovituri de topor. Cine știe ce vrăji i-o fi făcut unchiului Hermann, fiindcă altfel n-ar fi fost în stare să-i lase jumătate din avere, atâta bănet, unei femei cu desăvârșire străine... Se poate chiar că, bietul bătrân, să nu fi fost întreg la minte.

— Când a fost întocmit livretul? - întrebă Valkjärvi cu interes crescând. Firește, nu era dispus să ia în serios povestea vizitatorului, cine știe însă dacă ea nu conținea și un oarecare sâmbure de adevăr?

— Vara trecută, când a fost câteva zile la oraș, pentru a consulta un medic - urmă străinul, de astă dată mai liniștit și mai obiectiv. Își cumpănise cuvintele și se simțea că nu se îndoiește nicio clipă de adevărul spuselor sale, chiar dacă legea ar spune altceva. Cele șase livrete au fost întocmite în aceeași zi, iar pe acela al doamnei Jonson a fost adăugată și clauza specială că numai ea, în persoană, va putea să ridice banii.

— Evident, evident. În acest fel, bătrânul a vrut să evite eventualele complicații. În definitiv, trebuia să

țină cont și de faptul că livretul... hm... ar putea să încapă pe mâinile inginerului. Adevărat? În această privință, lucrul mi se pare lămurit. Ceea ce însă mi-ai relatat adineauri – și anume că ați încercat, în secret, să ridicați în numele dumneavoastră banii altuia, nu e un amănunt atât de neînsemnat pe cât pare. Sper însă că ați procedat în necunoștință de cauză și nu împotriva bunului simț. Mai sper, de asemenea, că împărțirea moștenirii s-a făcut în prezența unor martori imparțiali. Altminteri veți putea avea neplăceri și în această privință.

Vizitatorul se supără acum de-a binelea. Transpira în paltonul greu, deoarece căpitanul îl speriase cu adevărat. Părea destul de tânăr pentru slujba pe care o îndeplinea, dar știa să-și apere prestigiul și, de câte ori ridica tonul, reușea să producă efectul dorit.

— Dacă-mi dați voie, domnule căpitan, am să vă povestesc cum s-au petrecut lucrurile. N-aș vrea, de fapt, să complic situația... Eu m-am împotrivit, spunându-i fratelui meu mai mic că, poate, ceea ce facem noi nu e corect, că n-ar trebui să mergem la

bancă, dar vedeți, oamenii simpli de felul nostru își închipuie că e mai bine să aranjezi lucrurile în tăcere, decât să dai fuga la autorități, să plătești avocați și să faci procese. În felul acesta nu-i mai dai de capăt, ba te împotmolești și în cheltuieli și alergături. Când m-au trimis la bancă, mi-a venit o idee. M-am dus la doctorul care îl consultase pe unchiul Hermann în acea zi. Îi recomandase niște medicamente pentru respirația lui greoaie. Fără prea multe introduceri, l-am întrebat: Ia spune, domnule doctor, bietul unchi-meu Hermann era în toate mințile astă-vară, când a fost pe la dumneata? A înțeles îndată despre cine e vorba, dar, ca să fie și mai sigur, a deschis la întâmplare un registru. A zâmbit și mi-a răspuns că, încă de pe atunci, bătrânul i s-a părut ciudat, dar când i-am cerut să declare lucrul ăsta în scris, ma refuzat. Deoarece nu i-a examinat starea mintală, nu poate să elibereze un astfel de certificat. Bolnavul i se plânsese de slăbiciuni de inimă și de greutate de respirație; îi examinase așadar plămânii, inima și toracele, prescriindu-i medicamentele corespunzătoare. M-a întrebat dacă există cumva în familie această boală

ereditară și eu i-am spus că nici Alfred n-a fost tocmai zdravăn. Apoi că și pe fratele mai mic al unchiului Hermann au fost nevoiți să-l interneze în sanatoriu, îndată după război, fiindcă vedea numai inamici peste tot. Începeam să cred că are să-mi elibereze în cele din urmă certificatul. Evita însă rugămintea mea, spunând ba că n-ar fi posibil, ba că nu e sigur, ba că, în orice caz, numai o examinare temeinică ar putea decide, și mai știu eu ce. Într-un cuvânt, că el nu l-a văzut pe bătrân decât o singură dată și că, deci, n-are de unde să știe adevărul.

— Are, fără îndoială, dreptate – aprobă Valkjärvi din cap. După cât pot eu să judec oamenii din felul lor de a vorbi și de a se purta, fost un țăran vrednic și demn de stimă, care știa ce face. Chestiunea pentru care ai venit nu, se poate rezolva, din păcate, în niciun fel vreau să spun că nu în sensul pe care l-ar dori frații. Cât privește integritatea mintală a bătrânului Hermann, nu mai încape nicio îndoială că a fost întreg la minte.

Străinul se indignă. Strânse pumnii și îi apăsă, pe genunchi, de parcă ar fi încercat să dea astfel o mai

mare greutate cuvintelor sale. Privi îmbufnat și cu îndărătnicie la tânărul ofițer de poliție, cu o expresie de bănuială pe față.

— E ciudat, totuși, că un asemenea bătrân vrednic și demn de stima tuturor dă ajutor unei femei care își omoară bărbatul, se scoală de pe patul unde zace bolnav ca să fugă în sat și să răspândească vești mincinoase. Nu, domnule căpitan, dacă unchiul Hermann ar fi fost întreg la minte, n-ar fi săvârșit astfel de fapte. Femeia aceea i-a sucit capul cu cine știe ce farmece, asta e sfânt!

Cuvintele străinului făcură o impresie neplăcută asupra lui Valkjärvi. Nu cunoștea încă prea bine oamenii și nu putea să-și închipuie că lăcomia de bani poate să zăpăcească până și pe cel vrednic, mai ales când e convins că dreptatea e de partea lui.

— Nu cumva îți închipui că, bazat pe acest motiv, vei putea să dai pe cineva în judecată?

Îl cuprinse o umbră de dezgust față de sine însuși. Își dădu seama că, dacă s-ar ridica astfel de bănuială, chiar dezmințită mai târziu, n-ar face decât să agraveze situația femeii. Lumea ar fi gata să spună

că, firește, n-au fost în stare să dovedească nimic și au pierdut procesul, dar că nu iese fum de unde nu e foc, și altele asemănătoare. La drept vorbind, judeca și el aproape la fel, deși mintea lui de jurist căuta să cerceteze și să observe permanent punctele nevralgice și lacunele acuzării.

— Dacă nu există altă cale, vom fi siliți să ne adresăm justiției - amenință moștenitorul. Ceea ce ni se cuvine este al nostru și, cum vă spuneam, noi suntem niște oameni simpli, pentru care suma asta e foarte mare și nu găsim că banii agonisiți de bietul nostru unchi, prin muncă cinstită, trebuie să încapă pe mâinile unei ucigașe!

Valkjärvi înțelese că ar fi în zadar să înceapă o nouă discuție. Omul acesta încăpățânat va aduce la îndeplinire, fără îndoială, ceea ce și-a vârat în cap. Oricât ar fi de neîntemeiat punctul lui de vedere, se va isca un proces complicat, în ciuda oricărei împotriviri. Izbuti să născocască doar o ultimă idee salvatoare:

— Bine. Dacă asta e convingerea dumitale, eu nu pot să-ți schimb hotărârea. Te sfătuiesc însă să te adresezi unui avocat. Dacă, din punct de vedere

juridic, motivarea acțiunii pe care o veți începe n-are să fie ireproșabilă, nu veți ajunge la niciun rezultat. Acuzația pe care i-o aduceți doamnei Jonson trebuie redactată cât se poate de obiectiv. Exagerările nu pot să vă dăuneze decât dumneavoastră. Lucrul cel mai inteligent ar fi, cred, să luați legătură cu apărătorul ei. Dacă vrei, îți pot da adresa lui. El vă poate lămuri dacă doamna Jonson are sau nu cunoștință de moștenirea care i-a fost lăsată... S-ar putea să cădeți la o învoială fără a mai fi nevoie de proces.

Pe măsură ce vorbea, incidentul începea să-l intereseze din ce în ce mai mult. Poate că există totuși, un sâmbure de adevăr în toate acestea. Pare stupid, dar totul e cu puțință. Va trebui să examineze lucrurile cu minuțiozitate. Păcat că e atât de greu să procure dovezile necesare, o dată ce toți locuiesc la distanțe mari.

Pe șosea, se întâlnește cu doctorul Oras.

— Te pomenești, dragă, că se va dovedi despre clienta ta că a fost o adevărată Mesalină. Se vorbește că ar fi avut de a face și cu bătrânul Metsäkulma. Pesemne că în acest fel a reușit să-i stoarcă banii și

să-l constrângă la complicitate. Nu pretind că tot ceea ce se bârfește pe socoteala ei ar fi adevărat, dar până nu fac cercetările cuvenite, nu pot afirma hotărât că n-ar fi cu putință. În orice caz, pare să fi avut asupra bătrânului o influență nemaipomenită.

Doctorul Oras înlemni.

— Și toate astea le spune un om treaz și cu mintea întreagă!

— Nu putu nici să încheie fraza, clătină doar din cap. - Vreți să goliți toate lăturile ținutului pe capul acestei femei? Ia seama, Valkjärvi, e greu să ții piept isteriei colective! Fiindcă tu reprezinți justiția omenească, nu ție îngăduit să te lași târât de val.

VII

Mai târziu, în cursul zilei, lucrurile continuă să se desfășoare. În biroul lui, Valkjärvi își rodea țigările, al căror număr se ridicase, pe neobservate, la cincizeci pe zi. Scrisese o sumedenie de scrisori oficiale și telefonase în dreapta și în stânga. Râvna lui intensă îi încordase nervii peste măsură. Își spunea că nu oricărui căpitan de poliție de la țară i-a fost dat să se ocupe de un caz atât de interesant și că, o dată ce a

fost însărcinat cu dezlegarea lui, nu se va lăsa până nu va descoperi și cele mai mici amănunte.

Peste noapte, îl chinui un coșmar care se repetase de câteva ori în ultima vreme. Se făcea că șade într-o bancă de școală și că trebuie să scrie o teză la matematică, dar nu izbutește să rezolve niciuna din probleme. Fusesse întotdeauna un elev conștiincios și ordonat, așa că visul îi pricinuia un chin nespus. Dimineața, când se trezi, pijamaua de flanelă de pe el era udă de nădușeală pe spinare și la gât. Cu toate acestea, cazul asasinatului de la ferma din Siltakylă progresa uimitor.

Ospiciul în care fusese internat inginerul Jonson, cu câțiva ani în urmă, răspunse la întrebările lui printr-un certificat medical, încărcat de termeni tehnici lungi. Jonson fusese tratat ca un pacient privat și eliberat după un an. Avusese o comportare plăcută și făcuse o impresie bună atât asupra medicilor, cât și asupra personalului îngrijitor, cu toate că îl surprinseseră în două rânduri bând alcool pe ascuns. Drept pedeapsă, i se luase pe un interval de două săptămâni cheia camerei, ca să nu se mai poată încuia

pe dinăuntru. Nu găsiseră însă motive suficiente spre a prelungi tratamentul. Urma apoi un lung șir de expresii latinești, care indicau deficiențele psihice ale pacientului. Printre rânduri, se putea citi însă ca niciuna nu era prea gravă. Inginerul Jonson ar fi putut redeveni un element util societății dacă i s-ar fi aplicat un tratament corespunzător, pentru care e nevoie, firește, de anumite mijloace bănești. Alcoolismul în sine nu este o boală; în fond, orice om bea din când în când, fără ca pentru atâta lucru să fie internat îndată într-o casă de sănătate. Cu toate că n-o spuneau răspicat, medicii înclinau să creadă că numai nepriceperea și zgârcenia femeii pricinuiseră decăderea soțului ei.

Cu privire la trecutul inginerului, din perioada cât trăise la Helsinki, i se răspunse că prietenii săi de odinioară se săturaseră demult de el și îl părăsiseră. Fusesse un tânăr vioi și priceput, dar nedemn de încredere. Nu-și plătea niciodată datoriile și nici nu-și respecta cuvântul. Mulți dintre prietenii lui de altă dată refuzau să-l mai recunoască. În cele din urmă, tatăl soției sale fusese nevoit să aranjeze internarea

lui într-o casă de sănătate; bineînțeles, după ce îi achitase câteva polițe false și îi satisfăcuse încă o dată pe creditorii, de altfel pentru ultima oară! După moartea bătrânului, soții Jonson au cumpărat ferma Metsäkulma, probabil cu banii femeii, fiindcă a fost trecută pe numele ei. Proprietatea soților fusese astfel separată și juridic.

Din toate acestea reieșea că femeia sacrificase totul și că se străduise din toate puterile să-și ajute soțul, care frecventa și casele de toleranță din cele mai rău famate cartiere.

Valkjärvi medită îndelung asupra celor ce aflase. De ce oare nu divorțaseră? Doctorul Oras îi dădu câteva explicații, în felul lui, dar ele nu i se păruă suficiente. Era totuși ceva de neînțeles la mijloc. Cum poți trăi sub același acoperiș cu un astfel de om?

Femeia era o ființă taciturnă și retrasă. Poate că nu avusese niciodată un confident căruia să-i fi destăinuit toate intimitățile. În primii ani de căsnicie, nu pare să fi suferit prea mult, deoarece accepta cu destulă plăcere câte o distracție la vreun restaurant. Mai târziu și-a purtat singură povara, fără să caute s-o

împartă cu cineva. Inginerul fusese întotdeauna gelos în așa măsură încât, neputându-și stăpâni pornirile, îi făcea deseori scene penibile în văzul lumii. Toate acestea sunt însă indicii prea îndepărtate spre a merita să te ocupi de ele! Probabil că, încă de pe atunci, nici purtarea femeii nu era ireproșabilă. La Helsinki lucrul acesta nu e de mirare, fiindcă acolo nu poate nimeni să te descopere. Tonul folosit acolo între bărbați și femei e peste măsură de intim, încât limitele se șterg. În schimb, la țară, punctele de vedere sunt cu totul altele, mai cu seamă acum, în legătură cu sângerosul asasinat, amănuntele cele mai infime dobândesc un înțeles nou.

Cum îi trecuse însă prin minte să se mute aici, departe de orice civilizație? Cum s-a putut decide o femeie care nu văzuse poate niciodată până atunci o sapă să preia o moșie părăginită și să încerce, prin propriile sale puteri; izolată de vechea ei ambianță și de orice ajutor din afară să înfăptuiască aici ceva?

Se petrecuseră fără îndoială, lucruri mari între timp. Numai o fatalitate nenorocită a putut se determine la acest pas. E aspră și nemiloasă, desigur.

Tocmai de asta e atât de ciudat faptul că n-a divorțat de soțul ei.

Mai poate să existe explicația că a rămas alături de el din mândrie, dintr-un fel de solidaritate umană, întemeiată pe concepția tradițională despre căsnicie. Asta însă nu pare o explicație verosimilă. E mai ușor de crezut că are o structură psihică patologică și caută chinul, umilirile, suferința. În acest fel se explică și legătura ei pătimașă cu argatul necioplit.

Adevărul este că nu numai că și-a ținut soțul sub tutelă – ceea ce în situația dată ar fi explicabil și scuzabil – dar că l-a tratat ca pe un câine. L-a condamnat să trăiască într-o încăpere, sub lacăt, cu ferestrele bătute în piroane. De altfel, nici n-a negat că l-a lovit în cap cu o bucată de lemn, mărturisind fapta ei ca pe ceva cât se poate de firesc.

Valkjärvi se mai gândea la femei cu un idealism tinerească. Îi plăceau fetele delicate, care vorbesc puțin și îl privesc pe bărbat ca pe-un apărător și un ocrotitor al lor. Poate că tocmai de asta se dăduse îndărăt speriat, din prima clipă, în fața acestei femei hotărâte, dârze și trufașe.

Fără îndoială, o găsisse antipatică de la început. Oricum însă, era datoră lui să descopere adevărul asupra celor întâmplate. Răspunsul primit din Finlanda de răsărit îl surprinse de-a binelea. Reieșea că, după toate probabilitățile, Aaltonen era, în conformitate cu hârțile trimise, aceeași persoană cu mecanicul Kartonen, care lucrase pe vremuri într-una din coloniile fabricii și care, după ce se însurase, fusese angajat în fabrică. Cam la un an după căsătorie, dispărând fără urmă din oraș, soția lui reclamase cazul la poliție, dar nu ceruse să fie pus sub urmărire. Căsnicia lor nu pare să fi fost prea armonioasă, fiindcă, după spusele femeii, Aaltonen se făcuse nevăzut ca să scape de plata pensiei alimentare. Așadar, trăise într-adevăr în ultimul timp sub un nume fals, după ce el însuși înlocuise primele litere ale numelui său în certificate. Fabrica dorea să aibă o fotografie a cadavrului, ca să-i poată stabili cu precizie identitatea. Valkjärvi trimise una din fotografiile și scrisese fostei soții a lui Kartonen, citând-o ca martoră la dezbateri. Zi de zi, afacerea se complica mai interesant.

Răspunsul primit îi stârni în așa măsură curiozitatea, încât chemă la telefon poliția aceluia oraș industrial din răsăritul Finlandei și ceru noi lămuriri despre persoana lui Kartonen, alias Aaltonen. Primi informația că fusese cunoscut ca un om taciturn și retras, iar ca muncitor dovedise pricepere și râvnă. Nu avusese niciun prieten. Rămăsese de pe urma căsătoriei sale o fetiță de vreo șapte ani, iar casa pe care o zidise a devenit proprietatea femeii părăsite. De când a rămas singură, are chiriași și trăiește de pe urma lor.

Valkjärvi citase o mulțime de martori localnici, pentru a putea pune la dispoziția justiției cât mai multe informații privitoare la ferma Metsäkulma și locuitorii ei. Urma să se dovedească doar că existaseră într-adevăr raporturi nelegitime între femeie și argat și că inginerul Jonson fusese îndreptățit să se teamă de un atentat la viața lui. Împotriva bătrânului Hermann Metsäkulma nu se prea ivise niciun motiv serios de suspiciune, așa încât punerea lui sub acuzație post mortem ar fi fost dificilă. În schimb, rudele avură grijă să-l stigmatizeze într-un

fel, prezentându-l cel puțin ca pe un debil mintal.

În penitenciarul unde se afla închisă, soția lui Jonson răspundea și apărătorului ei mereu aceleași lucruri pe care le spusese și căpitanului de poliție în cursul cercetărilor preliminare; că n-a premeditat omorul, că a săvârșit totul într-un moment de groază, pe jumătate inconștientă. Când avocatul încerca să o descoasă în continuare, se cufunda în tăcere și abia răspundea la câte o întrebare.

Avocatul Ruskeala, pe care căpitanul de poliție îl vizitase ocazional la oraș, vorbea fără multă tragere de inimă. Regreta într-o oarecare măsură că acceptase apărarea femeii ucigașe, deoarece nu avea nicio încredere în succesul procesului.

— Cum s-o salvez, o dată ce refuză să mărturisească? Puținul pe care l-am aflat l-am scos dintr-însa cu cleștele – se plânse el. Am implorat-o și ieri: Pentru numele lui Dumnezeu, doamnă Jonson, spune-mi sincer totul; trebuie să văd lucrurile clar, fiindcă până nu văd totul limpede nu-mi pot da cel puțin seama dacă voi fi în stare să fac ceva pentru dumneata. Îmi spune de fiecare dată că a povestit tot

ce avea de povestit și că nu mai are nimic de adăugat. Dar cu banii bătrânului Hermann ce este? – am întrebat-o. Despre ei nu știe nimic. De ce ți-a lăsat moștenire cele cincizeci de mii de mărci? A pălit deodată, a înțepenit și m-a privit – crede-mă – de parcă ar fi vrut să mă lovească. Și-a mușcat buzele și a clătinat mut din cap. Poți să aperi o astfel de ființă? În loc să-mi ușureze sarcina, se încăpățânează să mi-o îngreueze. Ce puteam să fac? Vrând, nevrând, am fost silit s-o întreb dacă a avut într-adevăr legături cu Aaltonen? Ce crezi că mi-a răspuns? „Nimeni nu mă poate sili să răspund la această întrebare”. Dar dacă oamenii bârfesc și scornesc felurite povești? „Din partea mea, pot să spună și să gândească ce le place”. A știut că s-a prezentat sub un nume fals și că are acasă o soție și un copil pe care i-a părăsit? Da, știa asta, însă lucrul acesta n-o privea pe ea; fiecare cu grijile lui...

— Dar spune, acolo, în pădure, soțul te-a amenințat și pe dumneata cu arma? Nu-și amintește. În general, nu-și amintește de nimic. În clipa aceea nu s-a gândit la nimic. Drept să-ți spun, nu mai știu ce să

mă fac cu ea. În orice caz, cert e că-i omucidere și nu asasinat cu premeditare, de asta sunt convins. Cât despre rest...

— Ești obligat, oricum, să vezi în acest fel lucrurile, o dată ce ți-ai asumat apărarea ei – remarcă Valkjärvi cu oarecare ironie. Nu există niciun martor care ți-ar putea infirma convingerea. Ce se aude însă cu bătrânul? N-a spus nimic despre el? A fost ceva între ei doi?

— Sincer să fiu... nici n-am îndrăznit să aduci vorba despre asta. Pur și simplu, n-am avut curajul. Și sunt convins că nici dumneata nu l-ai fi avut. Crede-mă, când stai față în față cu ea, cu încăpățânarea aceea obscură, te cuprinde parcă nu știu ce sentiment bizar... Rochia aceea lungă și cenușie, de deținută, și ochii pe care îi pironește, aspru și rece, asupra ta... Nu, nu e o ființă comună, asta-i sigur.

— Și, cu toate acestea, ar fi bine s-o pregătești în vederea întrebării penibile. Îi va veni rândul, probabil, în fața judecătorilor. Eu nu mă amestec, însă rudele bătrânului Metsäkulma sunt în stare să răstoarne lumea pentru cele cincizeci de mii de mărci. Aspectul

acesta va fi judecat separat, firește, dar m-ar mira să nu se aducă în discuție și aspectul sexual al afacerii... Aștia nu se înspăimântă de o neînsemnată lipsă de tact, fii pe pace. Crezând că ar putea să câștige în acest fel...

— Să știi că asta e o rușine! O ticăloșie! Toate au o limită – izbucni Ruskeala. Nu au absolut nicio probă. Vor, pur și simplu, să profite de faptul că femeia e lipsită de orice sprijin și că nu-i poate înfrunta. După părerea mea, adevărul trebuie căutat în direcția opusă. Femeia asta este cu desăvârșire... rece. Vreau să spun, în măsura în care mă pricep în astfel de treburi, că e mai degrabă frigidă, decât senzuală.

Avocatul Ruskeala era un om simpatic, cu părul care începea să încărunțească și cu un pântec rotund. Își însoțea cuvintele cu o clipire de superioritate, dar și cu oarecare jenă, fiindcă știa că, în materie de femei, opinia lui nu se întemeiază pe nicio autoritate. Figura tânără a căpitanului de poliție îl enerva fără îndoială. Prea e tânăr pentru funcția lui, gândea el cu mânie, de asta e atât de zelos. Pentru cariera de ofițer de poliție e nevoie de oameni cu mult

sânge rece și lucizi. De ce să scormonești totul? În definitiv, are și acuzatul drept la o viață a sa proprie, acest lucru nu i se poate contesta nimănui.

Avocatul se agită nervos în scaun și se întoarce. Lui Valkjärvi îi venea greu să-și păstreze expresia serioasă și vocea obiectivă, în așa măsură îl amuza pudoarea avocatului. Fu cuprins deodată de pofta de a glumi, ca odinioară, pe vremea când era băiețandru.

— Așadar, dumitale ți-a făcut impresia asta? - întrebă el, clipind cu înțeles. Crezi chiar că e frigidă? Eu, în calitate de burlac, nu mă pot pronunța în această privință, poate fiindcă sunt și prea tânăr... Am auzit însă că aparențele înșelă adesea.

Ruskeala se grăbi să schimbe subiectul.

— În orice caz e păcat că ziarele au și început să comenteze cazul. S-ar fi convenit să aștepte dezbaterile - adăugă el înciudat. E limpede ca lumina zilei că articolele din presă influențează opinia publică în dauna clientei mele. E supărător felul în care se exagerează fiecare amănunt. Mai mult chiar, caută să se dea cazului proporții vaste, să fie transformat într-o problemă socială. Ziariștii mângălesc o sumedenie de

năzbâtii despre decăderea moravurilor, despre iresponsabilitatea sufletească a unora și mai știu și eu ce bazaconii. E păcat să judeci fără drept de apel, înainte de limpezirea celor întâmplate. Dacă n-ar exista această campanie, aș fi încercat, poate, să invoc motivul legitimei apărări și întrucât judecătorul ar fi fost destul de uman...

— Iar procurorul mai sensibil decât cel de față, nu-i așa? - continuă batjocoritor Valkjärvi. Atunci istoria asta urâtă s-ar putea prezenta în culori atât de favorabile, încât să se modifice total impresia... Ar fi un efort inutil, Ruskeala, crede-mă! Nici dumneata nu crezi în ceea ce spui. Pe mine nu mă înșelă cele ce văd cu ochii. Sau crezi cumva că eu am fost cel care am prezentat eronat cazul și l-am exagerat fără motiv?

După ce își luă rămas bun de la avocat și porni către casă, se opri pentru câteva clipe în parcul îngălbenit de sub cetate. Zidurile uriașe se înălțau sumbre pe marginea lacului întunecat, acoperit cu un covor de frunze veștede. De sus, turnurile roșii și cenușii, tocite de vreme, îl priveau neclintite în severitatea lor.

O imagine îi răsări în minte, o pictură veche și roasă, care mai atârnă pesemne și azi undeva, într-una din încăperile cetății, dincolo de zidurile groase. Originar, pictura înfățișase chipul lui Iisus, dar un strat nou de culoare așternut peste el, reprezenta acum pe stăpânul castelului, contele cu mâna aprigă și chip posac, îmbrăcat în armură și echipament de mare ținută. Ținea într-o mână un bici, iar în cealaltă o mătură, așa cum se cuvenea unui sever reformator al veacurilor păgâne din trecut. Amintirea portretului de senior stârni într-însul gânduri ciudate și supărătoare. Da, e nevoie de bici și mătură, fără doar și poate... Biciul și mătura sunt însăși legea... dar mai e nevoie de o mână și de o voință puternică, altfel decât ale lui... Să fie oare adevărat că femeia asta își iubește într-atât pământul și casa și s-a obișnuit în așa măsură cu viața la țară, încât nici nu pare să se fi născut la oraș? Fiindcă, în acest caz, trebuie să-i fie nespus de greu aici, după zidurile acestea groase și vechi, în celula ei îngustă. Acolo sus, pe coasta muntelui, când ieșea în curte, vedea imensitatea bolții albastre și învăluia cu privirea întinderea nemărginită a câmpiilor

și văilor din jur. Acum vede cel mult o fâșie îngustă de cer, prin ferestruica cu gratii... Până și numai gândul la ea devine apăsător.

Toamna e întotdeauna dureros de tristă, dar îndeosebi aici, pe aleea dintre platanii ruginiți; lângă lacul care scânteie întunecat, stârnește în om cele mai sumbre gânduri. Toate sunt zadarnice și lipsite de sens, bunătatea ca și răutatea, însăși viața omenească!

Fără voia lui, Valkjärvi se înfiora. De altfel îi era totuna. Cei ce zac în închisoare, n-au ajuns acolo de plăcere... Și nu-i este îngăduit ca sentimentele să pună stăpânire pe rațiunea omului. În felul acesta nu vom reuși să izbăvim lumea de rele.

...Și sesiunea de toamna a tribunalelor se apropie. Ar fi tocmai timpul să pregătească și să înainteze judecătorului dosarul!

VIII

Judecătorul Miemonen era un bărbat bătrân, cu un caracter dârz, căruia îi plăcea să le spună lucrurilor pe nume. Crescuse șase copii și, pare-se, destul de bine, fiindcă toți șase izbutiseră în viață. Ce-i

drept, se apropiase mult de vârsta pensionării și – de câte ori călătorea undeva și apuca să mănânce în locuri străine, unde soția nu-i mai purta de grijă – se întâmpla să-și mai stropească hainele cu sos. Tinerii magistrați, care îl însoțeau în drumurile lui oficiale, zâmbeau pe ascuns de ciudățeniile bătrânului judecător și colportau pe socoteala lui o mulțime de anecdote.

Multe îl supărau pe lumea asta, dar mai mult decât orice îl necăjea amestecul laicilor în chestiunile juridice și în treburile justiției. De câte ori întâlnea în ziare titlurile în caractere groase: – „Drama sentimentală de la Siltakylä” – de atâtea ori prindea să mormăie înfuriat. Iată, așadar, că zelul reporterilor și goana ziarelor după senzații nu făceau decât să deservească interesele acuzatei.

— Papă, pentru Dumnezeu – se indigna mărunta judecătoreasă, al cărei trup, în ciuda părului cărunt, era mătăsos ca al unei copile – doar nu ai cumva de gând să salvezi fiara aceea însetată de sânge?! Vorbești de parcă ți-ar fi milă de ea.

Știa și el că afacerea va ajunge în fața instanței

în cea mai apropiată sesiune și tremura din tot corpul de câte ori se gândea la ea. Fusese vorba ca Miemonen să ceară un concediu și să fie substituit de cineva, când află însă de omorul de la Siltakylä refuză să mai audă de odihnă, ca și cum ar fi asurzit de câte ori venea vorba de fostul proiect al odihnei. Nu, acesta era un caz excepțional de grav, un caz pe care nu putea să-l încredințeze altuia. Atât ar mai lipsi, ca instanța superioară de apel să aducă vreo obiecțiune sentinței, ba să ceară eventual chiar o revizuire a întregului proces! Nu, judecătorul Miemonen nu se putea expune unei astfel de rușini.

— Vreau s-o salvez... mi-e milă de ea... ce vorbe necugetate! – bombăni bătrânul judecător. Legea nu se înduioșează, dar nici nu urăște pe nimeni. Trebuie să examinezi cazul și abia pe urmă să lovești, nicidecum invers – adăugă el ironic și, în același timp, furios.

Era fraza lui preferată și se socotea drept o mare reușită dacă vreun tânăr stagiar, izbutea să-i imite tonul și gesturile cu care își însoțea spusele.

— Să nu uitați niciodată, tinerii mei prieteni, că

judecătorul examinează întâi cazul și abia după aceea judecă. El nu se lasă influențat niciodată de opinia altora, ci numai de ceea ce vede și aude el însuși.

Privea și cazul de la Siltakylä liber, obiectiv, descătușat de orice prejudecată sau părtinire. Cel puțin așa credea, și el își propusese, cu toată încăpățânarea sa bătrânească, să nu se uite nici în dreapta, nici în stânga, ci să cerceteze cazul amănunțit și să-l judece abia pe urmă, cu toată severitatea legii, interpretând litera ei cu întreaga asprime de care era în stare. Dacă nu, are să se găsească oricând un mijloc de atenuare... Litera legii nu acoperă întotdeauna spiritul și sensul ei autentic, ba, mai mult, nici legea nu e întotdeauna dreaptă. Există și cazuri când judecătorul trebuie să apeleze la toate cunoștințele și la întreaga sa dibăcie spre a putea să pună în valoare spiritul legii.

Spre sfârșitul toamnei, când pământul înghețat trosnea sub tălpi, bătrânul judecător Miemonen se plimba ceasuri întregi prin parcul cetății, zăbovind în drum spre casa lui, situată la marginea orașului. Frigul despuia copacii de ultimele frunze și stinsese

pe încetul strălucirea colorată a grădinii. Printre pietrele de pe alei, iarba năpădise în voie, neprivită de nimeni, copiii erau ocupați cu școala, iar cei mari nu se mai angajau la diferite munci pentru câteva mărci.

De obicei nu se ocupa înainte de termen de cazurile ce urmau să ajungă în fața instanței. De altfel, dosarul crimei de la Siltakylä nefiind încă întocmit, nici nu putuse să-l cerceteze. Cu toate acestea, chiar fără voia lui, era silit să se ocupe de acest caz, deoarece faima lui umpluse tot orașul. Dacă uneori izbutea să-și alunge din gând imaginea femeii criminale, soția sa avea grijă să i-o amintească iar. Scotea neîncetat exclamații de groază sau clătina desperată din cap și, în astfel de momente, îi dădea de știre că se gândește la fapta aceea teribilă.

Fără doar și poate că, în forma în care cunoscuse până acum cazul acela, era pe drept cuvânt o poveste respingătoare și monstruoasă. Pe de altă parte însă, nu-și putea da seama, deocamdată, în ce măsură articolele de ziar și zvonurile denaturează adevărul.

Mărunta judecătoreasă cu părul cărunt era o femeie cu concepții demodate, de o sensibilitate

exagerată. Îi împuia capul cu o sumedenie de bazaconii naive, dar nu-l lăsa niciodată inima s-o facă să tacă. De altfel, la drept vorbind, după o conviețuire atât de îndelungată, se obișnuise într-atâta cu absurditățile amuzante ale soției sale, încât i ar fi venit greu să se mai lipsească de ele. Oricât de obișnuit să fi fost însă și oricât i-ar fi plăcut neîntrerupta ei flecăreală, nu se lăsa totuși în voia ei. Voința și luciditatea nu-l părăseau nicio clipă. O asculta fără s-o audă. Ridica, din când în când, ochii de pe ziarul sau cartea pe care se întâmpla s-o citească și clătina din cap, când cu interes, când în semn de protest, după cum accentul din glasul ei era coborât sau ridicat. Nici nu-și dădea seama ce anume neagă sau aprobă, amuzându-l doar vioiciunea și susceptibilitatea femeii, sufletul ei neschimbat de copilă, pe care și-l păstrase neatins până la o vârstă destul de înaintată.

Femeia îl admira, la rândul ei, ca odinioară, pe vreme când era fată, minunându-se și apreciind cu ochii larg deschiși admirabilele capacități ale soțului ei. Îl asculta, orice ar fi spus, cu atâta atenție, încât

părea că sufletul ei a încremenit în fața lui, înălțat în vârful picioarelor. Nici nu încercase măcar să-l facă să creadă că îl înțelege. Știa că bărbatul său trăiește într-o lume diferită de a ei, între cărți și maldăre de hârtii, între rafturi ticsite cu dosare, o lume în care ea nu avea niciun drept să pătrundă. Doar uneori, când intra în bucătărie câte o țarancă bătrână, care își scotocea în traistă cașul rotund sau pulpa de berbec - adusă spre a convinge pe judecător de nedreptatea acuzării soțului sau a vreunui fiu - abia atunci izbutea să se apropie de lumea bărbatului ei. În astfel de împrejurări, i se părea că înțelege totul și încremenea atentă în fața ușii, trăgând cu urechea la cele ce se petrec înăuntru. O roșeață fierbinte năvălea în obraji ei rotunzi și fanați, ochii îi sclipeau și sufletul ei sensibil era străbătut de un val de compătimire sau de dezgust, după felul celor ce auzea. Mai târziu, judecătorul avusese încă strașnic de furcă, neputând scăpa de argumentele și explicațiile femeii. Era în stare să ia îndârjit apărarea cuiva, fără să-i pese că asta l-ar putea supăra pe soțul ei, iar când bătrânul se sătura și îi răspundea scos din fire, ea se simțea

profund jignită, ochii ei mici și strălucitori ca de pasăre se umpleau de jale, iar mâinile prindeau să frământa spasmodic o batistă minusculă de păpușă. Uneori se întâmpla chiar să tropăie din picioare, cum fac de obicei copiii încăpățânați.

Nimic nu era mai străin de firea judecătorului decât femeia independentă, dârză și aspră. Pe aceste femei nu le înțelegea și nici nu voia să le înțeleagă. Își folosisese din răspuțeri întreaga putere de împotrăvire de care era capabil sufletul său blând și duios, atunci când soțul fiicei lui mai mari îi dăduse acesteia voie să-și continue studiile, după bacalaureat, și când cea mai mică dintre fete se angajase funcționară în birourile unui depozit de lemne. Avuseseră loc atunci scene isterice, judecătoreasa plânsese, dăduse din picioare, se agitase și se lamentase deznădăjduită. Să ajungă ea una ca asta! Fetele ei... să-și nege în felul acesta absurd și de neiertat feminitatea! Studenția, slujba nu sunt pentru fete, nu se cuvine așa ceva!

Judecătoreasa avea un suflet din cale-afară de sensibil. Se îmbolnăvea nu numai la vederea unei grosolănii sau violențe, dar chiar și când auzea sau

citea doar despre ele. Tocmai din această pricină o preocupa până la obsesie îngrozitoarea dramă sentimentală și dorea pătimaș sancționarea aspră a femeii vinovate.

De asta colinda bătrânul judecător Miemonen, ore în șir, pe aleile înghețate și năpădite de bălării ale parcului din preajma cetății, îmbrăcat în pardesiul său lucios și cu bastonul DIN lemn de brad în mână. Dimineața era atât de frig, încât respirația îi flutura ca o fâșie albă în jurul buzelor și întreaga fire neînsuflețită aștepta căderea primei zăpezi. Flecăreala femeii, pe care o ascultase cu îngăduință și cu o superioară înțelepciune ani de-a rândul, i se părea acum mult mai puțin inocentă. De când își dăduse seama că mai avea doar câțiva ani de trăit, începuse să judece, fără să vrea, mai limpede și mai pătrunzător.

Se gândea la fratele său mai mic, pentru care făcuse, timp îndelungat, sacrificii grele, fără să-l poată salva. Când, după un faliment fraudulos, se deschisese acțiune penală împotriva lui, își tăiasе vinele cu briciul. Avusese atunci ocazia să vadă cum alcoolul

distruge trupul și spiritul unui om, cum îl târăște spre decădere și ruină, treaptă cu treaptă, până când îl transformă dintr-un vrednic om de afaceri într-o căzătură netrebnică. Îndurase toate accesele lui de furie nemotivată și fusese martorul atâtor promisiuni vane, al lipsei de onestitate și de voință! Acum, toate aceste amintiri nu-i mai pricinuiau nicio amărăciune; trecuseră doar de atunci atâtea zeci de ani, timp în care se schimbase până și înfățișarea lumii. Dar toate câte le trăise odinioară erau atât de îngrozitoare, încât nu puteau fi date uitării într-o scurtă viață de om. E bine că măcar străinii uitaseră. Pe vremea aceea, viața fratelui său aruncase o umbră pe propria sa viață și se găsiseră unii care nu-l priveau nici pe el cu ochi buni. Avusese însă și un câștig din toate cele întâmplate; își dăduse seama ce este alcoolul și unde poate să ducă. Mulți propovăduiesc și împart învățături dar adevărul nu-l cunoaște decât cel ce trăiește în apropierea acestui blestem. Ceea ce e mai trist este că întotdeauna cei care duc povara cea mai grea sunt nevinovații și oamenii de conștiință. Ei sunt, de obicei, victimele.

Din păcate, nici legea nu e infailibilă. În ce grea dilemă se află de multe ori judecătorul care împarte sentințele după litera legii! Dimineața, când somnul îi zbura de pe pleoape, se trezeau adeseori în sufletul lui supărătoare aduceri-aminte. De pildă, pruncuciderea aceea, de acum zece ani... Soția tânără a unui muncitor aflate că soțul intenționează s-o părăsească, că își procurase chiar un pașaport. În desperarea, ei, femeia se aruncase în apă, împreună cu copilul în vârstă de șase luni. Copilul pierise, dar pe femeie o salvaseră cu forța. Mărturisise, pocăită, că premeditase fapta cu mult înainte de a o săvârși. Conform legii, fapta trebuia socotită omor. Ce poate să facă judecătorul în astfel de cazuri? O pune, să zicem, sub observație, pe urmă o ține câțva timp într-o casă de sănătate, sentința însă nu poate fi atenuată de îndată ce s-a dovedit că e în toate mințile. Până nici cel mai sever simț de justiție, chiar după lungi decenii de experiență, nu poate să pretindă cu fermitate altceva decât că legea nu este întotdeauna dreaptă. În anumite cazuri, condamnatul poate fi grațiat, fără îndoială, dar numai după ce luni de zile a zăcut în

temniță, îndurând cele mai groaznice chinuri sufletești, ceea ce este în sine o penitență destul de amară...

Umbla pe malul pietruit al lacului, rezemat în baston. Păsările dispăruseră, copacii verzi se făcuseră negri, iar cerul era rece și posomorât; în această toamnă însă, energia lui sufletească sporise și se îmborsise într-un chip ciudat. Simțea că respiră mai ușor decât în timpul verii. Era un om în vârstă, dar încă voinic. Ajungea să ridice glasul, ca să tremure de el cel mai înrăit dintre bătauși. Și ridica glasul de multe ori, răstindu-se la câte un martor sau la acuzatul care se încăpățâna să nege, încât răsunau pereții sălii de ședințe. Pe măsură însă ce îmbătrânea, inima i se înmuia. Își dădea seama că dacă mai strigă o face doar în virtutea unei vechi deprinderi și că niciodată nu se mai înfură cu adevărat. Dar, odată cu vârsta, își descoperise și alte slăbiciuni: începuseră să-i placă peste măsură dulciurile. Ascundea pe rafturi, printre mormanele de dosare, fel de fel de zaharicale, ciocolată și bomboane. La început, toate acestea erau destinate nepoțelilor, cu timpul însă prinsese și el gust,

cu toate că se străduia să-și ascundă noua slăbiciune. Se rușina, dar nu se putea stăpâni, ba, mai târziu, observase că devine ursuz de câte ori nu are ceva dulce de ronțăit între dinți. Mai cu seamă în tren îi venea greu să alunge pofta ce-l chinuia.

Mare rușine! Ar fi timpul să-i pună o dată capăt. Bine, va începe chiar azi și nu se va atinge de niciun fel de zaharicale, hotărî el după ce își isprăvi plimbarea. Întorcându-se acasă, izbuti într-adevăr să se abțină. Spre seară însă, odată cu coborârea întunericului, voința începu să-l părăsească și mîncă, în ascuns, o jumătate de borcan de marmeladă, pe urmă o tabletă de ciocolată. Înfulcă pe nerăsuflăte, ca un puști lacom, și când dădu de fundul borcanului, își frecă satisfăcut palmele bătrâne, plescăind cu poftă.

— Mai domol, draga mea, mai domol.

Cuprinse cu mâinile umerii fragili ai soției sale și încercă s-o liniștească, spunându-i fel de fel de fleacuri.

— Liniștea mai presus de toate! Cu cât privim lucrurile mai calm, cu atât ajungem mai departe -

turuia el întruna, în timp ce femeia căsca spre el niște ochi rotunzi și uluiți, ȕguindu-și buzele fără să vrea și obrajii ei ofiliți se îmbujorară.

Judecătorul nu mai avu liniște până sosi ziua plecării. Trebuia să se scoale dis-de-dimineată – ceea ce era neajunsul cel mai neînsemnat – dar era silit să îmbrace lenjerie de lână. Și nu putea să sufere veșmintele prea călduroase. Sălile de ședințe erau, de obicei, supraîncălzite; cum poți să mai fi atent și să gândești normal când ești learcă de sudoare? La început bombăni, apoi prinse să strige, aruncând departe ciorapii groși, dar femeia nu se lăsă înduplecată. Nu obișnuia să discute în astfel de cazuri, ci, dimpotrivă, tăcea, urmărindu-i gesturile cu un fel de mirare mută în ochi. Privea încremenită înaintea ei, ca o stană, apoi ochii i se împăienjneau de lacrimi și lacrimile îi curgeau șiroaie de-a lungul obrazilor. Abia atunci se dădea bătut soțul ei!

În autobuzul neîncălzit, care gonea acum pe șoseaua înghețată, spre judecată, bătrânul era bine ferit de frig. În valiza veche de voiaj, coniacul, pe care fusese nevoit să-l ia cu sine ca medicament împotriva

răcelii, gălgâia vesel, dar, după ce femeia împachetase totul, el găsisese prilejul de a mai strecura pe ascuns și o pungă de bomboane. În felul acesta, avea tot ce-i poftea inima. Nu e de mirare, așadar, că se simțea pe cât se poate de bine.

IX

Sala primăriei nefiind prea încăpătoare, reședința gărzii civile se transformă, la repezeală, în sală de ședințe. În sesiunea de toamnă se înghesuiau la judecăți o mulțime de oameni, deoarece dezbaterile constituiau unul din cele mai mari evenimente ale ținutului; mai ales acum, când nu se mai judeca vreo infracțiune obișnuită sau vreun proces de întreținere de copii, încăierări la cârciumă și altele la fel, ci cea mai senzațională afacere penală a ultimelor decenii. Aveau să se strângă, de data aceasta, de peste șapte hotare, fiecare căutând ceva urgent de rezolvat, numai spre a-și putea face drum până aici. Telefonul judecătorului suna fără întrerupere. Redacțiile ziarelor se interesau de data procesului, vrând să trimită neapărat reporteri și fotografi la fața locului.

Judecătorul Miemonen își îngroșa glasul și

fruntea i se umbrea, ceea ce însemna că nu e dispus să facă nimănui destăinuiri. În sinea sa zâmbea însă cu înțeleș și mormăia șiret:

— Vom vedea!

Fixă intenționat data dezbaterii cazului femeii Jonson pentru ultima zi a săptămânii, pentru ca toți cei ce veniseră la oraș încă din primele zile ale ei să se plictisească de lunga așteptare și să se întoarcă pe la casele lor. Femeia fusese însă adusă de la penitenciar și trebui să stea câteva zile într-o celulă a jandarmeriei, așteptând să-i vină rândul la judecată.

Căpitanul Valkjärvi o întâlnește întâmplător chiar în clipa când gardianul o conducea spre curtea lui Karhula. Era îmbrăcată în uniformă largă și cenușie a penitenciarului și obrazul îi era de o paloare nefirească. Împrumutase parcă de pe acum lividitatea aceea specifică, ce trădează numaidecât ochiului exersat locul unde și-a petrecut ultimele luni vreun vagabond sau cerșetor.

Pielea feței era întinsă în pomeți ca o mască și expresia rigidă devenise mai pronunțată. I se schimbase și silueta, îngreunându-se între timp. Când

coborî din trăsură, urmată de gardian, pași atât de stângaci și neajutorat, încât părea că fiecare mișcare îi cere un efort chinuitor.

Privi mai întâi nepăsătoare curtea, apoi ridică ochii spre cer și îi pironi multă vreme în gol. Karhula îi spuse, în cele din urmă, că nu trebuie să zăbovească prea mult afară. Pe trepte mai stătu câțva timp în cumpănă, neputându-și desprinde privirea ochilor ei albaștri și stinși de la întinderea posomorâtă a cerului.

Reședința gărzii civile, unde aveau loc dezbaterile, se afla în celălalt capăt al orașului; dar când se răspândi zvonul că femeia a fost adusă la judecată, gloata de curioși părăsi sala de ședințe și năvăli grămadă pe șoseaua din fața jandarmeriei. Pe lângă garduri se plimbau țărânci legate cu basmale la cap, iscodind, în grupuri agitate, la dreapta și la stânga. Bărbații se opreau ca să discute, scuipeau și bufneau înfierbântați, în timp ce flăcăii se sprijineau de gard și nu se clinteau de acolo până când Karhula nu ieșea, răstindu-se furios la ei că dărmă gardul. Abia atunci se urneau, cu mare greutate, trecând de cealaltă parte a șoselei și așezându-se pe sub brazii

din marginea drumului.

Venise și Sillankorva. Voia să-i vorbească domnului căpitan, cu toate că era destul de tulburat și de indispus. Trebuia să-i ceară permisiunea de a schimba câteva cuvinte cu acuzata, deoarece era timpul să fie cineva însărcinat cu administrarea moșiei Metsäkulma. Oricum, gospodăria trebuia îngrijită, altminteri totul avea să se ducă de răpă.

De ce nu? Căpitanul nu avea nimic împotrivă, își aminti îndată că Sillankorva este cel mai apropiat vecin al acuzatei și e, în același timp, unul din gospodarii de frunte ai ținutului. Îi aprobă așadar o convorbire cu femeia Jonson, cu condiția să asiste și Karhula la convorbire și să nu se pomenească nimic despre crimă, mărgininu-se la chestiunile privind gospodărirea fermei;

Când fu introdus în celulă, o găsi pe femeie sezând pe dunga patului, cu mâinile lăsate în poală. Avusese, fără îndoială, anumite gânduri ascunse și urmărea scopuri nemărturisite prin venirea sa aici, dar, în clipa când zări obrazul femeii, le uită pe toate. Deveni serios și prinse să-și frământa tulburat pălăria

în mâini, neștiind cum să înceapă.

— Păi, hm... ca să zic așa... la fermă toate sunt în ordine... Ai aflat că ți-am dus vitele alături, la noi? Am vândut cei doi porci, că nu mai era loc pentru ei, și am plătit rata la impozit. Vacile sunt grase, dar cea bătrână e stearpa, iar iapa-i nărăvașă rău. Zilele trecute l-a mușcat pe argat, nădăjduiesc însă să se potolească cu vremea. Găinile n-au vrut să se ouă, lanceput... își aduse aminte brusc de un amănunt pe care nu avusese de gând să-l povestească; acum însă, fără să știe de ce, i se păru din cale-afară de important, încât socoti că trebuie să aducă vorba de el, chiar dacă n-are să le mai rămână timp pentru chestiunile importante.

— Da... fiindcă veni vorba de găini... am vrut să le așezăm la un loc cu ale noastre, în același coteț, însă era între ele una slabă, negricioasă și stropită... nu știu dac-o mai ții minte... Pe asta n-o prea puteau suferi găinile noastre.

— Știu, e Pestrița - făcu repede femeia și trupul păru că i se dezmoștește pentru o clipă, îl privi atentă, cu ochii îngândurați, pe vizitator.

— Ia te uită, ați dat nume până și găinilor! – se minună gospodarul. E drept că unde sunt puține la număr, se mai poate. Dar altceva voiam să-ți spun... că ale noastre s-au purtat tare ciudat. De cum au văzut-o, au prins s-o ciupească și s-o scarmene, făcând o hărmălaie în coteț de-ți împuiau capul dacă te nimereai prin apropiere. Mă crezi că au ciupit-o până la sânge? I-au smuls toate penele, pe urmă s-au năpustit asupra ei și găinile dumitale. În cele din urmă, nevastă-mea a dăruit-o Matildei. Dar nici acolo n-a stat mai mult de-o zi. Cică ar fi răscolit toată curtea de păsări și că ar fi tăbărât asupra ei toate găinile, ciupind-o și zgâriind-o ca turbate pe Pestrița, încât de furioase ce erau nici a oua nu mai voiau. Ai mai auzit una ca asta? Ce era de făcut? Am tăiat găina și, de atunci, avem iar pace. Ciudată întâmplare, nu găsești?

— Păcat de ea, fiindcă era bună de ouă – rosti femeia, fără urmă de mustrare în glas. Părea doar îngândurată și furată de amintirile de acasă.

— Ce-mi pasă de ouă – i-o reteză scurt Sillankorva, care se întreba, fără să vrea, de ce naiba

a adus vorba tocmai acum despre amănuntul acesta, o dată ce curtea de păsări cade în sarcina slujnicilor și nu se sinchisea niciodată de găini.

Femeia își încleștă cu putere degetele în pumni și îl privi țintă în ochi pe vizitator. Ții, ce stranie privire are! Parcă te-ar străpunge, nu alta... Auzise de multe ori că nu e în toate mințile și gândul acesta încolți acum din nou în mintea lui. Și, pe deasupra, își mai boteza găinile ca pe niște ființe...

— Mulțumesc, Sillankorva, ești un om de treabă - îi spuse încet. Ai făcut foarte bine că ai dus vitele la dumneata. M-am gândit mereu la ele și-mi băteam capul ce s-o alege de vite cât voi sta eu închisă.

Sillankorva fu izbit de cuvântul „închisă” și se cutremură, ca străbătut de o descărcătură electrică. Urât cuvânt! Stârnește în mintea omului toate grozăviile la care n-ar vrea să se gândească.

Femeia se obișnuise însă cu vorba asta și nu-i mai răsuna atât de neplăcut la ureche.

— Casă, firește, e pustie - adăugă repede fermierul. Aici, din păcate, nu pot face mare lucru. Am pus însă un lacăt mare pe ușă și-am bătut ferestrele în

scânduri. Mă gândeam că, poate, la primăvară s-ar putea muta acolo băiatul meu și atunci voi avea grijă să facă toate câte sunt de făcut. Întrebarea este numai dacă ne vom putea înțelege, noi doi, asupra amănuntelor.

Femeia se înfioră. În lumina slabă, obrații ei păreau acum și mai scofâlciți.

— Ai bătut scânduri la ferestre - repetă ea distrată, cu privirea dusă departe. I se părea că vede un tablou sfâșietor de trist și dezolant. O casă veche, părăsită, pe coasta copleșită de toamnă, odăi goale și reci, cu ferestrele bătute în scânduri! Și, brusc, imaginea se prefăcu într-o realitate aproape palpabilă. Nu se mai putea amăgi că totul nu e decât un coșmar.

E adevărat, așadar, că n-are să revadă niciodată pe bărbatul zvelt, puțin aplecat, ducând pe umeri hamurile sau străbătând curtea însorită, în mână cu toporul scânteind? Niciodată? Ce bine era să stea la fereastra bucătăriei, cu brațele încrucișate, și să privească de acolo în tăcere, cu inima plină de recunoștință și de sentimentul unei bucurii sărbătorești, pământul binecuvântat și milostiv.

— Cum ți se pare planul meu, doamnă Jonson? Crezi că fiul meu ar putea să se mute, la primăvară... – sparse Sillankorva tăcerea, care devenise apăsătoare. Fruntea i se umezise de nădușeală și degetele frământau fără întrerupere borurile pălăriei. Să fie oare adevărat că vrăjitoarea asta citește gândurile tuturor? La naiba! Averea ei încape, oricum, pe mâini bune, ar putea să ajungă mult mai rău...

— Sigur, sigur, are să fie bine așa – încuviință femeia, pe un ton de parcă i s-ar fi răsucit un cuțit în inimă. Ți-am spus, Sillankorva, că ești un om de treabă. Într-o bună zi, ai să fii răsplătit cum se cuvine, pentru tot ce faci.

Omul începu să tremure din toate încheieturile. Sufletul lui de țăran hrăpăreț și viclean se înduioșă deodată și se înmuie, ca prin farmec.

— Să nu spui asta... eu nu sunt de treabă – se bâlbâi el, cu privirile pironite în pământ și neîndrăznind, pentru nimic în lume, s-o privească în față. Vezi că... În fânețele dumitale iarba e mai grasă... fac și eu un lucru folositor, dacă-și află băiatul meu un loc mai larg... îți voi da însă socoteală, cu sfințenie, de

fiecare ban, îți spun pe cinstea mea... dacă... hm... te întorci acasă. Dinspre partea asta, să fii liniștită!

Femeia nu răspunse. Ochii i se făcuseră înspăimântător de mari, încât parcă luminau celula întunecoasă. Ședea nemișcată, privind grumazul vânjos al bărbatului. Părul lui începuse să încărunțească și se îndesa cenușiu la ceafă, deasupra gulerului hainei de postav gros.

Deodată Sillankorva înălță capul, o privi în față pe femeie și îi mângâia ușor brațul. Era rece brațul acela, ca de mort.

— Ești încă tânără – zise el, cu un ușor tremur în glas. După ce se va împlini timpul, ai să te întorci acasă și poți să începi o viață nouă. Cine știe, poate ai s-aduci un nou stăpân la fermă... Femeile spuneau că vei avea un copil.

Când ieși, nu prea știa dacă trebuie să se bucure sau să-i pară rău că se purtase atât de ciudat și îndrugase atâtea nimicuri. Dar, Dumnezeu știe, fereastra era atât de sus și în mâinile lui Karhula atârna o legătură grea de chei. Pe urmă, rochia aceea cenușie și largă de pușcăriașă fusese tare stranie și îi

înmuiase inima. De fapt, nu regreta nimic din ceea ce făcuse, ba se simțea acum cu sufletul oarecum mai ușurat. Oricât de păcătoasă ar fi femeia asta, e semăna lui, vecina lui de moșie. Omul e dator să-l consoleze pe cel ce se află în nenorocire. De altfel, nici n-a fost încă osândită. Cine știe, s-ar putea să nu fie chiar așa cum se zvonește. Judecătorul Miemonen e vestit prin severitatea lui, poate că el are să-i dea o pedeapsă cumplită, dar tribunalul suprem are să i-o ușureze, poate...

Când ieși pe poarta grădinii, tăcut, cu capul plecat, și porni cu pași grei spre casa cumătrului său, unde fusese găzduit peste noapte, adunătura de gură-cască de pe șosea îl petrecu îndelung cu privirea. Prinsese să șoptească toți în spatele lui, vârându-și capetele unul într-altul, dar Sillankorva nu se mai mândrea acum cu această curiozitate a oamenilor, cu toate că, în sinea sa, nu regreta câtuși de puțin că toți se minunează și se ocupă de persoana lui.

Cerul era cenușiu ca plumbul și drumul înghețat. O căldură plăcută îi cotropi inima la gândul că, abia la doi kilometri de aici, colea, dincolo de pod, e căsuța

lui frumoasă, pământul lui, moșioara lui. Și un flăcău vrednic, care nici nu bea, nici nu joacă cărți, nici nu caută tovarășia tinerilor netrebnici.

Îi ieși în cale un cunoscut, pe care nu-l putu evita. Vrând-nevrând, răspunse la salutul lui și, a după primele cuvinte, urmă în chip firesc întrebarea:

— Ce-ai mai auzit? Ce e cu femeia aceea?! – și omul făcu un semn din cap spre casa lui Karhula, deși Sillankorva ar fi ghicit și fără asta despre care femeie e vorba.

— Eu cred că a avut parte de prea multe – răspunse el cu gravitate. N-aș vrea să spun despre ea nici bine, nici rău, doar că a avut multe de îndurat, asta e sigur. Ajunge să-i vezi ochii...

Omul vru să-l contrazică, dar atenția lui se îndreptă în altă direcție. O femeie destul de tânără, purtând îmbrăcăminte orășenească, venea pe drum, însoțită de o negustoreasă. Arunca priviri curioase în jurul ei și puneă neîncetat întrebări însoțitoarei sale, care părea încântată de faptul că apariția lor stârnește atâta vâlvă, privind cu un aer de superioritate peste capetele mulțimii de curioși. Străina era mică de

statură și durdulie. Toți întorceau capul după ea.

De pe buzele lui Sillankorva scăpă întrebarea:

— Dar asta cine naiba o mai fi?

Se uită, fără să vrea, după dânsa, fiindcă era, ce-i drept, o femeie bine făcută. Avea mișcările vioaie și plăcute, iar ochii îi surâdeau fără încetare.

Omul cu care stătea tocmai de vorbă știa, din întâmplare, cine e necunoscuta, deoarece o văzuse dimineața în fața sălii de ședințe, unde examina tabelul, afișat pe ușă, cu procesele ce urmau a fi judecate în ziua aceea.

— Fac prinsoare că n-ai să ghicești. E nevasta argatului Aaltonen. Se zvonește că ar fi fost mecanic într-o fabrică, așadar nu era chiar lipsit de căpătâi, cum credeam noi. Dar a șters-o de acasă, părăsindu-și nevasta fără a-și lua măcar rămas-bun. Are să iasă la iveală acum, la proces, ce isprăvi a mai săvârșit dumnealui...

Cerul era plumburiu și drumul înghețat.

X

Sala spațioasă era arhiplină și, cu toate că afara sufla un vânt rece, o mulțime de oameni stăteau în

anticameră și la intrare. Judecătorul Miemonen făcu ordine în câteva minute. Interzise fotografierea și evacua din sală mare parte din curioși, amenințându-i violent pe cei rămași că, dacă vor murmura sau nu vor păstra liniștea cea mai desăvârșită va evacua complet sala. Se făcu deodată o tăcere înfricoșată, deoarece toți știau că judecătorul are obiceiul de a se ține de cuvânt. În timp ce se citea actul de acuzare, publicul ședea înțepenit în scaune, într-o muțenie desăvârșită, încât puteai să auzi până și zumzetul unei muște. Se luă jurământul martorilor, apoi acuzata fu introdusă în sală.

În ajun, judecătorul Miemonen mai parcursese o dată rapoartele poliției. Căpitanul redactase destul de obiectiv și concis acuzarea, dar sie citea printre rânduri că judecă aspru încăpățânarea acuzatei de a nega premeditarea faptei, muțenia ei, ca și mărturisirile ce urmaseră, răstălmăcindu-le defavorabil. În calitate sa de procuror, ceru condamnarea femeii pentru delictul de adulter și crimă, considerând o circumstanță agravantă încercarea ei de a-și ascunde fapta și de a induce

astfel în eroare autoritățile. Își rezervă însă dreptul de a-și completa rechizitoriul după audierea martorilor.

Judecătorul Miemonen nu părea de loc surprins. În cursul carierii sale de mai multe decenii, se obișnuise cu exagerările actelor de acuzare.

În fond, toate acestea sunt atributele firești și inerente ale oricărui proces, pentru a căror combatere și rectificare intervine avocatul apărării. Din raportul poliției însă, cele întâmplate apăreau într-o lumină atât de Gravă, încât puteau să provoace migrenă oricărui judecător. Ceea ce sporea și mai mult gravitatea situației era acțiunea în scris a unui avocat din Helsinki, sosită între timp, conform căreia, în cursul verii trecute, profitând de boala și de senilitatea lui Hermann Metsäkulma, soția lui Jonson l-ar fi înduplecat pe bătrân să transcrie pe numele ei jumătate din averea lui, aflată în depozit la o bancă. Moștenitorii protestează împotriva acestui lucru și, deoarece este evident că soția lui Jonson, acuzată de crimă, a dobândit acești bani prin mijloace ilegale – cu alte cuvinte prin șantaj – îi contestă dreptul de a intra în posesiunea așa-zisei moșteniri. După moartea

bătrânului Metsäkulma, cu prilejul preluării lucrurilor rămase de pe urma lui, livretul de economii pe numele femeii fusese găsit pe fundul lăzii, sub căptușeala de hârtie, învelit separat de celelalte.

Judecătorul se obișnuise și cu țăranul capabil să alerge chiar până la Palat din Pont atunci când e vorba de bani, și cu țăranul care nu se supune sentinței, dacă aceasta este de condamnare. Judecase până acum destule cazuri de succesiune, știa ce comoară neprețuită e banul pentru oamenii de la țară și își dădea seama că reclamația în sine nu spune prea mult, că s-ar putea să fie lipsită de orice temei. În cazul de față însă, ea nu mai putea fi considerată lipsită de importanță, deoarece arunca o umbră grea asupra caracterului acuzatei.

O privi cu atenție când apăru prin ușa laterală, urmată de gardian, și se apropie încet de masa judecății. Nu învrednici nici măcar cu o privire fețele curioase îndreptate toate către ea. Pășea calmă, înfruntând căutătura scrutătoare a judecătorului și examinând cu atenție obrazul bătrân, brăzdat de riduri mărunte, ochii inteligenți, cu lucirea lor rece

suin arcadele stufoase ale sprâncenelor. Nu tremura de loc, cu toate că mulțimea strânsă în sala de ședințe o tulbura și îi era lehamite la vederea unei atât de goale manifestări a setei cumplite de senzațional.

Dezbaterea începu conform uzului juridic. Judecătorul Miemonen nu-și mai putu însă dezlipi ochii de pe fața acuzatei și, pe încetul, un sentiment straniu puse stăpânire pe toată ființa lui. I se păru că nu trăiește clipele acestea pentru prima oară și că mai văzuse undeva chipul acestei femei.

— Ți se aduce o acuzație gravă – începu el rar, apăsând pe fiecare cuvânt. Te rog să ne spui tot ce știi despre cele întâmplate.

Femeia - înaltă, îmbrăcată în uniforma de deținută - își încrucișă mâinile pe piept și întoarse capul. Avocatul Ruskeala era acolo, gras, blând și binevoitor, oarecum jenat. Făcu un semn de încurajare clientei sale, dar ea păru că nu-l bagă în seamă. Timp de câteva minute, judecătorul așteptă liniștit, apoi se adresă gardianului, cerându-i să aducă un scaun pentru acuzată. Mulți dintre cei aflați în sală tresăriră la auzul acestei dispoziții și ar fi vrut să șoptească

între ei, dar privirea aspră a judecătorului le înecă șoapta în gâtleej.

Femeia se așeză, cu bustul ușor aplecat înainte, și se uită la judecător cu ochi întrebători.

— Povestește-ne cum s-a întâmplat – se auzi iar somația judecătorului. Pe noi nu ne interesează decât adevărul. Vrem să-l aflăm întreg.

Pe fața torturată și lividă se ivi un zâmbet tremurător și stingher. Acuzata își încleștă mâinile și începu să vorbească întretăiat:

— În ziua aceea, după gustarea de dimineață, bătrânul Hermann s-a dus să se culce, fiindcă era mai demult bolnav, iar Aaltonen a pornit la pădure, ca să taie lemne. Luase cu el toporul. Am rămas singură în casă. Bărbatu-meu a ieșit din camera lui și a încercat să se atingă de mine. În iritarea mea, l-am izbit cu o bucată de lemn, ca să mă lase în pace. A ieșit din casă, iar eu mi-am văzut mai departe de spălatul vaselor. Deodată am auzit o împușcătură, care venea dinspre pădure, dar atât de aproape, încât am alergat speriată în curte. În clipa aceea, a răsunat și a doua împușcătură și mi s-a părut că aud un geamăt

sugrumat, care venea din același loc. L-a auzit și bătrânul Hermann, fiindcă m-am pomenit cu el lângă mine. Nu știu când a ieșit din cămăruța lui. Am rupt-o la fugă, urmată de bătrân... Pe cărare, l-am întâlnit pe bărbatul meu, dar nu m-am sinchisit prea mult de el, deoarece văzusem că Aaltonen zace pe pământ, lângă grămada de lemne, și că e plin de sânge pe cămașă. Pe obraz avea o rană îngrozitoare... Din pricina ei nu putuse să strige... Credeam că mai trăiește; m-am apropiat repede și am început să-l pipăi, dar bărbatu-meu s-a întors între timp și s-a apropiat de el, ba s-a și aplecat ca să-l vadă de aproape. Toporul zăcea lângă mine, l-am apucat și am izbit, fără să mă uit unde dau... Când bătrânul Hermann a ajuns sus, bărbatu-meu zăcea și el pe jos. L-am rugat să rămână acolo până înham calul la căruță. N-a scos niciun cuvânt, ci m-a urmărit doar cu ochii în timp ce urcam mortul în căruță, apoi m-a urmat până la mlaștină. Am tăiat o gaură în mușchi și am scufundat cadavrul acolo, în timp ce el stătea alături și mă privea fără să clipească. El a deshămat apoi calul, iar eu am intrat în casă, am spart un sertar ca să pară că, după omor, bărbatu-meu

a fugit cu banii... L-am rugat pe Hermann să spună și el același lucru jos, în sat, și el a pornit îndată... Eu m-am întors în pădure, la Aaltonen, care murise... Am rămas lângă el, fără să mă mai mișc... Așa m-a găsit domnul căpitan.

Tăcu și privi rugătoare spre judecător. Palmele i se jilăviseră în încleștare și își simțea plămânii obosiți. Judecătorul o lăsă să se odihnească o clipă.

— Crezi că bărbatul dumitale a vrut să se răzbune astfel pentru violența pe care o suferise? Să-l fi împușcat pentru acest motiv pe Aaltonen?

Femeia dădu afirmativ din cap, fără să scoată un singur cuvânt. Judecătorul continuă însă, pe un ton obiectiv:

— Ești acuzată de adulter. Ce ai de spus în această privință?

Avocatul Ruskeala sări în picioare și declară că, în această chestiune, clienta lui nu e dispusă să facă nicio mărturisire, astfel că sarcina probei este misiunea acuzării. Judecătorul nu păru prea încântat de intervenția avocatului, astfel că mormăi ceva printre dinți. Întrebarea următoare căzu mult mai

aspru și mai sec:

— Ai avut o influență atât de mare asupra numitului Hermann Metsäkulma încât acesta a fost dispus să ajute la tăinuirea faptei comise, devenind astfel părtaș al ei?

De data aceasta, femeia ridică glasul:

— Cred că i-a fost doar milă de mine. El știa mai bine decât oricine cât am suferit din pricina bărbatului meu, astfel că mi-a înțeles fapta, chiar dacă n-a putut s-o încuviințeze.

Judecătorul înălță privirea cu interes:

— Regreți fapta pe care ai săvârșit-o, inculpată Jonson?

Acuzata își plecă fruntea și își privi mâinile lăsate în poală.

— Nu știu sigur - răspunse ea, cu glasul stins.

Judecătorul înălță din umeri și făcu un semn către căpitanul Valkjärvi:

— Să auzim întrebările pe care le are de pus acuzarea.

Începu de astă dată plictisitoare procedură penală, șirul fără sfârșit al întrebărilor. Judecătorul

urmărea atent ca tonul procurorului să nu fie exagerat de agresiv și, în măsura posibilităților, dicta el însuși răspunsurile acuzatei.

— Așadar, în timp ce soțul dumitale se apleca asupra cadavrului, fără să bănuiască nimic, dumneata l-ai lovit în cap.

— Credeam că Aaltonen mai trăiește. Bărbatul meu îi zdrobise obrazul, izbindu-l cu călcâiul ghetei, ca să nu poată să strige... Mă temeam să nu-i mai facă vreun rău.

— Arma era încă la el?

Acuzata nu-și amintea de acest amănunt, dar, după toate probabilitățile, o mai avea în mână, fiindcă, mai târziu, pușca a fost găsită chiar lângă cadavrul lui.

— În clipa când ai auzit împușcătura, ai bănuیت îndată că s-a petrecut un lucru grav? La ce anume te-ai gândit în prima clipă?

Se speriasse doar, astfel că nici n-a fost în stare să se gândească la un lucru anumit.

— N-ați vorbit niciodată înainte... împreună cu Aaltonen, să-l suprimați pe inginer?

Nu, n-au vorbit niciodată de așa ceva. Totuși, astă-vară, când bărbatul i-a sfâșiat de pe ea unica rochie bună pe care o mai avea, s-a întâmplat ca Aaltonen să se înfurie și să amenințe că îl va nimici, dar ea i-a interzis cu asprime să aibă astfel de gânduri. De atunci n-a mai pomenit niciodată nimic în legătură cu bărbatul ei.

— Continui să negi că ai întreținut legături nepermise cu Aaltonen?

Judecătorul nu mai repetă întrebarea, mulțumindu-se să noteze doar că acuzata n-a negat nimic până acum, ci a refuzat să facă orice declarație în această privință. Căpitanul anunță însă că, întemeiat pe depozitia martorilor citați în proces, va putea să dovedească adulterul.

— De ce ai înșfăcat securea, când aveai la îndemână o bucată de lemn? Procedul acesta îți era, oricum, mai familiar... din câte am putut constata până acum.

Judecătorul îl apostrofă domol pe căpitan:

— Aș dori ca acuzarea să-și formuleze întrebările într-un mod mai potrivit.

Femeia nu se prea sinchisea de forme. Răspunse deci calmă că toporul se afla chir lângă ea și că îl ridicase fără să se gândească la ceea ce face.

— Erai hotărâtă să-ți ucizi bărbatul când ai văzut că îl împușcase pe Aaltonen?

Nu era hotărâtă la nimic, dar când bărbatul ei s-a aplecat asupra rănitului, și-a închipuit că vrea să-l mai lovească o dată. L-a izbit atunci orbește, fără să se gândească în clipele acelea la nimic.

— Îți era teamă, așadar, și pentru propria dumitale viață, nu? – făcu ironic Valkjärvi, dar nu izbuti s-o scoată pe femeie din sărite. Ea răspunse iar, cu un calm neobișnuit. Nu se gândise la posibilitatea că ar putea fi și ea amenințată. Nici prin minte nu i-a trecut să-i fie teamă pentru propria sa viață.

— La ce anume te gândeai? – îi trânti căpitanul întrebarea următoare, dar acuzata păru că nu-l aude. Ridică privirea către judecător, care, vădit indispus, se juca distrat cu un creion. Acuzatorul se văzu nevoit să repete întrebarea, de astă dată oarecum modificată:

— Cert este că l-ai lovit de două ori. De ce? Numai fiindcă... e mai bine să fii sigur?

Femeia nu putu să dea un răspuns de ce anume își lovise bărbatul de două ori. Nu se gândise la nimic, la absolut nimic în clipa aceea. Abia când văzu că Aaltonen e mort și că bărbatul ei zace pe jos... dar nu, mai târziu doar... când bătrânul Hermann a ajuns sus și s-a oprit în fața celor două cadavre, abia după aceea s-a dezmeticit și și-a dat seama de cele întâmplate. Începuse să-și bată capul cum să scape de închisoare. De asta încercase să ascundă cadavrul soțului ei.

Acuzatorul declară că, în felul cum expune acuzata faptele, cele întâmplate nu i se par câtuși de puțin verosimile. Când el a ajuns sus, în luminișul pădurii, și a încercat s-o chestioneze pe femeie, ea se comportase neînchipuit de calm și de lucid. O femeie cu un astfel de sânge rece anevoie se poate pierde cu firea într-atâta, încât să nu-și mai dea seama că ucide pe cineva.

Judecătorul ascultă atent până la sfârșit, apoi repetă întrebarea și așteaptă liniștit răspunsul acuzatei. Valkjärvi însă fremăta de nerăbdare și fruntea i se încinsese de căldură. Convingerea lui era neschimbată: negarea aceasta încăpățânată este cea

mai strălucită dovadă a ticăloșiei femeii, a stricăciunii ei incorrigibile! Nu crezu aici un cuvânt din cele spuse de femeie și rămase neclintit în presupunerile sale. Îl lovise mai intui cu o bucată de lemn, apoi, când își văzuse victima căzând în nesimțire la pământ, o ucisese cu lovituri de topor. Singurul scop al lui Valkjärvi era acum acela de a-l convinge pe judecător de adevărul ipotezei sale, și întrebările și le formulă în așa fel, încât să-și sprijine propriul punct de vedere. Știa că Miemonen e un judecător aspru și conștiincios, dar se zvonea despre el că nu mai e chiar așa de aprig precum a fost în trecut, îndeosebi când e vorba să judece o femeie, e cuprins de oarecare slăbiciune. Oricum ar fi și oricât de năvălaș să fie la bătrânețe, va trebui și el să recunoască, o dată ce e limpede ca lumina zilei, că societatea trebuie salvată de prezenta unei astfel de femei.

Acuzata însă continua să nege și judecătorul începu să se plictisească de interogatoriul fără rezultat al acuzării. Se convinse în curând nu de temeinicia teoriei lui Valkjärvi, ci de faptul că un astfel de procedeu este lipsit de orice eficacitate.

— Îți urai bărbatul?

Femeia se uită țintă în ochii judecătorului și, fără să ezite, rosti mândră, cu capul ridicat:

— Da.

— L-ai lovit într-un moment de agitație?

Ruskeala se ridică și întrebă cu o voce calmă:

— Există, oare, domnilor, un om în această lume, care să nu fie agitat la vederea unei arme de foc în mâna unui decrepit și a unui cadavru întins la pământ? Putem presupune doar că acuzata a săvârșit fapta sa sub imperiul unei cumplite tulburări și a unei agitații întemeiate, îndeosebi cu scopul de a împiedica cruzimile ce-ar fi putut să urmeze. Nu pot să-mi închipui o bestialitate mai dezgustătoare și mai josnică decât fapta criminalului care, după ce și-a doborât victima, o lovește cu picioarele și îi sfâșie fața. Cel care e în stare de așa ceva, acela e capabil de orice mârșăvie.

Căpitanul răspunse doar că umilința și insultele pe care soțul dușmănit fusese nevoit să le îndure în propria sa casă trebuie să fi fost și ele neobișnuite, dacă l-au determinat să ajungă aici. Se va convinge

onorata curte și de faptul că inginerul Jonson avea toate motivele să se teamă de un atentat împotriva vieții lui. Da, o va dovedi, chiar dacă acuzata ar nega de o sută de ori.

Judecătorul propuse să înceapă audierea martorilor, ceea ce va înlesni, poate, mersul procesului într-o măsură mai mare decât întrebările și negările repetate. Evident, procurorul are dreptul de a pune întrebări acuzatei după depoziția fiecărui martor, dar numai în limita stabilită de procedura legală.

Căpitanul Valkjärvi își orânduise martorii într-o anumită succesiune logică. Voia să demonstreze întâi de toate că străinul fusese suspect chiar din clipa apariției sale la fermă. În al doilea rând, voia să cunoască opinia celor din sat despre străin, cu alte cuvinte impresia pe cetire o făcuse asupra altora, iar în al treilea rând voia să dovedească existența unor raporturi interzise între el și stăpâna fermei.

Crezuse că va izbuti să răscolească și să zguduie auditoriul chiar din primele clipe, prin prezentarea soției legitime a lui Aaltonen, una și aceeași persoană cu Kartonen. În această privință însă se înșelase.

Femeia cea durdulie se afla de mai multe zile în sat, trăsesse la negustoreasă, astfel încât cele ce povestea acum în fața judecătorului nu mai erau o noutate pentru nimeni. Localnicii avuseseră chiar prilejul să afle din gura ei amănunte și mai interesante, din acelea care nu se pot relata în fața unei instanțe judecătorești.

În întreaga atitudine a fostei soții a lui Kartonen se vedea că e încântată de rolul pe care îl joacă și de privirile curioase ce-i urmăresc fiecare gest. Stătea în fața mesei judecătorului, cu obrajii încinși de satisfacție. Își făcuse o rochie nouă, anume pentru această ocazie, își coafase părul, și nu prea economisise nici fardul. Se ghicea din toată făptura ei că ziua aceasta este cea mai importantă din viața ei și că se străduiește să-și folosească întreaga putere de seducție pentru ca rolul ei să iasă cât mai impresionant cu putință. Poate că rezultatul ar fi fost cel dorit de ea, dacă tocmai această găteală exagerată nu i-ar fi scos în evidență neglijența fizică. Un ac de păr îi atârna la întâmplare pe o ureche și, sub lacul roșu ca sângele, unghiile se vedeau negre, astfel încât

nici cu cele mai mari eforturi căpitanul nu prea izbuti să încânte asistența prin apariția ei. Observă, dimpotrivă, că impresia nu era unanimă. O prevenise, de altfel, din timp, să nu folosească expresii și gesturi patetice, ferindu-se de orice exagerare, dar ei nici prin creanga minții nu-i trecuse să lase neexploatarea, până la ultima picătură, o asemenea împrejurare. Cu capul semet, stătea dreaptă în fața judecătorului, ca una care e dispusă să joace acum, cu orice preț, rolul principal al dramei. Fu contrariată, ce e drept, încă din prima clipă, că nu i se ia jurământul înainte de a face depozitiile pentru care fusese citată. Ar fi făcut și asta parte din comedia al cărei personaj se simțea.

Acuzata ședea nu departe de martoră, îmbrăcată în uniformă ei cenușie, și o privea cu niște ochi ciudat de pătrunzători și de lucizi, fără curiozitate, dar și fără dușmănie. Era mai mult o întrebare mirată în privirile ei: ce găsisese oare omul ei la o creatură atât de prefăcută și de respingătoare? Soția lui Kartonen o urmărea nervoasă pe acuzată, din coada ochiului, simțindu-se examinată de ea și ghicind instinctiv că femeia îi citește până și gândurile.

Îl învălui pe judecător într-o privire catifelată; îți dădeai îndată seama că e o femeie cu multă experiență, care nu se prea sperie de propria ei umbră. Se uită pe rând în ochii bărbaților șezând la masa de judecată, stăpână pe sine; ferm convinsă că le sucise tuturor capul. Era mică și armonios făcută, avea liniile moi și mâinile scurte, dolofane. Se vedea cât de colo că o supăra faptul că acuzatei i se oferise un scaun, pe când ea, nevinovata și inocenta, era nevoită să stea în picioare în fața instanței. Era pe punctul de a-și rosti tare nemulțumirea, dar când întâlni privirea aspră a bătrânului judecător, socoti că e mai înțelept să tacă.

Miemonen nu se grăbea niciodată. O cercetă din ochi, cu multă atenție pe martoră; plimbându-și îndelung privirile pe fața ei. Simțea o silă din ce în ce mai accentuată. Printr-o ciudată și nemotivată asociație de idei, și-o închipui deodată pe propria lui soție în locul martorei și se întrebă ce anume ar simți într-o astfel de împrejurare. Într-un anumit sens, creatura asta provocatoare și lipsită de orice decență, seamănă cu femeia foarte feminină de odinioară,

pentru că e dulce, docilă și moale, fiind însă doar o caricatură a prototipului. Tot ceea ce în soția sa fusese, pe vremuri, atât de fermecător și de dulce, apărea la aceasta într-o formă modernă, provocatoare și lipsită de orice grație.

Abia când frumusețea aceasta sulemenită începu să dea semne de nerăbdare, lăsându-se nervoasă de pe un picior pe altul, hotărî în sfârșit să i se adreseze, pe un ton aspru și uscat:

— Ați fost citată la proces ca martoră a acuzării. Ați putea să ne explicați de ce v-a părăsit soțul dumneavoastră, mecanicul Kartonen, și de ce a încercat apoi să-și caute de lucru sub un nume de împrumut? Spuneți-ne tot ce știți în această privință.

Martora atât așteptase. Indignarea începu să se reverse dintr-însa ca un potop:

— M-a batjocorit într-un hal de neînchipuit, domnilor, fără să știu măcar din ce pricină. Eram luați de șapte ani, fetița noastră tocmai împlinise șase... avea leafă bună la fabrică și locuiam în casa noastră. Nu mi-a spus nimic, o vorbă măcar, că ar avea de gând să mă părăsească, dar era veșnic tare morocănos și

tăcut... Nu bea, nu juca cărți și n-avea nevoie de prieteni. Nu ieșea din casă toată ziua, domnilor, iar eu, firește, muream de plictiseală alături de el. N-aveam niciun motiv să ne legăm banii cu nouă noduri, îl îndemnam deci să mai ieșim și noi, să petrecem. El însă nu voia, în ruptul capului. Dumnezeu să-l înțeleagă... poate îi lipsea o doagă. Nu se împăca prea bine nici cu colegii, nu se împrietenea cu nimeni, căuta doar singurătatea. Îi plăcea să moșmonească prin grădină, asta era singura lui plăcere. S-a îmbrăcat într-o bună zi în hainele de duminică, a luat din sertar toți banii câți rămăseseră pentru întreținerea gospodăriei și dus a fost! În primele zile am fost cam încurcată, ce e drept, a trebuit să mă împrumut de la vecini... Mai târziu însă am găsit doi chiriași buni și acum o duc de pe-o zi pe alta. N-am cerut să fie pus sub urmărire, fiindcă mă gândeam că, dacă asta i-a fost voia, să se ducă, apoi dus să rămână! Eu, una, n-am să-l bocesc.

Judecătorul o întrerupse:

— N-ați avut vreun schimb de cuvinte în ziua plecării lui?

Soția lui Kartonen răspunse cu un „nu” hotărât și privi, cu o inocență de copil, drept în ochii judecătorului. În următoarea clipă însă își înclină capul și continuă, pe un ton șovăitor:

— În orice caz, n-a fost o ceartă prea serioasă. Din când în când, se iveau și între noi neînțelegeri mărunte... chiar înainte... Știți, el era foarte econom, iar eu nu puteam să înțeleg de ce trebuie să ne lipsim de anumite lucruri, când câștiga așa de bine... Eram supărată că îmi refuză până și cea mai mică plăcere, cea mai neînsemnată distracție. Ne certam adeseori din pricina aceasta. Se întâmpla să izbească atunci cu pumnul în masă, furios la culme, și să-mi spună vorbe urâte... Pe urmă dormea, zile în șir, afară în cămară, fără să-l văd. Atunci însă nu se întâmplase nimic din toate acestea, nici măcar nu ne-am certat. N-am idee, zău așa, ce l-o fi apucat c-a dispărut așa, deodată... după cum nu știu nici în ziua de azi.

— Înseamnă că n-ați avut o căsnicie mulțumită. După plecarea soțului dumitale, zici că nici nu i-ai prea simțit lipsa, nu-i așa?

— Asta nu pot s-o spun - răspuns femeia, cu

oarecare nesiguranță. Eram doar destul de înstăriți. Și soțul meu era un muncitor tare vrednic. Toată lumea îl lăuda la fabrică. Când însă m-a părăsit, n-am vrut să alerg după el. Mă gândeam că, dacă are să vrea, tot se va întoarce el, iar dacă nu, treaba lui, îl privește! La început am fost chiar îngrijorată, fiindcă îmi închipuiam că i s-o fi întâmplat ceva. Am și făcut o declarație la jandarmerie, au fost întreprinse cercetări, dar n-au dat de nicio urmă care să ne facă să credem într-un accident. Când am văzut cum stau lucrurile, nici eu nu m-am prea sinchisit. Aș fi avut, firește, dreptul la o pensie alimentară, sunt însă prea mândră ca să cer așa ceva. Prefer să muncesc cu mâinile mele și să-mi tocesc unghiile decât să cer cuiva pomană.

Zâmbi și își privi satisfăcută mâinile. Unghiile îi erau lăcuite cu grijă, roșii ca sângele. Nu se vedea pe ele nici urmă de muncă.

Judecătorul avu nevoie de întreaga sa răbdare:

— Ai aflat că soțul dumitale a căutat mai târziu un serviciu, ascunzându-se sub un nume fals?

— Da. Și nu-mi pot explica acest lucru decât prin

aceea că voia să scape de plata pensiei alimentare. Ar fi fost obligat să plătească și întreținerea pentru copil, nu numai pentru mine.

Aruncă o privire triumfătoare spre acuzată și adăugă brusc:

— Acum însă, după ce a murit, am dreptul să pretind salariul lui. Lucrurile rămase de la el le-am preluat de la domnul căpitan, însă n-am găsit decât câteva mărci în buzunare, cu toate că trebuie să fi avut o simbrie bunicică acolo, la fermă. Am auzit că făcea totul singur. Sunt curioasă să aflu ce s-a întâmplat cu atâția bani...

Judecătorul trebui să recunoască că pretenția femeii era întemeiată. Se întoarse deci spre acuzată:

— Ai putea să ne spui cum își întrebuința banii mecanicul Kartonen, în timpul cât a slujit la fermă?

— Nu cheltuia nicicând pentru nevoile sale personale - răspunse, cu glasul stins, femeia și privi țință înainte. Mi-a cerut bani în două rânduri, avea nevoie de ghetе și de îmbrăcăminte. Nu neam înțeles asupra simbriei. El știa că vara, înainte de recoltă, eram destul de strâmtorați.

— Îi datorezi aşadar o sumă destul de mare?

Avocatul Ruskeala se aplecă la urechea acuzatei şi îi şopti ceva. Femeia înălţă din umeri şi clătină din cap, apoi avocatul declară că partea este dispusă să plătească simbria restantă a decedatului Kartonen moştenitorului legal, luând ca bază simbriile obişnuite pentru argaţi în ţinut.

— Şi cât crezi că ar fi în total? - întrebă bănuitoare femeia durdulie, dar judecătorul găsi că lucrurile merg prea departe, astfel că puse capăt discuţiei asupra acestui punct.

— Veţi discuta amănuntele mai târziu, pe noi nu ne privesc. Dacă suma oferită ţi se va părea prea mică, ai dreptul, fireşte, să-ţi aperi interesele şi să-ţi susţii pretenţiile pe altă cale.

Soţia lui Kartonen bombăni ceva ca pentru sine şi aruncă o privire duşmănoasă înspre acuzată.

Judecătorul îngădui procurorului să pună întrebări martorei.

Valkjärvi începu apăsător:

— Martora pretinde că soţul ei, mecanicul Kartonen, o lovea uneori, în momentele de iritaţie, ba

își maltrata și copilul. Era, în general, un om violent, după părerea martorei?

— Uneori își pierdea capul cu desăvârșire. Odată a trebuit să-mi smulg fetița din mâinile lui și să fugim amândouă din casă. Întâmplarea asta o știu și vecinii...

— După părerea martorei, și-a părăsit familia și s-a ascuns sub un nume fals numai spre a scăpa de plata pensiei alimentare?

— Așa este, altă explicație nu găsesc.

— Aceste două răspunsuri sunt destul de semnificative, cred, pentru a vă imagina cam ce fel de om a fost mecanicul Kartonen – preciză procurorul.

— Mulțumesc, atât doream să știu.

— Are acuzata de pus vreo întrebare martorei?

Ruskeala vru să spună ceva și gura i se deschise chiar pe jumătate, dar acuzata îl apuca violent de braț și îi șopti ceva la ureche. Discutară câteva clipe cu aprindere, apoi se păru că avocatul renunță. Ridică din umeri și anunță ea nu are de pus nicio întrebare. Judecătorul declară:

— Suntem lămuriți. Martora se poate retrage.

Soția lui Kartonen holbă ochii mari. Contase oricum, pe un rol mai spectaculos, mai impresionant. De furie, declară că pretinde restituirea cheltuielilor de transport, apoi ieși îmbufnată din sală, cu capul în pământ.

— Să intre martorul următor!

Apăru Ylitalo, stăpânul fermei vecine, căznindu-se să se îndrepte din șale, ca să scoată în evidență demnitatea și adevărul celor ce avea de spus. În zori, înainte de a purcede la drum, trăsese vârtos la măsea și acum se trudea să nu-i simtă judecătorul răsuflarea alcoolică. Era roșu, căci rachiul îl înfierbântase, și o măsura pe acuzată cu priviri arogante, dar și cu oarecare curiozitate.

XI

— Mă întorceam cu încă unul de la Helsinki, și pe drum l-am întâlnit pe inginera, pe Alfred adică - începutu martorul. Era un om tare vesel și de loc înfumurat, deși se spunea că e dintr-o familie foarte bună. Am deșertat câteva clondire... din alea pe cinste... și n-a mai vrut să se ducă acasă. Se știe cât sunt de năzuroase muierile în astfel de împrejurări,

fiindcă nu vor să înțeleagă nici în ruptul capului cum stau lucrurile, încât, cum le calci pragul, beleaua-i gata! L-am invitat așadar să rămână cu noi. Am petrecut întâi în casă, dar a doua zi ne-am mutat în șopron, ca să jucăm cărți. Au mai venit doi tăietori de lemne, cu care am cântat și-am jucat cărți și ne simțeam cât se poate de bine. În definitiv, faci ce vrei în acareturile tale și nimeni n-are dreptul să se amestece, adevărat? Băutura o cumpăraserăm cu banii noștri, nu era de contrabandă. Cu toate acestea, năvălește dintr-odată peste noi bătrânul Metsäkulma și argatul Aaltonen, începând să facă gură că au venit să-l ia acasă pe Alfred. I-am prevenit să nu se-ncumete să treacă pragul șopronului fără încuviințarea mea, ei însă nici că s-au sinchisit de vorbele mele. Unul din tăietorii de lemne a dat să spună și el ceva, dar Aaltonen l-a pocnit peste obraz, în timp ce bătrânul Hermann s-a năpustit asupra celuiilalt și a prins să-l ghiontească din toate puterile. Mie niciodată nu mi-au plăcut încăierările, așa că am stat deoparte, dar am văzut când l-au târât pe Alfred cu ei. I-au sfâșiat cămașa și l-au bătut până ce a căzut în nesimțire,

fiindcă mai târziu l-au stropit cu apă, ca să-și vină în fire. Cică l-au ținut numai în pumni, până acasă.

— Limitează-te la ceea ce ai văzut cu ochii dumitale și știi sigur.

— Păi, să vedeți, eu atâta știu sigur și am văzut cu ochii mei că Aaltonen l-a lovit pe unul din tăietorii de lemne și că, în înțelegere cu Hermann, și-a maltratat stăpânul. Băgase groaza în mine vagabondul ăla grosolan și sălbatic, încât nu mai voiam să am a face cu dânsul.

Să-l fi auzit, domnule judecător, cum mai urla nenorocitul de inginer în mâinile lor! îmi înghețase și sângele în vine. Mă gândeam să dau fuga după ajutor, dar... Ylitalo se simțea în elementul său și credea de-a binelea că spune adevărul.

— Cunoaște acuzata acest incident? întrebă judecătorul; la care femeia răspunse, cu glasul sleit, după o oarecare ezitare:

— Soțul meu furase din sertar banii economisiți pentru sămânță, așa că a trebuit să vindem vaca și să cumpărăm, cu banii obținuți, cele necesare fermei. Nevasta lui Ylitalo mi-a trimis vorbă, printr-o slujnică,

și m-a rugat să facem ceva ca să-l luăm de-acolo pe bărbatu-meu, fiindcă bea de două zile fără oprire, împreună cu bărbatul ei.

— Minciună sfruntată! – sări fermierul, ca ars.

Judecătorul se răsti la el și o îndemnă pe acuzată să continue ceea ce știe.

— L-am rugat pe Aaltonen să-l însoțească pe bătrânul Hermann și să-i dea o mână de ajutor – urmă femeia. S-a supus îndată. Pe bărbatu-meu l-au adus acasă, și Hermann i-a făcut o baie, fiindcă era plin de murdărie. Dacă a fost bătut și maltratat, asta n-o știu; avea însă nasul umflat și poate că îl loviseră într-adevăr. Își pierduse haina și pălăria, neștiind nici cel puțin unde le-am putea da de urmă. Bătrânul mi-a povestit că își jucase și ghetetele la cărți, dar că le-au luat înapoi de la tăietorul de lemne.

Ylitalo nega cu încăpățănare că ar fi fost și el beat. Băuse cu Alfred câteva păhărele de rachiu, de bucurie că se revăzuseră, după care se așezaseră la masă, să joace cărți și să le mai treacă astfel de urât. El nu-l întrebase de unde are bani și nu înțelege ce poate fi rău în câteva picături de alcool. În definitiv,

Alfred era major, om în toată firea, care știa ce face. Cât privește maltratarea, despre ea nu încape nicio îndoială, o dată ce tot satul a auzit strigătele și văicăreala inginerului.

Se constată în acest fel, pentru a doua oară, că Aaltonen fusese un om violent.

Urmă, la sfârșit, depoziția țesătoarei Mina Pekari. Martora era o femeie bătrână, slabă și sfrijită; avea mâini galbene, cu degete lungi și osoase, nasul încovoiat și ochii pătrunzători. Veni la proces îmbrăcată într-o rochie pestriță, din lână țesută în casă, și clipi răutăcioasă înspre judecător și acuzată. Din primul moment, judecătorul o privi cu neîncredere și vru să afle ce anume urmărește să știe procurorul prin depoziția martorei.

— A fost citată pentru dovedirea adulterului – răspunse căpitanul.

La acestea, judecătorul Miemonen invită publicul să părăsească sala, deoarece urmează să discute chestiunea în ședință secretă. Reprezentantul acuzării, surprins neplăcut, îngăimă doar că ordinea fixată nu este esențială și că depoziția Minei Pekari

poate să fie amânată pentru mai târziu, fiind convins, de altfel, că tot ce are ea de spus suportă orice publicitate. Judecătorul refuză însă să schimbe ordinea fixată de acuzare și stăruie în decizia sa ca sala să fie evacuată de curioși, de a căror prezență nu e nevoie pentru bunul mers al procesului.

Un murmur de nemulțumire străbătu asistența. Nimeni nu era de acord cu dispoziția judecătorului, dar ce puteau face? Cel mult să târăgăneze ieșirea din sală, mișcându-se încet și făcând mult timp să scârțâie băncile. În cele din urmă, sala rămase goală. Judecătorul zâmbi și bătu cu creionul în masă. Pe urmă strecură o mână în buzunar și își vârî o bomboană în gură. Ronțâi liniștit, bucurându-se că acuzata își mai venise în fire. Spera să se mai liniștească puțin.

În sală rămăseseră numai asesorii. Se retrăseseră nepăsători pe banca din fund, ea și când nu i-ar fi interesat, în niciun fel depoziția martorilor. Se aflau însă între ei și câțiva tineri juriști, care șopteau amuzați, chicoteau și așteptau cu nerăbdare depoziția țesătoarei, spre a o putea povesti apoi acasă

și în cercurile de cunoștințe de la oraș, ca pe o trufanda.

Judecătorul se ridică, își întinse brațele amorțite și, prefăcându-se că se plimbă întâmplător în direcția tinerilor, se apropie de ei.

— Domnilor, în cazul că nu puteți renunța la râsete, v-aș sfătui să ieșiți în curte și să fumați acolo câte o țigară – le spuse el, cu blândețe. Țsta nu e un spectacol de teatru.

Mina Pekari stătea stângace în mijlocul sălii și își mototolea ceva la rochie. Bucuria îi scăzuse brusc. Nu e chiar așa de amuzant să fii martoră, cum și-o imaginase. Judecătorul e îngrozitor de sever, se spune că s-a întâmplat să-i alunge pe martori când sporovăiau prea mult. Măcar de astă dată dacă nu s-ar înfuria!

— Să auzim ce știi – o invită judecătorul.

Cuvintele acestea răsunară destul de prietenos. Mina Pekari simți deodată că respiră mai ușor. Și, cu deplină îndreptățire, fiindcă judecătorul Miemonen era în clipa aceea cât se poate de bine dispus. I se oferise, în sfârșit, prilejul de a-i îndepărta pe toți

nechemații, ceea ce era foarte mult.

— Păi să vedeți, treaba stă așa, prea onorată curte, că în casa de la fermă se depăna un trai rușinos! Destrăbălare, nerușinare... din zori și până noaptea și de noapte până-n zori – începu ea pe un ton legănat, dar judecătorul se răsti furios:

— Să ne spui doar ce-ai văzut, fără să îndrugi aici verzi și uscate. Vreau să aud numai adevărul!

— Păi, eu tocmai adevărul vreau să vi-l spun – se bâlbâi martora. De spaimă, nasul i se lungise parcă și mai mult, iar obrazul îi pălise. Căuta disperată ochii căpitanului, acesta însă privea pe fereastră, cu fruntea încrețită în riduri iritate.

— Să vedeți dumneavoastră – reluă martora, de astă dată pe un ton mai potolit, aproape cu umilință. Acum câteva luni mă dusei odată să adun muguri în hotarul fermei Metsäkulma, acolo unde se află rezervația de vânătoare. Am ajuns către prânz la sauna, unde au obiceiul să înnopteze, uneori, domnii care vânează. Deodată văd numai că se mișcă cineva pe lângă baie; mă ascund repede după niște tufe. Tocmai atunci ieșeau amândoi din căsuță, frecându-se

la ochi. E așa cum vă spun, era femeia asta – și arătă cu degetul ei uscat și noduros către acuzată – iar celălalt era secătura de argat, ibovnicul ei. Făceau iac-așa... – și se trudi să redea scena prin gesturi și mimică – s-au tăvălit prin casă până la amiază și s-au destrăbălat... Mare grozăvie, să-mi fie cu iertare. Mi se taie picioarele numai la gândul ce-au fost în stare să facă! Erau așa de pierduți, încât nici n-au băgat de seamă când m-am furișat în casă pe urmele lor. Mă rodea curiozitatea: își făcuseră culcuș din ramuri și frunze, pe care s-au tăvălit apoi de seara până a doua zi la prânz.

— Altceva n-ai văzut? o întrerupse, cu oarecare nerăbdare, judecătorul.

— Mi-a fost de-ajuns cât am văzut, doar nu credeți că sunt căzută în cap – declară ritos Mina Pekari, ca una care știe că morala și dreptatea sunt de partea ei. Râdeau amândoi și făceau nebunii, încât păreau amețiți când au pornit spre casă. Ce-au mai făcut după asta, nu știu. Încă de pe atunci m-am întrebat însă: ce-o mai ieși și din asta, Doamne? Fiindcă bine nu putea să se isprăvească, asta-i sfânt.

— Ai văzut chiar cu ochii dumitale săvârșirea adulterului? – întrebă judecătorul Miemonen, plictisit de flecăreala femeii și aruncând o privire furișă spre acuzată. Obrazul acesteia era înspăimântător de palid. Ședea țeapănă pe scaunul ei și asculta cu atenția încordată.

— Mi-a fost până peste cap ceea ce am văzut – repetă martora și râse în sinea ei, fiindcă își închipuia ca judecătorul vârstnic – mai dă-l încolo de țăp bătrân! – se preface că nu înțelege tâlcul vorbelor ei.

Judecătorul înălță însă din umeri și se uită la căpitan, de parcă ar fi vrut să-i spună: sincer să fiu, mă surprinde că dumneata, în calitate de jurist, încerci să susții teza pe care ai făurit-o împotriva acuzatei, întemeiat pe astfel de date incomplete. Se așteptase la ceva mult mai rău. Era deprins, din procesele intentate pentru pensii alimentare, cu detaliile absurde și indecente pe care blajinii țărani le povesteau fără vreo urmă de sfială. De astă dată însă martora nu spusese, de fapt, nimic.

Căpitanul nu mai avea de pus martorei nicio întrebare, dar avocatul Ruskeala declară că acuzata

nu e dispusă să facă niciun fel de mărturisire sau comentariu pe marginea unor zvonuri atât de josnice. Dar, în calitatea sa de apărător, dorește să atragă atenția onoratei instanțe asupra unor amănunte, și anume:

— Așa numita Livadă mare a fermei Metsäkulma este situată la o depărtare destul de mare de casă – și s-a mai întâmplat și în alte rânduri să tragă, peste noapte, cei ce coseau în sauna aflată pe teritoriul rezervației de vânătoare, mai ales când nu isprăveau munca în cursul unei singure zile. Ar fi fost deci greu să i se pretindă argatului să rămână peste noapte afară, sub cerul liber, o dată ce prin apropiere nu se află niciun alt adăpost potrivit pentru odihnă. Adevărul este că depoziția martorei nu dovedește prea multe.

Se părea că, de data asta, nici Valkjärvi nu se sinchisește dacă acuzata va fi sau nu condamnată pentru adulter. Era convins că adusesese destule argumente și, după părerea sa, tăcerea încăpățânată a femeii era o circumstanță agravantă în plus. Din punctul lui de vedere, era important să se afle doar

dacă inginerul avusese cunoștință de adulter. Pentru clarificarea acestui punct, ceru introducerea martorului următor.

Artileristul Tussari căpătase o permisie specială de la unitatea sa pentru a se prezenta la proces, astfel că era adânc recunoscător tuturor, fără să încerce să-și ascundă câtuși de puțin înduioșarea. Intră cu pași repezi în sala de ședințe și se opri militărește în fața mesei lungi, lovindu-și zgomotos călcâiele și luând poziția de drepti. Purta pantaloni cu vipușcă roșie și pintenii îi zbârnâiau încă de dimineată prin curtea judecătoriei improvizate.

Lucrurile se petrecuseră după cum urmează: vara trecută, prin luna august, fusese învoit de la unitate și venise acasă pentru o duminică. Sâmbătă, pe înserat, se abătuse pe la groapă, acolo unde drumul nou se despică din șosea. Se întâlneau acolo adesea tinerii din sat, mai cu seamă când nu era petrecere sau vreo adunare prin împrejurimi. Tocmai povestea întâmplări din militărie unor cunoscuți, când apăru inginerul și îi întrebă dacă nu i-ar vinde și lui o gură de rachiu. Avea bani puțini, se gândea că e mai

bine dacă nu bea, mai ales că voia să se ducă încă undeva. Îi întinse deci inginerului sticla de rachiu și primi în schimb, de la el, optsprezece mărci. Declară sincer toate acestea în fața judecătorului, cu toate că știa că săvârșise un lucru interzis de lege. Nici prin minte nu-i trecuse însă că fapta lui ar putea pricinui cuiva vreun rău, astfel că nu stătuse în cumpănă, ci îi dăduse inginerului rachiul cerut, pentru care acesta îi numărase în palmă banii.

Încerca să vorbească scurt și concis, așa cum îl deprinsese disciplina ostășească, dar se ghicea ușor că se rușinează de ceea ce făcuse.

— După prima înghițitură, l-a apucat un chef strașnic de băutură și nu ne-a mai lăsat în pace. Începu să se roage, să cerșească chiar. Prietenii mei au vrut să-l trimită acasă, eu însă eram curios să văd ce are de gând să facă. Nu văzusem în viața mea un om care să dorească astfel băutura. L-am întrebat, așa, într-o doară, dacă n-ar fi dispus să mănânce o balegă de cal, de acolo, din marginea drumului, în schimbul rachiului pe care îl cerșea. La care el apucă o turtă și o înghiți, înainte ca noi să-l fi putut opri.

Mie, gata să-mi vină rău... I-am dat tot rachiul rămas în sticlă. Neam spus că dacă e chiar așa de însetat, să bea cât poștește. După ce s-a îmbătat, a prins să ne povestească verzi și uscate... Că argatul și nevastă-sa au de gând să-l omoare, că flăcăul s-a și repezit odată la dânsul și l-a bătut cumplit. Că ziua următoare, într-o duminică, argatul a stat ceasuri întregi pe treptele grajdului, ascuțind toporul. El îl urmărise prin fereastră și nu se încumetase să iasă, dar că, mai târziu, a văzut-o pe nevastă-sa apropiindu-se de argat și smulgându-i din mână toporul. Știa că nevastă-sa doarme noaptea cu argatul în grajd. A mai îndrugat tot felul de bazaconii, mie însă nu prea mi-a venit să cred nimic din ceea ce spunea, fiindcă era beat turtă! mai târziu i-am lăsat pe toți în groapă, deoarece mai aveam de mers într-un loc. A doua zi însă, prietenii mei mi-au spus că inginerul a încercat să mai șterpească o sticlă de rachiu, ascunsă de ei într-un tufiș, fapt pentru care l-au snopit în bățai.

Avocatul Ruskeala constată că depoziția martorului – care ar putea să fie, de altfel, agravantă pentru acuzată – se întemeiază pe palavrele

iresponsabile ale unui om beat și că, deci, nu are niciun fel de valoare probantă. Dimpotrivă, din relatările martorului reiese evident în ce măsură decăzuse inginerul Jonson, care nu poate să mai fie socotit un om normal. Oare e responsabil un individ capabil să facă astfel de lucruri numai spre a putea obține câteva înghițituri de alcool? Pălăvrăgeala lui dovedește cel mult că suferea de mania persecuției. Cine ar lua în serios halucinațiile unui dement nenorocit ca acesta? Se știe, de altfel, că alcoolismul se însoțește foarte adeseori cu gelozia maladivă și că, așa cum demonstrează studiile de specialitate, gelozia este chiar unul dintre cele mai cunoscute simptome ale alcoolismului cronic. Vru să citeze chiar un pasaj în sprijinul afirmației sale, dar judecătorul îl opri cu blândețe. Pentru el, toate acestea nu mai constituiau o noutate; știa prea bine că astfel stau lucrurile, chiar fără probe sau citate. Artileristul Tussari fu întrebat, în încheiere, ce impresie îi făcuse inginerul. I s-a părut într-adevăr că se temea să nu fie omorât? Sau încerca doar, pur și simplu, să pară interesant și să trezească mila celorlalți?

— Da, cred că nenorocitul se temea cu adevărat, închipuindu-și că viața lui se află în pericol – răspunse ostașul, după o scurtă clipă de ezitare, privind cu atenție la acuzată. Toate celelalte vor fi fost, probabil, minciuni, dar când ne-a spus cum Aaltonen și-a ascuțit toporul, nu mințea pesemne. Era o făptură atât de jalnică la vedere, încât am luat atunci hotărârea ca toată viața să nu mai beau nicio înghițitură de rachiu. Am auzit de multe ori spunându-se că alcoolul e o otravă și că distruge pe om, dar abia atunci am văzut adevărul cu propriii mei ochi. Fiindcă inginerul nu mai era om ca toți oamenii, ci o biată căzătură...

Aruncă încă o privire, plină de respect, spre acuzată, apoi ciocăni iar din călcâie și ieși. Fu singurul dintre toți martorii care nu ceru restituirea cheltuielilor de deplasare. Călătorise gratuit, cu foaie de drum militară, și locuia la părinți pe toată durata învoirii. Declară că ar fi bucuros să fi contribuit într-un fel la limpezirea cazului, fiindcă vorbise din toată inima.

Fața lui tânără și arsă de soare, ținuta demnă păru că limpezește oarecum atmosfera înăbușitoare

din sala de ședințe.

Căpitanul nu se mai îndoia câtuși de puțin că izbutise în mod strălucit să dovedească tot ceea ce intenționase: inginerul Jonson se temea să nu fie omorât, iar în privința adulterului nu mai încape nicio îndoială. În lipsa altor martori care ar fi putut să contribuie la clarificarea acestei chestiunii, propuse ca dezbaterile să continue în ședință deschisă, în mod obișnuit. Judecătorul Miemonen căscă lung, se uită la ceas și hotărî că ar fi nimerit să prânzească. Suspendă ședința, declarând că dezbaterile vor continua după o oră.

Pauza de amiază decurse în liniște. Soarele strecura pe furiș câte o rază lividă printre norii fugari. Judecătorul dăduse dispoziția ca acuzata să fie condusă într-o încăpere izolată, unde să poată lua masa sub supravegherea gardianului.

Femeia privi mult timp pe fereastră, fără să se atingă de mâncare. Vântul alunga sălbatic norii și păsările, care spintecau înspăimântate văzduhul; păreau că au aripile rănite. Printre frânturile învolburate de nori, cerul se zărea sur ca cenușa.

În încăperea unde se afla, aerul era destul de înăbușitor. Când se organizau în clădire reprezentații teatrale, odaia era folosită drept cabină pentru actori. Gardianul îi atrăsese a treia oară atenția că mâncarea i se răcește, dar ea răspunse că nu are poftă. Se mulțumi să bea un pahar de lapte, mestecând distrată bucata de pâine uscată, dar de restul mâncării nu se atinse.

Dimineața aceea monotonă, atât de chinuitor de lungă, îi măcinase orice împotrivire și orice urmă de mândrie. Simțea că nu-i mai rămăsese nimic din ceea ce era al ei, că îi fuseseră scormonite cele mai tainice unghere ale sufletului, fiind despuiată fără milă, până la rădăcinile inimii. Și tortura nu luase încă sfârșit, avea să continue până seara sau, poate, chiar și a doua zi. Trebuia să rabde, să suporte amestecul tuturor străinilor iscoditori și răi, înfomețați de senzațional, în cele mai ascunse clipe ale vieții sale.

Cel puțin de-ar condamna-o, în sfârșit, ca să scape de ei! De ce se târăgănează atâta dezbaterile? De ce nu sfârșesc odată? La ce bun atâta chin? Primise să aibă chiar un apărător! El nu-i îngăduie să

spună decât ceea ce se leagă nemijlocit de acuzația ce i se aduce, altminteri le-ar fi spus de mult s-o condamne și s-o lase în pace! A ajuns într-o stare, încât nici nu mai vrea să scape de pedeapsă. Își dă seama că și asta e o frântură din soarta ei, pe care trebuie s-o primească fără împotrivire. S-a obișnuit oarecum cu mirosul muced al penitenciarului și cu singurătatea lui, astfel că nu se mai teme de ele. S-a deprins cu zilele monotone, dezolant de cenușii, cu nopțile amarnice, când tăcerea e întunecată și adâncă, doar rar se aude sunetul capacului de la viziera de control și hohotele înăbușite de plâns ale deținutei din celula vecină.

În acest fel însă vor izbuti să ucidă într-însa, treptat, tot ce a mai rămas frumos, tot ce a păstrat în adâncul tăinuit al sufletului ei. Prin aluziile, întrebările și gândurile lor încearcă să-i întineze și singura bucurie, singurul dar pe care viața i l-a făcut. Iar ea se rătăcește și se încurcă în așa măsură în rețeaua blestemată a interogatoriilor, încât adevărul se destramă și se sfarmă în bucățele... Dacă va mai dura mult, va ajunge să creadă tot ce gândesc și spun

despre ea ceilalți, chiar lucrurile cele mai monstruoase. Dar dacă au dreptate? Dacă, totuși, n-ar fi trebuit să primească darul pe care i l-a făcut destinul? Și-a pângărit căsnicia și și-a atras întreaga rușine a faptei sale. În ochii oamenilor, lucrurile așa stau. Poate că acesta este cel mai potrivit punct de vedere. Alfred era bolnav și, datorită bolii lui, s-a absolvit de orice vină, trecându-i-se cu vederea până își crima săvârșită. Dar cine dăunează semenului său, având mintea teafără și cu vădită intenție, acela făptuiește un rău de neiertat. Pentru oameni ea este acum odioasă și înfricoșătoare. În sală se aflau o grămadă de tineri... și cu ce ochi o mai priveau! Cum îi pândeau fiecare gest, orice clipire din ochi! Dar cel mai îngrozitor e că a deslușit în privirile lor nu numai curiozitate, ci și teamă. Ei sunt convinși, probabil, că dacă a fost în stare să-și omoare bărbatul, e capabilă oricând și de alte cruzimi.

Prin văzduh se fugăreau petice sfâșiate de nori. Sus, în podul clădirii, începu să șuiere vântul.

În încăpere intrară doi bărbați. Unul dintre ei era apărătorul, celălalt însă un străin. Avea tenul

întunecat și mâinile nervoase.

— Ești foarte obosită, doamnă Jonson? Să-ți vedem pulsul... Nu, nu e prea rău. Dar inima? Nu ți-e rău? Încearcă să-ți stăpânești nervii și să te gândești bine la fiecare cuvânt pe care îl rostești. Nu ai de ce să fii neliniștită. Avocatul Ruskeala și-a asumat cazul dumatăle și va face tot ce îi stă în puteri. Crede-mă, n-ai niciun motiv să te agiți.

Oras, medicul de circumscripție, pe care Ruskeala îl adusese cu aprobarea judecătorului, îi vorbea pe un ton calm, liniștitor, ținându-i blând încheietura mâinii între degetele lui. Turnă apa într-un pahar și dizolvă în ea două tablete albe. Femeia bău, fără să scoată o vorbă, dar trăsăturile i se crispară înspăimântător și ochii ei păreau că nu mai văd nimic în jur. Doctorul observase că, în curând, nervii ei nu vor mai rezista dacă nu i se administrează un calmant.

— Ce trebuie să le spun ca să mă creadă într-adevăr? - întrebă ea sleită și încercă să surâdă. Dar surâsul acesta era doar o umbră schimonosită a ceea ce fusese odinioară.

— Ce-aș putea să le spun, ca să scap odată? Să

fiu dusă îndărăt, la închisoare, dacă nu se poate altfel!

Întrebarea îl enervă într-o oarecare măsură pe avocat.

— Ai spus doar tot ce știi, dragă doamnă Jonson. Ai recunoscut că ți-ai urât soțul, deși asta era cu totul de prisos, ba, sincer să fiu, a fost chiar o prostie. Trebuie să fim înțeleși că ai săvârșit fapta dumitale într-o stare sufletească excepțională și că, în acel moment, n-ai fost capabilă să te gândești la nimic, că tocmai din această cauză nu poți să-ți explici motivul faptei, înțelege o dată că, în astfel de cazuri, acuzarea are sarcina de a dovedi vinovăția. Chiar dacă, într-un moment de zăpăceală, ai recunoaște cine știe ce, totul trebuie verificat spre a se putea constata dacă lucrurile s-au petrecut adevărat.

În timp ce vorbea, urmărirea atent chipul femeii și constată mulțumit că încordarea aceea înspăimântătoare începe să cedeze. Se temuse de o prăbușire nervoasă în plin proces, fiindcă știa că, în astfel de momente, ar putea să vorbească orice, numai să scape odată de tortura dezbaterilor.

Pe doctor îl chemase intenționat și teama lui

fusesse întemeiată. Medicamentul puternic își făcea efectul. Se vedea pe fața ei și în priviri că, treptat, se liniștește.

Femeia se miră și ea de schimbarea pe care o provocase în starea ei medicamentul.

— Puteai s-o pățești mai rău, crede-mă. Bătrânul judecător Miemonen e un om ciudat, în fond însă e un suflet de aur și sunt aproape sigur că te compătimentește – spuse cu bunăvoință, dar cu nelipsitul lui zâmbet acru doctorul Oras. Dacă ești liniștită și te stăpânești, totul are să fie bine, vei vedea. Trebuie să fii doar cât mai atentă, pentru ca la toate întrebările să-ți păstrezi sângele rece. O scenă de isterie ar putea să strice totul...

Privea cu uimire la cei doi străini, care o copleșeau cu prietenia lor și îi doreau cu orice preț binele.

— Cum... dumneavoastră nu mă urâți? – întrebă ea, și nu-i veni să creadă că își aude propria voce. Binefăcătorul calmant îi răspândise prin mădulare o liniște nemărginită. Nu mă urâți, cu toate că mi-am ucis bărbatul și sunt o ticăloasă?

Fața palidă a doctorului Oras tresări nervos. Clătină supărat din cap.

— Ce vorbă e asta? - protestă el aprins. Sufletește ești mai tare decât noi toți, asta e sigur. Un om cu simțurile întregi nu poate nici să urască, nici să disprețuiască o astfel de femeie. Numai să nu ajungi cumva să te îndoiești singură, fiindcă atunci e rău.

Rămase astfel încă mult timp, nemișcată, cu mâinile în poală. Medicamentul primit îi moleșise treptat tot trupul. O buimăceală caldă și plăcută o cuprinse pe încetul și, când intră iar în sala de ședințe, auzi glasurile din jur ca printr-o sită, de parcă ar fi venit de undeva de departe. Ședea nemișcată pe scaunul ei, privind țință înainte, ca și cum ar fi fost pe jumătate adormită.

XII

Dezbaterea de după-amiază se lungi și se târăgână până târziu. Martorii nu avură nimic nou de spus, fiindcă ziarele se îngrijiseră să publice toate detaliile posibile și imposibile, iar cele care nu se putuseră publica în scris, fuseseră povestite de-a fir a păr de către bravii localnici. Asistența asculta acum

obosită, doar cu o jumătate de ureche, amănuntele arhicunoscute și banalizate, astfel că băncile începură să se golească una după alta. Doar ici și colo mai zăbovea, prin curte, câte un curios.

Acțiunea intentată de moștenitorii lui Hermann Metsäkulma fu dezbătută odată cu evenimentele petrecute în cursul verii trecute. Avocatul Ruskeala declară îndată că acuzata nu are intenția de a se judeca pentru nimic în lume, fiind mai degrabă dispusă să cedeze moștenitorilor cele cincizeci de mii de mărci, însă el, în calitate sa de avocat, găsește cu desăvârșire neîntemeiată această generozitate fără pricină și o dezaprobă. Reclamanții au răspândit în întregul ținut cele mai neînchipuite calomnii pe socoteala clienței sale, așa încât socotește că lucrul cel mai nimerit ar fi ca instanța să se ocupe fără întârziere de afirmațiile lor și să stabilească adevărul, deoarece în cazul când nu vor fi infirmate de nimeni, s-ar putea ca ele să fie greșit interpretate. Bazat pe toate acestea, are temeiuri legale spre a da în judecată pe moștenitori pentru calomnie și denunț mincinos.

Mulți dintre cei aflați în sală râseră cu ironie – și un murmur general străbătu șirurile de bănci. Asta-i bună! Domnul avocat e îngrijorat de buna reputație a femeii asasine și adulterine!

Fusesse citată ca martoră și o funcționară a băncii din Helsinki. Ea își amintea încă foarte bine de bătrânul Hermann Metsäkulma. Vara trecută fusese pe la bancă și își exprimase dorința ca banii să fie trecuți pe mai multe livrete, rămânând însă și pe mai departe în păstrarea băncii. Dăduse numele beneficiarilor și suma unor livrete, iar banca îi îndeplinisese întocmai dorința, mai ales că nu avea de gând să ridice banii. În cazul când ar fi vrut să-și retragă depunerea, ar fi trebuit să aștepte, firește, termenul de expirare a retragerii capitalului. Bătrânul mai formulase și clauza privitoare la livretul cu cea mai mare sumă, ca el să nu-i fie încredințat decât titularului, strict personal. Cu câteva săptămâni în urmă se prezentase un bărbat și arătase un fel de scrisoare de împuternicire din partea moștenitorilor Metsäkulma, pe baza căreia a cerut să i se elibereze întreaga sumă, dar a fost, bineînțeles, refuzat.

Mai reieșea din declarații că moștenitorii spărseseră lada unchiului lor, deoarece nu găsiseră cheia nicăieri. Întrebată, soția lui Jonson le spuse îndată locul unde pot s-o afle. Ea fusese aceea care, la rugămintea lui Hermann Metsäkulma, o pusese la loc sigur. Se dovedi într-adevăr că nu mințea, fiindcă cheia fu găsită la locul indicat.

Avocatul Ruskeala se menținu dârz pe poziția sa și profită din plin de acest moment. Clienta sa era atât de puțin preocupată de bani, încât, la primele întrebări, nici nu-și amintise de soarta cheii. Ulterior și-a adus însă aminte că Aaltonen i-a pomenit, odată, despre un livret de economii, iar mai târziu, într-o zi când intrase în odaia bătrânului și se așezase pe marginea patului unde zăcea, Hermann Metsäkulma îi vorbise și el despre livret. Îi ceruse să deschidă lada și îi arătase chiar livretul, dar ea râsese, spunându-i că speră ca el să nu moară atât de curând, încât să aibă parte de moștenirea lui. Livretul fusese pus la loc, în ladă; nu voise să-l păstreze, spunându-și că e mai bine să rămână într-un loc unde nu poate fi descoperit de soțul ei. Bătrânul se lăsase greu convins; în cele din

urmă însă îi găsi o ascunzătoare potrivită: îl înveli separat de celelalte și îl așază pe fundul lăzii, sub hârtia cu care era căptușită, pentru ca moștenitorii să nu-l afle împreună cu livretele lor. Cât privește cheia, i-o încredințase aproape cu forța. Era sigur că nu mai are de trăit decât cel mult câteva zile, astfel că o rugase să păstreze cheia cu sfințenie, altminteri ar putea să încapă pe mâini nechemate!

După părerea avocatului, după ce bătrânul Metsäkulma încredințase cheia clienței sale și îi arătase livretul încă în viață fiind, ea ar fi putut, în mod legal să ridice oricând banii care erau ai ei. Explică apoi că între o sumă, depusă cu condiția de a putea fi oricând retrasă, și un capital depus la casa de păstrare există o mare diferență. În primul caz, livretul nu este decât un act de decont pe care banca îl înmânează depunătorului în schimbul sumei încredințate. Clienta lui ar fi putut, așadar, să ridice în orice clipă banii, chiar fără acest carnet, în caz că și-ar fi dovedit identitatea. Cele cincizeci de mii de mărci trebuie deci considerate ca un dar, nicidecum ca o moștenire. Dacă se consideră însă ca o parte de

moștenire, doamna Jonson nu ar avea asupra sumei niciun drept, având în vedere faptul că Hermann Metsäkulma nu lăsase niciun testament.

Toate bune, dar de ce i-a lăsat o sumă așa de importantă, o dată ce nu erau legați prin niciun grad de înrudire directă?

— Pentru că l-am îngrijit tot timpul cât a fost bolnav – răspunse acuzata. Era un bătrân singuratic și a fost întotdeauna bun cu mine. De asta m-a și ajutat pe urmă... atunci când am dus cadavrul la mlaștină.

Avocatul din capitală prezentă instanței un fel de declarație medicală, din care reieșea că medicul respectiv îl examinase pe Hermann Metsäkulma chiar în ziua când efectuase transcrierea banilor săi depuși la bancă și constatasese la pacientul său o ciudățenie de comportament destul de surprinzătoare. De pildă, refuzase să fie internat într-un spital pentru tratament, deși starea lui ar fi necesitat imperios internarea. Nu părea prea normal nici faptul că șezuse pe treptele din fața intrării, până în clipa când fata în casă îl invitase în sala de așteptare, fiindcă îi venise rândul.

Din depozitia martorilor se mai putea trage concluzia că, în tinerețe, bătrânul fusese un voinic destul de impetuos și că trăise o viață destul de agitată. Fusese mai întâi fierar, pe urmă îl ademenise marea și se angajase matelot pe un vas. Abia târziu, în jurul vârstei de cincizeci de ani, se înapoiase pe meleagurile-i natale.

O slujnicuță tânără, care fusese în serviciul rudelor lui Metsäkulma la Helsinki, declară că, pe vremea când bătrânul dormea la ei în bucătărie, se purtase necuviincios cu dânsa. Se și plânsese stăpânei sale și își făcuse patul în anticameră.

Privirile speriate ale fetei și zăpăceala ei agitată îi dădură de bănuiră avocatului Ruskeala, care se hotărî s-o ia de scurt.

— Cum a încercat să se apropie de dumneata și în ce fel pretinzi că s-a purtat necuviincios? - întrebă judecătorul, la cererea avocatului.

— A încercat să mă pipăie - se bâlbâi fata, îmbujorându-se până la urechi, trăgând cu coada ochiului către logodnicul ei, care o fixa furios din public. Și... și mi-a promis chiar bani.

— Ia seama! Ai jurat să spui numai adevărul – se răsti la ea apărătorul, care era de altfel un om cât se poate de blând.

Fata tresări speriată, în timp ce judecătorul nu-și putu stăpâni un zâmbet. Asta da, e pe placul lui! În calitate sa de judecător, el nu se putea răsti la martori după cum aceștia ar fi meritat-o de atâtea ori.

În cele din urmă, se dovedi că Metsäkulma mângâiasse patern creștetul fetei și îi dăruise o marcă.

Avocatul reclamanților încercă să explice sus și tare că astfel de înflăcărări târzii sunt foarte frecvente la bătrânii care, în tinerețea lor, au dus o viață necumpătată, că poftele sexuale se cer satisfăcute chiar și în pragul morții și că, de multe ori, astfel de oameni sunt în stare să-și sacrifice ultimii bani sau să devină complicii cine știe căror fărădelegi numai spre a-și putea procura...

Ruskeala nu acordase o importanță deosebită depoziției martorei, fiindcă își dăduse seama din prima clipă că nu prezintă niciun pericol; când însă avocatul moștenitorilor vru s-o întrebe pe acuzată dacă a avut cumva și ea raporturi sexuale cu bătrânul

Metsäkulma, își ieși din fire.

— Nu ți-e rușine! - zbieră el, încât se zgudui încăperea. Vrei să murdărești memoria unui mort?!

Acuzata clătină încet din cap, de parcă nu se putea minuna îndeajuns de câte sunt în stare josnicia și lăcomia omenească. Calmantul îi produsese o stare de somnolență, în care sunetele și cuvintele ajungeau stinse până la ea. N-o mai durea de astă dată nimic, de parcă n-ar fi fost ea ființa hărțuită și hăituită de toți, ființa căreia îi zdrobiseră în picioare întreaga mândrie, toată demnitatea omenească, toată pudoarea de femeie.

Printre ultimii martori, o ascultară și pe servitoarea care slujise timp de aproape un an la ferma Metsäkulma, pe vremea când se instalaseră acolo noii ei stăpâni. Era o fată voinică, liniștită și chibzuită, cu ochi rotunzi și blânzi că ai vitelor, între care de altfel își petrecuse partea cea mai mare din viață. Povesti că, la început, se simțise bine la familia Jonson, că stăpâna se purtase bine cu ea și îi dăduse până și rochiile purtate, o ajutase la lucru atât cât se pricepea și încerca să se deprindă cu o muncă pe care

înainte n-o făcuse niciodată. Uneori o pufnea chiar râsul, văzând neajutorarea stăpânei sale. Pe bătrânul Metsäkulma îl iubise mult, fiindcă muncea la rând cu ei, deși nu era obligat să ia parte la lucru. Inginerul, în schimb, nu făcea nimic, trândăvea ziua întreagă în pat, iar când ieșea în curte bombănea și afla pricină la toate, dispărând de multe ori pe timp de mai multe zile. Când se întorcea acasă, era aproape de nerecunoscut; tremura din toate încheieturile, plin de vânătăi pe față și cu ochii însângerați.

— Odată am băgat de seamă că mi-a dispărut inelul și o broșă de argint, pe care le păstrăm între lucrurile mele, înfășurate într-o năframă. Întâi am crezut că au umblat hoții în casă și i-am spus stăpânei să caute și ea dacă nu i-a dispărut ceva. Ea însă m-a rugat să nu spun nimănui împlinirea și m-a asigurat că o să mă despăgubească dânsa. Mai târziu mi-a dăruit broșa ei de aur, deoarece nu avea bani, dar eu n-am vrut s-o primesc, pentru că știam că valorează mai mult decât broșa ce mi se furase mie. Ea m-a silit însă s-o primesc, spunându-mi că tot n-are s-o mai poarte, mai ales în împrejurările în care trăia atunci.

La puțin timp după această întâmplare, am plecat de la dâșii. Cu doamna n-am avut niciodată vreo neplăcere, dar am plecat din pricina domnului.

Judecătorul o rugă să povestească în amănunt de ce își părăsise slujba de la ferma Metsäkulma. Fata păru încurcată; se vedea că nu vorbește bucuros despre cele întâmplate. Își dădea foarte bine seama că nu e tocmai o frumusețe seducătoare și se temea să nu provoace râsul asistenței prin depoziția ei. În cele din urmă, se hotărî totuși să vorbească. O privi mai întâi pe acuzată, de parcă ar fi vrut să-și ceară de la început iertare, apoi prinse să vorbească pil un ton calm:

— Bine, fie, dacă domnul judecător dorește să vorbesc, voi vorbi. Domnul îmi făcea mereu șicane. Se ținea scai de mine, încât nu mai era chip să scap de el. Îmi spunea că vrea să mă ajute la lucru și căuta să mă lingusească în fel și chip, spunându-mi că sunt așa și pe dincolo de frumoasă, deși știu bine că am picioarele groase și nasul turtit. Dar eu ghicisem de ce se gudură pe lângă mine – urmă ea, apoi amuții deodată, fiindcă auzise râsete înfundate în sală.

Judecătorul se făcu stacojiu de mânie, lovi puternic cu pumnul în masă și amenință cu evacuarea sălii dacă nu se face liniște. Fata se îmbujoră până la rădăcina părului.

— L-am lovit peste mâini, dar în zadar – reluă ea. Pe urmă, într-o seară, m-a speriat de moarte, ascunzându-se în odaia mea. Nu l-am zărit decât după ce m-am culcat. M-a rugat fierbinte să nu-l alung, fiindcă nu dorește decât să-l las să stea lângă mine până când adorm. Mie însă îmi ajungea tot ce se întâmplase înainte. Mi-am strâns lucrurile și am plecat de la fermă.

Martora fu întrebată apoi dacă bătrânul Hermann Metsäkulma a încercat vreodată să se apropie de ea, dar fata negă cu hotărâre. Bătrânul fusese un om foarte potolit și serios, căruia îi părea bine când e lăsat în pace. Niciodată nu i-a trecut prin minte măcar că ar putea să-i fie teamă și să se ferească de el.

— Ce raporturi existau între stăpâna dumatăle și bătrânul Metsäkulma? – întreabă judecătorul. N-ai observat niciodată nimic suspect?

Fata își săltă capul, mânioasă:

— Minciună sfruntată! Murdării scornite de cei cu mațele pestrițe!

Ochii ei scăpărară verzi-albaștri, că ai fiarelor asmuțite. Bătrânul nu era un om legat la ochi, văzuse numaidecât că inginerul nu e bun de nicio treabă, așa că se oferise singur să dea o mână de ajutor femeii, fiindcă altfel ar fi fost o mare harababură în casă.

— Mi-aduc aminte că mi-a spus odată și mie să ne silim s-o ajutăm amândoi pe stăpână, deoarece viața ei nu e prea ușoară. Îndrăgise cu trup și suflet pământul acela, pe care nu l-ar fi lăsat pentru nimic în lume în paragină. Stăpâna se obișnuise și dânsa, pe încetul, cu munca câmpului, cu toate că venise de la oraș. Pe măsură ce se deprindea cu lucrul, se împrietenea tot mai mult cu bătrânul.

Martora fu luată din scurt, cu întreaga asprime posibilă, atrăgându-i-se mereu atenția că depusese jurământ în fața instanței, de a spune numai adevărul. O rugară să-și amintească dacă, în perioada cât fusese angajată la fermă, nu observase ceva, un indiciu cât de neînsemnat, din care să se poată constata existența

unor raporturi de natură intimă între bătrân și stăpână. Fata negă însă cu îndârjire, din ce în ce mai furioasă și mai violentă.

Afară începuse să se întunece și pe fețele celor din sala de ședințe înserarea timpurie de toamnă prinse să cearnă pete de umbră cenușie. Aerul din sală devenise greu și înăbușitor. Vântul se ostoise mai demult și, prin dreptunghiul mohorât al ferestrelor, se zărea acum un cer vânat-cenușiu. Din audiență pleca mereu câte unul, încât distanțele dintre cei care ședeau pe bănci se făceau tot mai mari. Judecătorul Miemonen se plictisise amarnic de toată această vorbărie inutilă, dar nu simțea nicio oboseală. La drept vorbind, nu-și luase nicio clipă ochii de pe fața acuzatei, care ședea în fața ferestrei, încât profilul ei se desena tot mai pronunțat în lumina descrescândă. Reflexele arămii ale amurgului topiseră parcă toată asprimea trăsăturilor ei – și părea acum mult mai puțin severă, mai puțin rigidă.

În fața ochilor judecătorului începură să învie treptat locatarii casei mute și singuratice de la ferma din Siltakylä. Îndeosebi în pâclele acestea blânde ale

înserării, păreau că se apropie tot mai mult de masa lui, se mișcă în jur, îl împresoară de pretutindeni. Petele și liniile se lipiră treptat unele de altele, până când toate aceste fantome i se părură cunoștințe de demult. Pe nesimțite, din imaginea bătrânului vânător de fuste, făurită din descrierea unora dintre martori, se închegă și cresc înfățișarea de moșneag tăcut și îngândurat a bătrânului Hermann Metsäkulma. Ghici în figura lui toată dragostea fierbinte de pământ și un adevăr mai străvechi, pe care oamenii simpli ai gliei îl poartă pretutindeni în sufletul lor. Se îndepărtase de rudele sale de la oraș pentru că nu mai exista între ei nici cea mai neînsemnată legătură, în timp ce femeia asta puternică și solitară, smulsă și ea din vârtoarea orașului și aruncată la ferma aceea păraginită, ca o pleavă furată de vânt, pentru a salva casa și pământul de prăpăd, deșteptase în sufletul lui bătrân o profundă înțelegere și dorul arzător de a o ajuta.

Adevărate destine finlandeze – gândi bătrânul judecător Miemonen. Acest Metsäkulma, ca și acel necunoscut Aaltonen, a cărui simbrie și ale cărui haine purtate le-a moștenit o muierușcă sulemenită și

ușuratică de la oraș, sunt oameni legați de meleagurile noastre. Se deprinsese să-și judece semenii cu un etalon sever și să-și alcătuiască o părere despre ei în primul rând după manifestările exterioare și faptele lor. Separa însă instinctiv valoarea de ceea ce era comun, recunoscând spontan incapacitatea, lăcomia de bani, superficialitatea. Instinctul acesta îl condusesese acum până la cei doi morți necunoscuți, care îl preocupau în aceste clipe.

În curând, sala fu învăluită în umbre tot mai dese, dar audierea martorilor continuă în același ritm uniform. Răsunau întrebări și se auzeau răspunsuri, dar niciunul din ele nu aducea adevărul mai aproape. Gândurile judecătorului Miemonen rățăceau în altă parte... În fața ochilor săi sufletești se iviră două siluete uriașe, înălțându-se sus, deasupra avocaților, deasupra martorilor și a asistenței pline de curiozitate. Se opriră înaintea lui, pironindu-și asupra-i privirile ochilor lor bănuitori: să te vedem ce știi și cât poți, bătrâne judecător! mai ești oare în stare să săvârșești ceva bun?

Moștenitorii Metsäkulma și avocatul lor obținură

favoarea ca acțiunea să fie înglobată în procesul omorârii inginerului. Sub înrâurirea unei sugestii datorită în cea mai mare parte căpitanului Valkjärvi, cazul femeii li se păru lipsit de orice speranță, astfel că se grăbiră să-i mai atârne un bolovan de gât, o dată ce tot avea să se ducă la fund. Convinși că sunt datori să profite de ocazie în interesul propriei lor cauze, se năpustiră asupra ei cu întreaga lăcomie și invidie de care erau capabili. Poate că dacă n-ar avea față de ea nicio altă pretenție decât suma lăsată de Hermann Metsäkulma, lucrul acesta i-ar da judecătorului de gândit. Dar își greșiseră socoteala, fiindcă ochii pătrunzători ai bătrânului magistrat descoperiră îndată rețeaua respingătoare de răutăți și lăcomia de bani, ca și toată meschinăria planului urzit, astfel că, în sinele sa, nu mai era de partea lor.

Poate însă că și zvonurile bârfitorilor conțin un grăunte de adevăr. Severul Miemonen nu mai era nici el judecătorul aspru de odinioară. Lăcomia de dulciuri sau vârsta îi muiase, cu timpul, dârzenia și puterea din trecut. De data aceasta însă, nu mai încăpea îndoială că țâșnise dintr-însul întreaga revoltă de care era în

stare. Simțea profund și imperios că e dator să apere o făptură omenească împotriva căreia se ridicase o lume întreagă. Lungile plimbări de toamnă prin parcul îngălbenit al cetății îi înmuiaseră inima și parcă îi deschiseră și ochii. Pătrundea aproape până în străfundul inimii oamenilor și își dădea seama, mai bine decât oricine, câtă goliciune și perfidie sălășluiește într-însa.

Încercă să-și reprezinte în gând pe locuitorii ținutului și, prin fața ochilor săi sufletești, prinseră să se perinde figuri cunoscute de oameni buni și răi, domoli și aprigi, ipocriți și sinceri, îngâmfați și umili. Oricâtă deosebire ar exista însă între ei, toți sunt supuși acelorași legi, fie că li se înclină, fie că le aprobă sau le critică. Legile sunt și ele întocmite de oameni, e drept, dar reușesc să se apropie uneori, deși nu în întregime, de idealul de justiție. Or, niciun judecător prin vocație nu poate să urmărească alt țel decât atingerea acestui ideal. Poate că, pe vremea când era tânăr, n-ar fi fost capabil și să simtă și să înțeleagă toate acestea, dar, pe măsură ce se apropia de vârsta pensionării, se debarasa tot mai mult de

prejudecăți și de vanități.

Ordonă o nouă pauză, pentru a oferi acuzatei prilejul de a se mai odihni. Cât de bun și de odihnitor e amurgul; parcă și zgomotele celor de afară s-au mai potolit! Se aprinse însă becul și, odată cu năvala luminii, se schimbară și gândurile lui. Ar face poate bine să mai răsfoiască o dată materialul privitor la acest caz și să-l intuiască, în măsura în care lucrul e posibil, pe baza datelor ce-i stau la dispoziție. În fața lui, pe masă, se aflau toporul și arma ruginită, a cărei proveniență nu se putuse constata până acum. Poate să fi rămas undeva, prin pădurea apropiată de fermă, încă din război, și Alfred a găsit-o din întâmplare.

Kangas desenă cu creta pe dușumea poziția în care fusese găsit cadavrul lui Aaltonen și așeză arma lângă figura schițată, așa cum fusese aflată de autorități. Explică apoi că toporul era lângă grămada de lemne tăiate, dincolo de cadavru, venind pe cărarea vitelor, și că femeia, după propria ei mărturisire, fugise până în pădure pe această cărare. Judecătorul examinează încă o dată fotografiile luate de căpitanul Valkjärvi, pe care acesta avusese grija sa le

mărească, așa încât se vedeau clar până și cele mai neînsemnate detalii.

Îi ceru apoi acuzatei să așeze toporul exact pe locul unde îl găsisese. Femeia privi o clipă dușumeaua – în lumina becului, fața îi era galbenă și fără viață – apoi ridică, fără să șovăie, toporul și îl așeză în dreapta desenului care reprezenta poziția cadavrului lui Aaltonen.

— Cred că soțul meu l-a împușcat pe Aaltonen întâi din vreo ascunzătoare – spuse ea cu glasul liniștit și șters, dar mușchii feței i se zbăteau în dreptul ochilor. El lucra lângă grămada de lemne și, la auzul împușcăturii, s-a întors, apoi a pornit către soțul meu, cu toporul în mână. Atunci a tras a doua oară. În cădere, Aaltonen a scăpat toporul; bărbatul meu s-a năpustit asupra lui și i-a strivit gura cu călcâiul, ca să nu poată striga după ajutor. Când am ajuns sus, am îngenuncheat lângă el... aici, în acest loc – încet, cu ochii dilatați, se lăsă în genunchi lângă desenul care reprezenta pe mort, și se rezemă în mâna aflată în apropierea toporului. – în clipa aceea s-a apropiat și soțul meu, ca să vadă... am ridicat toporul și l-am

izbit.

Kangas ținu să mai adauge că, după toate probabilitățile, în clipa aceea arma mai era în mâna inginerului, ceea ce reiese după locul unde a fost găsită de anchetatori. O scăpase din mână, probabil după prima lovitură de topor, și se prăbușise peste ea, astfel încât o acoperise cu trupul. Amprente găsite pe armă sunt, fără îndoială, ale inginerului, ceea ce confirmă presupunerea că nimeni altul nu s-a atins înainte de ea.

Întoarse privirea ochilor lui reci și incolori spre femeie, care continua să rămână în genunchi.

— Dacă toporul se afla într-adevăr pe locul indicat de acuzată, este ușor de înțeles că, fiindu-i la îndemână, l-a putut înșfăca îndată. Grămada de lemne era de partea cealaltă a cadavrului, la o distanță de câțiva metri.

— Bine, dar toporul era aici, lângă grămada de lemne, e suficient să privești fotografia – se răsti, oarecum iritat, Valkjärvi.

Anchetatorul remarcă liniștit că, după propria declarație a căpitanului, toporul nu fusese găsit la

locul inițial. Îi arătase și lui mănunchiurile de mușchi cu care toporul fusese șters de sânge, înainte de a fi rezemat lângă grămada de lemne. Inginerul Jonson n-ar fi așteptat, firește, ca soția lui să se ducă după topor, ci ar fi împușcat-o înainte de a putea ajunge lângă grămada de lemne, o dată ce pușca era în mâna lui. Niciun criminalist n-ar putea să tragă altă concluzie, decât că acuzata a mărturisit adevărul asupra faptei săvârșite.

Căpitanul se aplecă spre judecător, pentru a-i atrage atenția asupra unor amănunte din fotografie, în timp ce femeia încerca să se ridice. Odată cu creșterea sarcinii, trupul ei se îngreunase nebănuit. Kangas îi întinse repede o mână, ajutând-o să se ridice. O clipă cuprinse în palma lui degetele înguste și jilave ale femeii. Aceasta îl privi lung, cu atenție.

— Ce-ți mai face câinele? – întrebă ea în șoaptă, fiindcă învățase la penitenciar să vorbească cu glasul scăzut.

— L-a înțepat deunăzi un derbedeu, dar se vindecă, pentru că e un animal puternic. Nicio teamă...

Gardianul îi privi bănuitor și făcu un pas către ei. Nu așteptară însă avertismentul. Femeia se așeză pe scaun, iar anchetatorul se retrase.

Fu invitat acum în sală medicul de circumscripție, doctorul Oras, pentru a da unele lămuriri privitoare la câteva detalii din raportul asupra autopsiei. Se găsiseră, așadar, țandări de lemn sub pielea de la tâmpla umflată a inginerului. Întrebarea este: cât de tare a fost lovitura? E posibil ca, din pricina ei, să-și fi pierdut cunoștința?

— E posibil, dar nu sigur – răspunse doctorul. Cadavrul nu are nicio urmă de inaniție, nici de alte violențe. Dimpotrivă, cadavrul vădea semnele unei îngrijiri bune și atente.

Când dezbaterile din acea zi luară sfârșit, pe ferestrele pustii ale sălii de ședințe năvăli o seară întunecată de toamnă. Judecătorul Miemonen îi dădu prilej procurorului să-și întocmească rechizitoriul în forma lui definitivă; evident, cu luarea în considerare a tuturor faptelor intervenite în ultima fază a procesului.

Închisoarea se afla în celălalt capăt al târgului.

Căpitanul Valkjärvi o duse pe acuzată în trăsură lui, împreună cu polițistul Karhula și cu doctorul Oras. În curtea întunecată din fața sălii de ședințe mai staționau câțiva oameni și căpitanul se temu că vor avea de înfruntat neplăceri serioase. Nu se auziră însă decât chicote înfundate și câteva observații răutăcioase, nimic altceva. Cei aflați de-a lungul șoselei abia dacă întoarseră capul după trăsură ce se îndepărta, ca să-și continue netulburați plimbarea de seară.

Lungă zi, își spuse femeia, după ce rămase, în sfârșit, singură. Creierul îi funcționa destul de limpede, dar, deși era calmă, nu-și simțea de loc trupul. Medicamentul o amortise într-un mod bizar, de parcă i-ar fi adormit toate măduarele. Zilele petrecute în penitenciar trecuseră destul de greu, acum însă, dacă se gândea la ele, timpul cât stătuse închisă se topi într-o masă informă și cenușie. Ceea ce îndurase însă la proces întrecuse toate încercările celor treizeci și doi de ani de viață câți avea. Niciodată nu văzuse până atunci atâția oameni la un loc, nu auzise nicicând încă atâtea întrebări, iar lumina puternică din sala de

ședințe, mișcările și zgomotul nu făcuseră decât să-i sporească agitația, mai ales după marea liniște a penitenciarului. Dar nu numai închisă acolo trăise ea singură și izolată: însăși firea ei o îndepărtase de restul oamenilor.

Poate că, în cele din urmă, vor socoti că a fost destul torturată și o vor lăsa în pace. Au despuiat-o în fața mulțimii, au iscodit-o și au aflat tot ce le ațâțase curiozitatea. Spera ca, în cele din urmă, să fie condamnată și că, în felul acesta, chinul ei va lua sfârșit. Se va putea întoarce atunci în cetatea cu ziduri groase, de unde o vor transporta la penitenciarul de femei. Gândul acesta îi era de un timp atât de familiar, încât n-o mai îngrozea. Va fi condamnată la mulți, la foarte mulți ani, iar ea își va ispăși pedeapsa.

Pe masă o aștepta ceva de mâncare; Karhula îi purtase de grijă să nu sufere de foame. Frânse distrată o bucată de pâine, o sfărâmă între degete, apoi o vârî în gură. În clipa aceea simți însă pe limbă gustul pâinii de casă și un val fierbinte îi străbătu trupul. Ochii îi ardeau. O năpădiră amintirile: cum au descărcat împreună cartofii... și cum s-au așezat lângă

șanț, să se odihnească. Gustul pâinii tari de țară și cel amar de bere îi rămăsese în gingii pentru totdeauna.

Începu să înfulece cu lăcomie, numai spre a-și stăpâni în acest fel groaza crescândă și să-și îndeletnicească mâinile și corpul cu ceva. Mâncă pâinea până la ultima firimitură și, după ce înghiți și ciorba de pește, linse lingura până când o curăță. În timp ce mâncase, își simțise trupul cuprins de tremur, iar inima îi crescuse parcă în piept. Lumina puternică a becului îi rănea pleoapele și ochii, de parcă ar fi fost milioane de ace.

Când Karhula veni să strângă masa, dormea adânc. N-o trezi nici măcar scârțâitul ușii sau pașii bătrânului polițist. Nu se mai dezbrăcase, ci se trântise îmbrăcată și cu pantofii în picioare pe patul îngust și tare, trăgând peste ea pătura aspră.

Asta are o bucată de lemn în locul inimii – gândi bătrânul polițai, clătinând din cap a dezaprobare. În concepția lui, o ființă acuzată de o faptă atât de gravă se cuvine să vegheze toată noaptea și să se zvârcolească desperată până la ivirea zorilor. Dar cu toate că nu putea să încuviințeze somnul femeii, se

strădui să iasă tiptil din celulă, luă farfuriile cu băgare de seamă, ca să nu facă zgomot cu ele, și trase atent ușa în urma lui.

Mulțimea adunată pentru proces se risipise întrucâtva; cei mai mulți, terminându-și treburile cu care veniseră, se înapoiaseră pe la casele lor. Rămaseră, cu toate acestea, destui străini. Aproape fiecare fermă din împrejurimi adăpostea câte un musafir sau doi, la ferestrele cărora lumina ardea până la miezul târziu al nopții, fiindcă dezbăteau agitați evenimentele de peste zi, acordând, bineînțeles, locul de frunte diferitelor momente ale procesului acuzatei Jonson și încercând să ghicească sentința pe care o va pronunța severul și bătrânul judecător.

Un amănunt lipsit de aparență de importanță, mai degrabă comic, petrecut în aceeași zi în casa negustorului, caracteriza interesant schimbarea petrecută în atmosfera morală a orașului.

Târziu, după orele de seară, soția lui Kartonen apăru la hanul modest și ceru o cameră. Părul îi era ciufulit, iar fața plină de zgârieturi, ba și plângea

înăbușit în clipa când o rugă hangița să-i aducă valiza de voiaj de la negustoreasă. Fiindcă nu îndrăznește să și-o aducă singură.

— Femeia aceea a înnebunit de-a binelea - se tângui ea, printre sughițuri. Ia te uită în ce hal m-a zgâriat pe față! Te rog fin tot sufletul, draga mea, trimite pe cineva să-mi aducă lucrurile de acolo, altminteri nu pot pleca dimineața acasă.

La început, oricât încercă s-o descoasă hangița, refuză în ruptul capului să-i destăinui motivul încăierării. Știa tot târgul că locuiește acolo de după zile și că s-a împrietenit la toartă cu soția negustorului, plimbându-se împreună și vizitând centrul, ba mai fac și vizite laolaltă. În cele din urmă, inima n-o mai răbdă să tacă.

— Și-a pierdut mințile, nenorocita, cum îți spuneam. Își păzește bărbatul ca o zmeoaică. Și, pentru că el a vrut să mă însoțească în oraș, fiindcă tocmai avea ceva de aranjat acolo, ea a făcut un scandal de pomină. S-a năpustit asupra mea... s-o fi văzut cum gâfâia... m-a apucat de gât, și e mare minune că i-am scăpat teafără din gheare!

Șiroaiele de lacrimi dizolvaseră stratul de pudră și vopseaua de pe obrăjorul catifelat al micii doamne Kartonen, iar murdăria se scurgea acum spre gât, în dâre lungi și negre. Ochii însă îi scăpărau și abia se ținea pe picioare. E beată, își spuse hangița și îi pregăti la repezeală patul ei propriu, deoarece celelalte erau ocupate. Pe urmă dădu fuga la negustoreasă, ca să afle noutăți de-a dreptul de la sursă.

Acolo găsi toate ferestrele casei luminate; negustorul se închisese în magazie, iar femeia umbla de colo până colo prin sufragerie, cu pași mari și respirația agitată. Vorbea singură, cu glas tare. Văzu pe masă resturile cinei: trei pahare de rachiu și o sticlă. Dar asta ce-o fi, se întrebă ea. Și ce are să zică atunci când îi va spune că a venit după lucrurile femeii?

Împachetarea lucrurilor se făcu cât ai bate din palme. Negustoreasa arunca furioasă obiectele în valiza de voiaj, cutia cu pudră, rujul de buze și celelalte articole de toaletă, claie peste grămadă. Apoi întinse hangiței valiza, cerându-i s-o ducă numaidecât

proprietarei, ca să n-o mai vadă în fața ochilor.

— Iar dacă vreodată se mai încumetă să pună piciorul în oraș, o dau pe mâna poliției – amenință ea. Am adus-o aici, în casă, i-am dat să mănânce și să bea, am prezentat-o prietenelor mele ca pe-o biată femeie părăsită, care suferă nevinovată, și ce crezi, care i-a fost recunoștința? S-a dat la bărbatu-meu, nerușinata! Iar el, ca un bou ce e, s-a prins în laț! Ai mai auzit una ca asta? A stors din buzunarul lui bărbatu-meu bani frumoși, pentru cheltuielile de drum. Astăzi avea de gând să-l momească în centru, îmi închipui în ce locuri l-ar fi dus! Dar am găsit ac de jocul ei – și de-al nătărăului, de asemenea! Dacă n-aș fi căsătorită legitim cu el, i-aș face vânt, de nici picioarele nu i-ar mai atinge pământul, zău așa.

Încetul pe încetul, cele două femei se potoliră, ba negustoreasa își trată musafira și cu un pahar de vin gustos, din fructe. Firește, întâmplarea rămâne între ele două, nu trebuie trâmbițată în tot locul, nu-i așa? Oricum, e o bună învățătură. Omul să fie, pe viitor, mai prevăzător cu străinii pe care îi primește în casă. Ea s-a dus doar până în bucătărie, să vadă dacă

servitoarea n-a spart ceva, deoarece în ziua aceea, fiind duminică, pusese în cinstea musafirei sale serviciul cel frumos de porțelan, pe care l-a primit, pe vremuri, cadou de nuntă din partea rudelor ei de la Helsinki. Când să se întoarcă, sufrageria era goală, iar din birou se auzeau șoapte suspecte. Și ce să vezi, dragă: secăturile se îmbrățișau de zor!

După ce își vărsă în acest fel toată furia, un gând neașteptat o făcu să tresară:

— Dar dacă acel Aaltonen n-a fost chiar un derbedeu de rând? Eu o cunosc doar de două zile pe creatura asta, dar cât pe-aci să-i scot dinții din gură de furie! Drept să-ți spun, nu-mi pare rău, o dată ce o merită cu vârf și îndesat. Ce părere ai, draga mea? N-ar fi mai nimerit să-i povestim totul judecătorului?

Numai că bătrânul judecător Miemonen, om posac și sever, s-o fi culcat la ora asta. Cine știe, poate că le-ar și certa dacă ar încerca să-l deranjeze. Pe urmă mai e și vinul ăsta de fructe, care i s-a urcat la cap. Ar fi mai bine să se culce, ca să-i treacă furia.

— Inginerul trebuie să fi fost și el un ticălos fără pereche. Dintr-unul ca el tot nu se alegea nimic. Nu

zic, firește, că trebuia neapărat omorât, așa ceva nu este îngăduit nimănui. Toate sunt bune dacă femeia își va lua pedeapsa cuvenită. Când însă propriul meu bărbat mă scoate în halul ăsta din fire, parcă încep s-o înțeleg mai bine...

În drum spre casă, hangița se abătu pe la câteva cunoștințe. Nu e de mirare, o dată ce valiza îi trăgea brațul în jos și trebuia să se mai odihnească din când în când. Și, o dată ce ferestrele mai erau luminate, de ce să nu fi intrat?

Cine a mai auzit o astfel de batjocură? Negustoreasa părea o femeie înțelegătoare și de treabă; cine ar fi crezut că e chiar așa de năroadă? Dar așa-i trebuie, de ce s-a împrietenit la toartă cu străina? Trebuia întâi s-o cunoască mai bine și abia după aceea să se fi înhăitat cu ea.

De altfel, toți ajunseseră să se cam sature de toată adunătura aceasta care cotropise orașul. Monstruoasa cruzime a fermierei îi zguduise pe toți, firește, și toți o blestemau pe vinovată, dar ceea ce e prea mult, nu e sănătos. Nepotul lui Hermann Metsäkulma le displăcu din prima clipă vrednicilor

localnici. Se plimba încoace și încolo prin fața judecătoriei, cu un aer îngâmfat, îmbrăcat boierește și învârtind pe degetele-i rotofeie lanțul ceasornicului său de aur. N-ar fi stat de vorbă însă cu vreunul dintre localnicii pentru nimic în lume. Oare de ce e atât de trufaș? Fiindcă a ajuns, din țăran de rând, domn la oraș, care se plimbă prin fața oamenilor în galoși strălucitori? Ce fel de om e unul ca el, care dă fuga la judecător și prinde să terfelească în noroi buna reputație a unchiului său? Nu, asta n-o mai înghițeau oamenii cumsecade. Cât despre avocatul ăla, cu cap de șobolan, pe care l-a adus din capitală, trage mereu cu coada ochiului când în dreapta, când în stânga, de parcă i-ar fi teamă că-l pândește cineva. Între prieteni, omul își mai exprimă părerile, mai bârfește uneori pe alții, și asta face bine de multe ori. E o mică schimbare în monotonia zilelor lipsite de orice evenimente deosebite. S-a vorbit în fel și chip despre ciudățeniile bătrânului Hermann Metsäkulma, așa, din pură distracție. Ceea ce fac însă ăștia, e curată ticăloșie!

La proces, în timpul unei pauze, un cizmar -

țăran bătrân și pletos – s-a apropiat de nepotul lui Metsäkulma și s-a răstit fără să-i mai întindă mâna:

— L-am cunoscut pe tatăl tău și pot să spun că era un om vrednic. Dacă ar mai trăi, i-ar fi acum rușine de fiii lui. Ungchia de la degetul mic al bătrânului Hermann prețuia mai mult decât voi toți laolaltă, nepoți și nepoate. El știa ce face, în timp ce voi ori nu știți, ori sunteți niște lichele!

— Ei, ei, omul lui Dumnezeu! – încercase să se apere nepotul, îmbujorându-se de jenă. Ceea ce ni se cuvine, este oricum al nostru și apoi, în definitiv, rudele de sânge sunt primele îndreptățite să...

Atâta i-a lipsit bătrânului țăran, să i se vorbească de sus și să i se spună „omul lui Dumnezeu”. S-a răsucit pe călcâie și i-a întors spatele înfumuratului. Cu toți cu care se întâlnea mai apoi, se oprea să le vorbească și să le spună că bătrânul Hermann Metsäkulma a știut, desigur, ce face atunci când le-a tăiat rudelor o parte din moștenire. Iar inginereasa – în definitiv, care din noi n-a păcătuț o dată? – e, oricum, una de-a lor, nu o maimuță venită de la oraș. Să nu ne grăbim, așadar, să dăm cu pietre într-una

care a trăit aici, printre noi!

Spre seară, avocatul Ruskeala încercă să stea și el de vorbă cu reclamantul. Îl văzu foarte plouat, bănuind, pesemne, că șansele nu-i sunt tocmai favorabile, iar din ceea ce auzise la proces nu se alesese cu mare lucru. Crezând însă orbește în dreptatea sa și în aceea a fraților pe care îi reprezenta, nu-l lăsa inima să facă vreo concesie, dimpotrivă. Se văzu silit să se războiască până și cu avocatul său. Acesta îi reproșa că fusese greșit informat și indus în eroare, că procesul este cu totul altfel decât i-a fost descris inițial, că s-a amestecat în cele mai neplăcute încurcături și că s-ar lepăda cu dragă inimă de toată afacerea asta nenorocită, blestemând ziua când a primit s-o reprezinte în fața instanței. La dracu' toată această lume năucă și lacomă de bani!

Ruskeala nu avu deci prea mult de lucru. Îi făcu să înțeleagă că va fi foarte greu să-și impună pretențiile, pe motivul că femeia i-ar fi stors banii bătrânului Hermann prin „deducțiuni” și „uneltiri”, profitând de slăbiciunea mintală a acestuia. Pe temeiul

celor auzite până acum, judecătorul nu pare probabil că va împărtăși această părere. În definitiv, ar putea să facă apel; el însă nu îi sfătuiește. Un apel presupune noi cheltuieli; or, reclamanții au interesul să intre cât mai curând în posesiunea banilor, nu să cheltuiască cu procese interminabile. Dacă totuși se încapățânează și nu se supun sentinței, el îi va da în judecată în numele clientei sale, pentru acuzație falsă și calomnie. Ce are să se întâmple în acest caz? Moștenitorii Metsäkulma vor fi greu amendați, fără îndoială, și constrânși să plătească despăgubirile. Ba, mai mult, s-ar putea să-l și închidă pentru câtva timp pe acela dintre ei care s-a agitat mai mult. După părerea lui, deci, cel mai bun lucru pe care îl pot face cele două părți este să se supună neapărat sentinței, care se va rosti ziua următoare. În cazul acesta, va renunța și el la orice reclamație ulterioară, promițându-le – în numele clientei sale – să suporte în comun cheltuielile de proces de până acum. De altfel, clienta lui e convinsă și azi că moștenitorii lui Metsäkulma sunt, în fond, niște oameni de treabă, dar au fost greșit informați asupra împrejurărilor.

Vorbeau și strigau tustrei deodată. Ruda cea omisă din moștenire uitase până și să se mai joace cu lanțul gros de la ceasul său. Era când furios, gesticulând și amenințându-l pe avocat cu pumnii strânși, când umil, implorându-l să nu-i reclame, deoarece ei au procedat astfel fiind de bună-credință. Dacă judecata e de părere că răposatul și respectabilul lor unchi a lăsat de bunăvoie femeii jumătate din banii săi și că, deci, donația lui a fost într-adevăr legală, ei nu pot decât să se încline în fața voinței legii. În definitiv, nu sunt nici tâlhari, nici șantajisti, ci niște bieți oameni cumsecade.

Pentru mai multă siguranță, scoaseră și o sticlă de coniac, fiindcă era o seară friguroasă de toamnă; și astfel înțelegerea se făcu mai ușor. Într-un târziu, ruda cea vrednică se apucă chiar să afurisească femeile, ele singure fiind pricina tuturor relelor. El, de pildă, dacă nu-l îndemna nevasta, n-ar fi făcut nici măcar un pas în această blestemată afacere de moștenire. Ea însă a ținut morțiș să câștige cauza, ba a silit-o și pe toanta aceea de servitoare să îndruge tot felul de năzbâtii despre bătrân. Bietul de el nu făcuse nimic rău, nici

prin minte nu-i trecuse așa ceva, dar femeile au scornit toată povestea și au îndemnat-o pe proasta de fată să mintă, convinge că, în felul acesta, vor reuși. Și, dacă stai să te gândești, e o mare nerozie toată această afacere, fie și numai pentru că banii se împart la douăsprezece persoane. La drept vorbind, niciuna din ele nu se alege cu mare lucru. Ia, colea, câteva parale! Dacă i se ivește între timp o antrepriză, câștigă banii aceștia în câteva zile. Păcat de timpul pierdut! Ar fi scăpat, fără acest proces, de toate bârfele astea nesuferite... El, de altfel, e un om simplu, care n-a ținut supărare niciodată cu nimeni. Lui îi este indiferent ce sentință va rosti mâine judecătorul. Se va supune, vesel și mulțumit că poate pleca, în sfârșit, acasă.

Valkjärvi veghe și el până noaptea târziu. Se părea că îl supără și îl frământă faptul că lucrurile erau de proporții mult mai reduse decât le bănuise la început. Nu era însă un călău însetat de sânge. Astfel se consola, cel puțin, acum. Și, ce e drept, nu-l amuzase câtuși de puțin spectacolul din sala de ședințe, al femeii însărcinate, purtând uniforma de

pușcăriașă, în fața băncilor pline de curioși. Și nici Ruskeala nu e chiar atât de moale pe cât părea la început. E blând și domol ca înfățișare, dar nu e atât de ușor să ai a face cu el. Știe ce are de făcut și nu-și pierde nicicând cumpătul, ba, din când în când, găsește chiar prilejul de a plasa cu îndemânare câte o remarcă ironică sau tăioasă, care este mai de efect decât orice oratorie. Asta explică de ce are o reputație atât de bună.

Dar și fără aceasta, Valkjärvi începuse să privească de la o vreme întregul proces dintr-un cu totul alt punct de vedere. Când instanța dezbătuse chestiunea moștenirii lăsate de bătrânul Hermann Metsäkulma, privise tot timpul pe funcționara băncii, citată ca martoră la proces. Era o fată deosebit de calmă și de înțelegătoare, și i se păruse cunoscut ovalul acela alb al feței și privirea plăcută, inteligentă. Fără îndoială, o mai întâlnise undeva, cândva, pe vremea când nu avusese răgazul de a se ocupa de ea, căci trebuia să-și vadă de carte. Seara când, într-o proastă dispoziție și frânt de oboseală, se pregătea să părăsească sala pustie, fata îl întâmpină în prag.

Fusesse colegă de clasă cu sora lui mai mică și îi vizitase adeseori în casa părintească. N-ar fi recunoscut-o însă, dacă ea nu i-ar fi amintit-o. Pe vremea aceea nu se prea uita la colegile surorii sale, fiindcă îi păreau mult prea mici pentru el. Fetița de odinioară crescuse însă mare și, pe deasupra, era surprinzător de drăgălașă, de agreabilă și deșteaptă; evident, în măsura în care se poate vorbi despre o deșteptăciune a fetelor.

Ar fi fost deci lipsit de cea mai elementară politețe să nu se ocupe de ea, o dată ce era acolo și nu se putea întoarce acasă decât a doua zi dimineată. Plăcută îndatorire de altfel, mai plăcută decât să stea în casă, singur și plictisit, mai cu seamă în seri de toamnă ca aceasta, când ferestrele îl privesc întunecate și telefonul poate să sune dintr-o clipă în alta ca să-l cheme cine știe unde, ca să ancheteze vreo crimă sângeroasă și să-și riște chiar viața. Teama aceasta era, firește, oarecum exagerată. De când își făcea datoria în acest ținut pașnic, niciodată încă viața nu-i fusese amenințată de vreun pericol. În serile de sâmbătă se mai întâmpla ca flăcăii să se încaiere prin

cârciumile sătești, dar nici atunci nu alerga numaidecât la fața locului, ci prefera să doarmă bine, iar a doua zi să rezolve totul în tihnă.

Nu e însă niciun rău dacă exagerează puțin greutatea carierei sale, ca să se înalțe în acest fel în ochii fetei. În ultimă instanță, postul de căpitan de jandarmi la țară nu este tocmai cel mai simplu și mai confortabil! Dar surpriza cea mai plăcută a serii este că nu trebuie să caute subiecte de conversație. Fata aceasta nu seamănă cu altele: nu chicotește și nu trăncănește fără șir, ci ascultă cu atenție și interes când îi vorbește despre cariera lui, punând întrebări serioase și inteligente. O interesează, firește, în primul rând procesul crimei de la Siltakylä. Își dă silința să privească lucrurile dintr-o perspectivă juridică, să-i înțeleagă adică și acest aspect.

— Concepția dumitale nu e oare prea rigidă? De ce trebuie cu orice preț să crezi tot ceea ce e mai rău despre oameni? Dumneata, în fond, nu ești nemilos din fire, nu-i așa?

Avea o bărbie frumoasă și ochi foarte inteligenți și, în același timp, calmi.

— Hm, asta intră în competența mea. Aspră meserie, orice s-ar spune. Ai nevoie de multă tărie sufletească - răspunse el cu oarecare condescendență. O cauză sângeroasă ca aceasta nu se poate rezolva cu mângâieri. Societatea pretinde sancționarea vinovatului, și pe bună dreptate.

— Bine, dar dacă s-au iubit într-adevăr foarte mult? - întrebă fata și îl învăluie într-o privire caldă, luminoasă. N-ai cumva o fotografie a bărbatului? Tare-aș vrea să văd cum arăta.

Avea, din întâmplare, la el una dintre fotografiile pe care le luase la locul crimei. Se scotoci prin buzunare, deși, după părerea lui, nu se cuvenea să fie văzută de o fată tânără. Fata însă insistă cu încăpățănare și când, în cele din urmă, îi arată fotografia mortului, o privi mult timp cu atenție.

— Pare un om de treabă și bun la suflet - zise, privindu-l iar pe căpitan cu ochii ei calzi și liniștiți. Unui om foarte îndrăgostit îi poți ierta multe.

— Foarte frumos ceea ce spui, noi însă, oamenii legii, nu avem dreptul de a ne înduioșa - răspunse Valkjärvi.

Seara trecu într-un mod atât de plăcut, încât mult timp după aceea Valkjärvi își aminti de ea cu plăcere. E de necrezut ca doi oameni de la oraș să se întâlnească tocmai aici, în acest colț ascuns de lume, așa, dintr-o simplă întâmplare. E un dar pe cât de neașteptat, tot pe atât de plăcut din partea vieții. La Helsinki s-ar fi întâlnit, poate, fără niciun rost, ar fi trecut unul pe lângă altul fără ca măcar să se salute. Aici însă, o astfel de întâlnire înseamnă cu totul altceva. Valkjärvi uită aproape în întregime eșecul supărător pe care îl suferise, propria lui înfrângere și toată istoria cu procesul trecu pe al doilea plan. Într-un târziu, când timpul era prea înaintat ca să mai poată rămâne împreună în locuința sa de burlac, o conduse pe fată la gazda ei. Vântul scutura cu sălbăticie copacii desfrunziți și pământul se scufundase în beznă. Vedeau numai cerul, mai luminos cu o nuanță decât obiectele din jur. Nu și-o mărturisise nici în gând, dar se simțea din cale-afară de singur acolo, în târgul acela. Poate însă că de-acum înainte va fi mai bine. În lungile seri de singurătate va putea să corespundă cu un bun și plin de înțelegere

prieten, astfel că nu va mai recurge la sticla de rachiu ca să se consoleze.

— Noi, oamenii moderni, suntem de fapt niște nefericiți - spuse fata, și Valkjärvi o ascultă cu încântare, deși până acum nu făcea decât să surâdă la auzul unor astfel de sentințe grave, îndeosebi când ele erau rostite de o femeie. Acasă, în capitală, n-am simțit această senzație și, poate, nici alții n-o simt - continuă fata. Aici însă, pe această șosea întunecată, unde nu se aude decât vuietul copacilor și nu se zărește decât departe licăritul unui punct luminat, ca o îndepărtată încurajare, te simți cuprins deodată de un fel de tristețe languroasă... Și râvnești la mai mult decât ai.

— Omul însuși nu e mai mult decât licăritul unui punctișor cald de lumină în bezna nemărginită - făcu Valkjärvi și simți că roșește până la urechi. Mai mare rușinea ca un bărbat în toată firea să flecărească astfel de nerozii! E bine măcar că e întuneric și fata nu-l poate vedea.

— Uneori... nu întotdeauna însă, așa, din când în când, simte că n-ar putea să rămână singur în

întuneric, ca în copilărie, când se trezea noaptea și începea să țipe deznădăjduit, de frică. Pe urmă, își dă, firește, seama că e mare și că zadarnic ar mai țipa, fiindcă nimeni nu vine să-l mângâia și nici nu se cuvine să țipe.

Acasă, la Helsinki, nu le-ar fi trecut prin gând să vorbească pe tonul acesta, ba, poate că dacă se vor mai întâlni pe viitor – ceea ce, de altfel, e mai mult decât sigur – vor evita cu grijă asemenea confesiuni năroade. Dar amintirea acestei nopți întunecate va stăruia în sufletul lor, oricâte candelabre s-ar aprinde și oricât vacarm i-ar înconjura în viitor.

Mai târziu s-ar putea chiar să se căsătorească, să aibă doi sau trei copii și să se certe pentru cheltuielile gospodăriei. Valkjärvi va ajunge un avocat renumit, va câștiga bani din câteva afaceri răsunătoare, îi va crește burta și părul are să-i cadă, în timp ce opiniile sale vor deveni mai rigide. Copiii vor crește și vor merge la școală, iar mama va fi preocupată de regimul ei. Vor avea o locuință frumoasă și prieteni agreabili, o dată pe lună se vor îmbrăca în ținută de seară și tinerii juriști vor vorbi cu mai mult respect în fața

domnului avocat Valkjärvi decât vorbesc acum cu domnul căpitan rural. Ceea ce e mai ciudat însă e că toate aceste se vor părea și atunci nespuse de importante.

Noaptea aceasta de țară va străluci însă mereu într-înșii; poate că, privită de departe, ea va fi din ce în ce mai frumoasă și bucuria ei tot mai pură. Ajuns acasă, în camera lui pustie, Valkjärvi nu putu adormi multă vreme, gândindu-se la toate acestea. Somnul îl ocolea și asta îi făcea acum bine. Nu era nici urmă de amărăciune sau mâhnire în sufletul lui și nici prin minte nu-i trecu că în ziua aceea suferise, în calitatea sa de procuror, o înfrângere neașteptată.

Nici bătrânul judecător Miemonen nu putea să doarmă, în patul străin în care până și cearșaful i se lipea ciudat și neobișnuit de rece de trup. Cu trecerea timpului, trupul acesta pierduse din căldura animală, dar pe măsură ce corpul sleiește în forță și se ofilește, spiritului îi cresc aripi și tinde mereu mai sus. Dacă i-ar rămâne măcar atâta putere, încât să înfăptuiască idealul de justiție pe care acum, în sfârșit, îl întrezărește!

De când se culcase, descoperise în el o senzație din cale-afară de ciudată. Părea că plutește, înălțându-se imaterial, iar în pat, pe cearșaful rece de hotel, rămâne în locul lui un trup străin. Reconstitui în gând, cu precizie, toate amănuntele procesului, analizând atent mimica și modulațiile vocii martorilor, pentru a putea să cântărească în amănunt miezul fiecărui cuvânt incomplet și al fiecărei aluzii.

Că poate să fie vorba de cel mult omucidere nepremeditată, asupra acestui punct nu se îndoia câtuși de puțin. Adevărat că a existat și o intenție a uciderii inginerului, dar o ființă a cărei speranță și bucurie, a cărei viață însăși se năruie într-o singură clipă nu se mai gândește la ceea ce face. Omorâse orbește, pe jumătate inconștientă, probabil instinctiv, sub imperiul unei obsesii, nicidecum ca să-și apere propria viață. Nu se gândise la nimic altceva – în măsura în care omeneste se poate stabili acest lucru – vrând doar să apere trupul iubitului ei. Din punct de vedere juridic, dragostea ei e considerată adulter, asta e adevărat. Dar oare căsătoria nu încetează – după o concepție elementară și umană de drept – în clipa

când unul dintre soți îi anulează orice sens și orice semnificație?

În fața legii, evident, continuă să rămână o căsătorie validă, dar din moment ce procurorul n-a reușit să probeze comiterea adulterului, punctul acesta nu mai poate să fie singurul decisiv.

Femeia n-a procedat corect atunci când a încercat să-și ascundă fapta și să șteargă orice urmă. Pe de altă parte, nimic mai firesc. Nu se străduiește oare și copilul să-și ascundă greșeala săvârșită? Și nu e convins oare că un lucru care n-a fost văzut de nimeni nu poate să fie rău?

Când gândurile sale ajunseră la acest punct, bătrânul judecător Miemonen încetă să mai judece prin optica legii și a societății, mulțumindu-se să se gândească la acuzată. Era o femeie relativ tânără și aștepta un copil. Ascunzându-și fapta săvârșită, a greșit în primul rând împotriva ei însăși. Cine ucide un om încetează a mai fi o individualitate suverană, oricât i-ar fi fost de puternic sentimentul de independență de până atunci. El se situează automat în afara propriei sale ființe, pe care n-o mai poate domina, iar „lui” său

de demult prinde să se destrame. Cu cât sufletul unui astfel de om este construit mai solid, cu atât este mai adevărat că, încercând să-și disimuleze păcatul, se pedepsește excesiv de aspru. Nu întâmplător se amintește în Biblie de semnul lui Hain. El are, fără îndoială, o semnificație profundă și eternă.

Femeia aceasta și-a ucis întâi bărbatul, dar pe urmă - atunci când a ascuns cadavrul - s-a ucis pe ea însăși și întregul ei viitor. E de o mie de ori mai bine pentru ea că a fost descoperită, că trupul celui ucis a putut să fie scos din mlaștină și că își poate lua acum pedeapsa.

Cel care își ispășește vina e un om liber. Liber într-un cu totul alt sens, firește, decât acela că poate să umble de colo până colo. Fără această eliberare, nopțile lui, ba și ale copilului sunt tulburate de strigătul mortului din mlaștină.

Pedeapsa însă nu trebuie să fie din cale-afară de aspră, spre a nu distruge în ea ceea ce e încă viu și, din punct de vedere social, o valoare. Bătrânul judecător parcurs cu gândul articolele de lege, împreună cu circumstanțele agravante și cele

atenuante în legătură cu omuciderea. Codul penal era deschis înaintea lui și îl urmărea cu atenție, pe întuneric, cu toate că nu-și mișca niciun deget. Textul vechi, atât de rece în obiectivitatea lui, i se săpase demult în minte, după practica atâtor decenii, în așa măsură încât chiar dacă ar fi vrut să omită vreun cuvânt, n-ar fi fost în stare.

În acest timp, acuzata dormea adânc sub pătura aspră din celulă, ca un animal hăituit, ajuns în sfârșit în adăpostul său. Dormea amețită, nesimțitoare și fără vise, ca și când n-ar mai fi vrut niciodată să se trezească. Și, în trupul ei, viața nouă abia înmugurită sorbea cu bucurie din carnea și din sângele său.

XIII

Spre dimineață, norii se împrăștiară și aerul se luminează de o palidă scânteiere. Sala cea mare se umplu din nou de oameni, dar atmosfera era apăsătoare și se părea că intrarea judecătorului e așteptată cu oarecare tristețe. Dacă vreunul din asistență încerca să râdă, era adus îndată la rațiune, iar observațiile hazlii stârneau un efect contrar celui scontat. Era și un ziarist în sală, pe care toți îl priveau încruntați și îi

întorceau spatele de câte ori încerca să întrebe ceva pe câte un localnic.

E bine că măcar azi n-are să mai dureze mult. Are să se pronunțe în curând sentința și cazul va fi șters de pe ordinea de zi.

În sfârșit, își făcu apariția și judecătorul Miemonen, iar jurații luară loc la masă. Fu introdusă acuzata. De astă dată, nu mai era atât de înspăimântător de palidă și, cu toate că își ținea capul plecat, atitudinea ei părea mult mai liniștită ca în ajun. Judecătorul îi oferă din nou un scaun.

Era îmbrăcată tot în uniformă de pușcăriașă, firește. Își încleștă iar mâinile în poală și se uită la judecător cu o privire împăienjenită, în care părea că mijeste totuși o umbră șovăitoare de speranță.

Procurorul recapitulă pe scurt rezultatul depoziției martorilor și consideră ca fapt dovedit că inginerul Jonson avusese motive întemeiate de a se teme că va fi omorât și de a-și procura o armă pentru a se putea apăra. Se poate presupune, așadar, că acuzata a săvârșit fapta, cu alte cuvinte și-a ucis soțul, după o oarecare premeditare. Ba, ceva mai mult, dat

fiind că a ascuns cadavrul, și a negat la început cu încăpățănare, și a plănit fărădelegea sa cu sânge rece și cu evidentă atrocitate, e greu de crezut că ar fi săvârșit fapta într-un moment de agitație sau de demență temporară. Pe bună dreptate a fost contestat adevărul celor mărturisite de ea. Deși comiterea adulterului nu se poate dovedi juridic, ea este evidentă și limpede pentru toate conștiințele.

Cei prezenți se cercetară pe ascuns unii pe alții, ca și când și-ar fi pândit reciproc gândurile. Toți rămaseră însă foarte serioși, fiindcă nimeni nu avea poftă de râs. Valkjärvi era și el surprinzător de palid, vorbea distrat, de parcă gândurile i-ar fi fost în altă parte. O expresie nouă și necunoscută îi schimbase trăsăturile feței. Nu se uita spre acuzată și, în întreaga lui atitudine, se ghicea că privește obligația de procuror ca pe o povară chinuitoare. Supuse deci cazul sentinței judecătorești și nu mai ceru nicio amânare.

Avocatul Ruskeala comunică și el hotărârea sa de a supune cazul hotărârii instanței. După dezbaterile din ajun, nu mai are nimic deosebit de adăugat. Toți

au avut prilejul să se convingă că acuzația de omucidere intenționată fusese construită pe temeuri foarte nesigure. Starea psihică maladivă a inginerului Jonson, stare care constituia un permanent pericol public, e suficient dovedită de cele săvârșite de el: dintr-o josnică sete de răzbunare, ucide mișelește pe un muncitor vrednic, cu un caracter impecabil. Acuzata încearcă deznădăjduită să-și ascundă fapta monstruoasă, săvârșită într-un moment de groază, dar acest lucru nu poate să surprindă pe nimeni. Omenește, gestul e explicabil. În schimb, când își dă seama că totul e zadarnic, mărturisește cu sinceritate și plină de căință. Nici chiar procurorul nu poate să clatine instanța în convingerea sa că e vorba numai de un moment de rătăcire a unei femei iubitoare de adevăr, și nicidecum de o mincinoasă îndărătnică.

După lichidarea formalităților obișnuite, porțiile se retraseră și publicul evacua sala. Rămase doar tribunalul pentru deliberare. Judecătorul ceru juraților să-și exprime părerea în ceea ce privește veracitatea depoziției martorilor.

— E foarte greu să pronunți o sentință -

murmură cel mai bătrân dintre ei și clipi îngrijorat spre judecător. Ceilalți își scotociră de prin buzunare pipele și prinseră, unul câte unul, curajul de a vorbi. Datoria lor este să-l sprijine pe judecător, și atât.

Numai un învățător uscățiv, cu obrazul livid, luă atitudine îndârjită împotriva acuzatei. Vorbea cu o voce scârțâită despre decăderea moravurilor și declară că sunt datori să profite de acest prilej spre a servi un cutremurător exemplu, din care tânăra generație să poată trage învățămintele necesare.

Judecătorul Miemonen le comunică pe un ton ferm, dar în același timp cât se poate de calm, că nu vrea să se facă de râs, tocmai acum, la bătrânețe. Tribunalul suprem n-ar confirma sentința, în cazul când ar accepta teza acuzării de crimă premeditată, pe baza unor date atât de incomplete. O femeie însărcinată nu poate fi atât de necugetată, încât să riște o condamnare pe viață pentru crimă premeditată, o dată ce are toată libertatea să divorțeze de soțul ei pe cale legală. Motive de divorț avea suficiente. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că ea l-a îngrijit cu răbdare pe acel nenorocit de

inginer și că l-a hrănit ani la rând. Dar, chiar dacă nu poate să fie vorba de asasinat, ci doar de omucidere, susținut învățătorul, i se cuvin cel puțin zece ani de temniță grea mai ales în împrejurările prezente, atât de grave.

Cei patru jurați se priviră. Zece ani de temniță? Aiurează învățătorul? E stârnit de-a binelea, dracu' să-l ia! Cel mai bătrân dintre ei, un fermier blajin și potolit, se supără foc pe învățător. Doar n-are de gând să omoare o femeie însărcinată? Fiindcă zece ani n-ar putea suporta, acest lucru este sigur. Iar acel Alfred făcea mai bine să-și fi tras lui însuși un glonte în cap, mai demult. Cel puțin ar fi sfârșit, în acest caz, ca un adevărat bărbat.

Judecătorul îi lăsă să discute și să se certe. O rază palidă de soare pătrundea pe fereastră chiar asupra lui și îl încălzea. Pe coperta voluminosului cod penal se cățara încetișor o muscă de toamnă. Judecătorul Miemonen ronțăia o bomboană, cufundat în amintirile trecutului. De sute și mii de ori trăise această scenă. Oameni maturi și gravi discutau în jurul său, însoțindu-și părerile înfierbântate când cu

izbucniri furioase, când cu câte o clipire glumeață. El aștepta sfârșitul, fără să intervină. Dar n-avea să mai facă asta mult timp. Va trebui să-i părăsească pe toți, pe acuzați și pe procurori deopotrivă, toată această lume atât de cunoscută, atât de familiară. Trist!...

După ce jurații își epuizară toate cunoștințele juridice și discuția amenința să se banalizeze, începu să le dicteze, molcom, propria sa părere.

Pe baza depozițiilor făcute de martorii citați și a altor probe, membrii instanței își exprima în unanimitate părerea că omuciderea a fost săvârșită în legitimă apărare; evident, nu într-o stare suficient de întemeiată de legitimă apărare, termenul fiind în acest caz puțin exagerat. El, judecătorul Miemonen, care cunoaște mai puțin decât oricare dintre jurați trecutul și caracterul persoanelor din proces, ca și de altfel condițiile locale, a ajuns la aceeași convingere. Propune deci doi ani de închisoare, ca fiind pedeapsa cea mai corespunzătoare. E relativ o sentință ușoară, în raport cu exagerările și vâlva stârnite de acest caz, dar instanța are dreptul să pronunțe chiar și achitarea. La asta, firește, nu se gândește – și examinează

pe rând fețele juraților, ca să vadă dacă sunt într-adevăr de acord cu acest punct – o achitare n-ar fi tocmai potrivită. Doi ani însă ajung. Sentința aceasta n-are s-o distrugă nici trupește, nici sufletește, și după ce își va ispăși pedeapsa, va putea să înceapă o viață nouă. Speră că oamenii de frunte din sat o vor ajuta și o vor ocroti o bucată de vreme, până se va putea restabili cât de cât. După toate semnele, femeia ține mult la ferma Metsäkulma și iubește casa și pământul. Va fi, probabil, o bună fermieră!

Învățătorul bombănea indignat, spunând că acea casă va deveni un viespar de imoralitate, dar că lui nu-i mai pasă de nimic. Toată vara, desfrânarea s-a ținut acolo lanț și oamenii din sat știau ce se întâmplă sus, la fermă, fiind profund scandalizați. Degeaba mârâia însă, fiindcă jurații ceilalți nu-i dădeau nicio atenție. Apoi, judecătorul începu să dicteze liniștit motivarea sentinței.

Mai era însă și cealaltă cauză, cele cincizeci de mii de mărci ale lui Hermann Metsäkulma. Moștenitorii o insultaseră pe acuzată, învinovățind-o de lucruri grave, ba încercaseră să compromită până

și memoria răposatului Metsäkulma, vrând să dovedească viața necinstită pe care ar fi dus-o. Despre lipsa de orice temei a acestei învinovățiri, judecătorul crede că toți s-au putut convinge. Jurații răspunseră spontan afirmativ, însă învățătorul se abținu. Privea țintă pe fereastră, cu ochii lui goi și incolori. Judecătorul știa că, din punct de vedere juridic, întreaga chestiune nu e chiar atât de ușoară pe cât pare. Un avocat abil ar putea să se lege de unele amănunte și să provoace serioase dificultăți. Bietul Hermann Metsäkulma se înșelase amar crezând că familia sa se va supune voinței lui fără să crâcnească. El, judecătorul Miemonen, e în orice caz de părere că e vorba de o simplă donație, nicidecum de o moștenire. Nici cel puțin rudele răposatului n-au izbutit să infirme această ipoteză. Dacă totuși nu le convine, au dreptul să facă apel sau să atace pe altă cale legală dreptul femeii asupra sumei.

Mintea lucidă și practică a juraților vedea însă chestiunea mult mai simplă. Era evident că bătrânul Hermann Metsäkulma voise să transmită banii femeii, o dată ce transcrisese livretul pe numele ei. Este deci

în drept să-i și încaseze. Judecătorul Miemonen zâmbi în sinea sa. Ar fi putut să jure că amănuntul acesta le va da mai multă bătaie de cap celor de la tribunalul suprem, decât întregul omor. Îndată ce e vorba de bani sau de proprietate, știința juridică devine neînchipuit de încâlcită. Un biet judecător bătrân ca el nu trebuie să-și măsoare puterile cu greutatea de acest fel. Asta este treaba celor care țin pas cu litera legii. E drept că suma nu e exagerat de mare: cincizeci de mii de mărci! Pentru cine are însă de gând să refacă o fermă părăginită, peste vreo doi ani, înseamnă un ajutor destul de important.

În acest caz, sentința pe care judecătorul Miemonen o dictă sună destul de ciudat. Raza palidă de soare ce pătrundea pe fereastră îi încălzise plăcut mădularele bătrâne.

În timp ce instanța delibera cazul femeii, ea aștepta într-una din încăperile vecine.

Era o cameră neaerisită, apăsătoare. Ședea acum cu mâinile abandonate în poală și privea culisele de teatru proptite de pereți. În localul primăriei se organizau uneori spectacole de amatori, care aveau

nevoie de asemenea decoruri. Pe unul din ele era pictat un mestecăn și un lac, iar pe mal o casă roșie.

Nu simțea niciun fel de teamă. Viața nouă începea să miște în trupul ei, iar somnul lung de peste noapte și vremea care se înseninase îi purificaseră sufletul de orice gând rău. Simțea iar că pământul îi aparține și ei și că nimeni nu poate să-i conteste vreodată acest drept asupra lui. Pământul răbdător are s-o aștepte până se va întoarce la el, să-l îngrijească și să-l muncească, chiar dacă asta va dura zece ani. Și viața nouă care crește și se împlinește într-însa se va smulge până atunci din trupul ei, fără ca să poată cineva s-o împiedice sau s-o zădărnicească... Viața zămislită în vârtejul bucuriei, într-o vară dogorită de soare... Este bunul ei, pe care nu i-l vor răpi nici zidurile temniței, nici oamenii cu inima de gheață.

Își închipui că mai ține în poală capul iubitului și mâna ei mângâia în gând bărbia aspră. Era bine acum, așa. În ceasurile de cumplită amărăciune îi crescuse pe suflet o crustă de ură și de încăpățănare, cenușie și tare ca pământul. Era sigură că viața nu se va mai

întoarce niciodată la ea. Va trebui să străbată drumul acesta greu, ca să poată să simtă din nou zvâcnetul vieții, să descopere și să primească în trupul ei lumina palidă a bucuriei necunoscute.

Știa de asemenea că oamenii o excomunicaseră pentru totdeauna din rândul lor. Dacă s-ar întoarce vreodată printre ei, ar arăta-o cu degetul și privirile lor compătimitoare ar durea-o mai rău decât palmele pe obraji. Iar copilul ei ar trebui să suporte destinul și rușinea amarnică. Negustorii și vecinii l-ar arăta cu degetul și l-ar înrăi, l-ar îmbătrâni înainte de vreme. Nu demult mai credea că moartea ar însemna o izbăvire în zbuciumul ei, dar de când simte că în pânțele se zbate viața asta mică, nu mai crede că moartea ar putea fi o mântuire.

Pentru că totul își are înțelesul adânc și tainic. Drumul pe care soarta ți-l croiește trebuie străbătut până la capăt. Ea a fost atât de aspră și de neîndurătoare tocmai fiindcă a suferit mai mult și mai amarnic decât alții. Cel căruia i-a fost însă dat să cunoască o fericire atât de nemăsurată, trebuie să și sufere cel puțin tot atâta. Înțelesul acesta tainic și

necunoscut s-a împlinit poate în propria ei viață, chiar fără știrea ei. Căci dacă nu astfel ar sta lucrurile, subreda minte omenească ar trebui să înceteze a mai gândi... orice judecată ar trebui stârpită.

Nu simțea nicio teamă. Stătu dreaptă, cu capul ridicat tot timpul cât bătrânul judecător citi sentința. Cei din sală îi urmăriră curioși expresia feței și răsuflară ușurați. Doi ani! Nici nu e mult! Rămâne de văzut dacă instanța de recurs va confirma sentința.

Miemonen așeză hârtia pe masă și o privi compătimator pe acuzată. Dreaptă, cum stătea în mijlocul sălii, acoperind aproape în întregime pe cei aflați în spatele ei, era impunătoare. Stătea semeață, în uniforma de pușcăriașă, femeie dârză și puternică, în care nu mai rămăsese nici încăpățănare, nici amărăciune, dar care refuza să se încline înaintea oamenilor. Imaginea aceasta e vrednică de ținut minte, o demnă încheiere a unei lungi și cinstite cariere de magistrat!

Când femeia intră pe sub poarta mare și neagră a închisorii, amurgul își stinsese demult bogăția de culori tomnatice. Ferestrele zăbrelete o priviră

întunecate și dalele de piatră ale culoarului răsunară familiar sub ghetetele ei grosolane. Nu se temu însă și nici nu simți vreo strângere de inimă. Viziunea pe care o avu în acele clipe era cu totul nouă: își scaldă și își îmbracă copilul, lipindu-și obrazul de grumăjorul lui catifelat. Nu simțea decât aroma miraculoasă a noului născut și nu mai vedea pe temnicera ursuză, care pășea în urma ei, pe culoarul gol și sonor, înspre ușa cu gratii.

SFÂRȘIT

Fiu de preot, născut în anul 1908, absolvent al Colegiului Normal din Helsinki în 1926, Mika Waltari se bucură de un imens succes la apariția primului sau roman de factura expresionistă, *Marea iluzie*, în 1928. Tânărul scriitor se afla în atenția criticilor care fie îl contestă, fie îl laudă, comparându-l cu Paul Morand, Hemingway sau Scott Fitzgerald. După teologie, studiază filosofia și estetica la Universitatea din Helsinki până în 1929. Redactor la *Revista Finlandei*, reporter la radio, cronicar literar, Mike Waltari se impune rapid ca romancier și dramaturg. Autor extrem de prolific, scrie romane psihologice, istorice și polițiste, nuvele și povestiri, literatură pentru copii, piese de teatru și scenarii de film. Romanul *Femeia și străinul*, publicat în 1937, este tradus în șaisprezece limbi. Dar notorietatea internațională i-o aduce *Egipteanul*, din 1945, tradus în peste treizeci de țări, care-l propulsează printre cei mai citați autori. Seria de romane istorice care urmează, ample fresce ale civilizațiilor antice, precum și cele despre Bizanț sau Europa Evului Mediu, fermecătoare, exacte în

relatarea evenimentelor descrise, justifica pe deplin popularitatea lui Waltari. În 1957 devine membru al Academiei Finlandeze, iar în 1970 primește titlul de Doctor Onorific al Universității din Turku. Moare în 1979, la Helsinki.